

พระสารพัดคุณพระยาพิชัยสงคราม
พระยาพิชัยสงคราม ๒๕๔๔

พุทธนิพนธ์
๒๕๔๔

ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง ผลการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล
ประจำปีการศึกษา 2544

ตามที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประกาศให้นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา นำเสนอผลงานประเภทเรียงความและประเภทบทความวิชาการส่งเข้าประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา 2544 โดยกำหนดหัวข้อเรื่องการประกวดผลงานประเภทเรียงความ ชื่อ เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหัวข้อเรื่องประเภทบทความวิชาการ ชื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ส่งผลงานเข้าประกวด จะต้องเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีหรือระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกำหนดเป็นเงื่อนไขพิเศษสำหรับผู้ส่งผลงานประกวดประเภทบทความวิชาการจะต้องเป็นการนำเสนอผลงานจากกลุ่มนิสิตซึ่งศึกษาต่างคณะตั้งแต่ 3 - 5 คน และในการพิจารณาผลงานที่ส่งเข้าประกวด คณะกรรมการจัดประกวดผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ปีการศึกษา 2544 ได้มอบให้กรรมการผู้มีรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการตรวจอ่านให้คะแนน คือ

1. ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด นุนนาค
2. รองศาสตราจารย์สุณีย์ สินธุ์เกษ
3. รองศาสตราจารย์นราทิพย์ ชูติวงศ์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สอวงค์ ดำเนินสวัสดิ์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ พุกผาสุข
6. อาจารย์สวัสดิ์ จงกล
7. อาจารย์สุภมิตร ปิติพัฒน์
8. อาจารย์จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร

บัดนี้คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาตัดสินผลงานการประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา 2544 เรียบร้อยแล้วเป็นดังนี้

ประเภทรางวัลเรียงความ

รางวัลดีเยี่ยม ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล

รางวัลที่ 1 จำนวนเงิน 10,000 บาท ได้แก่

นายยุทธชัย วีธีกล

คณะอักษรศาสตร์

เลขประจำตัว 4140159022

รางวัลที่ 2 จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่

นายวสันต์ จันทร์ประสิทธิ์

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

คณะนิเทศศาสตร์

เลขประจำตัว 4485118028

รางวัลที่ 3 จำนวนเงิน 5,000 บาท ได้แก่

นายวิโรจน์ ปรสันติสุข

คณะวิศวกรรมศาสตร์

เลขประจำตัว 3933048321

รางวัลชมเชย จำนวนเงิน 1,000 บาท ได้แก่

1. นางสาวสุมาลี เรือชัย

คณะครุศาสตร์

เลขประจำตัว 4343629327

2. นายสุวัฒน์ ไกรมาก

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

คณะครุศาสตร์

เลขประจำตัว 4183829927

3. นายเทพฤทธิ์ อนันอภิบุตร

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

คณะเศรษฐศาสตร์

เลขประจำตัว 4185558129

4. นางสาวรณัน ปัญจวรรณ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 4234428025
5. นางสาวชญาณิช พุทธานู
คณะสหเวชศาสตร์
เลขประจำตัว 4137015937

ประเภทรางวัลบทความวิชาการ

รางวัลดีเยี่ยม และรางวัลที่ 1 ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล

รางวัลที่ 2 จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่ผลงานของกลุ่มนิสิต
ประกอบด้วย

1. นายคมกฤษ มะวิญชร
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา
คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 4470238021
2. นางสาวชญาณิช พุทธานู
คณะสหเวชศาสตร์
เลขประจำตัว 4137015937
3. นางสาวพิมพ์ทิพย์ ทศนาวิวัฒน์
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 4140132022

รางวัลที่ 3 จำนวนเงิน 5,000 บาท ได้แก่ผลงานของกลุ่มนิสิต
ประกอบด้วย

1. นางสาวฉิมห์จุฑา บุญธรรมจินดา
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 4440020622
2. นายชัชชัย ทวีทรัพย์
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว 4445531929

3. นายปณิธาน รอดเหตุภัย
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว 4445557229
4. นางสาวสมกนก มีสุวรรณ
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 4440199322
5. นางสาวอัจฉรีย์ เวชพฤติ
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว 4446175334

รางวัลชมเชย จำนวนเงิน 1,000 บาท ได้แก่ผลงานของกลุ่มนิสิต 2 กลุ่ม
กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย

1. นางสาวศิรมา สิ้นขวานนท์
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว 4241247824
2. นางสาวสุรินี กิตติวรรณกุล
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว 4241252924
3. นางสาววรกานต์ กิตติทรัพย์กุล
คณะนิเทศศาสตร์
เลขประจำตัว 4245101528
4. นายวราศร กิจจำนงค์
คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 4230451621

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย

1. นางสาวสมัญญา เจริญ
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 4240200022
2. นางสาวประภัสสร สมเสียง
คณะทันตแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว 4236042732

3. นางสาวรินธรรม อโศกตระกูล

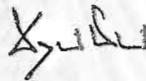
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

คณะครุศาสตร์

เลขประจำตัว 4284940027

ทั้งนี้ นิสิตผู้ได้รับรางวัลที่ 1, 2 และ 3 จะได้เข้ารับพระราชทานรางวัลในวันพิธีพระราชทาน
ปริญญาบัตร ปีการศึกษา 2544 จึงขอให้ นิสิตผู้ได้รับรางวัลดังกล่าว มารายงานตัวเพื่อรับทราบกำหนดการ
ซ้อมรับพระราชทานรางวัล ที่สำนักงานนิสิตสัมพันธ์ อาคารจุลจักรพงษ์ ชั้น 3 ภายในวันศุกร์ที่ 21 มิถุนายน
2545 และสำหรับนิสิตที่ได้รับรางวัลชมเชยให้ นิสิตมารับเงินรางวัลได้ที่ สำนักงานนิสิตสัมพันธ์ อาคาร
จุลจักรพงษ์ ชั้น 3 ตั้งแต่วันจันทร์ที่ 24 มิถุนายน 2545 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2545

(รองศาสตราจารย์สุทธิเดช วัฒนเศรษฐพงษ์)

รองอธิการบดีด้านกิจการนิสิต

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

าลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความเรื่อง " เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม "

ยุทธชัย วิถีกล

๔๑๔ ๐๑๕๕๐ ๒๒

คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาผลอันเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินับแต่อดีตจนปัจจุบันแล้ว คำกล่าวที่ว่า " มนุษย์คือกาฝากชนิดหนึ่ง " เห็นจะไม่ไกลจากความจริงเท่าใดนัก วิกฤตการณ์ที่ทรัพยากรธรรมชาติเช่นป่าไม้ แร่ธาตุ และสัตว์ป่าอันอุดมสมบูรณ์บริเวณเทือกเขาฉานภูตวันตกในประเทศอินเดียถูกผลาญทำลายไปอย่างไม่รู้คุณค่าในกระบวนการสร้างเหมือง ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ รวมถึงข่าวที่ปรากฏอยู่เนือง ๆ ว่ามีปลาทะเลจำนวนมากลอยตาย เป็นแพบนคราบน้ำมัน และสารเคมีเป็นพิษจากเรือเดินสมุทร เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ความดำรงอยู่ของมนุษย์ในธรรมชาติมีลักษณะคล้ายคลึงกับกาฝากที่เกาะอาศัยอยู่กับต้นไม้ใหญ่ กล่าวคือ กาฝากจะดูดซึมน้ำและแร่ธาตุซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตจากต้นไม้ที่มันอาศัยอยู่ จนกระทั่งต้นไม้ต้นนั้นแห้งตาย ในทำนองเดียวกัน หลังจากที่มนุษย์ตัดทวง กอบโกยเอาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิตและตอบสนองความต้องการที่ไร้ขีดจำกัดจนเป็นที่พอใจแล้วนั้น แทนที่จะสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่โลกธรรมชาติเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีพระคุณ มนุษย์กลับต้องการมากขึ้น เป็นเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และในขณะเดียวกันนั่นเอง มนุษย์ก็ยังได้ก่อกมลภาวะโดยระบายนของเสียอันเกิดจากการบริโภคของตนออกสู่สิ่งแวดล้อม

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษนี้ นับวันยิ่งรุนแรง ส่งผลแผ่กระจายครอบคลุมไปทั่วทั้งโลก มนุษย์ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาและเป็นผู้ได้รับผลแห่งการกระทำ จึงจำเป็นต้องเริ่มหันมาใส่ใจรับผิดชอบ พยายามหามาตรการหรือแนววิธีต่าง ๆ มาขจัดปัญหาให้หมดไป ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์รวมทั้งโลกธรรมชาติ

ด้วยเหตุนี้ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสถานะที่เอื้อต่อการอยู่รอดจึงถือเป็นพันธกิจที่สำคัญของมนุษย์ทุกคน เมื่อกล่าวเช่นนี้ อาจเกิดคำถามขึ้นว่า แล้วเยาวชนซึ่งยังเป็นเพียงวัยแห่งการเล่าเรียน แสวงหาความรู้ในสถานศึกษา มิได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในทางผลาญทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อผลิตสิ่งบริโภคและการบริการ รวมทั้งสร้างมลภาวะให้สิ่งแวดล้อมดังได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติพันธกิจด้วยละหรือ ยุติธรรมแล้วหรือหากจะกล่าวว่าเยาวชนวัยเรียนนั้นต้องรับรู้ ตระหนัก สำนึก และรับผิดชอบต่อปัญหาพื้นดินของกรุงเทพมหานครทรุดต่ำลง ๕ - ๑๐ เซนติเมตรทุกปี อันเป็นผลมาจากการสูบน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ตลอด ๒๐ ปีที่ผ่านมา และแม้แต่ปัญหาชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ในจังหวัดลำปางป่วยเป็นโรคปอดอักเสบนั้น เยาวชนเกี่ยวข้องด้วยอย่างไร

เพียงมองย้อนไปที่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ก็จะพบคำตอบว่า แท้จริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนวัยเรียนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ได้ดำเนินไป

ในทางที่เป็นมิตรต่อกันแต่อย่างใด แม้จะไม่ได้เป็นผู้ก่อความเสียหายให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรงในฐานะผู้ผลิตเช่น โรงงานอุตสาหกรรม โรงไฟฟ้า เหมืองแร่ ฯลฯ แต่เยาวชนคงปฏิเสธไม่ได้ว่าตนก็มีส่วนทางอ้อมในฐานะที่เป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการอันเป็นเหตุแห่งการผลาญทำลายด้วยเช่นกัน

เริ่มตั้งแต่กิจวัตรประจำวัน เช่นเมื่อตอนอาบน้ำเพื่อเตรียมตัวเดินทางไปเรียนหนังสือในตอนเช้า เคยสักครั้งหรือไม่ที่จะสังเกตว่า สบู่ที่ใช้ใช้นั้นผลิตขึ้นโดยใช้ไขมันพืชหรือไขมันสัตว์ เพราะหากเป็นสบู่ไขมันสัตว์แล้ว คราบสบู่ในน้ำทิ้งหลังการอาบน้ำจะย่อยสลายด้วยกระบวนการทางธรรมชาติยากกว่าคราบที่ได้จากสบู่ไขมันพืช ด้วยเหตุนี้น้ำในแม่น้ำลำคลองอันเป็นแหล่งรองรับน้ำทิ้งนั้นจึงเน่าเสีย ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคได้ และเมื่อน้ำเน่าเสีย สัตว์น้ำก็ย่อมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ นอกจากนี้ ขณะที่ถูสบู่หรือแปรงฟัน เคยหรือไม่ที่ได้เปิดน้ำทิ้งไว้ด้วยคิดว่าช่วงเวลาเพียงสักครู่คงไม่มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากมายเท่าใดนัก ที่ถามเช่นนี้ก็เพราะรายงานของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติระบุว่า แต่ละวันประชากรในชนบททั่วประเทศใช้น้ำต่อคนประมาณ ๑๕๐ ลิตร ขณะที่ประชากรในกรุงเทพมหานครใช้น้ำประมาณถึง ๒๘๐ ลิตรต่อคน และแน่นอนว่าน้ำสะอาดทั้งในชนบทและกรุงเทพมหานครจะต้องกลายเป็นน้ำเสียมากกว่า ๑,๖๐๐ ล้านลิตรต่อวัน ตัวเลขดังกล่าวมิใช่น้อยเลย ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นประชากรในชนบทหรือในกรุงเทพมหานคร เยาวชนต้องตั้งคำถามกับตัวเองว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสถิติตัวเลขดังกล่าวหรือไม่

ยานพาหนะที่เยาวชนใช้ในการเดินทางก็มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน น้ำมันที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงในพาหนะทั้งหลายอันได้แก่ รถโดยสารประจำทางทั้งชนิดปรับอากาศและชนิดธรรมดา รถยนต์ส่วนบุคคล และจักรยานยนต์นั้นก็มีที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วหมดไป ไม่สามารถสร้างทดแทนหรือนำกลับมาใช้ได้อีก ดังนั้นแต่ละนาที่ที่น้ำมันเผาผลาญไปขณะเดินทางย่อมหมายความว่าภาวะวิกฤตที่โลกขาดแคลนทรัพยากรพลังงานได้เริ่มคืบคลานใกล้เข้ามาทุกที ยิ่งไปกว่านั้นก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์และคาร์บอนไดออกไซด์อันเกิดจากยานพาหนะเหล่านี้ยังเป็นสาเหตุสำคัญของมลพิษทางอากาศ และปรากฏการณ์เรือนกระจกที่อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นทุก ๆ ปี

นอกจากนี้ ขณะที่อยู่ในอาคารที่ใช้เครื่องปรับอากาศ เช่นนั่งเรียนอยู่ในห้องเรียน ค้นหาหนังสือที่ต้องการในห้องสมุด หรือเดินเล่นและเลือกซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้านั้น เยาวชนจะปฏิเสธได้อย่างไร ตนเองห่างไกลจากปัญหาโรคมะเร็งผิวหนังอันเกิดจากการที่สารคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (chlorofluorocarbons-CFCS ซี เอฟ ซี) หรือสารทำความเย็นในเครื่องปรับอากาศไปทำลายก๊าซโอโซนในชั้นบรรยากาศของโลก ก๊าซชนิดนี้ทำหน้าที่กรองรังสีอัลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตไว้มิให้เข้ามาในชั้นบรรยากาศได้ถึงประมาณร้อยละ ๘๕ ดังนั้นเมื่อก๊าซ

ไอโซนถูกทำลาย รังสีอัลตราไวโอเลตจึงสามารถลอดผ่านเข้ามาได้มาก เป็นผลให้จำนวนผู้ป่วยโรคมะเร็งผิวหนังเพราะถูกแสงแดดมากเกินไปนั้นเพิ่มมากขึ้น

พฤติกรรมการใช้กระดาษเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเยาวชนก็มีส่วนใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ้นเปลือง และสร้างมลภาวะให้สิ่งแวดล้อม กระดาษแต่ละแผ่นไม่ว่าจะเป็นกระดาษในสมุดจดงานที่ยังใช้ไม่หมด หรือกระดาษที่ใช้ถ่ายเอกสารเพียงหน้าเดียวนั้นล้วนได้มาจากการตัดไม้ทำลายป่า หากจะคิดคำนวณเป็นสัดส่วนตัวเลขก็จะได้ว่า การผลิตกระดาษหนึ่งตันหมายถึงการโค่นต้นไม้ใหญ่ถึงสามต้น และหลังจากที่กระบวนการบริโภคเสร็จสิ้น กระดาษเหล่านี้จะกลายเป็นสิ่งเหลือใช้ เป็นกากไร้ประโยชน์ที่เยาวชนต้องกำจัดออกไปให้พ้นจากระบบชีวิต สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ควันที่ได้จากการเผาทำลายขยะเหล่านี้ได้ก่อปัญหาหมอกพิษทางอากาศ ปัญหาฝนกรด และปัญหาสภาพภูมิอากาศแปรปรวน

นอกจากนี้ บรรรภูณท์ของสินค้าที่เยาวชนบริโภคก็เป็นสาเหตุหลักของปัญหาขยะล้นเมือง ปัจจุบันสินค้าประเภทต่าง ๆ ที่วางขายตามท้องตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นวัยรุ่นนั้น ล้วนแล้วแต่บรรจุอยู่ในหีบห่อที่มุ่งเน้นไปที่รูปลักษณ์ภายนอกโดยไม่คำนึงว่าบางครั้งหีบห่อดังกล่าวก็มากเกินไป หากต้องการรับประทานแฮมเบอร์เกอร์เพียงแค่ ๑ ชิ้นในร้านอาหารประเภทจานด่วน สิ่งที่จะได้นอกเหนือจากแฮมเบอร์เกอร์และกระดาษที่ใช้ห่อก็คือ กระดาษรองถาด ๑ แผ่นซึ่งจะทิ้งไปโดยที่ยังไม่ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ใด ๆ เลยแม้แต่น้อย ขยะดังกล่าวนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาขยะล้นเมือง เกินกำลังความสามารถของเทศบาลที่จะทำลายได้หมดในแต่ละวัน เมื่อขยะหมักหมมมากเข้าก็จะส่งกลิ่นรบกวน และเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค

จากตัวอย่างกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเท่าที่ยกมาพอเป็นสังเขปนี้จะเห็นได้ว่า แม้พิจารณาเพียงแค่การบริโภคสินค้าและบริการขั้นพื้นฐานเช่น การอาบน้ำ การแปรงฟัน การเดินทางด้วยรถโดยสาร การถ่ายสำเนาเอกสาร ฯลฯ เยาวชนก็เกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมร่อยหรอ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทั้งนี้ยังมีได้นับรวมถึงการเสพบริโภคขั้นฟุ่มเฟือยประเภทต่าง ๆ เช่น การพูดคุยเรื่องไร้สาระ หรือ "แชต" (chat) เป็นเวลานานผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาผลิตกระแสไฟฟ้า หรือแม้แต่การซื้อของขวัญให้แก่กัน เทศกาลต่าง ๆ บ่อยครั้งเกินความจำเป็น เพราะกระดาษจำนวนมากที่นำมาห่อของขวัญก็คือผลแห่งการทำลายทรัพยากรป่าไม้ และคือเหตุแห่งปัญหาขยะล้นเมืองนั่นเอง

เมื่อบริโภคมาก ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรมากเพื่อนำมาผลิตให้เพียงพอแก่ความต้องการ แน่แน่นอนว่า การผลิตและการบริโภคนั้นย่อมต้องก่อให้เกิดของเสียและมลพิษแก่สิ่งแวดล้อมอย่างมากเท่าที่วิญญู คำกล่าวที่ว่า "เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว" จึงเหมาะสมที่จะนำมาชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ

เริ่มจากหน่วยเล็กไปจนถึงระบบขนาดใหญ่ กิจกรรมที่ดูราวกับว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย ไม่สำคัญในชีวิตประจำวันของเขาวงคนนั้นสามารถส่งผลกระทบเป็นทอด ๆ ไปจนถึงความอยู่รอดของโลกรวมชาติได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงนับได้ว่าเขาวงคนก็เป็นผู้ก่อปัญหา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เขาวงคนก็เป็น " กาฝาก " ของธรรมชาติด้วยเช่นเดียวกัน

กระนั้นก็ตาม สัมพันธภาพระหว่างเขาวงคนกับโลกรวมชาติก็ยังมิได้เลวร้ายเสียจนทำให้สิ้นหวัง หรือหมดหนทางเยียวยาแก้ไขไปเสียทีเดียว เขาวงคนวัยเรียนผู้เปี่ยมไปด้วยความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และพลังอันบริสุทธิ์ ไม่มีผลประโยชน์ทางหน้าที่การงานใด ๆ มาเป็นอุปสรรคขัดขวางนั้น ยังสามารถป้องกันมิให้ความสัมพันธ์แบบ " กาฝาก " นี้ดำเนินต่อไปอย่างเต็มขั้นได้ เพราะฉะนั้นหากเขาวงคนปรารถนาให้โลกรวมชาติที่ตนอาศัยอยู่มีแต่ความผาสุกสวัสดิ์ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์สะอาด เอื้ออำนวยให้สรรพชีวิตสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เขาวงคนเองก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในพันธกิจแห่งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นคำกล่าวของ มหาตมะคานธี จี บิดาประชาชาติอินเดียที่ว่า " **You must be the change you wish to see in the world** " ซึ่งมีความหมายว่า " ปรารถนาจะเห็นโลกเปลี่ยนแปลงไปเช่นใด เธอก็จงเป็นไปเช่นนั้น "

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า " รักษา " ว่าหมายถึง " ระวัง ดูแล ป้องกัน " ดังนั้น สิ่งที่เขาาวงคนพึงปฏิบัติเพื่อเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็คือ การย้อนกลับมาปรับปรุงแก้ไขตนเองด้วยการ ระวัง ดูแล และป้องกันมิให้การกระทำของตนมีผลในทางทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้วิธีการดังกล่าวสามารถแบ่งออกอย่างกว้างได้ ๒ ประการคือ วิธีที่เป็นรูปธรรม และวิธีที่เป็นนามธรรม

ในด้านที่เป็นรูปธรรม เขาวงคนสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค จากการบริโภคอย่างฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ขาดความไตร่ตรอง ยังคิดถึงผลอันจะเกิดขึ้นจากการบริโภคนั้น มาเป็นการบริโภคอย่างรู้รับผิชอบและมีหลักอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ หากจะเกินขั้นพื้นฐานไปบ้าง ก็ต้องอยู่ในเงื่อนไขที่ว่า สินค้าหรือบริการที่บริโภคมิได้มีที่มาจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่สมเหตุสมผล อีกทั้งผลที่ได้จากการบริโภคจะต้องไม่สร้างมลพิษให้สิ่งแวดล้อมในวงกว้าง

" คิดก่อนซื้อ ใช้ซ้ำก่อนทิ้ง " เป็นคำกล่าวที่มีเหตุผล ควรที่เขาวงคนจะนำมายึดถือปฏิบัติ เขาวงคนจะต้องใส่ใจตั้งคำถามกับตัวเองให้มากขึ้นก่อนที่จะซื้อสินค้าสักชิ้นหนึ่งเช่น หากต้องการซื้อสมุดจดงาน ๑ เล่ม สิ่งที่ต้องถามก็คือสมุดจดนั้นจำเป็นมากน้อยอย่างไร สามารถใช้กระดาษที่ใช้ไปเพียงหน้าเดียวทดแทนก่อนได้หรือไม่ และหากจำเป็นต้องซื้อ กระดาษที่ใช้ผลิตสมุดนั้นใช้ประโยชน์ได้ทนทานนานเท่าใด เหมาะสมกับลักษณะงานที่จะใช้หรือไม่ เมื่อหมดประโยชน์

แล้ว ก่อนที่จะทิ้งไปตามแบบ " วัฒนธรรมใช้แล้วทิ้ง " ดังเช่นเคย สามารถนำไปตัดแปลงส่วนที่ยังใช้ได้ ให้เป็นประโยชน์ต่อไปได้หรือไม่ และคำถามที่สำคัญที่สุดก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้าก็คือ ในบรรดาสินค้าชนิดเดียวกัน มีสินค้าชนิดใดที่กระบวนการผลิตทำลายทรัพยากรธรรมชาติน้อยกว่า หรือเมื่อกระบวนการบริโภคเสร็จสิ้น ของเสียที่ได้ก็นำกลับมาใช้ให้สิ่งแวดล้อมน้อยกว่า ยกตัวอย่างเช่น ควรเลือกซื้อถ่านไฟฉายชนิดที่มีตราแอปเปิลเขียวมากกว่าชนิดที่ไม่มี ทั้งนี้เป็นเพราะ ถ่านไฟฉายที่ไม่มีตราแอปเปิลเขียวจะมีสารปรอทเป็นส่วนประกอบสำคัญ เมื่อทิ้งออกสู่สิ่งแวดล้อม สารปรอทอาจรั่วไหลลงสู่แหล่งน้ำใต้ดิน แต่หากนำไปเผาก็จะได้ก๊าซที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้ที่สัมผัสกับก๊าซนั้นเจ็บป่วยได้

แม้ในความเป็นจริงจะไม่มีสินค้าชนิดใดในท้องตลาดที่มีคุณสมบัติข้างต้นครบทุกประการ แต่หากเยาวชนเป็นผู้บริโภคที่รู้จักสังเกต ก็จะพบว่าปัจจุบันนี้เยาวชนมีทางเลือกในการบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทางเลือกดังกล่าวก็คือ " ผลิตภัณฑ์สีเขียว " หรือ " กรีนโปรดักท์ " (Green Product) ผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับฉลากเขียวนั้นจะต้องใช้ประโยชน์ได้ทนทาน ไม่เป็นพิษทั้งในระหว่างการผลิตและหลังบริโภค ผลิตจากวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ บรรจุหีบห่อน้อย และที่สำคัญก็คือจะต้องไม่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยทุกประเภท เพราะฉะนั้นหากเยาวชนมุ่งมั่นที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว " ผลิตภัณฑ์สีเขียว " นี้ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ

นอกจากนี้ เยาวชนยังจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจแห่งการรักษารักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย ยกตัวอย่างเช่น เยาวชนพึงใช้สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้าและโทรศัพท์ อย่างมีความรับผิดชอบโดยเปิดใช้เท่าที่จำเป็น และปิดทุกครั้งหลังจากที่เสร็จธุระ และหากเป็นไปได้ ก็ควรหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายยานพาหนะทั้งที่เป็นแบบส่วนบุคคลและแบบสาธารณะเมื่อต้องเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้จนสามารถเดินเท้าไปได้ ทั้งนี้ก็เพื่อประหยัดทรัพยากรน้ำมันและลดมลภาวะ

เยาวชนไม่เพียงคิดว่าการประหยัดเช่นนี้จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น เพราะถึงแม้ตนเองจะบริโภคอย่างประหยัด และระมัดระวังมิให้เกิดมลภาวะเพียงใดก็ตาม ผู้อื่นก็ยังคงบริโภคอย่างสิ้นเปลือง และก่อมลภาวะต่อไป ความคิดเช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดผลดีเพราะจะทำให้ไม่มีผู้ใดคิดเริ่มต้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องอยู่กรณีหนึ่งคือ แต่เดิมชาวบ้านที่ตำบลดอนหอยหลอดจังหวัดสมุทรสงคราม จะจับหอยหลอดเพื่อนำไปขายโดยใช้วิธีหยอดปูนขาวลงไป ในรูขนาดใหญ่ และขนาดกลางซึ่งมีหอยหลอดอาศัยอยู่ที่ลึกรู เพื่อให้หอยขาดอากาศและออกมานอกรู ต่อมาเมื่อหอยหลอดขายได้ราคาดี ชาวบ้านจึงหันมาใช้วิธีราดปูนขาวให้คลุมเป็นบริเวณกว้าง เพื่อที่จะสามารถจับหอยหลอดได้คราวละมาก ๆ การกระทำดังกล่าวมีผลให้หอยหลอดลดจำนวนลงอย่าง

รวดเร็วจนเกือบจะสูญพันธุ์ เนื่องจากหอยขนาดเล็กละอองจับไปด้วย ทำให้ไม่มีโอกาสเจริญเติบโต และแพร่พันธุ์ต่อไปได้ เมื่อนักวิจัยสอบถามชาวบ้านว่าเพราะเหตุใดจึงไม่เปลี่ยนมาใช้วิธีการเดิม เพราะจะช่วยป้องกันมิให้หอยสูญพันธุ์ คำตอบก็คือหากชาวบ้านใช้วิธีเดิมจะทำให้เสียเปรียบผู้ที่ยังคงใช้วิธีราดปูนขาว ผลที่ได้ในปัจจุบันนี้คือหอยหลอคนั้นเหลือน้อยจนหาจับได้ยากขึ้น ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวชนไม่ควรผลักรับการรบกวนหรือความอยู่รอดของโลกธรรมชาติออกไปให้พ้นตัว ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่ควรนำมาพิจารณามากกว่าก็คือ การกระทำของตุนั้นจะก่อให้เกิดผลด้านใดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ชาวชนยังมีทางเลือกที่จะช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการหรือในรูปแบบอื่น ๆ นั่นคือการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติที่องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น โครงการห้องเรียนธรรมชาติที่ลำอิชู ซึ่งกรมป่าไม้และมูลนิธิสืบนาเคเสถียรจัดขึ้นเพื่อนำกลุ่มเยาวชนที่สนใจเข้าไปศึกษาธรรมชาติในป่าลำอิชู เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี หรือโครงการนักสืบสายน้ำของมูลนิธิโลกสีเขียว ในโครงการนี้ ชาวชนจะมีโอกาสได้ร่วมสำรวจสภาพลำน้ำของท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบ และประเมินคุณภาพน้ำ โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติทั้งสองโครงการนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงการอื่น ๆ อีกมากมายที่จะช่วยให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับความสำคัญของธรรมชาติรวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น ชาวชนจะได้สัมผัสและเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่จริง ประสบการณ์ตรงเช่นนี้จะทำให้เยาวชนใส่ใจต่อการกระทำของตนอันจะมีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

พฤติกรรมกรบรีโภคที่ประหยัดและมีความรับผิดชอบกำกับ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นถือเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถมองเห็นเป็นการกระทำที่ชัดเจน ชาวชนสามารถปฏิบัติตามได้ง่าย การบริโภคที่ควรแก่เหตุและผลและเป็นไปด้วยความระมัดระวังรอบคอบนี้จะส่งผลให้ปริมาณการบริโภคลดลง แน่นอนว่า ปริมาณการผลิตก็ย่อมต้องปรับตัวลงตามหลักการแห่งอุปสงค์และอุปทาน ทรัพยากรธรรมชาติจะไม่ถูกผลาญไปอย่างสิ้นเปลืองเพราะการผลิต สิ่งแวดล้อมก็จะไม่เป็นมลพิษเพราะของเสียที่ได้จากการบริโภค เช่นนี้ ชาวชนจะเห็นว่าลักษณะความสัมพันธ์ของตนกับโลกธรรมชาตินั้นเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ไม่สามารถดำเนินต่อไปอย่างสมบูรณ์และยั่งยืนได้ หากชาวชนยังมีได้ปรับเปลี่ยนตนเองในทางนามธรรม คือพิจารณาแก้ไขในระดับที่ลึกเข้าไปถึงเจตคติต่อโลกธรรมชาติซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดที่แท้จริงของปัญหาทั้งหลาย

เซอร์ฟรานซิส เบคอน บิดาแห่งวิชาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เคยกล่าวในหนังสือ *The Dominion of Nature* หรือ "อำนาจครองธรรมชาติ" ว่า "ข้าพเจ้ามาถึง

ซึ่งความจริงที่จะนำท่านไปสู่ธรรมชาติและผลพวงของธรรมชาติ เพื่อจะพัฒนาการธรรมชาติให้รับใช้ท่าน และทำให้ธรรมชาติเป็นทาสของท่าน " คำกล่าวนี้สะท้อนวิถีคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ว่ามนุษย์นั้นแยกเป็นคนละส่วนกับธรรมชาติ มนุษย์พิเศษกว่าและอยู่เหนือธรรมชาติก็ด้วยความสามารถในการใช้เหตุผล นอกจากนี้มนุษย์ยังสามารถตัดดวงเอาประโยชน์จากธรรมชาติอันเปรียบเสมือนขุมทรัพย์นี้ได้โดยการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือเหตุผล แบ่งแยกธรรมชาติออกเป็นส่วน ๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ให้หยั่งเห็นกฎที่อยู่เบื้องหลังธรรมชาติ เพราะการรู้จักกฎของธรรมชาติในธรรมชาติของวิทยาศาสตร์จะช่วยให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ เจตคติต่อโลกธรรมชาติเช่นนี้มีอิทธิพลครอบงำปัญญาความคิดของชาวตะวันตกในสมัยต่อมา และเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิวัติอุตสาหกรรมอันเป็นต้นเหตุของปัญหาการผลิตและการบริโภคโดยไม่ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งผลเสียอันจะเกิดแก่สิ่งแวดล้อม

ดังนั้นเมื่อรับถ่ายทอดอารยธรรมตะวันตกในด้านของการศึกษา แนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ข้างต้นนี้จึงแพร่เข้ามาปรากฏอยู่ในกระบวนวิชาที่ปลูกฝังสั่งสอนกันตั้งแต่ระดับเล็กที่สุดคือชั้นปฐมวัยจนถึงระดับใหญ่ที่สุดคือชั้นอุดมศึกษา การศึกษาที่มีรากฐานความคิดเช่นนี้มีความหมายเพียงแต่การเรียนรู้เทคนิค และวิธีการทำงานเพื่อออกไปหางานทำในฐานะลูกมือหรือจักรกลตัวหนึ่งของระบบราชการและระบบทุนนิยม เขาชนไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองรวมทั้งโลกธรรมชาติ หรือเรียนรู้วิถีที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีโดยสงบและเกื้อกูลกับโลกธรรมชาติ แต่เพื่อให้ได้เครื่องมือและเพื่อเตรียมคนให้พร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตและการบริโภคอันเป็นการเบียดเบียนธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่เพียงเท่านั้น ผลสำเร็จก้าวหน้าของเทคโนโลยีรูปแบบต่าง ๆ ยังได้ช่วยชี้นำเขาชนให้เห็นว่าปัญหาทั้งหลายที่จะมาขัดขวางกระบวนการผลิตและการบริโภคนั้นสามารถจัดให้หมดไปได้โดยการเพิ่มพูนการใช้เทคโนโลยี การเพิ่มผลผลิตและการเพิ่มประโยชน์ต่อหน่วยการผลิตจะนำชีวิตให้ดีขึ้น และดีขึ้นอย่างไม่มีการสิ้นสุด เป็นผลให้จุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์คือการได้มีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบายท่ามกลางสิ่งบริโภคอันอุดมสมบูรณ์ ต่อมาจึงมีผู้เรียกแนวคิดนี้ว่า " บริโภคนิยม " เช่นนี้เองคือสาเหตุที่ทำให้เขาชนเริ่มห่างออกจากการมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในเชิงพึ่งพาอาศัย และหันเข้าหาความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยร่อยหรอ สิ่งแวดล้อมนั้นก็เสื่อมโทรมเป็นพิษ เช่นนี้เองคือเจตคติต่อโลกธรรมชาติที่ผิดพลาดซึ่งเขาชนควรที่จะพิจารณาแก้ไขปรับเปลี่ยนเป็นอย่างยิ่ง

การปรับเปลี่ยนเจตคติต่อโลกธรรมชาติซึ่งเป็นวิถีรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการเป็นนามธรรมนั้น การนำหลักพระพุทธศาสนามาพิจารณา ก็เป็นทางเลือกที่น่าสนใจทางเลือกหนึ่ง เพราะพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่แสดงให้เห็นความตระหนักรู้ และซาบซึ้งใน

คุณค่าของธรรมชาติ เพราะ **ธรรมะก็คือธรรมชาติ** ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นเป็นไปตามกระแสแห่งกฎธรรมชาติ ผู้ที่ดำรงตนอยู่ในธรรมหมายถึงผู้ที่เข้าใจในกฎธรรมชาติและสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ กล่าวคือ มองเห็นว่าชีวิตนั้นอยู่ท่ามกลางโลกซึ่งดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ไม่หลงยึดติดทั้งในตนเองและสิ่งทีตนจะแสวงหามาพอกพูนชีวิต อีกทั้งดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล แนวคิดสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จะทำให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวมีอยู่สามประการคือ แนวคิดเกี่ยวกับการละคลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน หรือ " อัตตา " ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันของสรรพสิ่งหรือปฏิจจนุปบาท และ " อิศราภาพ " อันถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์

ในทรรชนะของพระพุทธศาสนา ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังเช่นที่ผ่านมา นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลพวงของการที่มนุษย์มีทิฏฐิ หรือ ความเห็นที่ผิด คือยึดมั่นถือมั่นในอัตตา หรือ " ตัวกู " และ " ของกู " เมื่อมองในแง่นี้ ตัวตนของมนุษย์จึงแยกออกมาต่างหาก ไม่สัมพันธ์กับโลกธรรมชาติ มนุษย์เห็นโลกธรรมชาติเป็นสิ่งที่มิหน้าทีเช่นเดียวกับทรัพย์สินสมบัติและสิ่งมีค่าทั้งหลาย นั่นคือการสร้างประโยชน์และความสุขให้แก่ผู้ที่ได้เป็นเจ้าของ ดังที่พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า " มนุษย์มองเห็นโลกเป็นแดนที่จะทะยานแสวงหาสิ่งเสพเสวย เป็นที่ให้ความสุขและทุกสิ่งทีปรารถนา มองเห็นตนในฐานะเป็นผู้ครอบครองเสพเสวยโลก " การที่มนุษย์ทำร้ายโลกธรรมชาติเพื่อประโยชน์แห่งการบริโภคไม่เป็นสิ่งผิดแต่ประการใด เพราะกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่มนุษย์ใช้ตัดสินถูกผิดนั้นครอบคลุมเฉพาะการกระทำระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น ไม่นับรวมถึงโลกธรรมชาติที่ไม่มีความสามารถในการใช้ความคิดแบบเหตุผลเช่นมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเสมือนเครื่องมือทีมีประสิทธิภาพที่มนุษย์ใช้ปรับเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายให้เป็นสิ่งบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการอันไม่รู้จบสิ้นของ " ตัวกู " และจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตนั้นก็หมายถึงการที่มนุษย์สามารถแผ่ขยายพลังอำนาจของตนออกไปนอกตัว เพื่อบังคับปรับเปลี่ยนให้สิ่งต่าง ๆ ในโลกธรรมชาติสามารถเอื้อประโยชน์ และบำรุงบำเรอตน มนุษย์จะมีอิสรภาพเต็มที่และมีความสุขสูงสุด ก็ด้วยมนุษย์อยู่เหนือทุกสิ่ง ครอบครองทุกสิ่งได้ กระบวนการแสวงหาความสุขของมนุษย์ในลักษณะนี้ดำเนินไปจนกระทั่งโลกธรรมชาติแบกรับสภาวะการถูกขูดรีดขูดคั้นต่อไปไม่ไหว มนุษย์เองจึงเริ่มประสบปัญหาเช่น ภาวะขาดแคลนอาหาร ความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก ปัญหาชั้นโอโซนมีรอยร้าว ปัญหาน้ำท่วมหมู่บ้านเพราะไม่มีป่าไม้คอยอุ้มน้ำที่ไหลป่าลงมาจากภูเขา และอีกมากมายเกินจะยกมาแสดงได้หมด

อย่างไรก็ดี เยาวชนสามารถหยุดยั้งสิ่งเหล่านี้มิให้เกิดขึ้นอีกต่อไปได้ หากเยาวชนปรับเปลี่ยนทรรชนะในการมองสิ่งต่าง ๆ ในโลก โดยหันมาพิจารณากฎไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณะสามประการของสรรพสิ่ง คือ อนิจจังหรือความไม่เที่ยง เกิดมาแล้วต้องดับไปในที่สุด ทุกขตาหรือความอยู่คงที่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ และอนัตตาหรือความไม่มีตัวตน

เมื่อเยาวชนมองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง เยาวชนย่อมสามารถละคลายความยึดมั่นในตัวตนและความโลภ ความอยากได้ อยากมีลงได้บ้าง เพราะประจักษ์แจ้งแก่ใจว่าตนก็ย่อมสลายไป สิ่งบริโภคทั้งหลายที่ไขว่คว้าแสวงหาก็ก็น้อมแปรเปลี่ยนและดับสลายไป ไม่อาจยึดมั่นถือมั่นไว้ได้ มโนคติเช่นนี้จะช่วยด้านกระแสบริโภคนิยม และโน้มนำให้เยาวชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมากขึ้น เยาวชนจะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรการบริโภคดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้นอย่างเข้าใจและเป็นธรรมชาติ

นอกจากนี้ เยาวชนจะต้องพิจารณาให้เห็นปฏิจสมุปบาท หรือความสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งในโลกธรรมชาติ โดยมองว่าสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งหมดทั้งปวงในโลกนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฟังพวาอาศัยและมีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างเห็นเป็นเหตุเป็นผล ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนั้นก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นจึงดับ” หากเยาวชนลองเฝ้าสังเกตกิจวัตรประจำวันของตนก็จะเห็นจริงตามพุทธพจน์ที่ยกมานี้ ยกตัวอย่างเช่น ทันทีที่เยาวชนเปิดไฟฟ้าใช้ เมื่อนั้นก็มีการเผาถ่านหินเพื่อเป็นพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้า และทันทีที่มีการเผาถ่านหิน เมื่อนั้นก็เกิดมลพิษทางอากาศ และเกิดฝนกรด แต่หากย้อนกลับไปในทางตรงกันข้าม คือเยาวชนใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น และปิดทุกครั้งที่ไม่ใช้ ผลที่ได้ก็จะเป็นตรงกันข้ามเช่นกัน คือมลพิษทางอากาศและปริมาณฝนกรดจะลดน้อยลง ทั้งนี้ก็เพราะโรงไฟฟ้าใช้ถ่านหินเพื่อผลิตไฟฟ้าน้อยลงนั่นเอง

ตามหลักปฏิจสมุปบาท หากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี ก็จะเกื้อกูลชีวิตมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างจะดำเนินไปอย่างสมดุล และหากมนุษย์ทำลายโลกธรรมชาติ โดยตัดทวงผลประโยชน์อย่างขาดสติ และขาดการวางแผน มนุษย์เองก็จะได้รับผลเสียแห่งการกระทำนั้น เพราะฉะนั้น หากมนุษย์มีแนวความคิดที่ถูกต้อง คือเข้าใจหลักปฏิจสมุปบาทแล้ว ก็จะปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยจิตสำนึก และตระหนักว่าตนเองหรือหมู่มนุษย์นี้ เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์อย่างอิงอาศัยกันของธรรมชาติ ไม่ได้มองว่าตนแยกออกมา ความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในธรรมชาติจะมีผลกระทบต่อคนและหมู่มนุษย์ส่วนรวม ความรู้ความเข้าใจใน ปฏิจสมุปบาทนี้จะเป็นขอบเขตที่ทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อปัจจัยส่วนอื่น หรือองค์ประกอบส่วนอื่นในธรรมชาติอย่างพอเหมาะพอดี

การมองเห็นปฏิจสมุปบาทนั้นคล้ายคลึงกับการมองโลกด้วยทรรศนะแบบองค์รวม (Holistic View) คือความเห็นที่ว่าสิ่งต่าง ๆ อิงอาศัยสัมพันธ์กันเป็นเหตุและปัจจัย ไม่มีสิ่งใดที่สามารถมีอยู่ หรือดำรงอยู่ได้โดยไม่ได้รับการเกื้อกูลจากสิ่งอื่น ถึงแม้มนุษย์จะเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มีเหตุมีผล มีสติปัญญาสูงส่ง แต่ก็มิได้เป็นศูนย์กลางของโลกธรรมชาติที่ทุกสิ่งมีอยู่เพื่อรับใช้ให้ประโยชน์ มนุษย์เองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ และมีสถานะเช่นเดียวกันกับสรรพสิ่งคือล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป ทรรศนะการมองโลกเช่นนี้

จะทำให้เยาวชนมีแนวโน้มที่จะก่ออุทธรณ์สิ่งที่ประสบชะตากรรมเดียวกันกับตนมากขึ้น และยังทำให้เยาวชนเข้าใจความหมายของคำว่า " เชื่อมโยง " ในคำขวัญวันสิ่งแวดล้อมโลก วันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ที่ว่า " เชื่อมโยงโลกกว้าง ร่วมสร้างสายใยชีวิต " หรือ " **Connect with the World Wide Web of Life** " การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนก็จะดำเนินไปด้วยใจที่มีเมตตาและไม่ตรี ไม่ใช่ด้วยหน้าที่ หรือด้วยเห็นว่าควรจะทำตาม ๆ กันเพราะกำลังเป็นที่นิยม

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาประการสุดท้ายที่เยาวชนควรจะนำมาพิจารณาก็คือ อิสระภาพ อันถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์ที่ใช้มองอิสระภาพข้างต้นนั้นแท้จริงแล้วไม่สมเหตุสมผล เพราะในเมื่อความสุขสูงสุดของมนุษย์ยังต้องผูกติดและขึ้นอยู่กับ การได้เสพบริโภคสิ่งผลิตจากธรรมชาติแวดล้อมภายนอก แล้วมนุษย์จะเรียกความสุข เช่นนั้นว่า " อิสระภาพ " หรือ " ความเป็นไทแก่ตัว " ได้อย่างไร ดังนั้นเยาวชนจึงควรพิจารณาความหมายของอิสระภาพในทางกลับกัน ดังเช่นที่พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า " อิสระภาพที่แท้จริงของมนุษย์อยู่ที่การมีความสุขที่ขึ้นต่อสิ่งภายนอกน้อยที่สุด หรือการมีความสุขได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอก นั่นคืออิสระภาพอันเกิดจากภายในของเขา ความเข้าใจนี้จะทำให้เขาพัฒนาตัวเองให้มีความสุขได้โดยลำพังจิตปัญญาของตนเองยิ่งขึ้น จนไม่ขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกในการที่จะมีความสุข " ท่าทีเช่นนี้เองที่จะช่วยเกื้อกูลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ไม่ให้ถูกครอบงำทำลาย

ถึงแม้ว่าการปรับแก้ที่ระดับเจตคติจะทำได้ยาก ด้วยเป็นเรื่องของจิตใจ มองไม่เห็นเป็นการกระทำที่ชัดเจน แต่เยาวชนก็ไม่ควรละเลย เพราะการกระทำใด ๆ ย่อมต้องมีใจควบคุมอยู่ดังที่มีผู้กล่าวอยู่เสมอว่า " ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว " การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน ควรต้องดำเนินไปโดยมีความเข้าใจและความรู้สำนึกต่อโลกธรรมชาติที่ถูกต้องเป็นนายควบคุมกำกับอยู่ ถึงแม้จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค เช่น ซื้อสินค้าอย่างมีเหตุมีผลมากขึ้น ประหยัดน้ำ ประหยัดไฟฟ้า ฯลฯ แต่หากเยาวชนยังห่างไปไม่ถึงแก่นหรือสาระสำคัญว่าเพราะเหตุใดการกระทำเหล่านั้นจึงควรเป็นมากกว่าหน้าที่ อีกทั้งยังไม่เข้าใจสถานะที่แท้จริงของตนเมื่อสัมพันธ์กับโลกธรรมชาติ ไม่เข้าใจแก่นแท้ของพฤติกรรมการบริโภคที่เยาวชนปรับเปลี่ยนอย่างผิวเผินเหล่านั้นก็จะค่อย ๆ กลับไปเป็นอย่างเดิมตามความเคยชิน

การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ให้คงอยู่ดีตลอดไปเป็นสิ่งสำคัญ เพราะย่อมหมายถึงความดำรงอยู่รอดของมนุษย์และโลกธรรมชาติ เยาวชนผู้เป็นกำลังสำคัญของสังคมสามารถเข้ามามีบทบาทได้โดยการเริ่มปรับเปลี่ยนตัวเองจากภายใน คือเจตคติต่อโลกธรรมชาติและแผ่ความเข้าใจและสำนึกที่ถูกต้องนั้นออกมาเป็นการกระทำภายนอก เริ่มที่ตัวเยาวชนเองจากสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่เกินกำลังความสามารถ แล้วจึงค่อยขยายไปยังสิ่งที่ใหญ่ขึ้น กว้างขึ้น

เจตคติที่ถูกต้องของเยาวชนจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต สำหรับประโยชน์ในปัจจุบัน เยาวชนจะรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความสำนึกและเข้าใจ ต่อมาเมื่อเยาวชนเติบโตขึ้นกลายเป็นกลุ่มคนของสังคมที่ทำหน้าที่ผลิตสิ่งบริโภคและบริการ เยาวชนก็จะทำหน้าที่ของตนอย่างระมัดระวัง และรู้สำนึก อีกทั้งจะสามารถถ่ายทอดและส่งต่อความรู้สำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้

ถึงแม้สิ่งที่ยาวชนทำได้ในขณะนี้จะดูเล็กน้อยหากนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่ควรหือถอยเสียกำลังใจ และคิดว่าเพียงการกระทำอันน้อยนิดของตนคงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือรักษาสิ่งใดได้ เพราะลำธารเล็ก ๆ หลายสายไหลรวมกันเป็นแม่น้ำสายใหญ่ จากนั้นก็กลายเป็นทะเลและมหาสมุทรอันก่อประโยชน์ให้สรรพชีวิตได้มากมายฉนั้นใด กำลังสร้างสรรค์จากเยาวชนแต่ละคนเมื่อรวมกันเข้า ก็จะมีใหญ่และสามารถช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้ฉนั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒.

กฤษณมูรติ จิตฑู. ว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม / กฤษณมูรติ, เขียน ; เนรัญชรา, แปล.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓.

กุสตาฟสัน, เจมส์ เอ็ม, และคณะ. มนุษย์กับธรรมชาติ : เสี่ยงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออก - ตะวันตก.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

จิรากรณ์ คชเสนี. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

เนื่องน้อย บุญเนตร. จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม : โลกทัศน์ในพุทธปรัชญาและปรัชญาตะวันตก.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

มิชัย วรสายัณห์. มนุษย์และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.

ระวี ภาวิไล. ความสงบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, ๒๕๔๑.

วราพร ศรีสุพรรณ, บรรณาธิการ. สิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว, ๒๕๓๕.

สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะ

อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

บทความ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). "พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑" สภาวีกา ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓๕

(มกราคม ๒๕๔๔): ๑๐-๕๕.

เพ็ญลักษณ์ ภัคดิเจริญ. "หยุดเขื่อน หยุดฟุ่มเฟือย" กรุงเทพธุรกิจ (๔ ตุลาคม ๒๕๔๔): ๑-๒.

ภัสน์วจี ศรีสุวรรณ. "ห้องเรียนธรรมชาติที่ลำอู่" นิตยสารโลกสีเขียว ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๐ (สิงหาคม -

เมษายน ๒๕๔๔): ๑๐-๑๑.

เวิร์ค, เจฟฟรีย์ ซี, "แดนวิฤต อินเดียมฤตตะวันตก" เนชั่นแนล จีโอกราฟฟิก ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖

(มกราคม ๒๕๔๕): ๑๓๔-๑๕๒.

วิทยานิพนธ์

ขวัญใจ เกียรติศักดิ์สาคร. รูปแบบการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของ

เยาวชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

นนทลี วิษณุพันธุ์. เจตคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

เนื่องน้อย บุญเนตร. หน้าที่ทางจริยธรรมของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ผลงานส่งประกวดประเภทเรียงความ
เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

โดย

นายวสันต์ จันทร์ประสิทธิ์ 4485118028

บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิเทศศาสตร์ สาขาการโฆษณา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การมีชีวิตของเราทุกคนบนโลกใบนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ป่าไม้ พืช สัตว์ ผืนดิน ตลอดจนระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมอยู่ตรงที่ว่าเป็นสิ่งที่อยู่ล้อมรอบตัวเรา เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นผิวโลกที่มวลชีวิตอาศัยอยู่ ซึ่งถ้าเราได้ศึกษาถึงความเป็นมาของสิ่งแวดล้อม เราก็จะพบว่าเดิมโลกของเรานี้เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกื้อหนุนให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุขตลอดมา แต่ในปัจจุบันปรากฏว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติได้ลดลงจนน่าวิตก เพราะทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเราอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมจนเห็นได้ชัด ตัวการหลักที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็คือมนุษย์เรานั่นเอง การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก ทำให้เกิดปัญหาการขยายตัวของเมืองและต้องพึ่งพาผลผลิตจากภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น มีการคิดค้นนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้โดยขาดการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่เกิดขึ้นใหม่ไม่ได้ เช่น แร่ธาตุ น้ำมัน และที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ต้นไม้ สัตว์ มีไม่เพียงพอและเพิ่มจำนวนขึ้นไม่ทันกับความต้องการในการบริโภคของมนุษย์และใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ร่อยหรอและขาดแคลนลงทุกที อีกทั้งมนุษย์ยังเป็นเหตุของการปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ และดินเสื่อม ในสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม มิฉะนั้นแล้วผลจากการกระทำอย่างไม่คิดของเราในวันนี้ จะส่งผลเสียกลับมาสู่ตัวเราเองในวันข้างหน้า ซึ่งถ้าปล่อยให้ถึงวันนั้น ทุกอย่างก็คงจะสายเกินแก้

การจัดตั้งหน่วยงาน การออกกฎหมาย การทุ่มเททั้งเทคโนโลยีและกำลังงบประมาณของประเทศจำนวนมหาศาล เข้าไปแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ และเป็นมาตรการที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้โดยลำพัง การแก้ไขปัญหาคคุณภาพสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศที่ตรงจุดที่สุดคือ การแก้ที่พฤติกรรมของมนุษย์อันเป็นสาเหตุของปัญหา ซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นทางด้านบวกหรือลบนั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาทั้งจากในห้องเรียนและจากประสบการณ์ตรง แรงจูงใจที่เกิดจากการยกย่องของสังคม ตลอดจนการสนับสนุนของรัฐ อย่างไรก็ตาม แนวทางการแก้ไขปัญหาก็เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาวที่สำคัญที่สุดก็คือ การให้การศึกษแก่เยาวชน ผู้มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบอนาคตของชาติต่อไป ด้วยการทำให้เยาวชนเข้าใจและมีค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าอาจต้องใช้เวลาบ้างแต่ก็ถือว่าเป็นการลงทุนที่ไม่สูญเปล่า ถ้าเยาวชนทุกคนของเรามีวิธีคิดที่ถูกต้องและได้เริ่มต้นรับผิดชอบอย่างจริงจังแล้วตั้งแต่วันนี้ ก็จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำรงอยู่ได้ตลอดไป

การปลูกฝังให้เยาวชนได้เรียนรู้เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถทำได้หลายระดับ ภายใต้หลักการระบบผลประโยชน์ ในระดับแรก เป็นการกระทำโดยเลือกต่อประโยชน์ส่วนตัวของบุคคล เป็นขั้นที่เรายอมรับผลประโยชน์ส่วนตัวของมนุษย์ จึงเป็นการแก้ปัญหาพร้อมไปด้วยกันกับการอำนวยความสะดวกแก่

มนุษย์แต่ละคน เพราะบางครั้งการเสียสละอุทิศตนทำประโยชน์เพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้รับผลตอบแทน ก็เป็นการขัดแย้งกับกระแสความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ การให้เยาวชนเรียนรู้วิธีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับนี้ คือการทำให้เขามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ด้วย ให้เขามองเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ก็หมายถึงการได้รับผลประโยชน์ด้วยนั่นเอง เช่น เยาวชนสามารถทำให้บ้านเรือนของตนเองสร้างขยะต่อส่วนรวมน้อยที่สุดได้ ขณะที่ตนเองก็ได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นด้วย โดยการนำสิ่งของที่ใส่แล้วมาใช้ซ้ำหรือใช้หมุนเวียน ดังการที่เราพยายามไม่ซื้อเครื่องดื่มที่บรรจุขวดพลาสติก ทำให้เรามีขวดแก้ว กระปุกแก้วเหลือใช้อยู่มากมาย ถ้าใช้ของพวกนี้ในครั้งแรกแล้วก็อย่าทิ้ง ควรนำกลับมาใช้ใหม่ เพราะแก้วทำความสะอาดง่าย หมั่นจัดหาที่เก็บขวดแก้วที่ใช้แล้วไว้ให้เป็นที่เป็นทาง บางส่วนที่ขายไปก็จะถูกนำไปหมุนเวียนผลิตแก้วขึ้นมาใหม่ พลังงานที่ประหยัดได้จากการนำขวดที่ใช้แล้วมาผลิตใหม่ 1 ใบ สามารถนำไปให้แสงสว่างหลอดไฟ 100 วัตต์ 1 หลอดได้เป็นเวลานานถึง 4 ชั่วโมง หรืออย่างพวกอลูมิเนียมเราก็สามารถนำไปใช้หมุนเวียนได้เป็นอย่างดี เพราะการนำกระป๋องอลูมิเนียมเก่ามาผ่านกรรมวิธีเพื่อนำกลับไปใช้ใหม่สามารถลดมลพิษทางอากาศที่เกี่ยวข้องได้ 95 % แต่ต้องให้แน่ใจเสียก่อนว่าเป็นอลูมิเนียมบริสุทธิ์ซึ่งตรวจสอบได้โดยใช้แม่เหล็ก เต็กๆ อาจช่วยกันจัดตั้งเป็นโครงการรวบรวมกระป๋องที่ใช้แล้วขึ้นตามโรงเรียนก็ได้ นอกจากนี้เด็กยังสามารถเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากเสื้อผ้าเก่าๆ ด้วยการนำมาดัดแปลงเป็นแบบใหม่ บริจาค หรือนำมาใช้เป็นผ้าเช็ดโต๊ะ เช็ดบ้าน เช็ดรถ เช็ดเท้า เป็นต้น ส่วนผ้าที่ทำจากขนสัตว์และฝ้ายก็ยังใช้เป็นฉนวนกันความร้อนที่ดีได้อีกด้วย

การเรียนรู้ที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับต่อมา เยาวชนต้องฝึกที่จะเป็นผู้ที่มองเห็นว่า ผลประโยชน์ของตนเองมีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของคนอื่น ถ้าเราเอาแต่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้งก็ต้องมีการเบียดเบียนแย่งชิงซึ่งกันและกัน สังคมก็จะมีแต่ความวุ่นวาย เยาวชนพึงตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตของเราจะสงบสุขท่ามกลางความสมดุลของสิ่งแวดล้อมไม่ได้เลย หากขณะที่เราเป็นผู้กินคืออยู่ดีนั้น ยังมีผู้คนยากจนจำนวนมากอยู่ในสังคม สิ่งที่เราแต่ละคนทำได้ก็คือ การจำกัดความอยากได้ใคร่มี ด้วยการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ทรัพยากรแต่จำเป็นและใช้ให้คุ้มค่าที่สุด เลิกนิสัยใช้ของและจับจ่ายอย่างฟุ่มเฟือย แล้วนำส่วนที่เกินจากการบริโภคนั้น ไปเผื่อแผ่แก่คนอื่นที่ยังขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ ในชีวิต ดังอมตะพจน์ของมหาปราชญ์ท่านหนึ่งที่ว่า "สิทธิตามธรรมชาตินั้นคือ เขาไว้ได้เท่าที่ไม่เป็นส่วนเกิน ถ้าทุกคนใช้สิทธิตามธรรมชาติ เท่าที่ธรรมชาติยินยอมคือไม่เอาส่วนเกินแล้ว โลกนี้จะมีความสุข" เมื่อเยาวชนกระทำได้ดีดังนี้ก็ถือว่าเป็นผู้ที่ได้พัฒนาตนเองมากขึ้น เป็นการก้าวจากการแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของบุคคล มาสู่การแก้ปัญหาเพื่อผลประโยชน์ของสังคม เริ่มตั้งแต่ชุมชนที่เราอาศัยอยู่เป็นต้นไป เช่น ชักชวนเพื่อนหลายๆ คนมาช่วยกันเก็บขยะในบริเวณที่มีคนนิสัยมักง่ายชอบเอาขยะมาทิ้ง โดยพยายามรวบรวมคนเข้ามาช่วยทำงานด้วยกันให้มากที่สุด อาจเป็นเพื่อนที่โรงเรียนหรือจากชมรมกิจกรรมที่เราสังกัดอยู่ อาจติดต่อกับเขตของถังขยะมาไว้เก็บขยะต่างๆ ต่อจากนั้นก็ช่วยกันเขียนโปสเตอร์ติดไว้หลายแห่งเพื่อให้ผู้คนรู้จักนำของมาทิ้งให้เป็นที่เป็นทาง หรือการชักชวนให้เพื่อนๆ จัดกลุ่มและสร้างบริเวณทิ้งขยะในหมู่บ้านของแต่ละคน แล้วจัดให้มีการประกวดความสะอาดและความเป็นระเบียบแข่งขันกันในหมู่บ้าน

การสร้างนิสัยการเรียนรู้ที่ให้เยาวชนเห็นคุณค่าและรู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับถัดไป เป็นการแก้ปัญหาเพื่อผลประโยชน์ที่ได้รับในระดับที่ซับซ้อนและประณีตขึ้น เป็นประโยชน์ที่เกิดกับระบบ

ชีวิตทั้งหมด ที่มีทั้งมนุษย์ สัตว์ พืช รวมอยู่ด้วยกันประกอบขึ้นเป็นระบบนิเวศ อย่างเช่นถ้าเราชวนร่วมมือกัน ประหยัดน้ำ มิใช่เฉพาะแต่ในช่วงที่แห้งแล้งเมื่อทรัพยากรน้ำขาดแคลนเท่านั้น แต่เป็นการประหยัดอย่างสม่ำเสมอ ในชีวิตประจำวัน ก็จะช่วยรักษาสสมดุลของระบบนิเวศไว้ได้มาก เพราะน้ำทุกหยดที่เสียไป คือหยดน้ำที่ลดน้อยลงไปจากแม่น้ำลำธารธรรมชาติ ซึ่งคือหยดน้ำที่เพิ่มขึ้นในเขื่อนกั้นน้ำ ที่เอ่อท่วมท้นหุบเขาอันมีป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพเป็นต้นทุนที่ต้องเสียไป สิ่งง่ายที่เยาวชนสามารถทำได้ในชีวิตประจำวันเพื่อรักษาสสมดุลธรรมชาติไว้ ก็เช่น การแปรงฟัน ถ้าจุ่มแปรงเพียงให้เปียกน้ำ เราก็จะเสียน้ำเพียง 1/2 แกลลอนเท่านั้น ทำให้ประหยัดน้ำได้ถึง 9 แกลลอนในการแปรงฟันแต่ละครั้ง การล้างรถ ถ้าเราล้างรถในร้านบริการล้างรถด้วยตนเอง (self service) จะทำให้เราใช้น้ำเพียง 5-10 แกลลอนเท่านั้น แต่ถ้าใช้ฟองน้ำและถังน้ำด้วย ก็จะใช้ 15 แกลลอน หากทำได้ดังนี้ในการล้างรถแต่ละครั้ง จะทำให้เราประหยัดน้ำได้มากกว่า 100 แกลลอน หรือแม้แต่การประหยัดพลังงาน ถ้าเราเผาไหม้ น้ำมัน ถ่านหิน และไม้ให้น้อยลง ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ก็จะเกิดน้อยลงไปด้วย ผลตามมาก็คือก๊าซที่เป็นเหตุให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจกก็จะถูกปล่อยสู่บรรยากาศน้อยลง ส่งผลให้อุณหภูมิของโลกที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นช้าลงไป การตัดสินใจที่จะทำสิ่งที่ดีกับโลกของเราขึ้นอยู่กับตัวเราเอง จำไว้ว่าการกระทำทุกสิ่งเริ่มได้จากตัวเราเองและที่บ้านของเรา พยายามทำในสิ่งที่จรรโลงโลกและอนุรักษ์โลกอย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดยถะเหนียวหน่าย ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราทำเปรียบเหมือนแรงกระทบ ดังเช่นก้อนหินแม้เพียงครั้งเดียวที่กระทบบนผิวน้ำก็จะทำให้เกิดระลอกคลื่นกระจายออกไปได้ต่อกันไปอีก จะเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นทอดๆ

การสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชนในสามลำดับขั้นดังกล่าวมาแล้วนี้ ล้วนเป็นวิธีการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบผลประโยชน์ทั้งสิ้น เป็นความเข้าใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ปรับเปลี่ยนไปตามการพัฒนาศติปัญญาของมนุษย์ ประโยชน์เบื้องต้นที่สุดก็คือ ผลประโยชน์ส่วนตัว แล้วขยายออกไปเป็นผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ถัดมาก็เป็นผลประโยชน์ของระบบชีวิตทั้งหมด สิ่งที่ต้องตระหนักก็คือถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาตนเอง ก็จะไม่สามารถก้าวหน้าไปในการเข้าถึงประโยชน์เหล่านี้ได้ การแก้ปัญหาในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะทำได้ยาก เพราะเป็นการฝืนใจ แต่เมื่อเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจถึงเหตุผลที่ต้องช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันอยู่บนหลักการระบบผลประโยชน์ระดับต่างๆที่มุ่งหมายนี้แล้ว ย่อมทำให้เยาวชนไม่ต้องฝืนใจที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง แต่ตรงกันข้าม จะทำให้พอใจ ยินดี และมีความสุขที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมๆให้คงอยู่ตลอดไป

สิ่งที่ต้องทำต่อไปนอกจากการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักการระบบผลประโยชน์แล้วนั้นก็คือ การส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสิ่งแวดล้อมด้วยระบบบูรณาการ อันมีองค์ประกอบร่วมที่ต้องทำให้ประสานสอดคล้องกลมกลืนเข้าด้วยกัน เป็นการแก้ปัญหาแบบองค์รวม ที่มีด้วยกันสามระดับ คือ ระดับพฤติกรรม ระดับจิตใจ และระดับปัญญา

การมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ปัญหาในระดับพฤติกรรมของเยาวชน ทำได้โดยการให้เยาวชนเข้าใจเครื่องมือขั้นพื้นฐานที่สุดที่จัดวางไว้เป็นหลักประกันการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของมนุษย์กับสรรพสิ่ง ซึ่งได้แก่ ระเบียบ กฎ

เกณฑ์ข้อบังคับของสังคม หรือสิ่งที่เป็นกติกาของสังคมทั้งหลาย เมื่อเขาชนเป็นผู้ได้รับการพัฒนาแล้วในระดับหนึ่ง มีความเข้าใจในเรื่องของผลประโยชน์ข้างต้น ก็จะปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมที่วางไว้ด้วยดี มองเห็นวาทกรรมนั้นมีความเป็นกติกาจริงๆ คือเป็นเพียงข้อตกลงสำหรับคนในสังคมจะหมายรู้ร่วมกันและเพื่อผลประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นกับสังคมนั้นๆ ในที่สุด ไม่มองว่าเป็นสิ่งบีบคั้นที่ต้องฝืนใจปฏิบัติ เพราะกลัวการลงโทษ จนต้องหาทางหลบเลี่ยง หรือทุจริตในระบบของการใช้กฎหมาย นอกจากกฎหมายแล้วยังมีกฎระเบียบข้อบังคับอีกประเภทหนึ่งที่มีได้กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่มีบทลงโทษตายตัว เป็นแต่เพียงข้อกำหนดที่เป็นกรอบกว้างๆ ว่ามนุษย์ผู้อยู่ในท้องถิ่นนั้นควรต้องประพฤติดี มีพฤติกรรมอย่างไร อันนำไปสู่รูปแบบวิธีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สิ่งนี้เราเรียกว่าวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของกฎระเบียบเช่นกัน แต่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และมีความยืดหยุ่นกว่ากฎหมายที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง บางครั้งวัฒนธรรมจึงใช้ได้ผลดีกว่ากฎหมาย หากจะให้ดีควรต้องใช้วิธีผสมผสาน คือกลมกลืนกันโดยให้กฎหมายเอื้อโอกาสแก่วัฒนธรรมประเพณี และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมประเพณีในฐานะเป็นตัวเสริม ดังนั้น เขาชนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน ควรเห็นคุณค่า วัฒนธรรมประเพณีที่ต่างต่าง อันสืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ไม่มองว่าเป็นเรื่องมั่งงายล้ำสมัยไปเสียหมด เพราะมีวัฒนธรรมประเพณีหลายๆ อย่างที่แฝงไว้ด้วยแง่คิดคติเตือนใจ เช่น ประเพณีบวชป่าของชาวเขาในบางท้องถิ่น ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกสำนึกบุญคุณ หวงแหนป่า ไม่กล้าตัดต้นไม้ที่มีอายุเก่าแก่และมีขนาดใหญ่ เพราะเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของผีบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม บางวัฒนธรรมประเพณี ก็เชื่อว่าดีเสมอไป เมื่อสภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็อาจจะขัดแย้ง ไม่ประสานกลมกลืน และไม่เอื้อประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันเท่าที่ควร เขาชนจึงต้องรู้จักใช้อย่างฉลาด เช่น งานประเพณีบวชขนาด ในบางท้องถิ่นทำกันอย่างเอิกเกริก บางครั้งผู้จัดงานไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของประเพณีนั้นคืออะไร เป็นเพียงแต่การทำเพื่อเอาหน้า ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลืองเงินทอง ในเรื่องนี้เขาชนสามารถช่วยกันสร้างมาตรฐานวัฒนธรรมใหม่ด้วยการเริ่มต้นปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดีได้ เช่น ถ้าจะจัดงานเลี้ยงหรืองานสังสรรค์กับเพื่อนฝูงญาติมิตร ก็ลองหันมาจัดงานให้สนุกสนานแบบนักร้องกันบ้างเห็นจะเป็นการดี เริ่มต้นด้วยการส่งบัตรเชิญจากกระดาษรีไซเคิล นัดเรื่องการแต่งกายโดยให้แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ทอจากใยธรรมชาติ ผ้าฝ้าย หรือผ้าย้อมสีธรรมชาติ หรืออาจแต่งชุดแฟนตาซีเป็นสัตว์ต่างๆ ต้นไม้ แมลง ชุดเสื้อผ้าที่แสดงถึงอันตรายจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การใช้พลังงานทดแทน หรืออื่นๆ อีกเท่าที่จะคิดได้ จัดเลี้ยงอาหารแบบมังสะวิรัติ พยายามทำให้รู้ว่าอาหารแบบนี้ก็อร่อยได้เหมือนกัน ชักชวนให้ผู้ร่วมงานเดินทางมาอย่างนักร้องที่สุดในสภาพที่แต่ละคนจะทำได้ เช่น เดินเท้าหรือขี่จักรยานมา ไม่ควรใช้ภาชนะ เช่น จาน ชาม ช้อน ส้อม แก้วน้ำ หรือผ้ากันเปื้อนประเภทที่ใช้ได้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง เพิ่มความสนุกสนานโดยการทายปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ มีการละเล่น เช่น เกมหาแมลงหรือต้นไม้ใบหญ้าในสวน ตกแต่งสถานที่จัดเลี้ยงให้ดูเป็นป่าที่สุด ใช้จินตนาการของเราแล้วสนุกกันให้เต็มที่ แค่นี้ก็ได้ชื่อว่าเป็นเขาชนที่มีพฤติกรรมเพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแล้ว หรือเมื่อเทศกาลปีใหม่มาถึง นอกจากจะให้ของขวัญแก่ตัวเองและแก่คนที่เรารักแล้ว ก็อย่าลืมให้ของขวัญปีใหม่แก่โลกของเราด้วย เพราะมีอะไรหลายๆ อย่างที่พวกเราทำได้เพื่อให้โลกของเราน่าอยู่ขึ้น เช่น เลือกรับของขวัญที่ได้มาจากการรีไซเคิล แกะกระดาษห่อของขวัญและโบว์อย่างระมัดระวังเพื่อนำมาใช้อีกได้ อย่าตัด

ต้นไม้จริงมาตกแต่งบ้าน เลือกรูปของเล่นที่ไม่ต้องใช้ถ่านไฟฉาย เชิญคนที่ไม่ใช่เพื่อนมาร่วมงานปีใหม่และทำตัวให้สนุกและมีความสุข แต่อย่าลืมนึกถึงคนบางกลุ่มในโลกที่ไม่มีโอกาสที่ดีเช่นเดียวกับเรา

การมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ปัญหาในระดับพฤติกรรมของเยาวชน ด้วยการเข้าใจ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่างๆ อันเป็นหลักประกันการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของคนในสังคม ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว แต่ยังต้องช่วยกันสร้างความเคยชินที่ดีให้เกิดขึ้นกับเยาวชน ให้เยาวชนเป็นผู้มีพฤติกรรมอันพึงประสงค์แบบถาวรที่เอื้อต่อการบำรุงรักษาธรรมชาติและ การอยู่ร่วมกันด้วยดีระหว่างมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวนี้อยู่บนหลักการที่ว่า มนุษย์ส่วนใหญ่เมื่อมีพฤติกรรมเคยชินกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว การจะมาแก้ไขภายหลังนั้นทำได้ยาก มนุษย์ส่วนใหญ่จึงแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่เคยชิน เคยทำอะไรก็ทำอย่างนั้น แต่ถ้าหากว่าสามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมเคยชินที่ไม่ดีได้ ก็จักได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ชั้นยอดที่ได้รับการพัฒนามาดีแล้ว และการแก้พฤติกรรมความเคยชินที่ไม่พึงปรารถนานั้น ก็ยังถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้เพื่อประเมินศักยภาพของคนว่าจะเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาปรับปรุงชีวิตให้เจริญงอกงามได้มากน้อยเพียงไร

การสร้างพฤติกรรมเคยชินของมนุษย์ ถ้าให้ได้ผลดีต้องเริ่มปลูกฝังกันตั้งแต่เด็ก เริ่มตั้งแต่การอบรมสั่งสอนกันในครอบครัว เป็นการทำให้เด็กมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีเสียก่อนเป็นการตัดหน้า ไม่เปิดโอกาสให้พฤติกรรมเคยชินที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับเด็กได้ ซึ่งเป็นกร่าง่ายกว่าที่ต้องมาแก้ไขภายหลัง เพราะธรรมชาติของเด็กจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้และเอาแบบอย่างจากพ่อแม่ หรือคนใกล้ชิดที่เลี้ยงดูโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นทั้งพ่อและแม่ต้องช่วยกันสร้างบรรยากาศในทุกกิจกรรมของครอบครัว ให้เป็นบรรยากาศแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ฝึกให้ลูกมีความเคยชินกับการเป็นผู้บริโภคที่ดี ด้วยการสอนลูกรู้ว่า ทุกครั้งที่ซื้ออะไรก็ตามจะส่งผลกระทบต่ออนาคตของโลก ดังนั้นไม่ว่าที่ไหนหรือโอกาสใดควรให้เด็กเลือกซื้อแต่สินค้าที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและไม่เป็นการเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติจนเกินไป โดยการฝึกให้เด็กคิดก่อนซื้อ เป็นการหยุดและคิดว่าเรากำลังซื้ออะไร ต้องการมันจริงๆหรือไม่ อ่านฉลากให้ดีว่าสินค้านั้นมาจากไหน ทำจากอะไร หากเขาไม่หาซื้ออาหารหรือพืชที่มีสารเคมีตกค้าง ไม่ซื้อเนื้อสัตว์ที่มียาหรือสารเคมีเจือปน เราก็จะสามารถเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิธีการขายสินค้านั้นได้ แม้แต่ระบบการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ก็จะเปลี่ยนไป หรือการฝึกให้ลูกรู้จักการตกแต่งบ้านและห้องหับให้สดใส น่าอยู่ด้วยต้นไม้ เด็กจะรักและเคยชินที่จะอยู่กับต้นไม้ ไม่อยากเห็นมันถูกทำลายเพราะรู้สึกสบายและสดชื่นทุกครั้งเมื่อได้อยู่ในที่ที่มีต้นไม้มากๆ ต้นไม้จะทำให้บรรยากาศของบ้านเปลี่ยนไป เช่นเดียวกับที่มันทำให้โลกมีชีวิตชีวา นอกจากนี้คุณพ่อคุณแม่อาจช่วยกันจัดสิ่งแวดล้อมในบ้าน ให้ลูกได้เรียนรู้และเคยชินกับการอยู่ร่วมกันกับสิ่งมีชีวิตอื่นอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ด้วยการสร้างบ่อน้ำเล็กๆที่เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ได้หลายชนิดไว้บริเวณบ้าน ให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์กันในระบบนิเวศ หรือถ้ามีเวลารว่างคุณพ่อคุณแม่อาจชวนลูกๆและเพื่อนของลูกออกสำรวจจรวดยุงยุงยุงและพืชต่างๆที่พบเห็นทั้งในบ้านและนอกบ้านพร้อมกับทำรหัสกำกับไว้ด้วยว่าพบเห็นสัตว์และพืชชนิดนั้นที่ไหน เมื่อหลายวันเข้าเด็กก็จะรู้สึกแปลกใจว่ามีสัตว์และพืชมากมายที่พบเห็น ซึ่งมีอยู่แตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่และฤดูกาล การทำเช่นนี้จะทำให้เด็กเคยชินกับความรู้สึกที่ว่าเขาไม่ได้อยู่โดยลำพังบนโลก แต่ยังมีสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นอีกมากมายที่อยู่ร่วมแบ่งปันความสุขที่ได้รับจากโลกใบนี้ด้วย กล่าวได้ว่าพ่อแม่เป็นผู้ทรงอิทธิพลอย่างสูงในการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดีให้เกิดขึ้นกับลูกซึ่งเป็นเยาวชนของโลก ให้เดินอยู่บนเส้น

ทางสี่เหลี่ยม เมื่อเขาเติบโตขึ้นมีครอบครัว สิ่งที่เขาได้สัมผัสในวัยเด็กจะถูกถ่ายทอดต่อไปสู่ลูกๆของเขา จากรุ่นสู่รุ่น เมื่อเป็นดังนี้พฤติกรรมเพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่สร้างโดยคนรุ่นใหม่และเป็นมรดกของคนรุ่นใหม่อย่างแท้จริง

การแก้ปัญหาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวมที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วม ในระดับถัดไปต่อจากระดับพฤติกรรมคือ การแก้ปัญหาในระดับจิตใจ อันมาจากความเข้าใจที่ว่าเมื่อใดพฤติกรรมที่ดีมีรากฐานทางจิตใจด้วยแล้ว พฤติกรรมนั้นจะมั่นคงยั่งยืนคงอยู่เรื่อยไป เยาวชนคนใดที่ได้รับการปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความประทับใจ มีความสุข ที่ได้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เป็นการเกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่วัยเยาว์ เขาก็จะเกิดความพึงใจกลายเป็นพฤติกรรมที่ตรึงอยู่กับตัวเขาตลอดไป เพราะฉะนั้นการสร้างพฤติกรรมจึงต้องให้สัมพันธ์กับจิตใจ ต้องให้สอดคล้องกัน องค์ประกอบของการแก้ปัญหาในระดับจิตใจนี้มีมากมาย เช่น จิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา ท่าทีของจิตใจที่ชื่นชมความงามของธรรมชาติ ความรู้สึกเป็นสุขในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นต้น คุณสมบัติเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้น บางทีมันก็เป็นความเคยชินของจิตใจ ที่ส่งอิทธิพลหล่อหลอมจากพ่อแม่ถึงลูก จากคุณครูสู่นักเรียน เช่น ผู้ใหญ่ควรมีบทบาทในการสอนให้เด็กมีความสุขเมื่อต้องเป็นผู้ให้ ผลที่ได้จากการให้ แม้ว่าจะเล็กน้อยสักเพียงใดย่อมมีคุณค่าเสมอ อะไรก็ตามที่เราให้ไป ย่อม "ช่วย" ได้ แม้การบริจาคเงินเพียง 2-3 บาท อาจเปลี่ยนเป็นอาหารหรือวัคซีนช่วยชีวิตผู้ยากไร้ ให้ยังชีพต่อไปได้อีกสักวัน การบริจาคหนังสือให้แก่เด็กๆในห้องถิ่นชนบท นอกจากจะทำให้เพื่อนที่อยู่ห่างไกลมีหนังสืออ่านแล้ว ยังเป็นการนำของเก่ากลับมาใช้ใหม่ทีถือว่าได้ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อเด็กๆหรือเยาวชนได้เรียนรู้ที่จะเป็นผู้ให้ เขาก็จะได้รับประสบการณ์อันทรงคุณค่าว่า การที่เราให้สิ่งใดก็ตามแท้จริงคือการทำงานให้กับตัวเอง นั่นคือทำให้เกิดความพอใจตามมา มันไม่ใช่สิ่งผิดเลยที่เราจะสร้างความรู้สึกที่ดีให้ตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสิ่งที่เราทำแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีนั้น เป็นการช่วยทำให้บางสิ่งบางอย่างหรือบางคนดีขึ้น ความจริงมีอะไรดีหลายอย่างที่เยาวชนสามารถอาสาทำได้ในช่วงเวลาว่าง มีองค์กรต่างๆ กลุ่มหรือสมาคมที่ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสร้างสรรค์สังคมที่ต้องการอาสาสมัคร ถ้าเยาวชนคนใดไม่ค่อยถนัดในการออกกำลังกายโดยเฉพาะในสถานที่และบรรยากาศที่ไม่สะดวกสบายนัก อาจช่วยในด้านการจัดการต่างๆ หรือการหาเงินทุน มูลนิธิต่างๆ มักมีร้านหรือที่ทำงานซึ่งต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีเหตุการณ์สำคัญๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น เช่น เหตุการณ์อุทกภัยที่มีสาเหตุมาจากการตัดไม้ทำลายป่าของนายทุนและคนในท้องถิ่น

เยาวชนควรมีโอกาสได้เรียนรู้ถึงการแสดงออกซึ่งความรัก ความเอื้ออาทรต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยมีพ่อแม่ ครูอาจารย์เป็นผู้สร้างบรรยากาศ นำเยาวชนเข้าไปสัมผัสกับความรู้สึกที่ดีงามดังกล่าว เช่น เด็กๆ สามารถให้ความช่วยเหลือคางคกให้มีชีวิตรอดต่อไปได้ในช่วงที่ฤดูหนาวสิ้นสุดลง เพราะในช่วงนี้ตอนกลางคืนเราจะเห็นว่ามีคางคกถูกรถทับตายบนถนนจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจาก หลังจากรีลหลบหนาวอยู่เป็นนาน คางคกจะออกเดินทางในเวลากลางคืนเป็นระยะทางที่ยาวไกลด้วยสัญชาตญาณเพื่อกลับไปสืบทอดเผ่าพันธุ์ยังถิ่นเดิมของมัน แต่เนื่องจากการช่วยชีวิตคางคกต้องทำในเวลากลางคืน เพื่อความปลอดภัย เด็กๆควรมีผู้ใหญ่ดูแลอยู่ด้วย โดยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ควรใส่เสื้อผ้าสีอ่อนและติดแถบสีสะท้อนแสงรอบแขนหรือบริเวณที่คนขับรถสัญจรไปมาบนถนนมองเห็นได้ง่าย มีถึงคนละใบไว้ใส่คางคกให้ข้ามถนนได้อย่างปลอดภัยพร้อมด้วย

สมุดบันทึกเล่มหนึ่งไว้จดข้อมูลของคางคกแค่นี้ก็พอ ถ้าบังเอิญพบคางคกเจ็บก็นำจะนำไปรักษาหรือส่งสัตวแพทย์แล้วค่อยปล่อยที่เดิม นอกจากนี้ เด็กๆและผู้ใหญ่อาจช่วยกันติดป้ายตามถนนแสดงทางเดินของคางคกในช่วงที่มีการเดินทาง เพื่อให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะเพิ่มความระมัดระวัง การได้ช่วยชีวิตสัตว์ จะทำให้เด็กมีความรู้สึกประทับใจที่ดี มีความสุข และความรู้สึกดีเหล่านี้จะติดอยู่และพฤติกรรมที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆก็จะตามมา

นอกจากฝึกเป็นผู้ให้ด้วยการช่วยชีวิตสัตว์แล้ว การปลูกต้นไม้ก็ยังทำให้เยาวชน มีความสุข ความพอใจได้อีกด้วย การปลูกต้นไม้ที่นั้นไม่จำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากหรือต้องมีสวนขนาดใหญ่ อาศัยแค่เพียงถาด 2-3 ใบ ปูย ดินและเมล็ดพันธุ์พืชสักชนิดหน่อยก็พอ ยิ่งถ้าเรารู้จักใครที่ชอบทำสวนปลูกพืชผักเองแล้วละก็ เขาต้องยินดีที่จะให้เมล็ดจากต้นไม้ของเขาแก่เราแน่ นอกจากการปลูกต้นไม้แล้ว การปลูกพืชสมุนไพรในกระถางไว้ใช้เอง ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจเพราะพืชพวกสมุนไพรไม่ได้ใช้ประโยชน์แค่เพียงเป็นเครื่องปรุงอาหารให้อร่อยเท่านั้น แต่ยังใช้เป็นยาทั้งสำหรับคนและสัตว์เป็นเวลากว่าพันปีมาแล้ว การปลูกพืชสมุนไพรก็ทำได้ไม่ยาก โดยซื้อเมล็ดมาปลูกบางชนิดก็เอากิ่งมาเสียบได้ ถ้าปลูกไม้กึ่งต้นก็ควรแบ่งปันเมล็ดที่เหลือให้กับเพื่อนบ้านด้วยก็ได้

กล่าวได้ว่า การแก้ปัญหาในระดับจิตใจนี้ เป็นการมุ่งหมายไปที่คุณธรรมของเยาวชน คือ ความเมตตา กรุณา ความรู้สึกพอใจเป็นสุข และมีจิตสำนึกความรับผิดชอบ ทั้งสามประการนี้ถ้ามีอยู่ในตัวตนของเยาวชน ก็จะเป็นส่วนที่มีประโยชน์มากในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิธีการแก้ปัญหาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลำดับขั้นสูงสุด ตามแนวคิดแบบระบบบูรณาการนั้นคือ การแก้ปัญหาในระดับปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานและมีอาจแยกออกจากกันได้ของการแก้ปัญหาทั้งหมดในทุกระดับ ทั้งนี้ปัญญาจะทำหน้าที่เป็นเครื่องกำกับให้การแก้ปัญหาในสองระดับข้างต้นของเยาวชนเป็นไปอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ชั่วคราวกลายเป็นค่านิยมชั่วคราวตามกระแสการรณรงค์ของสังคม ดังเช่น ผลของการแก้ปัญหาในระดับจิตใจที่ก่อให้เกิดความพอใจและความสุขของผู้มีจิตสำนึกและวิญญูณแห่งการอนุรักษ์นั้น ย่อมต้องอาศัยปัญญาคือการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเข้ามาช่วยเสริม ซึ่งจะส่งผลต่อไปยังการแก้ปัญหาในระดับพฤติกรรมที่ได้ผลจริงจึงยั่งยืนยิ่งขึ้น อย่างเช่น การทำให้เยาวชนเห็นเหตุผล รู้คุณค่าในสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันเกิดจากพฤติกรรม การกระทำของเขา ก็จะเป็นการตอบคำถามที่ว่า ทำไมเขาต้องทำอย่างนั้น เป็นการย้ำพฤติกรรมที่เขาพอใจให้ประทับแน่น มองเห็นเหตุผลที่ชัดเจน และจะเป็นหลักประกันให้เขาถูกชักจูงไปแสดงพฤติกรรมทางอื่นได้ยาก ถือเป็นการพัฒนาที่ก้าวหน้าขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง เป็นการแก้ปัญหาครบทั้งองค์รวม ครอบคลุมหมดทั้งสามระดับ คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

การพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้มีปัญญา เหมาะสมและคู่ควรแก่การไว้วางใจ ฝากฝังให้เป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ต่อไป เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อน และอาจต้องใช้ความพยายามและระยะเวลาอย่างมาก แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องสร้างสรรค้ให้เกิดขึ้น เป็นอยู่ และเจริญเพิ่มพูนเรื่อยไปในชีวิตและความคิดของเยาวชน สิ่งที่ต้องทำเป็นลำดับแรกของการแก้ปัญหาในระดับปัญญา คือ การเปลี่ยนทัศนคติการมองโลกในแง่คุณค่าของเยาวชนเสียใหม่ จากเดิมที่เคยมองคุณค่าของสิ่งทั้งหลายในความหมายที่ใช้ตนเป็นศูนย์กลางว่า สิ่งใด ไม่ว่าจะ ต้นไม้ สัตว์ป่า น้ำ พลังงาน ฯลฯ หากมีประโยชน์ สามารถตอบสนองความต้องการของตัวเองได้ สิ่งนั้นแหละมีคุณค่า ซึ่งเป็นคุณค่าในความหมายที่ไม่ปลอดภัย ไม่แท้จริง ก็พลิก

กลับมาเป็นการมองเห็นใหม่ว่าคุณค่าที่ถูกต้องแท้จริงเป็นคุณค่าที่ออกมาจากสิ่งนั่นเอง เป็นการมองกลับในความหมายใหม่ที่ว่า สิ่งทั้งหลายรอบๆตัวเรา ให้อะไรแก่เรา พอมองออกว่ามันให้อะไรแก่เรา เราก็จะเริ่มเห็นคุณค่าที่แท้จริงของมัน เป็นการมองเห็นด้วยปัญญาว่ามันมีคุณค่าเพราะมันมี "คุณ" มันเลือกอำนวยความสะดวกชีวิตของเรา เมื่อมีสัมมาทิฐิเห็นได้ดังนี้แล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะโน้มนำใจไปสู่ความคิดที่ว่า เมื่อสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เราได้ให้ประโยชน์จากมันบนโลกใบนี้ เปรียบเสมือนผู้มีพระคุณของเรา เราก็ควรที่จะแสดงความ"กตัญญู"ต่อสิ่งเหล่านั้น คุณค่าในความหมายใหม่นี้สำคัญมาก เพราะถ้าเราชมมองเห็นว่า ดินที่ใช้ปลูกพืช ฝน สวนหลังบ้าน อากาศบริสุทธิ์ที่หายใจเข้าไปได้อย่างเต็มปอดยามเช้า และต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาอีกทั้งผลของมันใช้กิน เป็นสิ่งรอบตัวที่มีคุณค่าในตัวมันเอง ก็จะเกิดความรู้สึกรักมัน อยากจะตอบแทนโดยการเป็นผู้ให้ อันเป็นจุดเริ่มต้นนำไปพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

การได้ปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วยความรัก อันเกิดจากการแลเห็นคุณค่าของสิ่งทั้งปวงด้วยปัญญานั้น จะทำให้เราชนรับรู้ได้ถึงความรู้สึกเป็นสุขแบบใหม่ที่กว้างขึ้นกว่าเดิม คือมองเห็นว่าความสุขมิได้จำกัดแค่แคบอยู่เพียงแค่การเป็นฝ่ายได้รับ เมื่อต้องเป็นฝ่ายให้บ้าง ก็รู้สึกสูญเสีย ต้องฝืนใจ ทำให้ต้องเป็นทุกข์ แต่มองว่าความสุขที่แท้จริงนั้นเกิดจากการให้ต่างหาก คือเมื่อเรารักใคร่หรือสิ่งใด เราก็อยากให้คนนั้นมีมีความสุขหรืออยากให้สิ่งนั้นอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น เพราะฉะนั้นเราจึงให้และทำให้มันดีขึ้น แล้วเราก็มีความสุข เหมือนอย่างที่เรารักแม่ อยากทำอะไรให้แม่มีความสุข เมื่อเห็นแม่มีความสุข เราก็รู้สึกมีความสุขตามไปด้วย เมื่อเข้าใจและทำได้ดังนี้แล้ว เราชนก็คงหมดข้อกังขา รู้แจ้งโดยปัญญาไม่สงสัยอีกต่อไปว่า เพราะเหตุใดคนรุ่นก่อนจึงยกย่องพื้นดินที่เป็นแค่อินทรีวัตถุให้เป็นถึงพระแม่ธรณี ยกย่องผืนน้ำที่เป็นเพียงปรากฏการณ์ธาตุสองชนิดมารวมกันในสัดส่วนที่ต่างกันให้เป็นถึงพระแม่คงคาและยกย่องเมล็ดข้าวที่เราใช้กินอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันว่าพระแม่โพสพ และนอกจากปัญญาจะให้เราชมมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวว่ามีคุณค่าต่อตนเองและส่วนรวมอย่างชัดเจนแล้ว ยังจะทำให้เราเห็นโทษของการทำลายสิ่งที่เป็นคุณนั้นด้วย

นอกจากการเป็นผู้มีปัญญาเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวอย่างถูกต้องแล้ว เราชนยังต้องได้รับการอบรมบ่มเพาะให้เข้าใจระบบของการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสิ่งทั้งหลาย อันเป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยหรือระบบปัจจัยสัมพันธ์ ซึ่งได้กล่าวมากล่าวมาบ้างแล้วในเรื่องแนวทางการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักการผลประโยชน์ ระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนี้ เป็นการมองเห็นว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติมิใช่ตั้งตัวคิดว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของสิ่งทั้งหมด การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของมนุษย์จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆด้วยในระบบนิเวศด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น สารเคมีบางชนิดที่มนุษย์สังเคราะห์ขึ้นอย่าง ก๊าซคลอโรฟลูออโรคาร์บอนส์ (CFC) ซึ่งใช้เป็นน้ำยาในระบบเครื่องปรับอากาศตามบ้านเรือน, ในรถยนต์และตู้เย็น หรือก๊าซฮาโลนส์ที่ใช้เป็นตัวขับเคลื่อนเครื่องดับเพลิงที่ใช้กันในบ้าน เมื่อถูกปล่อยขึ้นสู่บรรยากาศชั้นสตราโตสเฟียร์ จะถูกรังสีอัลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์ทำให้แตกตัว ปล่อยสารเคมีคลอรีนออกมา เมื่ออะตอมของคลอรีนเป็นอิสระ อะตอมนี้เพียงอนุภาคเดียวสามารถทำลายโอโซนได้ประมาณ 100,000 โมเลกุล และต้องใช้เวลาอีกนานหลายปีกกว่าก๊าซซีเอฟซีที่จะกลับมาถึงพื้นผิวโลก ขึ้นโอโซนประมาณ 3%และบางที่อาจถึง 5% ได้ถูกก๊าซซี เอฟซีทำลายไปแล้ว เมื่อโอโซนในบรรยากาศลดลง โลก

เราก็จะได้รับรังสีอัลตราไวโอเล็ตมากขึ้น มีผลต่ออุณหภูมิคุ้มกันของมนุษย์ ทำให้เกิดโรคมะเร็งผิวหนังและต่อ
กระจะก และยังคงปริมาณผลิตผลทางการเกษตรรวมถึงจำนวนปลาในน้ำ เราจะเห็นว่าการกระทำโดยปราศจาก
การคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมของเราแต่ละคนเพียงเล็กน้อย ทำให้โอโซนในชั้นบรรยากาศลดลง และในที่สุดผลของการ
กระทำนั้นจะกระทบต่อความเป็นอยู่ของเราทุกคนที่อยู่บนดาวเคราะห์ดวงนี้ และความเข้าใจในเรื่องนี้จะเป็น
เครื่องบอกเหตุผลว่า ทำไมเราต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง นั่นคือเพื่อจะรักษาระบบความสัมพันธ์แห่งธรรมชาติและสิ่ง
แวดล้อมให้อยู่ในภาวะดุลยภาพนานเท่านาน

การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นผู้มีปัญญายังรวมถึงการเน้นย้ำให้เขาเข้าใจเรื่องคุณค่าที่แท้จริงของการบริโภค
ซึ่งเกี่ยวข้องกันอย่างยิ่งกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ พฤติกรรมสำคัญของมนุษย์ที่ก่อ
ปัญหาแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุดก็คือการบริโภคนั่นเอง ทั้งนี้เป็นเพราะการบริโภคทำให้เกิด
การผลิต เมื่อบริโภคมากก็ต้องผลิตมาก และเมื่อจำเป็นต้องผลิตมากก็ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นด้วย
เช่นกัน นอกจากนี้การบริโภคอย่างขาดสติยังคิดก็ยังคงเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาของทั้งเสียจำนวนมาก ทั้งที่เกิดขึ้น
จากกระบวนการการผลิตและเกิดขึ้นหลังจากที่การบริโภคเสร็จสิ้นแล้ว มีผลการวิจัยพบว่าในประเทศที่เจริญก้าว
หน้าทางเทคโนโลยี มีการผลิตสารเคมีต่างๆรวมกันเป็นจำนวนถึง 70,000 ชนิด และสารเคมีส่วนใหญ่เหล่านี้ยังไม่
ได้รับการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนถึงความร้ายแรงของโทษภัยที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นเรื่องน่าตกใจที่ว่าสารเคมีได้กลายเป็น
เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเราที่ไม่อาจขาดได้ไปแล้ว โดยในปัจจุบันเราได้รับความสะดวกสบาย
เพราะมีผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นด้วยกรรมวิธีทางเคมีมากมาย เช่น พลาสติก ผงซักฟอก และสเปรย์ฉีด เป็นต้น แต่
กระนั้นเราก็ยังไม่ทราบถึงราคาที่ต้องจ่ายเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งความสะดวกสบายเหล่านั้น ในรูป
ของน้ำเสีย ดินเป็นพิษ กองขยะเท่าภูเขา รวมถึงคราบสิ่งสกปรกโสโครกต่างๆ ทำให้คนเราต้องมีความเสี่ยงกับการ
เป็นโรคร้ายมากขึ้นเรื่อยๆ ฉะนั้น ความหมายของการผลิตในยุคปัจจุบันนี้ จึงมิใช่แค่หมายถึงการนำทรัพยากรอัน
เป็นปัจจัยการผลิตมาผ่านกระบวนการจัดการให้กลายเป็นสินค้าและบริการเท่านั้น แต่ได้หมายถึง "การทำลาย"
ในรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นถ้าเราสามารถแก้ปัญหาในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคของมนุษย์โดยเริ่มต้น
ที่ตัวเยาวชนได้สำเร็จ ก็จะสามารถช่วยลดการล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
ได้

เยาวชนผู้ได้รับการเรียนรู้มาดีแล้ว ย่อมมีมาตรฐานวัดความพอดีในการบริโภค รู้ชัดด้วยปัญญาว่าคุณ
ค่าที่แท้จริงของการบริโภคนั้นคืออะไร ควรบริโภคอย่างไรจึงจะพอดีกับความต้องการของชีวิต เป็นประโยชน์แก่
ชีวิตอย่างแท้จริง เมื่อเยาวชนเป็นผู้บริโภคอย่างรู้จักประมาณ ดำเนินชีวิตอยู่บนทางสายกลางก็จะเกิดประโยชน์
สามประการต่อทั้งตัวเยาวชนเองและต่อสังคมส่วนรวม คือ ได้รับคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตอันหมายถึงการมีสุขภาพ
ร่างกายที่แข็งแรงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ลดการเบียดเบียนแย่งชิงทรัพยากรกันในสังคม และมีการทำลายสิ่งแวดล้อม
น้อยลง ตัวอย่างการบริโภคอย่างรู้ประมาณโดยมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับนั้น ไม่ใช่เรื่องยากแต่เป็นเรื่องที่
เยาวชนทุกคนทำได้และเริ่มได้จากสิ่งใกล้ตัว เช่น รับประทานอาหารให้น้อยลง นานๆทีก็ทดลองกินเจดูสักมื้อ ถ้าทำ
ไม่เป็นเดี๋ยวนี้เรามีตำราทำอาหารเจอร่อยๆวางขายเป็นจำนวนมาก เพราะข้อมูลจากหนังสือ อาหารสำหรับ
อเมริกันยุคใหม่รายงานว่า ดินแดนที่ผลิตอาหารพอเลี้ยงคนหนึ่งคนที่ทานเนื้อ สามารถผลิตอาหารพอเลี้ยงคนยี่สิบ

คนที่กินเจ และเชื่อหรือไม่ว่าวัวก็อาจมีส่วนทำให้เกิดปฏิกิริยาเรือนกระจก มีคนประมาณได้ว่า แต่ละปีวัว 1.3 ล้านตัวในโลกของเราจะผลิตก๊าซมีเทนเกือบ 100 ล้านตัน ซึ่งก๊าซนี้เป็น "ก๊าซปฏิกิริยาเรือนกระจก" ที่มีอนุภาคพูนแรง โมเลกุลต่อโมเลกุลดูดความร้อนจากดวงอาทิตย์ไว้ได้มากกว่าถึง 25 เท่า หรืออย่างผักผลไม้ ก็ควรซื้อหาจากตลาดชาวไร่ชาวนาสวนใกล้บ้าน ผักผลไม้ที่ปลูกในท้องถิ่นมักจะสดกว่าถูกกว่า และมีกากของยาฆ่าแมลงตกค้างอยู่น้อยกว่าผักผลไม้ที่ขนส่งมาไกลหรือจากต่างประเทศ เงินตราไม่ไหลออกไปไหนแต่กลับหมุนเวียนอยู่ในชุมชน เป็นการอยู่อย่างพอเพียง กินของไทย ใช้ของไทย ร่วมใจประหยัด เมื่อทุกคนตระหนักได้ดังนี้ ไม่ช้าเศรษฐกิจไทยก็จะฟื้นตัว ยืนอยู่ได้บนลำแข้งตัวเองโดยที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะได้ยังคงอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิมเพราะมีเราพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ฉลาด ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือแนวทางภาคปฏิบัติการที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การแก้ปัญหาตามหลักการระบบบูรณาการที่มีระบบองค์รวมอยู่สามระดับด้วยกัน คือ ระดับพฤติกรรม ระดับจิตใจ และระดับปัญญา

ปัจจุบันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์เต็มไปด้วยความมั่งคั่งและเห็นแก่ตัว จนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เด่นชัดอยู่สองประการคือ ทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอ เนื่องจากมีการใช้กันอย่างไม่ประหยัดและอย่างไม่รู้ค่า ทั้งทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ฯลฯ และทำให้เกิดมลพิษมากมาย เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ ฯลฯ รวมไปถึงมลพิษทางสังคม เป็นเหตุให้นับวันความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจะมีปัญหามากขึ้น การแก้ปัญหาที่ถูกต้องและยั่งยืนนั้นก็คือ การแก้ที่พฤติกรรมของมนุษย์อันเป็นสาเหตุของปัญหาที่ต้องทำให้สัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่ในระดับเยาวชนผู้ต้องรับผิดชอบอนาคตของโลกต่อไป ด้วยการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังโดยผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดหรือส่งเสริมให้เขาเรียนรู้ด้วยตนเอง จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เป็นผู้มีปัญญามองเห็นคุณค่าที่ถูกต้องแท้จริงของสิ่งต่างๆที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ว่าล้วนแต่มีประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิต เป็นมนุษย์ที่ใช้ปัญญาในการบริโภค บริโภคอย่างรู้จักประมาณและเป็นประโยชน์ต่อตนเองอย่างแท้จริงไม่ล้างผลาญทรัพยากรและทำลายสิ่งแวดล้อม และมีปัญญามองเห็นความจำเป็นในการรักษาคุณภาพในระบบการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย เพราะผลของการกระทำทุกอย่างมีผลกระทบถึงกัน เป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย การมีปัญญาเข้าใจในสิ่งเหล่านี้จะทำให้เยาวชนมีแรงจูงใจในการแก้ปัญหาเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักการระบบผลประโยชน์ในระดับที่สูงขึ้น คือ ไม่ใช่ทำเพียงเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองเท่านั้นแต่ทำเพื่อผลประโยชน์ต่อสังคมชุมชน และแผ่ขยายต่อไปสู่การทำเพื่อผลประโยชน์ของระบบชีวิตทั้งหมด เมื่อเยาวชนเป็นผู้มีปัญญา มองเห็นเหตุผลหรือประโยชน์ของพฤติกรรมเพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เขาก็จะมีความสุขจากการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมนั้น เป็นขั้นที่จิตใจกับพฤติกรรมประสานกันเป็นหนึ่งเดียว ครอบองค์ประกอบการแก้ปัญหาในระบบบูรณาการ ในที่สุดก็กลายเป็นพฤติกรรมที่ยั่งยืน อันเป็นสิ่งยืนยันว่า โลกของเราจะยังคงเป็นดาวเคราะห์ที่สวยงามที่สุดและน่าอยู่ที่สุดตลอดไป

เยาวชนกับการรักษารักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม / นายวสันต์ จันทร์ประสิทธิ์

รายการอ้างอิง

- ชาติรี ภาวรา. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์บริษัทอักษรวิพัฒน์ จำกัด, 2543
- รองริน วริญญ์. จากใบไม้ใบหนึ่ง: เสียงอุทธรณ์ของแผ่นดินและทางสองแพร่ง. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มูลนิธิ
โกมลคีมทอง
- ไทยอนาคตกับป่า. สิ่งแวดล้อมไทยอนาคตไทย. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ Plan rinting จำกัด, 2538
- The Earth Work Group แปลโดย พันธุมดี เดตะวันดี. 50 วิธีอนุรักษ์และคุ้มครองโลก. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์
บุ๊กบุ๊ก จำกัด, 2534
- Wincey Willis, แปลโดย ปรีศนา สิริอาชา. จากบันทึก โลกสีเขียว. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น
จำกัด (มหาชน), 2539

บทเรียงความเข้าประกวดชิงรางวัลเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา 2544

เรื่อง เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดย

นายวิโรจน์ ประสันตสุข

นิสิตภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และปิโตรเลียม

คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(3933048321)

บทเรียงความ เรื่อง :

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นับตั้งแต่โลกของเราได้อุบัติขึ้น ในท่ามกลางห้วงจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาล มาเป็นเวลาหลายแสนล้านปี พร้อมกับการกำเนิดของโลกในยุคนี้ ธรรมชาติได้สรรค์สร้างทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นบนผืนแผ่นดิน บนผืนน้ำอันกว้างใหญ่ ในบรรยากาศที่หล่อหุ้มไว้อย่างบริสุทธิ์และสวยงาม สภาพแห่งธรรมชาติอันสมบูรณ์และสวยงามงดงามน่าพิสมัยเช่นนี้ ประหนึ่งเป็นเพียงนิยายในจินตนาการที่มาล่อลวงกันฟัง ในยุคแห่งความเจริญเช่นปัจจุบันตลอดถึงอนาคต ด้วยพัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ดูเหมือนไร้ขีดจำกัดแห่งศักยภาพของมวลมนุษยชาติ นับเรื่อยมาตลอดถึงยุคปัจจุบัน ที่สามารถอำนวยความสะดวกสบายและความผาสุก ในชีวิตประจำวันตลอดช่วงอายุขัยของมนุษย์ เพื่อสนองความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ได้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเรา ถูกทำลายอย่างมหาศาลทั่วทุกมุมโลกเกินที่จะประมาณค่าได้ ทั้งที่รู้เท่าถึงการณ์และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังจะเห็นจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ที่นำภัยพิบัติและความหายนะตามสถานที่ต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่และที่ครอบคลุมเป็นอาณาบริเวณกว้างในระดับทวีป ปรากฏเป็นข่าวใหญ่ทางสื่อมวลชนอยู่เนือง ๆ สร้างความเสียหายให้แก่มนุษย์และสัตว์โลกตลอดจนธรรมชาติ จนยากที่จะฟื้นฟูให้กลับสู่สภาวะดั้งเดิม

สรรพสิ่งในโลกเมื่อมีผลดีก็ย่อมจะมีผลเสียติดตามมา ไม่มากก็น้อยไม่ทางตรงก็ทางอ้อมหรือทั้งสองทาง การพัฒนาที่เช่นเดียวกันย่อมมีผลที่ควบคู่ไปกับการทำลาย โดยที่คาดไม่ถึงและบางครั้งการทำลายอาจมีผล ไปถึงยุคต่อไปในอนาคตตราบชั่วลูกชั่วหลาน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมหรือในวันจะเสื่อมโทรมในบางแหล่ง ภาวะมลพิษที่ปรากฏในพื้นที่ดิน ในแหล่งน้ำ ในอากาศจนสุดชั้นบรรยากาศของโลก ตลอดจนภาวะมลพิษในรูปแบบอื่นที่เป็นภัยคุกคามมนุษย์โลกอยู่ในปัจจุบันและบางอย่างมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น ในอนาคตอันใกล้ เราคงมีอาจปฏิเสธการพัฒนาที่นำความเจริญก้าวหน้าและความสะดวกสบายให้แก่สังคมโลก แต่ขณะเดียวกันเราคงจะรับผลจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งวัฒนธรรมและจารีตประเพณีแต่ดั้งเดิม ได้ยากเมื่ออยู่ในภาวะของการ ได้อย่างเสียอย่างเช่นนี้ ย่อมต้องเลือกประโยชน์ที่ได้รับสูงสุดและให้ผลเสียที่ตามมาเกิดน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อความคุ้มค่าสูงสุดในการอุปโลกบริโภคมความอุดมสมบูรณ์ของโลก การพัฒนาที่ยั่งยืนหรือการพัฒนาที่มองย้อนกลับมองภาวะรอบข้าง นับเป็นทางเลือกสุดท้ายที่ดีที่สุดในปัจจุบัน แต่มิใช่เป็นเพียงแค่การรณรงค์อย่างสวยหรู การจะบรรลุสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง

ย่อมต้องอาศัยการปฏิบัติอย่างจริงจังจากทุกฝ่าย อีกทั้งชาวโลกทั้งมวลต้องตระหนักถึงผลกระทบร่วมกัน เพราะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นสมบัติของชาวโลกทุกคน จึงต้องมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง จะปล่อยให้เป็นที่ของรัฐบาลหรือองค์กรที่มีอำนาจคอยควบคุมและกำกับดูแลแต่ฝ่ายเดียวคงมิได้ แม้ว่าเราทุกคนจะไม่มีโอกาสเป็นกรรมสิทธิ์ในสมบัติเหล่านี้โดยทางนิตินัย แต่อย่างไรก็ดี ในทางพฤตินัยเราสามารถแสดงความห่วงเห่นและมีสิทธิเรียกร้องโดยชอบธรรม หากเห็นว่ามียุคสมัยบุคคลพยายามตัดดวงผลประโยชน์จากสมบัติของเราอย่างเห็นแก่ตัว มีเจตนาหรือ سوءพฤติกรรมอย่างชัดเจนหรือแอบแฝง ไปในทางที่ทำลายมากกว่าการสร้างสรรค์ ในภาวะอันล่อแหลมเช่นนี้และกำลังปรากฏมากขึ้นเป็นลำดับในยุคปัจจุบัน ชาวโลกทุกเพศ วัยและชนชั้นต้องหล่อหลอมดวงใจกันเป็นหนึ่งเดียว และผลึกกำลังกันอย่างเต็มที่ เพื่อแสดงถึงความสามัคคีในการเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงชอบ สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาวโลก ให้ยั่งยืนและอยู่คู่โลกตราบนานเท่านาน อย่างน้อยที่สุด เพื่อลูกหลานของเราในวันข้างหน้า จะได้มีโอกาสใช้ประโยชน์ต่อๆ ไป อีกทั้งจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้อุณานเหล่านั้นดำเนินรอยตาม

จากผลพวงของการพัฒนา ทำให้โลกมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ อย่างไม่มีขีดจำกัด และไร้ซึ่งพรมแดน นั้นแสดงว่า โลกของเราได้แผ่ขยายหรือแบ่งปันความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวอย่างทั่วถึง แต่ในทางกลับกันความเสื่อมโทรมของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และผลกระทบอันเลวร้ายต่อภาวะสิ่งแวดล้อม ก็มีระดับที่ตัดเทียมกันหรืออาจมากกว่า ด้วยสถานการณ์ที่ล่อแหลมเช่นนี้ เราจะคอยพึ่งพาหรือแม้แต่คาดหวัง เพียงมือของผู้ใหญ่ในวันนี้ ให้มาอนุรักษ์สมบัติของโลก และร่วมกันแก้ปัญหาร้ายแรงเหล่านี้คงจะยากยิ่งนัก เพราะความเสียหายที่ถูกสะสมพอกพูนมาเป็นลำดับ จนเกินวิสัยที่จะแก้ไขปัญหาให้หมดสิ้นในยุคปัจจุบัน และด้วยมือของผู้ใหญ่ในวันนี้เพียงโสดเดียว จากคำขวัญที่กล่าวว่า “เด็กและเยาวชนในวันนี้ คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” หรือมองในมุมกลับ ภาพลักษณ์ของผู้ใหญ่ในวันหน้าบ่งบอกถึงคุณภาพและคุณธรรมของเด็กในวันนี้ ฉะนั้นเด็กและเยาวชนจึงเป็นทางเลือกที่ดี และมีบทบาทสำคัญในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเยาวชนในวัยหนุ่มสาวที่เต็มเปี่ยมด้วยพลังกายพลังสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ หากเยาวชนวันนี้ตระหนักและแสดงบทบาทของการอนุรักษ์อย่างเต็มที่ โลกของเราจะคงความอุดมสมบูรณ์และความเขียวชอุ่มอย่างยั่งยืน อีกทั้ง ในอนาคตเมื่อเป็นผู้ใหญ่จะเป็นผู้สร้างที่รู้เลือกสรรแต่เทคโนโลยีที่สะอาดและให้ผลคุ้มค่า นั่นคือ จะเป็นทั้งผู้สร้างและผู้ใช้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ดีและชาญฉลาดอย่างแท้จริง

ประเทศไทยของเราตั้งอยู่บนดินแดนสุวรรณภูมิ ที่มีสมญานามว่า “ ขวานทอง ” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดินแดนของประเทศเรามีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพย์ในดินสินในน้ำตามป่าเขาอุดมด้วยป่าไม้ ไร่ธัญและทรัพยากรธรรมชาติอันนับเป็นคณา สมดังคำเปรียบเปรยมาแต่โบราณกาลด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยนั้น ก็ล้วนสมบูรณ์พูนสุขโดยเฉพาะทางด้านจิตใจ ดังสำนวนที่ว่า “ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ” ยังเป็นรูปธรรมที่มองเห็นและจับต้องได้อยู่ทุกเมื่อ แต่จากการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาอารยประเทศ ต้องรับเทคโนโลยีอันหลากหลายเข้ามา ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยทั่วไปเปลี่ยนแปลงไป สังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมกำลังถูกระแสคลื่นอันเชี่ยวกรากแห่งยุคโลกาภิวัตน์ กลืนไปสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรมหรือสังคมอุตสาหกรรมเป็นลำดับ ผลสะท้อนจากการพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้อย่างสิ้นเปลืองและกำลังร่อยหรอลงทุกขณะ สิ่งแวดล้อมที่มากด้วยมลภาวะซึ่งกำลังอยู่ในขั้นวิกฤติโดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ๆ หากเปรียบปัญหาเหล่านี้เหมือนดังคนไข้ ก็มีอาการค่อนข้างร้ายแรงที่กำลังรอวันตาย เพียงแต่ประเทศชาติจะตายมิได้ เพราะเราทุกคนต้องตายด้วย ฉะนั้น ชาวคนไทยทุกคนในวันนี้ต้องผลิตพลังกายพลังใจร่วมกัน เพื่อเยียวยาแก้ไขปัญหานี้ให้อนาคตเป็นวันที่สดใสสำหรับลูกหลานของเรา และที่สำคัญสำหรับประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่งของเราทุกคน

แต่อย่างไรก็ดี นับเป็นความโชคดียิ่งใหญ่อหลวง ที่เราทุกคนเกิดมาบนผืนแผ่นดินไทย ผืนแผ่นดินที่อยู่ภายใต้กฤษฎาภินิหารแห่งพระสยามเทวาธิราช และได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันทรงเป็นมิ่งขวัญสูงสุดและศูนย์รวมดวงใจของพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล ทรงมีทศพิธราชธรรมอย่างบริบูรณ์และทรงแสดงถึงพระปรีชาสามารถในฐานะแห่งพระประมุขของประเทศอย่างแท้จริง สมดังพระราชปณิธานที่พระราชทาน ณ วโรกาสแห่งการเสวยสิริราชสมบัติ ที่ว่า “ เราจักครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม ” แม้ถึงกาลบัดนี้พระราชปณิธานดังกล่าวยังคงดังก้องอยู่ในกลางดวงใจของชาวไทยทุกคน ภาพแห่งพระราชกรณียกิจที่เสด็จพระราชดำเนิน ยังท้องที่ทุรกันดารทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อทรงประกอบพระราชภารกิจ ด้วยพระวิริยอุตสาหะและพระปรีชาสามารถ สำหรับพสกนิกรทุกหมู่เหล่าของพระองค์ ได้ตราตรึงอยู่ในจิตใจชาวไทยเสมอมา แม้จะทรงเหน็ดเหนื่อยพระวรกายสักปานใด แต่พระราชหฤทัยกลับทรงเด็ดเดี่ยวและมั่นคง กอปรด้วยพระเกษมสำราญที่ได้ทรงปิดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ ให้ได้รับความอยู่ดีกินดีและความผาสุกของชีวิตตามควรแก่อดีตภาพ เปรียบดัง “ ความทุกข์ของทวยราษฎร์เป็นความทุกข์ของพระองค์ แต่

ความสุขของพระองค์ที่ทรงมี กลับทรงแบ่งปันแก่มวลพสกนิกร โดยเฉพาะที่ยากไร้และคือโอกาสอย่างทั่วหน้ากัน ” อันเป็นภาพที่แนบแน่นอยู่ในสายตาและหัวใจของประชาชนชาวไทยไม่รู้ลืมและยังความซาบซึ้งใจอย่างหาที่สุดมิได้ตลอดมา ซึ่งยากยิ่งนักที่จะมีพระมหากษัตริย์ในโลกนี้พระองค์ใด ที่ทรงอุทิศพระวรกายและพระราชหฤทัย ตลอดจนพระเกษมสำราญส่วนพระองค์ อีกทั้งทรงแบกรับความทุกข์ยากลำเค็ญของพสกนิกร ดังหนึ่งเป็นความทุกข์ยากของพระองค์ เสมอด้วยพระเจ้าอยู่หัวของเรา บ่อมเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่ชาวไทยทุกคน จากพระราชกรณียกิจที่เป็นโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนพระองค์นานัปการ ได้ยังประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนทั่วประเทศ และที่สำคัญช่วยสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่ผืนแผ่นดินนี้ นับเป็นอนอกอนันต์ ทั้งนี้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลาย โครงการ ได้ชุบชีวิตใหม่ให้แก่ธรรมชาติ ที่ประกอบด้วย ผืนดิน ผืนป่าและสายน้ำ กลับไปสู่ความสมบูรณ์และบริสุทธิ์ เขียวขจี อย่างสัมฤทธิ์ผลและยั่งยืน นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์และอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ด้วยพระปรีชาญาณ อันลึกซึ้งและยาวไกล ที่ทรงวางรูปแบบการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนพระราชทานแก่รัฐบาลหลายยุคสมัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาตราบถึงปัจจุบัน ทำให้บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับการดูแลจัดการอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมจากรัฐบาลทุกสมัยที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็โครงการฝนหลวง ที่นำความชุ่มฉ่ำประดุจพระมหากรุณาธิคุณที่หลังจากพายุฟ้าลงมาชโลมผืนแผ่นดิน ผืนป่าอันกว้างใหญ่และพื้นที่กสิกรรม เป็น การคืนความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ที่แห้งแล้ง และขาดภาวะสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา โครงการป่า รักษ์น้ำประกอบกับ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ที่หลายหน่วยงานแสดงถึงความจงรักภักดีในพระองค์ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อันเป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร ให้กลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์ ทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลและยังเป็นการช่วยอนุรักษ์สัตว์ป่าทางหนึ่งด้วย โครงการแก้มลิงที่สามารถช่วยแก้ปัญหาหน้าหลากและท่วมขัง ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ลดการสูญเสียของประเทศหลายประการและยังทำให้สภาวะแวดล้อมต่างๆดีขึ้น การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นการช่วยลดปัญหาการพังทลายของผิวดิน เนื่องจากการกัดเซาะของ กระแสน้ำ อีกทั้งสามารถช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทางการเกษตรโดยวิธีการธรรมชาติ โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนและป่าพรุ ซึ่งเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมที่มีสภาพน้ำท่วมขัง ให้กลับคืนสู่สภาวะสมบูรณ์ดังเดิม สำหรับเป็นแหล่งขยายพันธุ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและช่วยบำรุง

รักษาพระชนม์ชีพทางเศรษฐกิจบางประเภท เพื่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศชายฝั่ง และที่สำคัญที่สุด คือ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ นับเป็นการสร้างจิตสำนึกและช่วยกระตุ้นเตือนคนไทย ให้ตื่นขึ้นจากภาวะหลับใหลและหมดอาลัยตายอยากในยามที่ต้องเผชิญกับสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ด้วยการดำเนินชีวิตหรือครองชีพตามครรลองของความพอเหมาะพอดี รู้จักประมาณในความเป็นอยู่และกำลังทรัพย์ที่มี ซึ่งเป็นไปตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาทางพุทธศาสนา ความจริงนับว่าสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิม ที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายตามวิถีทางของพุทธศาสนา วิถีแห่งการดำรงชีวิตเช่นนี้ เท่ากับช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

ดังที่กล่าวมาโดยสังเขปข้างต้น จะเห็นอย่างชัดเจนแล้วว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับหลายโครงการมีจุดมุ่งหมายสำคัญ ในอันที่จะอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อความกินดีอยู่ดีและความผาสุกของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า เพื่อความสมบูรณ์และความสวยงามในภูมิทัศน์ของประเทศ ด้วยแนวพระราชดำรินับเป็นคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ จึงยากยิ่งนักที่จะมีบุคคลใดมีความสามารถ ในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทัดเทียมด้วยพระเจ้าอยู่หัวของเรา พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างอันดีเลิศ ที่ชาวไทยทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต จะพึงตระหนักและดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทอย่างเต็มที่และแน่วแน่ ทั้งนี้ การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีอันใดจะยิ่งใหญ่และมีค่าประเสริฐสุด เท่ากับ การดำรงตนอยู่ในคุณงามความดีและประพฤติปฏิบัติตนให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและประเทศชาติ ที่รักยิ่งของเราคงไม่มี การสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ถูกต้อง ย่อมต้องรู้จักการสำนึกในบุญคุณของประเทศชาติเสมอกันด้วย

สำหรับเยาวชนคือกลุ่มคนหนุ่มสาว ที่เพียบพร้อมไปด้วยพลังทางกาย พลังทางความคิด และสติปัญญา หากได้ตระหนักและน้อมนำแนวกระแสพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผนวกกับศักยภาพอันมีอยู่พร้อมมูลในตนเอง มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางของการอนุรักษ์หรือรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็จะเป็นวิถีทางที่ถูกต้องและเหมาะสม อีกทั้งจะบรรลุซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุด นอกจากนี้ ยังจะเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งแก่อนุชนรุ่นหลัง ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ อย่างไรก็ดี แนวทางสำหรับเยาวชนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป พอจะพิจารณาได้ ดังนี้ ประการแรก จะต้องหมั่นปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะในด้านการเสียสละ รู้ซึ่งถึงใจเขาใจเราและมีความรับ

ผิดชอบ ให้บังเกิดขึ้นแก่ตนเองเสียก่อน ซึ่งเรื่องทำนองนี้ดูจะง่ายในทางทฤษฎีแต่ในการปฏิบัติ กลับยากยิ่งนัก แต่เชื่อมั่นว่าสิ่งนี้มีได้ยากเกินวิสัยหรือความสามารถของเราแต่ประการใดเลย ทั้งนี้ เพราะที่ผ่านมามีความเคยชินกับสภาพที่บกพร่องในทางคุณธรรม แต่มิใช่ขาดคุณธรรม ที่มีพฤติกรรมที่ห่อนยานในแง่จริยธรรม ความเคยชินเช่นนี้มีได้เป็นผลดีทั้งแก่ตนเอง สังคม ตลอดจนประเทศชาติแต่ประการใด มิแต่จะถ่วงความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิต การเรียนและหน้าที่ การงาน การฝึกฝนคุณธรรมและจริยธรรมให้บังเกิดมีขึ้นในใจ จนสามารถแสดงออกทางกายและ ทางวาจาที่ดี คือ กายสุจริตและวจีสุจริต นั้น หากพยายามฝืนใจบังคับใจในเบื้องต้น เมื่อผ่าน ความยากเข็ญในช่วงนี้ไปแล้ว ต่อไปการปฏิบัติก็จะง่ายขึ้นแต่จะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ ซึ่ง ในที่สุดจะเป็นความเคยชินไปเอง จนอุปสรรคหนึ่งว่า การทำความดีง่ายกว่าการประพฤติชั่ว แรก เริ่มของการทำความดีควรต้องมีบุคคลเป็นแบบอย่าง เพื่อจะได้มีกำลังใจและเดินไปในทิศทางที่ ถูกต้องเหมาะสม บุคคลอันประเสริฐยิ่งดังกล่าว ก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ที่ ทรงประกอบด้วยทศพิธราชธรรมอันบริบูรณ์ การทำความดีเปรียบเหมือนการทานยาชม จะ ต่างกันก็เพียงคุณของยารักษาอาการไข้เฉพาะตน แต่คุณความดีที่เราทำรักษาอาการป่วยไข้ทาง ใจทั้งของตนเอง สังคมและประเทศชาติ

เมื่อคนเราเทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ย่อมจะมองเห็นการอันถูกต้องอันควร มี ความคิดดีทำดี ที่สำคัญย่อมมีหิริและโอตตปัสสะ จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้ซึ่งถึงคุณค่า อีกทั้งรู้จักการอนุรักษ์ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้ทรัพยากรนั้นอยู่ได้อย่างยั่งยืน ครอบจักรวาล และจะตระหนักต่อไปว่าผลพวงจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ เกิดมลภาวะออกสู่สิ่งแวดล้อมที่กำลงเป็นปัญหาวิกฤติ ทั่วทุกมุมโลกในปัจจุบัน การอุปโภค และบริโภคแต่พอดี ย่อมจะเกิดขยะหรือของเสียน้อย ทั้งยังเป็นการช่วยชาติประหยัดทางหนึ่ง สำหรับตัวอย่างที่พอจะมองเห็นในเรื่องนี้ ก็คือ เขาวงกตกับการใช้รถยนต์ส่วนตัวที่มีเป็น จำนวนมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร คั้งที่ทราบอุตสาหกรรมการผลิต รถยนต์ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมากและหลากหลาย ขณะเดียวกันการใช้รถยนต์ ก็ต้องบริโภคน้ำมัน ยิ่งกว่านั้นประเทศของเราต้องนำเข้าเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี การ ใช้รถโดยสารประจำทางหรือใช้สลับกับรถยนต์ส่วนตัว หรือร่วมเดินทางไปในรถคันเดียวกัน เพียงกรณีนี้ หากเขาวงกตของเรามีจิตสำนึกร่วมกันสักนิด จำนวนรถยนต์ส่วนตัวบนท้องถนนจะ ลดปริมาณลงส่วนหนึ่ง นั่นคือ ปัญหารถติดจะเบาบางลง มลพิษสู่อากาศจะลดลง ที่สำคัญเป็น การช่วยชาติประหยัดเงินตรา การรักษาที่แท้จริงจะต้องแสดงออกมาในรูปการกระทำเพื่อชาติ

ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง บางครั้งการรู้จักเสียดสละความสุขสบายส่วน
ตัวในชีวิตประจำวันเพื่อประเทศชาติจะได้รับประโยชน์ ก็สมควรจะกระทำอย่างยิ่ง ในทางพุทธ
ศาสนากล่าวว่า “ พึงสละชีวิตเพื่อรักษารธรรมะ ” แต่สำหรับเราเพียงสละความสุขสบายเพื่อรักษา
เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชาติเท่านั้น การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าอีกทางหนึ่ง
ก็คือ พลังงานกระแสไฟฟ้า เพราะการผลิตกระแสไฟฟ้าในประเทศไทย ส่วนใหญ่ใช้พลังงาน
จากถ่านหินและน้ำมัน ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองอีกทั้งนำเข้ามาจากต่างประเทศ และ
บางส่วนผลิตจากพลังน้ำในเขื่อน ที่ต้องแลกด้วยพื้นที่ป่าสมบูรณ์จำนวนมหาศาล นอกจากนี้
การผลิตกระแสไฟฟ้าจากถ่านหินและน้ำมัน ยังปล่อยมลพิษสู่อากาศและแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่ง
เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เนืองนิตย์ จริงอยู่กระแสไฟฟ้าเป็นพลังงานที่
สะอาดและใช้สะดวก แต่กว่าที่จะผลิตมาใช้ได้ เราต้องแลกด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง
แวดล้อมเช่นกัน ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะใช้พลังงานดังกล่าวอย่างรู้คุณค่า ด้วยวิธีการ
ที่ถูกต้อง หากเราสามารถประหยัดได้ดังนี้ แม้จำนวนประชากรของประเทศจะเพิ่มขึ้น แต่
อัตราการขยายตัวของโรงไฟฟ้า ก็อยู่ในระดับที่ยอมรับได้โดยสาธารณชน คงไม่เห็นภาพของ
การประท้วงอย่างดุเดือดเช่นปัจจุบัน

น้ำประปา นับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่ใช้กันอย่างฟุ่มเฟือยเหมือนกับว่าเราใช้ฟรีหรือผลิต
ได้เอง แม้ในโลกนี้จะมีพื้นน้ำมากกว่าพื้นดินหลายเท่า แต่ส่วนใหญ่จะเป็นน้ำเค็มและเมื่อพิจารณา
ปริมาณน้ำจืดที่เหมาะสมเพื่อการอุปโภคบริโภคจะมีสัดส่วนที่น้อยมาก ประเทศไทยเคย
เป็นอู่อ่าวอู่น้ำ แต่ปัจจุบันกลับเป็นอู่อ่างมลพิษ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ไม่ว่าจะเป็
นอากาศเสีย น้ำเน่าเสียตามแม่น้ำลำคลองต่างๆ ดังนั้น น้ำดิบที่นำมาผลิตเป็นน้ำประปาจึงมี
ปริมาณไม่เพียงพอในบางช่วงฤดูกาล ทั้งคุณภาพไม่ค่อยดีนัก ทำให้ต้องผ่านหลายกระบวนการ
เพื่อให้ได้น้ำประปา ที่มีคุณภาพและปริมาณเหมาะสมตามต้องการ การใช้น้ำอย่างประหยัด
ประกอบกับรู้จักหมุนเวียนน้ำกลับมาใช้ใหม่ นับเป็นมาตรการที่ดีในการรักษาทรัพยากรน้ำ แต่
ต้องกระทำควบคู่ไปกับการบำบัดน้ำเสีย โดยเฉพาะที่ออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ซึ่งกำลังเป็น
ปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงในขณะนี้ วิธีการที่ดี ก็คือ การทำตะแกรงดักเศษขยะและ
ปฏิกูล ที่เป็นสารอินทรีย์และสารย่อยสลายยาก ก่อนปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำดังกล่าว ถ้าเรา
เริ่มต้นฝึกวินัยจากที่บ้านของแต่ละคนนับแต่บัดนี้ เชื่อว่าอีกไม่นานสภาพของแม่น้ำลำคลองจะ
แลดูสะอาดตาขึ้นมากทีเดียว เมื่อถึงตอนนั้น เราจะรู้สึกเสียดายที่ได้กระทำสิ่งที่สิ้นี ชำกนไป
สิ่งหนึ่งสำหรับเยาวชน ซึ่งอยู่ในวัยของการศึกษาลำเรียน ที่จะมองข้ามมิได้ ก็คือ การใช้

กระดาษ คงเป็นที่ทราบกันว่า กระดาษถูกผลิตจากบางส่วนของต้นไม้ แม้จะอยู่ในป่าธรรมชาติ หรือป่าปลูกก็ตาม ถือเป็นการทำลายทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้น กระดาษที่เราใช้ไปแต่ละวันมีใช้น้อย แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับกระดาษที่ถูกใช้ไปอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดขยะกระดาษที่สูญเปล่า นับปริมาณมหาศาลในแต่ละวัน เป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมและการกำจัด อันที่จริงมีทางเลือกหลายประการ ในการใช้กระดาษอย่างประหยัดและถูกวิธี อาทิ เช่น ใช้กระดาษที่ได้จากการถ่ายเอกสารให้คุ้มค่าทั้งสองหน้า กระดาษที่ใช้นแล้วนำมาทำเป็นกระดาษบันทึกเบ็ดเตล็ดหรือกระดาษทด อีกทั้งกระดาษบางประเภทสามารถนำมาตัดแปลงเป็นสิ่งของเพื่อใช้สอยที่สวยงามและมีประโยชน์ได้ เราคงไม่อยากเห็นสภาพของทรัพยากรป่าไม้ในบ้านเราถูกตัดโค่นจนร่อยหรอลงทุกวัน แต่ปริมาณของขยะกระดาษกลับเพิ่มขึ้นอย่างสวนทางกัน มาใช้กระดาษอย่างประหยัดเพื่อรักษาป่าให้คงอยู่กันเถิด สำหรับพลาสติกและโฟมซึ่งเป็นวัสดุสังเคราะห์ที่ข่อยสลายยากและมีพิษ ทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม กลับนำมาทำภาชนะบรรจุที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน โดยลืมภาชนะใบตองใบไม้แต่โบราณของไทยเสียสนิท ภาชนะพลาสติกและโฟมถึงจะใช้สะดวกก็จริง แต่ขยะพิษตกค้างเหล่านี้สามารถเป็นมรดกพิษตกทอดไปถึงรุ่นลูกหลานของเราได้ในอนาคต การรู้จักหลีกเลี่ยงมาใช้ภาชนะที่ทำจากวัสดุธรรมชาติหรือกระดาษ นับเป็นทางเลือกที่ดีและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย มิฉะนั้น ก็ควรจะใช้อย่างเท่าที่จำเป็น รู้วิธีใช้และกำจัด อย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อมิให้ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม หากเราทุกคนร่วมมือกันรณรงค์เลิกใช้หรือใช้แต่น้อย เป็นธรรมดาที่ผู้ผลิตจะต้องหาวัสดุทดแทนมาทำเป็นภาชนะบรรจุเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค ถึงวันนั้น เราอาจจะเห็นภาชนะใบตองใบไม้ได้รับการดัดแปลงและพัฒนา ให้มีความคงทนและสวยงามยิ่งขึ้น เคียงคู่สังคมไทยและเป็นเอกลักษณ์สากล สุดท้ายเราจะทราบซึ่งถึงจำนวนค่าทั้งเพยที่ว่า “ใกล้เกลือกินด่าง” ได้เป็นอย่างดี

เยาวชนเป็นวัยแห่งการอยากรู้อยากเห็นและสนุกเพลิดเพลิน ดังจะเห็นในช่วงที่ปิดภาคการศึกษาหรือแม้แต่วันหยุดในช่วงสั้นๆ ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆคราคร่ำไปด้วยกลุ่มเยาวชนที่หลากหลาย การท่องเที่ยวนอกจากจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ยังได้รับความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและโลกกว้าง ที่หาไม่ได้ในชั้นเรียน เป็นประสบการณ์ของชีวิต อีกโสดหนึ่ง การได้ทำตัวให้กลมกลืนและปล่อยอารมณ์ให้ดื่มด่ำกับ ธรรมชาติที่บริสุทธิ์และสวยงามรอบข้าง นับเป็นความสุขความสดชื่น ที่อยู่เหนือวัตถุและเงินตรา ธรรมชาติเช่นนี้จึงเปรียบได้กับไอสดวิเศษที่เยียวอาการป่วยไข้ทางใจ เมื่อจิตใจเบิกบานร่างกายก็สดชื่น แต่จะมีบุคคลใครรู้ซึ่งถึงบุญคุณ

อันยิ่งใหญ่ที่ธรรมชาติมีต่อเรา และที่สำคัญปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างผู้รู้บุญคุณ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถือเป็นมรดกและทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่โลกและบรรพบุรุษเก็บรักษาไว้ให้เรา เขาวงกตวันนี้จะเป็นบรรพบุรุษของอนุชนในวันหน้า จึงควรแสดงบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวให้ยั่งยืน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชนรุ่นหลัง สำหรับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสาธารณสมบัติของชาตินั้น มิได้หลากหลายวิธีซึ่งเชื่อแน่ว่าส่วนใหญ่อยู่ในสามัญสำนึกของเขาวงกตทุกคน แต่ยังไม่ปรากฏเป็นภาพที่ไม่เหมาะสมต่อสายตาของสาธารณชนและชาวโลกอยู่บ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็น การทิ้งเศษขยะอย่างเกลื่อนกลาด การหยิบฉวยสิ่งหวงห้ามหรือเค็ดบางส่วนของพรรณไม้ มาเป็นสมบัติของตน โดยมีได้รับอนุญาต การขีดเขียนข้อความหรืออื่นใด ตลอดจนการแสดงหรือการเล่นที่ไม่เหมาะสมหรือเกินขอบเขต ก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงทางแสง และทัศนียภาพโดยรวม ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบนิเวศและสภาพความเป็นอยู่ของสัตว์ป่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับเขาวงกตในยุคปัจจุบัน เพราะนอกจากจะได้รับความสนุกเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวแล้ว ยังได้รับความรู้ความเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าและสภาพธรรมชาติ นับว่าได้ประโยชน์เป็นสองต่อ จึงคุ้มค่าทั้งแก่ตนเองและแก่ประเทศชาติ ทุกคนคงไม่ยากเห็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามที่ทำรายได้เข้าประเทศแต่ละปีอย่างมหาศาล เป็นเหมือนแหล่งเสื่อมโทรมแห่งใหม่ ขอมาช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสมบัติของชาติ ให้เป็นเหมือนสวนหย่อมในบ้านของเรา ที่เราทุกคนต่างหวงแหนและดูแลรักษาเป็นอย่างดี แล้ววันนั้น เราจะมีความสุขสดชื่น ไม่ว่าจะเดินอยู่ในสวนหย่อมภายในบ้าน สวนสาธารณะหรืออุทยานนอกบ้าน

อีกเรื่องหนึ่งที่ใครจะขอฝากไว้ ก็คือ ความรู้สึกรักชาติ หวงแหนผลประโยชน์และสมบัติของชาติ ตลอดจนการมีส่วนร่วมรณรงค์หรือเรียกร้อง ความถูกต้องและเป็นธรรมที่มีต่อผลประโยชน์และสมบัติของชาติ ซึ่งเรื่องดังกล่าว ถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ชาวคนไทยทุกคน โดยเฉพาะที่เป็นปัญญาชนของประเทศสามารถแสดงออก อย่างเต็มที่และบริสุทธิ์ใจ โดยไม่ต้องตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มบุคคลใดหรือทางการเมือง อย่างน้อยเป็นการแสดงให้เห็นว่า เรายังมีจิตใจรักและหวงแหนในชาติ การเรียกร้องแม้จะไม่มีอำนาจบังคับให้ เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ แต่กระแสน้ำของการเรียกร้องสามารถกำหนด แนวทางหรือรูปแบบของความถูกต้อง ให้ผู้มีอำนาจพิจารณาทบทวนใหม่ในอนาคต และในบางครั้งหากพลังเรียกร้องมีมากพอก็จะสามารถขับเคลื่อนกงล้อของประวัติศาสตร์ได้ไม่ยากนัก เขาวงกตวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ที่จะเป็นใหญ่ในบ้านเมืองในวันหน้า เหตุอันใดที่จะให้ผู้ใหญ่วันนี้กำหนดความเป็นไปของบ้านเมืองเสียทั้งหมด

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่า แนวทางที่เยาวชนจะพึงดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิได้หลายประการ แต่อย่างไรก็ดี แม้สิ่งเหล่านี้จะได้รับการดูแลและจัดการมากสักปานใดก็ตาม หากยังใช้กันอย่างฟุ่มเฟือยและเห็นแก่ตัว ธรรมชาติคงจะไม่สามารถสร้างสรรค์ทรัพยากรเพื่อทดแทนการใช้ของเราได้ทัน เพราะการสร้างทรัพยากรธรรมชาติต้องกินเวลาหลายช่วงอายุคน แต่การใช้อาจหมดสิ้นภายในชั่วอายุเรา ฉะนั้นหนึ่งข้างหน้า ลูกหลานของเราคงไม่มีทรัพยากรธรรมชาติจะให้รักษา และสิ่งแวดล้อมคงเลวร้ายจนยากที่จะจัดการ ฉะนั้น การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่พอเหมาะพอดีคืออย่างประหยัด ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาเสียแต่วันนี้ ตามแนวกระแสพระราชดำริแห่งหลักเศรษฐกิจพอเพียง ก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้รู้คุณค่าและตอบแทนคุณของแผ่นดินอย่างแท้จริง ทั้งจะเป็นแบบอย่างอันดีแก่นุชนให้ดำเนินรอยตาม เพื่อประเทศชาติของเราจะคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์และความสวยงามของโลกตลอดกาล สองมือน้อยของเยาวชนวันนี้งมารวมพลังกันพลิกสิ่งดีงามให้บังเกิดขึ้นบนแผ่นดินไทย น้ำใจและจิตสำนึกที่สร้างสรรค์ของเยาวชนวันนี้งมาหล่อหลอมรวมกัน ประคองหยดน้ำที่รวมกันจากที่หลากหลาย ไหลมาเป็นสายน้ำอันกว้างใหญ่อย่างแม่น้ำเจ้าพระยา ที่สร้างสรรค์และหล่อเลี้ยงสังคมไทย มาช้านาน การเกิดและการตายเป็นสังขารที่อยู่คู่โลก แต่การดำรงอยู่เพียงให้กาลเวลากลับคืนไปวันๆเพื่อรอวันตาย โดยมีได้สร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่มาตุภูมิ นับว่าไม่สมควรจุดิมาเกิด เราจึงควรมาเร่งทำคุณประโยชน์อย่างการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่และจริงจัง ให้ปรากฏขึ้นบนแผ่นดินนี้ เพื่อสั่งสมคุณความดีให้เป็นอานิสงส์แก่ตัวเราทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ให้สมค่าที่เกิดมาเป็นเยาวชนไทย ที่อยู่ใต้ร่มพระมหาเศวตฉัตรแห่งบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา

อนึ่ง ก่อนจบข้อเขียนนี้ ใครจะขอฝากบทกลอนเพื่อเป็นข้อคิดเตือนใจ สำหรับเยาวชนไทย อันเป็นคลื่นลูกใหม่ทุก ๆ คน ตามสมควรแก่วาระ ดังนี้ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทรัพยากรธรรมชาติใกล้สูญสิ้น
เยาวชนคนไทยอย่ารือ
ควรรู้จักใช้ให้พอเหมาะ
ธรรมชาติให้เราใช้พอทำเนา
สิ่งแวดล้อมของไทยใกล้วิกฤติ
เยาวชนคนรุ่นใหม่ในวันนี้
เป็นแบบอย่างอันดีที่สร้างสรรค์
เพื่อชาติใสสะอาดและรุ่งเรือง
ไทย

ทั่วแผ่นดินไทยสมัยนี้
มาร่วมใจสามัคคีเพื่อชาติเรา
หมั่นพิเคราะห์ว่าทรัพยากรนั้นเป็นของเขา
ที่เหลือนเอาไว้ให้ยุคต่อไป
มาร่วมคิดร่วมแก้ไขให้เต็มที่
ของมีจิตสำนึกเพื่อบ้านเมือง
ช่วยเหลือกันปันน้ำใจให้ลือเลื่อง
นามประเทืองทั่วโลกาชั่วฟ้าดิน ๐

ด้วยรักและปรารถนาดี
จาก : คลื่นลูกใหม่

Signature
26/11/63

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เขวชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันโลกของเรากำลังประสบปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้ที่กุมอนาคตของโลกไว้ ผู้ที่เปรียบเสมือนผ้าขาวน้อยในการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน เนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่มีผลเพียงมนุษย์เท่านั้น แต่มีผลไปยังที่สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตสัตว์ เช่น ต้นไม้ อากาศ น้ำ ดิน ที่สำคัญไปกว่านั้น มนุษย์เองเป็นตัวการสำคัญของการเกิดปัญหาปัญหาที่ว่านี้คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คงไม่มีใครคัดค้านว่าปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ในสังคมปัจจุบัน เพราะสิ่งมีชีวิตบนโลกต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในสภาวะแวดล้อมหนึ่ง ๆ หากเกิดการขาดสมดุลในสภาพแวดล้อมนั้น ย่อมเป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างที่ไม่สามารถที่จะคาดคะเนได้ เช่นว่า หากต้นไม้ลดลงโดยไม่มี การปลูกเพิ่มขึ้นใหม่ อาหารของสัตว์กินพืชก็ต้องหมดไป อาจทำให้สัตว์ชนิดนี้ตายหรืออาจถึงขั้นสูญพันธุ์ พร้อมกับส่งผลไปยังสัตว์กินเนื้อที่ต้องขาดแคลนอาหารตามไป นี่เป็นเพียงตัวอย่างเล็ก ๆ เท่านั้น ในความเป็นจริงแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มีความรุนแรงมากทีเดียว หากไม่ได้รับการดูแลและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติโดยเร็ว

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแม้จะมีความหมายใกล้เคียงกันคือ ต่างก็เป็นสิ่งอยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น น้ำ ดิน หิน แร่ ต้นไม้ สัตว์ หมายรวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วย ทั้ง อาคาร บ้านเรือน ถนนหนทาง แต่ก็มี ความหมายที่แตกต่างกันอยู่ คือ ทรัพยากรธรรมชาตินั้นจะเน้นการนำมาใช้ประโยชน์ได้ ด้วย ต่างจากสิ่งแวดล้อมที่จะรวมถึงทุก ๆ สิ่ง เข้าไว้ ไม่ว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์หรือไม่ก็ตาม

ทรัพยากรธรรมชาตินั้นสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภท ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเปลี่ยนแปลง เป็นทรัพยากรที่ก่อเกิดมาพร้อมกับโลก มีปริมาณพอเกิน ความต้องการของมนุษย์ เช่น แสงแดด บรรยากาศ ดิน น้ำซึ่งอยู่ในวัฏจักร และประเภท ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป สามารถแยกย่อยได้อีก ๒ ประเภท คือ ประเภทที่สามารถทดแทนหรือรักษาไว้ได้ ประเภทนี้ค่อนข้างมีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ก็ว่าได้ และสามารถเกิดใหม่ได้ตลอดเวลา หากถูกทำลายลงไปก็สามารถปรับปรุงฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้ไม่ยากนัก เนื่องจากใช้เวลาในการเกิดไม่นาน(อยู่ในช่วงชีวิตของคน) เช่น สัตว์

ศุภมาส ใจดี

ป่า ต้นไม้ น้ำที่อยู่ในแหล่งคงที่ พุงหญ้า อีกประเภทคือ ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปเลยโดยไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ เนื่องจากเวลาในการเกิดนาน เช่น น้ำมันปิโตรเลียม แร่ น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ใช้เวลาในการเกิดเป็นร้อยหรือพันปีทีเดียว

ทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ๒ ประเภทนี้ เราก็ต้องให้ความสำคัญในการดูแล ฟื้นฟู และอนุรักษ์ทั้ง ๒ ประเภท เพราะแม้จะเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดไป แต่ก็สามารถหมดสภาพการนำมาใช้งานได้ เช่น ดิน แม่ดินจะไม่สูญสลายไป แต่หากเราทำการเพาะปลูก โดยไม่มีการบำรุงดินแล้ว ไม่นาน แร่ธาตุในดินที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชก็จะหมดไป ทำให้ไม่สามารถที่จะเพาะปลูกได้ผลเช่นเดิมหรือ น้ำ ซึ่งจะมีวัฏจักรที่หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา แต่หากใช้อย่างไม่รู้คุณค่า เช่น ทิ้งเศษสิ่งปฏิกูล ทิ้งสารพิษลงไปในน้ำ ก็จะทำให้ น้ำนั้นไม่สามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้อีกต่อไป เป็นต้น สำหรับทรัพยากรธรรมชาติประเภทสิ้นเปลืองนั้น หากไม่มีการจัดการในการนำมาใช้ที่ดีแล้ว ไม่นานทรัพยากรเหล่านี้ก็จะหมดไป

สำหรับสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ได้ สองประเภทเช่นเดียวกัน คือ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สำหรับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติจะรวมทั้ง สิ่งมีชีวิต เช่น ป่าไม้ สัตว์ และมนุษย์ และสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ ควัน เสียง เมฆ เป็นต้น ส่วนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นจะแบ่งได้เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเป็นรูปธรรม สามารถจับต้องมองเห็นได้ เช่น บ้านเรือน สะพาน รถ เรือ วัด และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ อีกประเภท คือสิ่งที่สร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ มีลักษณะเป็นนามธรรม คือ วัฒนธรรม ประเพณี กฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม การทะเลาะวิวาท พฤติกรรม เป็นต้น และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้เองเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์นั้นก่อการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เป็นวัตถุดิบเพื่อสร้างอารยธรรมของตนขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยในการดำรงชีวิตทั้ง ๕ หรือปัจจัยที่เอื้อในการใช้ชีวิตอื่น ๆ เช่น รถยนต์ เครื่องบิน โทรศัพท์ เชื้อน หรือแหล่งกักเก็บน้ำอื่น ๆ และด้วยความนิยมในความสะดวกสบายของมนุษย์นี้เอง เป็นก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาย

อย่างที่ทราบกันดีว่าปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นนี้ ตัวการที่สำคัญก็คือ มนุษย์ เพราะในปัจจุบันจำนวนประชากรมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ทำให้ความต้องการที่จะใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในด้านการอุปโภคบริโภค เศรษฐกิจ สิ่งก่อสร้าง ที่อยู่อาศัย การคมนาคม ในขณะที่ทรัพยากรที่ถูกใช้ไปไม่สามารถที่จะฟื้นตัวได้ทัน ทำให้เกิดภาวะการขาดสมดุลขึ้น ไม่เพียงเท่านี้ การไม่รู้เท่าถึงการณ์ในบางครั้งก็ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา ทำให้เกิดปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย การเผาที่นาเพื่อเตรียมการเพาะปลูก เป็นการทำลายหน้าดินและแร่ธาตุในดินอย่างน่าเสียดาย หรือแม้กระทั่งการจุดไฟขณะเที่ยวป่าแล้วไม่ดับให้สนิท ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาไฟไหม้ป่าได้ซึ่งจะทำให้เราสูญเสียทรัพยากรต้นไม้และสัตว์ป่าเป็นจำนวนมากในเวลาเพียงชั่วพริบตา

สาเหตุอีกประการหนึ่งซึ่งนำมาสู่การทำลายชีวิตเพื่อนร่วมโลกเราอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ คือ การล่าสัตว์เพื่อเกมกีฬา เนื่องจากเป็นเพียงการล่าเพื่อความสนุกไม่ได้ต้องการนำมาเป็นอาหาร เพื่อยังชีพ และยังในปัจจุบันเครื่องมือในการล่าสัตว์พัฒนามากขึ้น ทำให้สามารถที่จะล่าสัตว์เพื่อทำสถิติได้อย่างง่ายดาย เช่น การใช้ระเบิดระเบิดปลา เพื่อต้องการปลาที่ตัวโต โดยไม่คำนึงว่า ปลาหรือสัตว์น้ำชนิดอื่นต้องตายไป อย่างเปล่าประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้สัตว์น้ำบางชนิดถึงขั้นสูญพันธุ์เลยก็เป็นได้

ความเห็นแก่ตัวในการลักลอบตัดต้นไม้ และไม่มี การปลูกใหม่ทดแทน ก่อให้เกิดปัญหาภูเขาหัวโล้น ในฤดูฝน น้ำไม่มีต้นไม้ในการชะลอการไหล ทำให้ไหลบ่าลงสู่หมู่บ้าน ก่อให้เกิดโศกนาฏกรรม จากอุทกภัย เช่น ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้คนต้องล้มตายไปเป็นจำนวนมาก เทือกสว่นไร่นาก็ได้รับความเสียหายอย่างประเมินค่าไม่ได้ เพียงเพราะความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ไม่กี่คน และไม่เพียงเท่านี้ เมื่อต้นไม้หายไป ป่าที่เคยเป็นแหล่งสมุนไพรและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าก็ย่อมสูญหายไปด้วย

นอกจากนี้เทคโนโลยีต่าง ๆ ยังได้มีส่วนทำให้อากาศที่เคยบริสุทธิ์ กลับต้องมีพิษ เช่น ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์จากรถยนต์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์จากโรงงานเผาถ่านหิน เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่อากาศมีส่วนสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แม้กระทั่งต้นไม้เอง ถึงต้นไม้จะสามารถที่จะนำก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ไปใช้ในการ

สังเคราะห์แสงได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น และยิ่งในปัจจุบันต้นก็ยังลดน้อยลงไป การหมุนเวียนของคาร์บอนไดออกไซด์จึงหยุดนิ่ง อีกทั้งต้นไม้ก็ยังต้องการออกซิเจนในการหายใจเช่นเดียวกับคนและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และปัจจุบันก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เพิ่มขึ้นมากในซึ่งมีปริมาณเกินกว่าความต้องการของต้นไม้ การเปลี่ยนก๊าซเสียนี้เป็นก๊าซออกซิเจนก็ได้เพียงปริมาณที่น้อยนิด หากอากาศยังคงมีแต่ควันพิษต่อไป ไม่นานโลกของเราก็คงจะต้องไม่มีสิ่งมีชีวิตใดหลงเหลืออยู่เป็นแน่

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่มนุษย์เป็นผู้ก่อขึ้น ได้สร้างความเสียหายและผลกระทบไปยังสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างมากมาย ทั้ง ๆ ที่มนุษย์จำเป็นจะต้องพึ่งพาสิ่งเหล่านี้ในการดำรงชีวิต แต่ก็กลับละเลยที่จะให้ความสนใจ มุ่งหวังเพียงแต่ความสะดวกสบายของตนเพียงฝ่ายเดียว อันนำไปสู่ปัญหาที่ยากจะแก้ไขได้

และเมื่อปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในขั้นวิกฤตเช่นนี้ ทำให้เริ่มมีกลุ่มต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ และเริ่มรวมตัวกันเพื่อปกป้องและป้องกันมิให้ปัญหานี้ได้ลุกลามจนไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ อาจจะเป็นการรวมตัวในระดับองค์กร หรือเป็นการรวมตัวในระดับกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการสูญเสียและเสียหายมากไปกว่านี้

การอนุรักษ์นั้นไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่การรักษาไว้ให้คงอยู่เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการดูแล ปรับปรุง ตลอดจนการจัดการนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชาญฉลาดพร้อมทั้งสามารถที่จะนำมาใช้ได้ยาวนาน ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงหมายถึง การดูแล ป้องกัน และนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลืองน้อยสุด พร้อมกับพัฒนาให้มีเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยาวนานและยั่งยืนต่อไป

เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องมือโภคบริโภคต่าง ๆ แต่ทรัพยากรธรรมชาติมีเพียงจำกัดเท่านั้น บางชนิดก็ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ให้ทันต่อความต้องการของมนุษย์ เช่น พกน้ำมันดิบ และก๊าซธรรมชาติ เหล่านี้เป็นต้น และยิ่งมนุษย์มีประชากรเพิ่มมากขึ้นเท่าไร เราก็จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เราต้องเริ่มหันมาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก่อนที่จะไม่

เหลือให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้อีก ไม่เพียงเท่านั้น ทรัพยากรธรรมชาติยังเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เห็นได้จากประเทศที่มีฐานะค่อนข้างร่ำรวย ก็เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ซึ่งก็เป็นสาเหตุที่ทางภาครัฐบาลได้สังเกตเห็นและเริ่มเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น

อีกทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็น มลภาวะทางน้ำ มลภาวะทางอากาศ มลภาวะของดิน การเสื่อมโทรมของป่าไม้ การสูญพันธุ์ของสัตว์ป่า การขาดแคลนทรัพยากรพลังงาน และปัญหาแร่ธาตุที่กำลังจะหมดไป สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น จึงถึงเวลาแล้วที่ทุกคนควรจะหันมาให้ความสนใจกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง เพื่อร่วมมือกันในการดูแลทรัพยากรเหล่านี้ให้คงอยู่ตลอดไป เพราะหากขาดทรัพยากรเหล่านี้ไปแล้ว การที่มนุษย์จะยังคงใช้ชีวิตต่อไปนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้อย่างแน่นอน เพราะโลกได้สร้างสรรคให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นและอยู่ได้โดยการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมเป็นระบบนิเวศโดยใช้เวลานับพัน ๆ ปีในการก่อเกิดสิ่งต่าง ๆ และถึงแม้มนุษย์จะเก่งกล้าสักเพียงใดก็คงไม่สามารถที่จะเอาชนะธรรมชาติที่โลกได้กำหนดไว้ ดังนั้นหากกฎเกณฑ์ที่โลกได้สร้างไว้ นั้นพังทลายลง แม้จะมีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าสักเพียงใด ก็คงเป็นการยากที่มนุษย์จะสามารถยังดำรงชีวิตอยู่ต่อไป

สำหรับแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นก็มิด้วยกันหลายแนวทาง คือ การนำมาใช้ในเกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น น้ำ เมื่อซักผ้าเสร็จแล้วไม่ควรเทน้ำทิ้งไป ควรนำมาใช้รดน้ำต้นไม้แทน กระดาษก็ควรใช้ทั้งสองหน้าก่อนที่จะทิ้งหรือการลดปริมาณการใช้ เช่น กระดาษชำระ ในแต่ละวันเราใช้กระดาษชำระในปริมาณที่มาก ซึ่งก็หมายความว่าต้นไม้จะต้องถูกตัดไปอีกหลายสิบล้าน จึงควรใช้ผ้าเช็ดมือ ผ้าเช็ดหน้า หรือเศษผ้าแทน หรือลดปริมาณการใช้ไฟ ด้วยวิธีการง่าย ๆ คือ ปิดเมื่อไม่ใช้ และการเพิ่มจำนวน เช่น ต้นไม้ เมื่อถูกตัดไปก็ควรมีการปลูกใหม่ทดแทน การปรับปรุงสภาพให้ดีขึ้น เช่น ดิน เมื่อใช้ไปนาน ๆ เราควรจะเพิ่มปริมาณสารอินทรีย์ให้ดิน ซึ่งวิธีที่ได้รับความนิยมคือ ปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วไถกลบ การบำบัดน้ำเสีย เลิกการรุกรานอย่างไม่จำเป็น เช่น ต่อด้านการกินถุงดินหมี ล่าปลาวาฬ ล่าสัตว์เพื่อกีฬา เป็นต้น ซึ่งแนวทาง

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนี้ ไม่ใช่เรื่องยากแต่ประการใด เป็นสิ่งที่ทุกคนจึงสามารถร่วมมือกันในการดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมได้

ในปัจจุบันมีหลายกลุ่มด้วยกันที่เริ่มต้นตัวในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับต่าง ๆ ซึ่งกำลังสำคัญในการนี้ ก็คงจะหนีไม่พ้นเยาวชนนั่นเอง เพราะเยาวชนคือช่วงรอยต่อของเด็กที่จะก้าวไปสู่ผู้ใหญ่ ผ้าใบผืนน้อยนี้ยังไม่ได้ถูกแต้มด้วยสีดำมากนัก พวกเขายังคงมีกลิ่นอายของความบริสุทธิ์ ส่วนของความโลภ ความเห็นแก่ตัวและความชั่วร้ายอื่น ๆ ยังมีได้ซึมซาบมากจนเกินไป ดังนั้นการชักจูงให้พวกเขาเข้าใจถึงการพึ่งพาและเห็นอกเห็นใจกันในสังคมของระบบนิเวศที่โลกได้ก่อไว้ให้มันจึงเป็นการไม่ยากเกินไป อีกทั้งพวกเขายังเป็นคนหนุ่มสาว เรียวแรงและความมุ่งมั่นพยายามยังมีมาก ประกายไฟความตั้งใจของพวกเขายังไม่ดับมอด หรือถูกกลืนไปในสังคมปัจจุบัน จึงไม่แปลกอะไรหากพวกเขาเหล่านี้จะเป็นกลุ่มเป้าหมายในการที่ดึงเข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติต่าง ๆ หรือไม่พวกเขาก็ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเอง พร้อมกับได้รวมกลุ่มกันขึ้น โดยมีรวมผู้ที่มีอุดมการณ์ที่อยากเห็นโลกคงได้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามตลอดไปได้ด้วยกัน ก่อให้เกิดชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติขึ้นตามโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดังเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแห่งนี้ก็ได้มีการรวมตัวของกลุ่มนิสิตที่มีความต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติขึ้นเช่นกัน

ซึ่งการรวมกลุ่มของนิสิตนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ก็มักเกิดจากความรักที่ได้มอบให้แก่ธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่แปลกหากพวกเขาอยากจะดูแลรักษาสิ่งที่พวกเขารักเสมือนเพื่อนรักเช่นนี้ และไม่เพียงเท่านั้นพวกเขายังได้เพียรพยายามที่จะชักชวนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามให้หันมามองดูธรรมชาติอย่างที่เขาได้มองเห็น ได้รักต้นไม้อย่างที่เขารัก ได้เข้าใจในชีวิตของสัตว์ป่าเช่นเดียวกับที่เขาได้เข้าใจ โดยได้มีการผลักดันให้เกิดโครงการต่าง ๆ ขึ้นอย่างมากมาย เพื่อหวังสักวันหนึ่งว่า จะมีใครสักคนได้หันกลับมามองดูสิ่งต่าง ๆ ที่เริ่มจะสูญหายและเปลี่ยนไป ได้มองเห็นว่าเพื่อนร่วมโลกของเรากำลังป่วยอย่างแสนสาหัสจากการกระทำของเราเอง เพื่อที่จะได้ช่วยกันดูแลรักษา ก่อนที่เขาจะจากพวกเราไป

กิจกรรมของกลุ่มเหล่านี้ ก็มักจะได้แก่ การรณรงค์ต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการใช้พลาสติก ซึ่งเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดปัญหาขยะล้น การรณรงค์ปลูกป่า การปล่อยสัตว์คืน

ป่า เป็นต้น หรือไม่ก็เป็นการอบรมให้กับเด็กนักเรียนระดับมัธยม เช่น การเข้าค่ายอนุรักษ์
ป่าไม้ ซึ่งมักจะเป็นกิจกรรมที่เน้นไปในทางเกี่ยวกับป่าไม้ และก็ได้ได้รับความร่วมมือที่ดีจาก
ทุกฝ่ายเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็น เด็ก ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ คณะอาจารย์ที่ได้ให้ช่วยเหลือ และ
เพื่อนๆ ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจในโครงการเหล่านี้

นอกจากการรวมตัวของกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษาแล้ว องค์กรต่าง ๆ ที่ได้ให้
ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมก็ได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็น
เป็น กลุ่มกรีนพีซ ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มใหญ่ ที่ได้ต่อต้านการทำลาย
สภาพสิ่งแวดล้อม และร่วมฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมไป อีกทั้งยังมีเครือข่าย
ทั่วโลก สำหรับประเทศไทยเองก็มีการจัดการอบรมเยาวชนเพื่อเป็นตัวแทนใน
การดูทรัพยากรธรรมชาติอยู่ตลอดของสมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยร่วมมือกับ
องค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ คือโครงการ ยุวทูตเพื่อสิ่งแวดล้อม ที่จัดให้มีขึ้น
ทุกปี ซึ่งได้มีการคัดเลือกเยาวชนจากทั่วทุกภูมิภาค การคัดเลือกอาจจะมีวิธีการแตกต่าง
กันไปในแต่ละปี และเมื่อเยาวชนเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกแล้ว จะมีหน้าที่ในการดูแล
ทรัพยากรธรรมชาติตามแต่ความสามารถของตนโดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนและ
บุคคลากรจากทางสมาคม เช่น บางคนอาจรวมกลุ่มยุวทูตทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จัดโครงการอบรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้น ทางสมาคมก็จะประสานงานทางด้านเงินทุน
ในการดำเนินโครงการ และบุคคลากรในการเข้าร่วม ซึ่งไม่ใช่ใครที่ไหนก็คือ ยุวทูตจาก
ภาคอื่น ๆ นั่นเอง นอกจากนี้ยังมีบางกลุ่มที่ได้เดินทางไปดูงานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่
ต่างประเทศเพื่อนำกลับเข้ามาปรับใช้ในประเทศไทยอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าโครงการนี้ต้องมีการคัดเลือก ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้สมัครจะต้อง
มากกว่าความต้องการของสมาคม จึงสะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนไทยได้มีความสนใจและ
ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมากทีเดียว หลายคนอาจจะมีความคิดเห็น
เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ดี เพียงแต่ขาดกำลังในการก่อให้เกิดขึ้น
หากเด็ก ๆ เหล่านั้นได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ ผันของพวกเขาก็คงจะไม่ไกล
เกินจริง เนื่องจากทางสมาคมมีพร้อมทุกอย่างที่จะช่วยเหลือโครงการดี ๆ ในการดูแล
สิ่งแวดล้อมของพวกเขาให้เป็นจริงขึ้นมาได้ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ได้เปิดโอกาสให้
เยาวชนได้แสดงความสามารถออกมาให้ได้ว่า แม้เขาจะเป็นเพียงเด็กตัวเล็ก ๆ แต่พวกเขา

ก็มีความรักและห่วงใยในต้นไม้ แม่น้ำ ผืนดิน ท้องฟ้า ไม่ต่างจากผู้ใหญ่ บางทีความรัก
ของเขาอาจจะมีมากกว่าผู้ใหญ่บางคนไม่รู้สักก็เท่าก็เป็นไปได้

ไม่เพียงการรวมกลุ่มเท่านั้นที่สนับสนุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รายการ
วิทยุต่าง ๆ ก็มักจะมีโครงการที่ดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยขอความร่วมมือจากผู้ฟังรายการ
ในการให้การสนับสนุนและเข้าร่วมโครงการ ซึ่งก็มุ่งหวังความร่วมมือจากเยาวชนเช่นเดียว
กับกลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากผู้ฟังรายการเพลงทางวิทยุโดยมากก็มักจะเป็นเด็กวัยเรียนมากกว่า
ผู้ใหญ่วัยทำงาน เช่น โครงการคืนบ้านให้ปูเลฉวน กรีนทริปต์ เป็นต้น ซึ่งจุดประสงค์ของ
โครงการก็เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติ ได้เข้าใจในการพึ่งพากันและ
กันของระบบนิเวศ และสิ่งที่หายไปจากน้ำมือของมนุษย์ อีกทั้งได้พักผ่อนจากการคร่ำเคร่ง
ในการเรียนการทำงานไปในตัว

สำหรับผู้ที่อยู่ในต่างจังหวัด ที่ได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดต่างจาก
คนเมืองกรุง ย่อมมีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทั้งบ้านและแหล่งอาหาร
ต่างก็ได้พยายามที่จะรักษาป่าไม้ของตนไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเชื่อและค่านิยมของ
ตน เช่น โครงการบวชป่า ซึ่งถือว่าเป็นอีกโครงการดี ๆ ที่ควรได้รับการสนับสนุน เป็น
โครงการที่ทำการบวชให้แก่ต้นไม้ แล้วนำผ้าจีวรของพระสงฆ์ผูกกับต้นไม้ที่ถูกบวชแล้ว
เป็นสัญลักษณ์ว่าต้นไม้ต้นนี้ได้รับการบวชแล้ว เปรียบเสมือนพระภิกษุ ดังนั้นจึงห้ามทำ
ร้าย ซึ่งก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเด็ก ผู้ใหญ่ ได้ร่วมกันดูแล
และไม่ตัดไม้ทำลายป่า โดยไม่ต้องมีการประชาสัมพันธ์ใด ๆ มากมาย ไม่ต้องใช้
งบประมาณมาก มีเพียงผ้าจีวรพระ และชาวบ้านเท่านั้นที่สามารถที่จะร่วมอนุรักษ์ป่าไม้ไว้
แล้ว ซึ่งก็ถือว่าเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่น่าภาคภูมิใจ

จะเห็นได้ว่าทุกโครงการมักจะประสบความสำเร็จด้วยดีเสมอ เนื่องจากได้รับการ
การตอบสนอง จากทุกฝ่าย โดยเฉพาะกลุ่มดอกไม้เน้อย ๆ ที่ได้ถูกตั้งความหวังไว้ เพราะ
หากใครก็ตามที่ยังมีความฝันความหวังและอุดมการณ์ที่ไม่ลบเลือนไปกับสังคมที่แสน
ซับซ้อนในปัจจุบันนี้แล้ว เพียงได้มองเห็นฟ้าใส ไม้งาม น้ำสวย เพียงแค่นี้ก็รู้สึกสุขใจได้
แล้ว และจุดนี้เองก็จะเป็นจุดในการผลักดันให้ก่อเกิดความรู้สึกที่อยากจะทำหน้าที่แสน
สวยงามนี้ไว้ตลอดไป อย่างน้อยก็อยากเก็บไว้ในใครที่รักได้มาเห็นด้วยกัน นี่เป็นความรู้-
สึกที่บริสุทธิ์ของเด็ก ๆ ที่ยังเต็มไปด้วยชาวสะอาด และนี่จะพลังสำคัญอันยิ่งใหญ่ใน

การร่วมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นแรงพลังที่สร้างขึ้นมาจากใจ จากความรู้สึกและความต้องการของตนเอง ไม่ได้ถูกใครสั่งให้เป็นหรือให้ทำแต่อย่างใด แต่ความรู้สึกที่อยากปกป้องความสวยงามและความสมดุลนี้จะเกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ตัวน้อย ๆ ได้มากเท่าไร หากเด็กเหล่านี้ยังถูกบังคับให้เรียนอย่างเอาเป็นเอาตายเพื่อการเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย และเพื่อสิ่งที่ทำลายความมีชีวิตชีวาของเด็ก ที่ถูกเรียกอย่างสวยงามหรือว่าอนาคต

ในปัจจุบันเด็กตัวเล็ก ๆ ยังไม่สามารถที่จะต้านทานพลังจากพ่อแม่หรือสังคม รอบข้างได้ จะต้องถูกจำกัดให้อยู่เพียงในขอบเขตที่ได้ถูกตีกันไว้ การออกมาจากเขตนั้น ถือว่าเป็นเด็กไม่ดี การตั้งใจเรียนเพื่อได้มาซึ่งคะแนนที่ดี เป็นสิ่งที่ได้รับความพอใจจาก รอบข้าง ในแต่ละวันเด็กจะมีตารางเรียนตั้งแต่เช้าจนเย็น บางคนอาจถูกครอบครัวยังบังคับให้เรียนเพิ่มเติมในตอนเย็นหรือวันหยุด ทุกเวลาเขาเหล่านั้นจะรู้จักเพียงหนังสือ หรือ เครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้านของตนเท่านั้น การที่จะได้มีเวลาว่างในการมองดู ท้องฟ้ายามเย็น ขณะที่ดวงอาทิตย์อัสดงนั้นก็แสนจะลำบาก หรือแม้กระทั่งเวลาในการชื่นชมต้นไม้ที่กำลังออกดอกบานสะพรั่งรับลมหนาวนั้นก็แทบจะไม่มี แล้วเขาเหล่านั้น จะได้มีเวลาใดเล่าที่จะปล่อยให้หัวใจตนเองได้รับรู้ถึงความงามของธรรมชาติ ความสมดุลที่โลกได้เพียรพยายามรักษาไว้ ความรักในสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รายล้อม เขาได้รู้จัก ทรัพยากรธรรมชาติเพียงแต่ในหนังสือ แทบไม่รู้เลยว่าสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หรืออาจจะรู้ถึงประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ และรู้ว่าหาก ทรัพยากรหมดไปจะเกิดมีผลกระทบมากมายเพียงใด หรือแม้กระทั่งว่าจะต้องทำอะไรที่จะรักษาสิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปแต่พวกเขาจะไม่มีวันลงมือกระทำเลย หากนั่นไม่ใช่ กระดาษคำตอบในการสอบเก็บคะแนน หรือการที่จะได้คะแนนในการปฏิบัติ เนื่องจาก การปลูกฝังจากรอบข้างเป็นสิ่งที่ทำเอาเราจนของเราเป็นเช่นนั้น จึงเป็นที่น่าเสียดายหาก การศึกษาก็กลายเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอีกทางหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาควรจะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เยาวชนหันมาให้ความสนใจใน เรื่องรอบตัวและพร้อมที่จะร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ใช่ทำทุกอย่างเพียงเพื่อให้ได้ คะแนน

ดังนั้นจึงไม่แปลกอะไรเลยหากเด็กกลุ่มนี้ไม่มีความรู้สึกที่จะหันมาสนใจธรรมชาติ พวกเขาจะได้รับการบำรุงบำเรอจากครอบครัวและสังคมอย่างเพียงพอและมากเกินไป โดยหวังให้เขาได้มีความสำเร็จในการเรียนและการทำงานเท่านั้น พวกเขาจะไม่สนใจเลยว่าข้าวแต่ละเม็ดนั้นกว่าจะได้มาต้องแลกกับเหงื่อของชาวนาที่แสนเมิด เขาจึงไม่รู้สึกอะไร หากจะเหลือข้าวในจานไว้อย่างไม่ไยดี เขาไม่รู้เลยว่าปลาในจานของเขานั้นต้องพรากจากลูก ๆ มาด้วยความรู้สึกเช่นไร เขาไม่สนใจเลยว่าน้ำที่ตนดื่มกินนั้น นับวันยิ่งสกปรกด้วยมือของเขาอย่างไร เขาสามารถขยำกระดาษทิ้งทั้ง ๆ ที่เพิ่มเขียนไปเพียงบรรทัดเดียว โดยไม่รู้เลยว่ากระดาษแผ่นนั้นต้องใช้ต้นไม้ที่ต้น เขาทิ้งเศษขยะที่เขาคิดว่าไม่มีค่าลงเกลื่อนกลาดถนนเพราะคิดว่าคงไม่เป็นไร ความเห็นแก่ตัวของเขาริมพอกพูนขึ้นในทุกนาที่ โดยที่เขาไม่รู้ตัว เขาเริ่มจะกลายเป็นคนในสังคมที่มีแต่การแก่งแย่งการเบียดเบียนอย่างสมบูรณ์ โดยที่ลืมมองดูเพื่อนอีกกลุ่มของเขาที่เพียรพยายามรักษาความสมดุลของโลกไว้ แต่ผู้ที่ทำลายมีมากกว่าผู้รักษามากมายเสียเหลือเกิน แล้วสมดุลนี้จะคงอยู่อีกเมื่อไร

การที่จะสามารถลบสิ่งเหล่านี้ได้ จึงจะต้องเริ่มจากผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมใหม่ เลิกบีบบังคับในการเรียน คะแนนไม่ใช่สิ่งตัดสินความเก่ง ความดี แต่พฤติกรรมต่างหากที่เป็นตัวกำหนด การที่ปล่อยให้เด็กได้มีเวลาเล่นบ้าง เรียนบ้าง ให้เขาได้เรียนรู้ธรรมชาติ ได้รู้ถึงพระคุณของพระแม่โพสพ ที่ทำให้เราได้มีข้าวกิน พระแม่คงคาผู้ให้ชีวิต พระแม่ธรณี ผู้ที่ให้ผืนดินในการอาศัยอยู่ เทพารักษ์ผู้รักษาป่าไม้ เขาก็จะสามารถมองเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและพร้อมที่จะช่วยดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรเหล่านั้นอย่างรู้คุณค่าโดยที่ไม่ต้องมีการสอนเลย

ในขณะนี้ก็มีหลายโรงเรียนที่ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร โดยการสอนให้เด็กได้เรียนรู้ชีวิตจริงเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้ทำนาในนาข้าว ได้เรียนเรื่องดินโดยที่ได้รู้จักกับดินจริง ๆ ได้ทดลองปลูกต้นไม้พร้อมทั้งคอยเฝ้าบำรุงดูแล ด้วยสองมือของตน เด็กเหล่านี้จะรู้สึกรักผูกพัน และหวงแหนต้นไม้ต้นนั้นมาก พร้อมกับเผื่อแผ่ความรักนั้นไปยังต้นไม้ต้นอื่นด้วย ซึ่งก็ถือว่าเป็นการก้าวไปอีกก้าวหนึ่งของการศึกษาที่จะก่อให้เกิดจิตสำนึกรักในธรรมชาติให้แก่เด็ก ถือว่าเป็นหน้าแรกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถาวร เพราะหากเมื่อใดก็ตาม สิ่งมีชีวิตที่ชื่อว่า มนุษย์ ผู้ซึ่งให้ธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อตนนั้นได้รู้ว่าธรรมชาติมิใช่เพียงแต่เป็นสิ่งที่ตนสามารถนำมาใช้ได้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพื่อน

ของมนุษย์ เป็นผู้ที่มีพระคุณต่อมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้และสามารถ
ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ มากมายซึ่งสิ่งเหล่านั้นต่างเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งสิ้นแล้ว
มนุษย์เองก็คงเลิกใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยอย่างที่เป็นอย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้

จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงผลที่
ตามมา ก่อให้เกิดปัญหามากมายอย่างไม่สามารถจะประเมินได้ ทุกฝ่ายต่างก็ได้รับผล
กระทบเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ แม่น้ำ อากาศ สัตว์ป่า หรือแม้กระทั่งตัวของ
มนุษย์เองก็ตาม และเมื่อปัญหาได้พอกพูนลุกลามขึ้น ได้มีหลายกลุ่มหลายหน่วยงาน ทั้ง
ภาครัฐและเอกชน ได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจึงได้มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น เพื่อ
ร่วมกันอนุรักษ์ไว้ก่อนที่จะสิ่งเหล่านั้นจะถูกทำลายไปโดยไม่สามารถฟื้นฟูได้อีก เยาวชนได้
เข้ามามีบทบาทมากในการร่วมรักษาผืนดิน ป่าไม้ และลำธาร ในโครงการต่าง ๆ เหล่านี้
พวกเขามีความรักและห่วงแหนต่อสิ่งต่างๆ มากเพียงใดไม่มีใครรู้ได้แต่เจตนารมณ์ที่
ต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของเขานั้นแสดงออกอย่างชัดเจน
โครงการเหล่านี้จะไม่สามารถประสบผลสำเร็จลงได้หากไม่มีพลังจากเยาวชนและการสนับสนุน
จากผู้ใหญ่ในด้านทุนทรัพย์ แต่การที่เยาวชนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้นต้องประกอบด้วย
ปัจจัยหลายประการด้วยกัน เพราะสังคมไทย การแข่งขันทางการเรียนยังมีอยู่มาก หลาย
คนต่างคิดว่าการสอบเข้ามหาวิทยาลัยคือจุดหมายปลายทางของชีวิต จึงไม่แปลกหากเรา
มองเห็นเด็กวัยประถมนั่งเรียนพิเศษหลังเลิกเรียนหรือวันหยุด โดยที่ไม่มีโอกาสได้วิ่งเล่น
ให้สมวัย ได้ออกไปมองเห็นโลกอันกว้างไกลและงดงามหรือธรรมชาติผู้เป็นมารดาที่ให้
ชีวิตสามารถดำเนินได้ต่อไป แล้วเขาเหล่านั้นจะเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติได้อย่างไร การที่
จะอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างถาวรนั้น จะต้องปลูกฝังให้เยาวชนได้รักในธรรมชาติจากใจ
ของเขาเอง เพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาตระหนักว่าเขาไม่สามารถนำธรรมชาติมาใช้อย่าง
ฟุ่มเฟือยอย่างที่เป็นอย่าง เป็นอยู่ เพียงเปิดโอกาสให้เขาได้สัมผัสกับธรรมชาติบ้างเท่านั้น ผ้าขาว
น้อยย่อมเป็นพลังสำคัญในการรักษาแผลของโลกที่นับวันกำลังแผ่วงกว้างให้โลกได้กลับมา
มีรอยยิ้มที่สดใสดังในอดีตได้อย่างแน่นอน

สุมาลี เชื้อชัย รหัส 4343629327

คณะครุศาสตร์

หนังสืออ้างอิง

กนก จันทร์ทอง **สิ่งแวดล้อมศึกษา** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2538

นิวัต เรืองพานิช **การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม** คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตร 2533

ราตรี ธารา **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** อักษรพิมพ์ดี. กรุงเทพฯ 2538

วิชัย เทียนน้อย **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ** อักษรวัฒนา. กรุงเทพฯ

สมิทธิ์ สระอุบล **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม** โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ 2532

สุเทพ ธีรศาสตร์ **ISO : 1400 มาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม** สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ

เรื่อง

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย

นายสุวัฒน์ ไกรมาก ID. 4183829927

นิสิตปริญญาโท สาขาการศึกษาวิทยาศาสตร์

ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

เรียงความ

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสะสมมาเป็นเวลานาน และกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ ปรากฏผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา เน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การใช้เทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม การที่ผู้ประกอบการ ประชาชน ยังไม่มีจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมที่สูงพอ และยังไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของระบบธรรมชาติอย่างรวดเร็ว เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนธรรมชาติทุกส่วนอยู่ในภาวะที่วิกฤติ

พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีกระแสพระราชดำรัสที่ทรงห่วงใยต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า “ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่พิภพนี้มีอยู่จำกัด ในขณะที่ประชากรของโลกนั้นเพิ่มจำนวนอย่างมากมาอย่างรวดเร็ว ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดขาดแคลนและทำให้การดำรงชีวิตในโลกนี้ ยากลำบากขึ้นทุกวัน ภาวะเช่นนี้ก็ไม่ใช่วะที่เกิเกิดขึ้นชั่วคราว หากแต่จะต้องเป็นไปโดยตลอดและอาจทวีความรุนแรงขึ้นต่อไป แต่ถ้าทุกฝ่ายเห็นใจกัน มีความรอบรู้และเข้าใจว่า เวลานี้ทั่วโลกเกิดความยากเข็ญ เพราะภาวะการเงินปั่นป่วน สันตะเทือน เพราะขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญหลายอย่างแล้วพยายามที่จะอะลุ่มอล่วยกัน ไม่เห็นแต่ประโยชน์ตัวข้างเดียว ต่างฝ่ายตั้งใจจะค้าจุนกันคนละไม้คนละมือ ก็พอที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสะดวกสบาย...”

“เราต้องเข้าใจให้ลึกซึ้งว่าทรัพยากรป่าไม้นั้น สำคัญต่อพวกเรามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ให้ความชุ่มฉ่ำต่อแผ่นดิน และป่าไม้ต้องมีสัตว์ป่าเพื่อช่วยในการขยายพันธุ์และสภาพความสมดุลย์ของธรรมชาติ ส่วนสัตว์ป่านั้นก็ต้องมีแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัย จึงกล่าวได้ว่า มนุษย์ ป่าไม้ และสัตว์ป่า มีความสัมพันธ์กันอย่างละเอียดลึกซึ้ง จะไม่สามารถขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไปได้”

จากพระราชดำรัสดังกล่าว จะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการรักษาสมดุลย์ของระบบนิเวศน์สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งของทุกส่วนในระบบธรรมชาติอันได้แก่ การอนุรักษ์ป่าไม้ สัตว์ป่า การอนุรักษ์ดินและคุณภาพน้ำ ตลอดจนการควบคุมมลภาวะและอุณหภูมิของโลก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ทุกฝ่ายจะต้องหันหน้ามาร่วมมือกัน ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วยการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และแนวคิดในการวางแผนพัฒนาประเทศโดยมุ่งวางแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตจนถึงคนในรุ่นต่อๆ ไปได้ เช่น การออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ที่กำหนดมาตรการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้หลายประการด้วยกัน มาตรการที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การกำหนดให้ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและเอกชนซึ่งจะดำเนินโครงการหรือกิจการตามบัญชีในประกาศของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินการให้ความเห็นตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ทั้งนี้รวมทั้งโครงการหรือกิจการที่ต้องเสนอความเห็นจากจากคณะรัฐมนตรีและโครงการหรือกิจการซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการตามกฎหมายด้วย และยังมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 และกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับด้วยกัน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังส่งเสริมสิทธิให้ประชาชนชาวไทยมีส่วนร่วมกับรัฐในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ไม่อาจจะอาศัยแต่บทบัญญัติทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการในทุกระดับที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความตระหนักในด้านสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้คงอยู่สืบไป ทั้งนี้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตราที่ 46 และ 56 ที่ให้สิทธิประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุง

รักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืน รวมถึงการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม โดยไม่เป็นอันตรายกับคุณภาพชีวิตด้วย

เยาวชน ถือได้ว่าเป็นกำลังสำคัญของชาติ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนในพุทธศักราช 2521 ให้ความหมายของคำว่า **เยาวชน** คือบุคคลที่มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี ดังนั้นเยาวชนจึงเป็นกลุ่มชน วัยหนุ่มสาวที่มีพลังความสามารถที่สำคัญของชาติ จึงควรมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้วยที่เยาวชนนั้นเป็นเสมือนกับ " จุดเชื่อมโยงของสถาบันหลัก " ของสถาบันในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น เยาวชนจึงเป็นสมาชิกที่สำคัญของสังคม เป็นวัยที่เกาะกลุ่มกันได้เห็นยวแน่นมั่นคง มีความเป็นเพื่อนสูงกว่าวัยอื่นๆ ความคิดความอ่านบริสุทธิ์ มีผลประโยชน์แอบแฝงน้อย การเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพลังเยาวชนในไทย จึงเป็นประกายแห่งความหวังที่งดงามอย่างย่อในขณะนี้ เพื่อที่จะช่วยเป็นแรงผลักดันในการปกป้องฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้คงอยู่และเกิดประโยชน์สืบไปตราบนานอนาคตได้

การส่งเสริมให้มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทยนั้น เป็นไปตามหลักการของวิธีดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในข้อที่ว่า รัฐควรสนับสนุนให้เอกชน นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ตั้งกลุ่มหรือชมรมอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากสามารถสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในระดับเยาวชนด้วยกันแล้ว ยังสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ใหญ่ทั้งหลายหันมาให้ความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นอีกด้วย ปัจจุบันมีเยาวชนจำนวนมากที่ให้ความสนใจในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินการในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ชมรม ชุมนุม คณะกรรมการ ฯลฯ ได้แก่ กลุ่มเด็กรักป่าภาคอีสาน(จ.สุรินทร์), กลุ่มรักษ์เขาชะเมา(จ.ระยอง), กลุ่มรักษ์เขาสอยดาว(จ.จันทบุรี), กลุ่มระเบิดไป(จ.ระนอง), กลุ่มเยาวชนลุ่มน้ำต่างๆ ทุกภาคของประเทศไทย เช่น กลุ่มเยาวชนลุ่มน้ำท่าแซะ จ.ชุมพร กลุ่มตะกอนยม จ.แพร่, คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 17 สถาบัน (คอทส.), ชมรมอนุรักษ์ในมหาวิทยาลัย ตลอดจนชมรมอนุรักษ์ในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกด้วย

สำหรับแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น เยาวชนไทยควรจะได้ศึกษาเรียนรู้ และทำเข้าใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์และตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ ในรูปลักษณะต่าง ๆ ได้ ทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย

การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ใช้ได้นานที่สุด มีการสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรต่างๆ โดยทั่วถึงกันด้วย

ดังนั้น การอนุรักษ์ จึงไม่ได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้ถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลาอีกด้วย

เขตพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

อุทยานแห่งชาติ (National Park) หมายถึง พื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาล มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามเป็นที่อัศจรรย์ เหมาะสำหรับการพักผ่อน มีคุณค่าทางการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เช่น เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์หายาก หรือมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลป หรือวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกตกทอดแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

วนอุทยาน (Forest Park) หมายถึง พื้นที่ขนาดเล็กจัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ โดยจะทำการปรับปรุงตกแต่งสถานที่เหล่านี้ให้เหมาะสม มีความเด่นในระดับท้องถิ่น จุดเด่นที่น่าสนใจในอาจะ ได้แก่ น้ำตก หุบเหว หน้าผา ถ้ำ หรือหาดทราย เป็นต้น

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อว่าสัตว์ป่าในพื้นที่ดังกล่าวจะได้มีโอกาสสืบพันธุ์และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้มากขึ้น ทำให้สัตว์ป่าบางส่วนได้กระจายจำนวนออกไปในท้องที่แหล่งอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หมายถึง อาณาบริเวณที่ทางราชการได้กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าบางชนิด โดยออกเป็นประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามความใน

มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พื้นที่ที่ได้กำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าจะเป็นบริเวณซึ่งใช้ในราชการหรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ร่วมกัน

ต้นน้ำลำธาร หมายถึง พื้นที่ตอนบนของลุ่มน้ำมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชัน มีการกักชะพังทลายขุดดินได้ง่าย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2530 กำหนดให้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A, 1B และลุ่มน้ำชั้น 2 เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และถึงแม้ว่าสภาพป่าของพื้นที่นั้นจะมีต้นไม้ยืนน้อยเพียงใดก็ตาม ก็มีให้กำหนดเป็นป่าเสื่อมโทรมตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (แก้ไขฉบับที่ 3 พ.ศ. 2528)

ลุ่มน้ำ (Basin) หมายถึง พื้นที่ซึ่งล้อมรอบด้วยสันปันน้ำ เป็นพื้นที่รับน้ำทั้งหมดของแม่น้ำสายหลักในลุ่มน้ำนั้น ๆ และจะไหลออกสู่ปากน้ำในที่สุด

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่ควรสงวนรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารโดยเฉพาะ ประกอบด้วยชั้นที่ 1A ซึ่งมีสภาพป่าที่สมบูรณ์ และ 1B สภาพป่าถูกทำลายไปบ้าง

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำมีสภาพทั่วไปเหมาะสมต่อการเป็นต้นน้ำลำธารในระดับรองลงมา

สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 หมายถึง สัตว์ป่าทุกชนิดไม่ว่า สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำ และให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้จากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว

สัตว์ป่าสงวน หมายถึง สัตว์ป่าหายากตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ และตามที่กำหนดโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ซึ่งกำหนดสัตว์ป่าสงวน จำนวน 15 ชนิด คือ

1. นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร	9. กวางผา
2. แรด	10. นกแต้วแล้วท้องดำ
3. กระซู่	11. นกกระเรียน
4. กูปรีหรือโคไพร	12. แมวลายหินอ่อน
5. ควายป่า	13. สมเสร็จ
6. ละองหรือละมั่ง	14. เก้งหม้อ
7. สมันหรือเนื้อสมัน	15. พะยูงหรือหมู่น้ำ
8. เลียงผาหรือเขื่องหรือโครา	

สัตว์ป่าสงวนเหล่านี้ เป็นสัตว์ที่หายากและใกล้จะสูญพันธุ์ หรือบางชนิดอาจสูญพันธุ์ไปแล้ว จำเป็นต้องมีบทบัญญัติที่เข้มงวดกวดขันเพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่สัตว์ที่ยังมีชีวิตหรือซากสัตว์ซึ่งอาจตกไปอยู่ต่างประเทศด้วยการซื้อขาย

สัตว์ป่าคุ้มครอง หมายถึง สัตว์ป่าที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองเพื่อเป็นการป้องกันมิให้สัตว์ป่าบางชนิดต้องสูญพันธุ์ เป็นสัตว์ป่าประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 189 ชนิด นก 881 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 63 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 12 ชนิด แมลง 13 ชนิด ปลา 4 ชนิด และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 13 ชนิด

ทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ ป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล แนวปะการัง ดงสาหร่าย ดอนหอย หาดหิน หาดทราย หาดเลน บึงน้ำเค็ม เป็นต้น รวมถึงสัตว์ทะเลนานาชนิด ที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์

พื้นที่สงวนชีวมณฑล (Biosphere Reserve) หมายถึง บริเวณพื้นที่ของระบบนิเวศทั้งบนบกและบริเวณชายฝั่งหรือทะเล หรือระบบนิเวศโดยรวม ที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติภายใต้โครงการมนุษย์และชีวมณฑลของยูเนสโก พื้นที่นี้จะต้องมีคุณสมบัติสอดคล้องกับบรรทัดฐาน (criteria) และเงื่อนไขต่าง ๆ ก่อนที่จะได้รับการยอมรับให้อยู่ในเครือข่าย (network) พื้นที่สงวนชีวมณฑล โดยแต่ละแห่งจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมดังนี้ คือ

1. เป็นพื้นที่ที่สามารถอนุรักษ์ ทั้งสงวนรักษาทรัพยากรพันธุกรรม ชนิดพันธุ์ ระบบนิเวศและสภาพภูมิทัศน์
2. เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม
3. เป็นพื้นที่สามารถให้การสนับสนุนอื่น ๆ อันได้แก่ สนับสนุนโครงการสาธิต การฝึกอบรม และให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การศึกษา วิจัย และตรวจสอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก

โดยสรุปจุดประสงค์หลักของการใช้พื้นที่สงวนชีวมณฑล คือ เป็นที่สงวนความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม เป็นต้นแบบของการจัดการพื้นที่และการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ฝึกอบรม และวิจัย ปัจจุบันประเทศไทยได้เสนอพื้นที่ของประเทศให้เป็นพื้นที่สงวนชีวมณฑลต่อยูเนสโก 3 แห่งคือ

1. สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช จ. นครราชสีมา
2. สถานีวิจัยลุ่มน้ำห้วยคอกม้า-แม่สา จ. เชียงใหม่
3. สวนสักห้วยทาก จ. ลำปาง

พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) หมายถึง พื้นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง ที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง สระ อ่างเก็บน้ำ อ่าว ทะเลสาบ ทะเลที่ระดับน้ำขึ้นน้ำลง ป่าชายเลน ป่าพรุ ป่าทาม ฯลฯ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น

ประเทศไทยได้ร่วมลงนามเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Conservation) ซึ่งเป็นอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ซึ่งประเทศที่จะร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญานี้จะต้องมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ อย่างน้อย 1 แห่ง อยู่ในบัญชีของอนุสัญญาแรมซาร์ ปัจจุบันไทยได้ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ (Ramsar Site) แล้ว 6 แห่งด้วยกัน ได้แก่

1. พรุควนจี้เสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จ. สงขลา ประกาศเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2541 เป็น Ramsar Site แห่งแรกของประเทศไทย
2. บึงโขงหลง จ. หนองคาย ประกาศเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544
3. ดอนหอยหลอด จ. สมุทรสงคราม ประกาศเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544
4. ปากแม่น้ำกระบี่ จ. กระบี่ ประกาศเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544
5. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย จ. เชียงราย ประกาศเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544
6. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพฯ (ป่าพรุโต๊ะแดง) จ. นราธิวาส ประกาศเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544

นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำอีกจำนวนมากให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับประเทศและระดับจังหวัด ตามลำดับ เพื่อการคุ้มครองพื้นที่ดังกล่าวอีกด้วย

มรดกทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติของโลก หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการมรดกโลกให้ประกาศเป็น มรดกทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติของโลก ตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ประเทศไทยได้เข้าร่วมอนุสัญญาดังกล่าวนี้และเสนอพื้นที่ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเป็นมรดกโลก 4 แห่ง คือ ทางวัฒนธรรม 3 แห่ง และทางธรรมชาติ 1 แห่ง ตามลำดับ ได้แก่

1. โบราณสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา
2. โบราณสถานแห่งชาติสุโขทัย
3. โบราณสถานแห่งชาติศรีสัชชนาลัย
4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและห้วยขาแข้ง

เมื่อเยาวชนไทยได้มีความรู้เกี่ยวกับเขตพื้นที่คุ้มครอง เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ควรจะศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ๆ ด้วย เพื่อความเข้าใจในวัตถุประสงค์และใช้กำหนดแนวทางของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป ดังนี้

กฎหมายหรืออนุสัญญาระหว่างประเทศ ได้แก่

1. อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Conservation) เพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Site)
2. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Conservation on Biological Diversity)
3. โปรแกรมมนุษย์และชีวมณฑล (UNESCO's Man and Biosphere Program) เพื่อการจัดตั้งพื้นที่สงวนชีวมณฑล (Biosphere Reserve)
4. อนุสัญญาว่าด้วยการค้าต่างประเทศซึ่งชนิดพืชป่าและสัตว์ป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade of Endangered Wild Flora and Fauna Species, CITES) ซึ่งเป็นอนุสัญญาที่มุ่งป้องกันการทำลายพืชป่าและสัตว์ป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์
5. อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) อนุสัญญานี้เป็นการเสนอพื้นที่เป็นมรดกโลก ทางวัฒนธรรมหรือทางธรรมชาติ

กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่สำคัญ ได้แก่

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพุทธศักราช 2535
2. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าพุทธศักราช 2535
3. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติพุทธศักราช 2507
4. พระราชบัญญัติสงวนป่าพุทธศักราช 2535

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่น ๆ รวมถึงมติคณะรัฐมนตรี อีกจำนวนมาก ที่ใช้เป็นแนวทางในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติ รวมทั้งกฎหมายที่กำลังอยู่ในขั้นพิจารณาออกกฎหมายของรัฐสภาที่น่าสนใจและควรติดตาม เช่น พระราชบัญญัติป่าชุมชน พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เป็นต้น

ส่วนหน่วยงานและคณะกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ควรจะได้รู้จักไว้เพื่อความสะดวกในการดำเนินงานและติดตามการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทย เช่น

1. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมพลังงาน กรมควบคุมมลพิษ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม
2. กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
3. สำนักงานส่งเสริมเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรับมนตรี
4. คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
5. คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และคณะกรรมการลุ่มน้ำ 25 ลุ่มน้ำหลัก
6. องค์การเอกชนทางด้านคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกลุ่ม ชมรม ต่าง ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการด้วย
7. หน่วยงานราชการ องค์การมหาชน องค์การอิสระอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หลังจากที่เยาวชนไทยได้ศึกษาเรียนรู้จนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอแล้ว จึงควรได้ปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเยาวชนไทยสามารถกระทำดังต่อไปนี้

1. มีจิตสำนึกร่วมกันในการรัก และหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ไม่บุกรุก ทำลาย และสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ผู้อื่นทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกวิถีทางที่สามารถทำได้ เช่น การส่งผลงานเข้าร่วมประกวด การแสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันเผยแพร่ข้อมูลเมื่อมีโอกาส การแสดงความห่วงใยในปัญหาต่าง ๆ ผ่านสื่อมวลชน เพื่อน ครอบครัว สังคม ตลอดจนรัฐบาล เป็นต้น

4. ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกชนิดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางสำคัญ

5. ช่วยแจ้งข่าวสาร การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทางราชการทราบ เพื่อจะได้แก้ไขได้ทันเหตุการณ์

6. ให้ความร่วมมือ รวมทั้งสนับสนุนการริเริ่ม และความพยายามอันมีคุณค่า และคุณประโยชน์อื่น ๆ ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบริจาคทุนทรัพย์ การบริการ การอุทิศเวลา การสนับสนุนผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

7. ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า รับผิดชอบในการกระทำของตนเอง ระมัดระวังมิให้กิจกรรมในการดำเนินชีวิตมีผลไปทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ละเว้นการกินอาหารป่า หรือการเลี้ยงสัตว์ป่า ละเว้นการใช้เครื่องประดับที่ทำจากอวัยวะของสัตว์ป่า ช่วยกันประหยัดไฟฟ้า น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ

8. การเป็นอาสาสมัครหรือสมาชิกของกลุ่ม ชมรม องค์กรทางด้านคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามกำลังความสามารถของตน

นอกจากนี้ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทยนั้น ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ปัญหาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เยาวชนไทยควรจะสามารถในการมองปัญหาสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม คือ นอกจากการมองทางด้านกายภาพและชีวภาพแล้ว ควรจะได้พิจารณาให้ครอบคลุม โดยเฉพาะประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมถึงความรู้สึกและความเป็นอยู่ของผู้คนต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกในยุคปัจจุบัน และหากเยาวชนไทยทุกคนสามารถปฏิบัติตนได้ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้แล้ว ก็จะได้ชื่อว่า เป็นเยาวชนที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย. ความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่งทะเลต่อสิ่งแวดล้อมโลก. **วารสารภูมิปริ,**(พฤศจิกายน-มิถุนายน 2544) : 7 - 10.
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย. **สรุป Ramsar Site ในประเทศไทย. วารสารภูมิปริ,**(พฤศจิกายน-ธันวาคม 2544) : 5 - 6.
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย. **แผนปฏิบัติการสามปีร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ.**
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เอกสารการสัมมนา เรื่อง **EIA กลไกเพื่อการรักษาหรือเสริมการทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม, 20 พฤศจิกายน 2544.**
- ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก. **ประชุมชนสาระสำคัญและประเด็น.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. **คู่มือประชาชน : ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : บริษัทว่าไทยเพรส, 2544.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. **รายงานการประชุมสัมมนา การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่สงวนชีวมณฑล.** กรุงเทพฯ: บริษัทอินดิเกอร์เด็ด โปรโมชันเทคโนโลยี จำกัด, 2541.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้. **การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า.** กรุงเทพฯ:ฝ่ายผลิตสื่อกรมป่าไม้,2541.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้. **แผนปฏิบัติการสามปี อุตสาหกรรมแห่งชาติ ผืนป่า อนุรักษ์เพื่อมวลชน.** กรุงเทพฯ:ฝ่ายผลิตสื่อกรมป่าไม้,2544.
- องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้. **ป่าไม้กับสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2539.

เขาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“...ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้โลกเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่จะเกิดขึ้นเป็นความเดือดร้อนที่ทุกคนประสบ แต่ไม่ใช่ทุกคนจะรู้ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของเราทุกคนในฐานะพลโลกที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่แจ่มชัด เพื่อที่เราจะได้มีแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง...” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 4 ธันวาคม 2531 (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2536: 3)

ในปัจจุบันนี้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมได้กลายเป็นปัญหาสำคัญลำดับแรกของทุกประเทศทั่วโลกที่ได้ถูกกระตุ้นและหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพื่อหาแนวทางแก้ไข ทั้งนี้โดยถือว่าเป็นปัญหาที่ต้องเผชิญร่วมกันในฐานะที่เป็นประชาคมโลก ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นปัญหาของความอยู่รอดของโลกและมนุษยชาติโดยส่วนรวม และเป็นปัญหาเรื้อรังที่สั่งสมเรื่อยมาตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่างๆ มนุษย์ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะเอาชนะธรรมชาติ และครอบครองโลกไว้ในอุ้งมือ พวกเขาดักตวงผลประโยชน์จากธรรมชาติอย่างละโมภโลภมากโดยไม่นำพาว่าได้ทำความบอบช้ำให้แก่ธรรมชาติ จนกระทั่งนำภัยพิบัติมาสู่สังคมโลกและมวลมนุษยชาติ สังเกตได้จากวิกฤตการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เปิดเผยตัวออกมาอย่างชัดเจนทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหามลภาวะ โรคระบาด ภัยสงคราม อาชญากรรม ความเสื่อมทรามของจริยธรรม ความวิปริตแปรปรวนทางธรรมชาติ ภาวะเรือนกระจก ฯลฯ ที่กำลังถาโถมเข้ามาทำลายสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์มากขึ้นเรื่อยๆ แม้กระนั้นก็ตามสิ่งนี้ก็มิใช่เรื่องที่ยากเย็นจนเกินไปหากมนุษยชาติจะจับมือกันแก้ปัญหาละเลยและถนอมรักษาธรรมชาติที่เป็นผู้ให้กำเนิดและโอบอุ้มเราตลอดมาให้หล่อเลี้ยงเราตลอดไป

สิ่งที่เราในฐานะที่เป็นเขาวชนพึงตระหนักถึงก็คือ แท้ที่จริงแล้วโลกของเรามีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานับล้านๆ ปี ระบบของสิ่งมีชีวิตในโลกต่างก็มีวิวัฒนาการร่วมกัน มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอด มีการพึ่งพาอาศัยกันและเชื่อม

โยงกันเป็นระบบนิเวศ หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปธรรมชาติจะมีการสร้างและใช้กลับคืนมาอย่างไม่สิ้นสุด และหากมีการเปลี่ยนแปลงในระบบขึ้นจะมีการกระทบกระเทือนต่อวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตอื่นในระบบด้วย

หากเราพิจารณาผืนดินที่เราตั้งบ้านเรือนอยู่ หรือผืนดินที่เราเพาะปลูกตลอดจนผืนแผ่นดินไทยทั้งหมด ต่างก็คือส่วนหนึ่งของเปลือกโลก ซึ่งได้ก่อรูปขึ้นตั้งแต่สี่พันหกร้อยล้านปีมาแล้ว และด้วยเหตุที่เราทุกคนต่างก็เป็นมนุษย์เดินดิน ขณะที่เราเดินอยู่บนดินนั่นก็คือการเดินอยู่บนกาลเวลาอันยาวนาน แม้กระนั้นก็ตามเมื่อเราแสวงหาผลประโยชน์จากดินก็กลับไม่ค่อยมีใครเฉลียวใจว่า นั่นคือสมบัติหลายพันล้านปี กว่าที่เราจะได้ดินแต่ละเม็ดขึ้นมาจะต้องอาศัยการสีกกร่อนและสะสมของหินแข็ง จึงกลายเป็นดินร่วนพอกที่จะทำการเพาะปลูกหรือตั้งบ้านเรือนอยู่ได้ ผืนดินคือชุมทรัพย์มหาศาสตร์ เป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งทำกิน มีแร่ธาตุ แม่น้ำลำธาร และป่าไม้ นอกจากนี้ยังเป็นที่เกิดของพืชซึ่งมีคุณสมบัติในการจับพลังงานจากดวงอาทิตย์ สัตว์กินพืชก็ได้พลังงานนั้น มนุษย์กินพืชและสัตว์จึงได้พลังงานติดต่อกันเป็นลูกโซ่ มนุษย์เราได้ประโยชน์จากพืชและผืนดิน ขณะเดียวกันก็มีอำนาจรักษาหรือทำลายได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดเช่นเดียวกัน

นอกจากผืนดินแล้วผิวโลกของเรายังมีน้ำปกคลุมอยู่ถึง 3 ส่วน ใน 4 ส่วน หรือเกินกว่า 70% นั่นก็คือ น้ำในอับเรียกว่ามหาสมุทรครอบคลุมพื้นที่ถึงเกือบ 4 ล้านตารางกิโลเมตร โดยมีความลึกเฉลี่ยราว 3 กิโลเมตร และมหาสมุทรนี้เองก็เป็นสิ่งแวดล้อมอันยิ่งใหญ่ เป็นแหล่งกำเนิดชีวิต เป็นแหล่งผดุงชีวิต แม้กระทั่งมนุษย์ผู้อยู่ห่างไกลออกไปตั้งหลายพันกิโลเมตร ยังได้รับประโยชน์จากมหาสมุทร จึงดำรงชีวิตอยู่ได้

มหาสมุทรเป็น “บ้านเกิด” แห่งบรรพบุรุษของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เมื่อชีวิตบางประเภทขึ้นจากทะเลก็ได้นำเอาน้ำทะเลขึ้นมาด้วยในเซลล์ของตน ทุกๆ เซลล์ที่มีชีวิตย่อมประกอบด้วยน้ำ แม้แต่จุลินทรีย์อันมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ถ้าเซลล์ของมัน “แห้ง” เมื่อใดย่อมสิ้นชีวิตทันที ตัวอย่างเช่น การที่เรานำเสื้อผ้าตากแดดแดดเพื่อฆ่าเชื้อโรค นั่นก็คือทำให้น้ำในเซลล์ของมันแห้งเหือด มันก็อยู่ไม่ได้

ร่างกายของเราขณะนี้ก็มีน้ำมากถึง 2 ใน 3 ส่วน โลกิตของเราเป็นน้ำถึง 90% กล้ามเนื้อก็มีน้ำอยู่ถึง 80-90% แม้กระดูกอันแห้งๆ ยังมีน้ำมากมาย ถ้าน้ำในร่างกายของ

เราพร้อมไปสัก 20% เท่านั้น เราก็ต้องเสียชีวิตหลังจากได้รับการทรมานทุกขั้ทรมานแสนสาหัสเพราะขาดน้ำ ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องบริโภคน้ำโดยการดื่มน้ำโดยตรง หรือทานอาหารซึ่งก็แน่นอนว่าย่อมจะประกอบด้วยน้ำส่วนหนึ่ง เราทานผัก ผลไม้ ข้าว ปลา หรือแม้แต่ข้าวตังแห้งกรอบก็ยังมีน้ำไม่มากนักน้อย และหากคำนวณดูแล้วเราคนหนึ่งบริโภคน้ำไม่ต่ำกว่าหนึ่งตันต่อปี แล้วถ้าเราต้องอดน้ำโดยสิ้นเชิงจะเป็นอย่างไร?

ถ้าร่างกายขาดน้ำก็ย่อมจะขาดชีวิต น้ำจำเป็นต่อชีวิตพอๆ กับอากาศที่เราหายใจ ถ้าปราศจากสองสิ่งนี้มนุษย์ พืช และสัตว์ทั้งหลายก็ย่อมอยู่ไม่ได้ เมื่อเราทานอาหาร ถ้าไม่มีน้ำอาหารนั้นก็ไปเลี้ยงร่างกายไม่ได้ น้ำช่วยละลายอาหารอันแยกย่อยละเอียดแล้วเพื่อไปเลี้ยงเซลล์ ขณะเดียวกันก็ละลายของเสียซึ่งถ่ายออกจากเซลล์อีกที ทั้งนี้โดยวิธีที่เรียกว่า "ออสโมซิส" ชีวิตจึงดำรงอยู่ได้

น้ำยังช่วยให้พืชปรุงอาหาร เมื่อพืชจับเอาพลังงานจากแสงแดดมาเปลี่ยนเป็นพลังงานเก็บไว้ในตัวก็ต้องอาศัยน้ำเป็นสำคัญ เซลล์ของพืชจึงประกอบด้วยน้ำ และพืชก็จับเอาน้ำโดยทางรากซึ่งดูดน้ำจากดิน ด้วยเหตุนี้หากโลกปราศจากน้ำ ผิวโลกก็จะเป็นหินแข็งขรุขระเช่นเดียวกับผิวของพระจันทร์ ย่อมไม่มีดินร่วนและผิวดิน พืชก็ขึ้นไม่ได้เพราะไม่มีที่ยึดราก เมื่อไม่มีพืชบนบกก็ย่อมไม่มีสัตว์บก เพราะไม่มีอะไรจะกิน เมื่อบนบกไม่มีพืช ไม่มีสัตว์ มนุษย์จะอยู่ได้อย่างไร?

ปัจจัยที่สำคัญสำหรับสิ่งมีชีวิตยังรวมไปถึง ออกซิเจน ซึ่งบัดนี้มีอยู่ทั่วไปในอากาศ ธาตุอันสำคัญยิ่งนี้ เราได้มาเปล่าๆ จึงไม่ค่อยเห็นคุณค่า แท้จริงแล้วถ้าเราขาดออกซิเจนเพียงไม่ถึง 5 นาที ก็ต้องเสียชีวิต นับตั้งแต่อดีตนั้นออกซิเจนค่อยๆ สะสมมา ตามธรรมชาติโมเลกุลหนึ่งๆ จะมีอยู่ 2 อะตอม แต่อาจมีปฏิกิริยาเคมีบางอย่างทำให้กลายเป็น 3 อะตอม เรียกว่า โอโซน อันมีคุณสมบัติพิเศษคือป้องกันรังสีอุลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์ได้

อากาศที่ล้อมรอบโลกของเราเป็นสสาร จึงย่อมมีตัวตน มีน้ำหนัก และต้องการที่อยู่ แต่เรามองไม่เห็นเพราะมันโปร่งแสง ทำหน้าที่คล้ายๆ กับ "เกราะล่องหน" เพราะมีอจางมองเห็นได้ หากคัมครองภยันตรายจากภายนอก ขณะเดียวกันก็ยังผดุงชีวิตให้เจริญเติบโตได้ ในยามกลางวันอากาศก็ทำหน้าที่เป็นโล่บังแสงอาทิตย์ตรงๆ มิ

ฉะนั้นตัวเราย่อมถูกเผาจนกรอบไปแล้ว ในยามกลางคืนอากาศก็เป็นผ้าห่มรักษาความร้อนเอาไว้ มิฉะนั้นเราย่อมหนาวจนแข็งตายแล้วเหมือนกัน

นอกจากนี้อากาศยังกรองกัมมันตภาพรังสีบางชนิดจากดวงอาทิตย์ รวมทั้งยังป้องกันมิให้เราโดนดาวตกซึ่งเหวี่ยงจากอวกาศมาสู่โลก ยิ่งกว่าห้าฝน ซึ่งหากปราศจากความคุ้มครองเช่นนี้แล้ว โลกของเราจะต้องเผชิญกับอุกกาบาตจนพยุกันไปทั่วดังผิวพระจันทร์ ยิ่งกว่านั้นอากาศยังจัดหาออกซิเจนเอาไว้ ช่วยรักษาชีวิตให้คงอยู่ เราหายใจเอาออกซิเจนเข้าไป ปอดของเราก็จะเปลี่ยนให้ออกซิเจนเข้าสู่กระแสโลหิต ซึ่งบรรทุกทั้งออกซิเจนและอาหารไปเลี้ยงเซลล์ ฌ ที่นั่นออกซิเจนก็จะเผาเชื้อเพลิงซึ่งได้จากอาหารจนก่อให้เกิดพลังงาน ซึ่งเป็นแรงให้หัวใจเต้น เป็นแรงให้สมองทำงานสารพัด นับตั้งแต่การคิด การเรียนรู้ ตลอดจนการเคลื่อนไหว และเป็นแรงให้กล้ามเนื้อเคลื่อนไหวตามคำสั่งของสมอง และเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่เราต้องการออกซิเจนซึ่งมีอยู่ในอากาศ โดยที่ในวันหนึ่งๆ เราแต่ละคนหายใจเอาอากาศเข้าไปมากถึงประมาณ 3,300 แกลลอนเลยทีเดียว

ทั้งมนุษย์และสัตว์ต่างก็หายใจเอาออกซิเจนเข้าไป แต่พืชซึ่งอยู่รอบๆ ตัวเราไม่ว่าจะเป็นหญ้าในสนาม ต้นไม้ในสวนและในป่า ในยามกลางวันมันจับเอาคาร์บอนไดออกไซด์ แล้วใช้พลังงานจากแสงแดดเปลี่ยนเป็นอาหาร พร้อมกับปล่อยออกซิเจนออกมาในอัตรามหาศาลจนแทบไม่น่าเชื่อ เป็นอยู่เช่นนี้มาช้านาน ด้วยเหตุนี้ตราบดีที่มีพืชตราบนั้นเราก็ไม่ขาดออกซิเจน

บนโลกมนุษย์ของเราเนี่ย ดิน-น้ำ-อากาศ และชีวิต ต่างก็มีความสัมพันธ์กันโดยตรง มีความเกี่ยวข้องกันเป็น "วงจร" ทั้งในด้านดีและด้านร้าย ไม่ว่าจะเริ่มต้น ณ ที่ใดที่หนึ่งมันย่อมเกี่ยวโยงเป็นลูกโซ่กลับมาสู่ที่เดิม เป็นต้นว่าเราเริ่มต้นที่ชีวิตมนุษย์ ถ้ามนุษย์ดูแลให้อากาศอยู่ในสภาพดีก็ย่อมได้น้ำสะอาดคั้นสดกิน เมื่อดินไม่เป็นพิษชีวิตพืชและมนุษย์ก็อยู่ดี วนเวียนอยู่มีวัฏจบ ในทางตรงกันข้ามหากมนุษย์ไม่ถนอมรักษาเสียแล้ว ในท้ายที่สุดก็ย่อมจะคั้นสู่จุดเริ่มต้นเอกเช่นเดียวกัน นั่นก็คือเรากับสิ่งแวดล้อมแยกกันไม่ออก เพราะตัวเราก็คือส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

เราลองมาดูตัวอย่างที่ชัดเจนกันดีไหม ในหลวงของเราเนี่ยเองที่ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาสิ่งแวดล้อมและความสมดุลระหว่างการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูบำรุงรักษาธรรมชาติไว้ให้อยู่ใน
จุดที่พอเหมาะ เราจะสังเกตได้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ และศูนย์
ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งได้ทรงเน้นเรื่องความสัมพันธ์อันแนบ
แน่นระหว่างชีวิตกับวงจรของธรรมชาติอยู่เสมอ ขณะเดียวกันก็ทรงเตือนให้เราเผชิญ
กับปัญหาอย่างมีสติ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ไม่ตื่นตระหนกจนเกินเหตุ และเน้นว่า
การแก้ไขปัญหาต้องทำด้วยสติปัญญา คิดอย่างรอบคอบ เข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่ง
ต่างๆ อย่างดีและมีความรู้ที่กระจ่างชัด ดังพระราชดำรัสที่ว่า **“...เรามีหน้าที่ความรับผิดชอบ
ต่อโลกนี้ด้วย แต่ต้องทำด้วยความรู้ ความเข้าใจ และด้วยสติปัญญา...”**
(อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ, 2536: 3)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกประเภทจะมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อยก
ระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎรให้ **“พออยู่พอกิน”** โดยมีวิธีการดำเนินงานที่
สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิต ขนบ
ธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นนั้นๆ และที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับสิ่ง
แวดล้อมโดยตรงหรือโดยอ้อม ก็จะมีแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
พัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก ฯ จังหวัดลพบุรี,
โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน ฯ จังหวัดเชียงใหม่, โครงการพัฒนาพื้นที่วัดญาณสังวร
ราม ฯ จังหวัดชลบุรี และโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา ฯ เป็นต้น **“...
โครงการพัฒนาต่างๆ ตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่แล้วคือ
ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดผลประโยชน์แก่ประเทศ และประชาชนส่วนรวมให้ได้
ได้มากที่สุด...”** พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (อ้างถึงในสำนักงาน
คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2536: 7)

จะเห็นได้ว่าในหลวงได้ทรงวางแนวทางปฏิบัติที่ดีให้แก่เราได้ดูเป็นแบบ
อย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อคิดที่ว่า การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็น
หน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมมือกัน มิใช่หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งนี้เพราะ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติของทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่
เป็นเยาวชนนั้น

“...คงได้ยินว่าเขาวชนเป็นอนาคตของชาติ ก็จริง เพราะว่าในภาพ
ภาคหน้าเมื่อทุกคนอายุมากขึ้นก็จะเป็นเจ้าของประเทศ ถ้าอยาก
เป็นเจ้าของประเทศที่น่าอยู่และปลอดภัยแต่ละคนก็ต้องสร้าง
ให้ดี ทุกคนจะต้องสร้าง แต่โดยที่เขาวชนจะอยู่นานกว่า ก็เป็น
หน้าที่ของเขาวชนที่จะสร้างอนาคตของตัวเองด้วย คนที่อายุมาก
ได้สร้างมาแล้วและกำลังสร้างอยู่ และจะต้องถ่ายทอดไปแก่ลูก
หลานผู้ที่เยาว์วัยในอนาคต จึงให้เข้าใจในความรับผิดชอบของ
เขาวชน...” พระบรมราชาโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 6
เมษายน 2514 (อ้างถึงในภูมิพลอดุลยเดช, 2544: 184)

ความรับผิดชอบต่อในที่นี้มิใช่เรื่องที่เหลือปากว่าแรงของพวกเราแต่อย่างใด
เลย เพียงแต่เราจะต้องช่วยกันเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของตนเองในเรื่องต่างๆ ที่เรา
ประสบในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่างเช่น

เราสามารถช่วยกันอนุรักษ์พลังงานจากการใช้หลอดไฟได้โดยการปิดไฟเมื่อ
ไม่ใช้หรือเมื่อออกจากห้องทุกครั้ง ขณะเดียวกันก็พยายามใช้แสงสว่างจากธรรมชาติ
แทนเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งการเปลี่ยนไปใช้หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์หรือหลอดคอม
แพคฟลูออเรสเซนต์ ทั้งนี้เพราะหลอดแบบคอมแพคฟลูออเรสเซนต์จะใช้พลังงานน้อย
กว่าหลอดไส้ประมาณ 4 เท่า และมีอายุการใช้งานนานกว่าประมาณ 8 เท่า นั่นก็คือ
พลังงานที่หลอดไส้ใช้เปลี่ยนเป็นแสงสว่างมีค่าเพียง 1 ใน 10 ของพลังงานทั้งหมด อีก
9 ส่วนที่เหลือสูญเสียไปเป็นความร้อน ซึ่งเราจะรู้สึกได้เมื่อลองแตะหลอดไฟที่เปิดไว้
ระยะเวลาหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วหลอดไส้ขนาด 40 วัตต์ จะมีอายุการใช้งานหรือให้แสง
สว่างประมาณ 750 – 1,000 ชั่วโมง แต่หลอดคอมแพคฟลูออเรสเซนต์ขนาด 7 วัตต์ จะ
ให้ความสว่างเท่ากัน แต่จะมีอายุการใช้งานนานกว่า คือประมาณ 8,000 ชั่วโมง

เราสามารถช่วยกันอนุรักษ์น้ำมันได้โดยหลีกเลี่ยงการใช้รถยนต์ ซึ่งหากเป็น
การเดินทางระยะทางใกล้ๆ สามารถเดินไปเองได้ก็ควรเดินไป หรือขี่จักรยาน หรือพาย
เรือ รวมทั้งชักชวนให้เพื่อนๆ และคุณพ่อ คุณแม่ ใช้พาหนะตามความจำเป็นเพื่อช่วย
ประหยัดพลังงาน และลดมลพิษ นอกจากนี้หากเพื่อนบ้านจะไปทางเดียวกัน เราก็ควร

แนะนำให้อักรถยนต์คันเดียวกัน หรือติดรถไปด้วยกัน เพื่อเป็นการลดปริมาณรถยนต์บนท้องถนน

เราสามารถช่วยกันอนุรักษ์พลังงานจากการใช้เครื่องปรับอากาศได้โดยการปิดหน้าต่างและประตูทุกบานให้สนิท เพื่อไม่ให้ความเย็นภายในห้องรั่วไหลออกไป และไม่ตั้งอุณหภูมิให้เย็นมากเกินไป เพราะหากอุณหภูมิต่ำจะยิ่งเปลืองไฟ โดยอุณหภูมิที่เหมาะสมควรอยู่ที่ 25 °C และทุกอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น 1 °C จาก 25 °C จะช่วยประหยัดไฟได้ร้อยละ 10

เราสามารถช่วยกันอนุรักษ์พลังงานจากการใช้ตู้เย็นได้โดยการเปิด - ปิด ตู้เย็นเมื่อจำเป็นต้องหยิบของเท่านั้น และต้องปิดตู้เย็นทันทีที่เลิกใช้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเราเปิดตู้เย็นเฉลี่ยประมาณวันละ 22 ครั้ง ในหนึ่งปีเราจะเปิดตู้เย็นประมาณ 8,000 ครั้ง ต่อตู้เย็น 1 เครื่อง ซึ่งเมื่อเราเปิดตู้เย็นทิ้งไว้ความเย็นภายในตู้เย็นก็จะออกมาภายนอก ในขณะที่ความร้อนจากภายนอกจะไหลเข้ามาแทนที่ ภายในตู้เย็นจึงอุ่นขึ้น และตู้เย็นจะใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นเพื่อการทำความร้อนใหม่ นอกจากนี้เรายังควรตั้งอุณหภูมิภายในตู้เย็นให้เหมาะสม เพราะการตั้งอุณหภูมิที่เย็นเกินไป จะสิ้นเปลืองไฟ แต่ถ้าสูงเกินไปจะทำให้อาหารในตู้เย็นเน่าเสียได้ ควรตั้งอุณหภูมิภายในตู้เย็นที่ 3 - 6 °C ทั้งนี้หากตั้งไว้เย็นกว่าที่กำหนด 1 °C จะสิ้นเปลืองไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 25

เราสามารถช่วยกันอนุรักษ์น้ำได้โดยการปิดก๊อกน้ำขณะแปรงฟัน ฟอกสบู่ สระผม ล้างจาน เพื่อไม่ให้น้ำไหลทิ้งโดยเปล่าประโยชน์ แล้วค่อยเปิดน้ำใหม่เมื่อต้องการใช้น้ำสะอาดล้าง ทั้งนี้ในกรณีของไทยนั้นก๊อกน้ำของเรามีอัตราการไหลของน้ำเฉลี่ย 9 ลิตรต่อนาที ถ้าเราแปรงฟันคนละ 3 นาที เปิดก๊อกเต็มที กว่าแปรงเสร็จ เราจะใช้น้ำถึงคนละ 27 ลิตร ซึ่งเป็นปริมาณเท่ากับน้ำอัดลมกระป๋อง 83 กระป๋อง นอกจากนี้หากเราเปิดก๊อกน้ำทิ้งขณะล้างจาน เราอาจเสียน้ำมากถึง 130 ลิตร ซึ่งน้ำจำนวนนี้สามารถใช้ประโยชน์ในการล้างรถได้ 1 คัน เคยมีการศึกษาพบว่า คนกรุงเทพฯ ใช้น้ำเฉลี่ยวันละ 200 ลิตร ขณะที่คนต่างจังหวัดหรือคนชนบทใช้น้ำเพียงแค่วันละ 50 ลิตร ถ้าคนกรุงเทพฯ ใช้น้ำลดลงได้เหลือ 70 ลิตรต่อวัน กรุงเทพฯ เพียงเมืองเดียว ซึ่งมีประชากรประมาณ 10 ล้านคนก็จะประหยัดน้ำได้วันละ 1,300 ล้านลิตร แต่ในความเป็นจริงน้ำปริมาณนี้ถูกปล่อยทิ้งลงท่อโดยเปล่าประโยชน์

เราสามารถช่วยกันอนุรักษ์กระดาษได้โดยการรวบรวมกระดาษที่ใช้แล้วเพื่อนำกลับไปแปรรูปเป็นกระดาษที่นำมาใช้อีกครั้งหรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Recycle นอกจากนี้เวลาที่ต้องใช้กระดาษทุกชนิด ควรคิดไว้เสมอว่า กระดาษที่นำมาใช้นั้นมีคุณค่าได้มาอย่างลำบาก ดังนั้นในการใช้กระดาษจึงควรใช้ทั้งสองหน้า และถ้าเป็นกระดาษชำระก็ควรดึงออกมาเท่าที่จำเป็นต้องใช้ หากเราดูสถิติการใช้กระดาษในปี พ.ศ. 2543 จะพบว่า คนไทยใช้กระดาษเฉลี่ยถึงคนละ 32 กิโลกรัมต่อปี ซึ่งในกระบวนการผลิตกระดาษ 1 ตัน ต้องใช้ต้นไม้ 1.2 – 2.2 ตัน (น้ำหนักอบแห้ง) หรือเทียบเท่ากับไม้ยูคาลิปตัสอายุ 5 ปี 17 ตัน ใช้กระแสไฟฟ้า 1,000 กิโลวัตต์ชั่วโมง ใช้น้ำมัน 300 ลิตร ใช้น้ำ 20 ลูกบาศก์เมตร

เราสามารถช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมได้โดยการหลีกเลี่ยงการใช้โฟมในทุกๆ กรณี พยายามใช้วัสดุอื่นๆ ที่ไม่สร้างมลพิษแทนการใช้โฟม เช่น ในการบรรจุหีบห่อกันของแตก ควรใช้กระดาษที่ตัดเป็นฝอยๆ แทนการใช้โฟม ทั้งนี้เพราะโฟมต้องใช้ระยะเวลานับหลายร้อยปีในการย่อยสลาย ลองนึกดูว่าหากทุกคนใช้โฟมทุกวัน เราจะมีกองขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้เท่ากองภูเขา การผลิตโฟมยังใช้สารเคมีซึ่งจะไปทำลายชั้นโอโซน (Ozone Layer) ของบรรยากาศที่หุ้มห่อโลกอยู่ จึงทำให้รังสีอัลตราไวโอเล็ตหรือรังสียูวี ซึ่งเป็นอันตรายต่อผิวหนัง ลอดผ่านชั้นบรรยากาศมายังผิวโลกได้มากขึ้น ทำให้เรามีโอกาสเป็นมะเร็งที่ผิวหนังเพิ่มมากขึ้นด้วย

เราควรใช้ถ่านไฟฉายที่สามารถบรรจุไฟได้ใหม่ (Rechargeable Battery) ทั้งนี้เพราะถ่านไฟฉายที่หมดอายุจัดว่าเป็นขยะอันตราย ควรทิ้งลงในถังขยะชนิดที่รองรับขยะอันตราย ซึ่งจะมีตัวถังสีเทาฝาสีแดง และขยะอันตรายเหล่านี้จะถูกนำไปทำลายอย่างถูกวิธี ถึงแม้ว่าถ่านไฟฉายที่สามารถบรรจุไฟได้ใหม่จะมีราคาแพงกว่าชนิดธรรมดา แต่ถ้าเทียบกับการซื้อถ่านไฟฉายชนิดธรรมดาหลายๆ ครั้ง ผลโดยรวมในระยะยาวของการใช้ชนิดบรรจุไฟได้ใหม่จะมีราคาถูกกว่า และยังช่วยลดจำนวนขยะอันตรายลงอีกด้วย

นอกจากนี้เราควรใช้ถุงผ้าเมื่อไปซื้อของและใช้ถุงพลาสติกที่ย่อยสลายได้ ทั้งนี้เพราะถุงพลาสติกทั่วไปต้องใช้เวลานานในการย่อยสลายนานนับร้อยปี หรือแม้กระทั่งการใช้คอมพิวเตอร์นั้นก็ควรแกะถอดปลั๊กเมื่อเลิกใช้งาน รวมทั้งปิดจอภาพเมื่อไม่ใช้งาน

นานเกินกว่า 15 นาที หรือตั้งเวลาให้คอมพิวเตอร์ปิดเองโดยอัตโนมัติ ในส่วนของการเลือกซื้อจอภาพคอมพิวเตอร์ก็ควรที่จะเลือกจอขนาด 14 นิ้ว ทั้งนี้เพราะจอภาพคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ 17 นิ้ว จะสิ้นเปลืองพลังงานไฟฟ้ามากกว่าจอภาพขนาดเล็ก 14 นิ้ว ถึงร้อยละ 25

จะเห็นได้ว่าเหล่านี้เป็นวิธีง่ายๆ ซึ่งเราสามารถปฏิบัติได้เสมอในชีวิตประจำวัน รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติอื่นๆ อีกมากมายไม่ว่าจะเป็น การทิ้งขยะลงในที่ที่จัดไว้ และแยกประเภทของขยะ, ดูแลรักษาบริเวณบ้านและโรงเรียนให้สะอาด, ไม่สูบบุหรี่, ไม่ขีดเขียนข้อความหรือวาดภาพตามฝาผนัง บนกำแพง ห้องน้ำ, ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า, ฯลฯ

นอกจากนี้เรายังควรเร่งสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตัวเราเองและคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นการยอมรับว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกนี้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งต้องพึ่งพาและมีผลกระทบซึ่งกันและกัน, ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานในการมีชีวิตไม่มีการเบียดเบียนกัน, ยอมรับนับถือสิ่งมีชีวิตอื่นว่ามีค่าในตัวเอง, รับผิดชอบต่อผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเราเอง, อีกทั้งยังแบ่งปันและกระจายการดูแลการใช้ทรัพยากร รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีเหมือนกับที่เราได้รับจากบรรพบุรุษ

“บัดนี้ทุกคนได้ตระหนักแล้วว่า ธรรมชาติแวดล้อมของเรา ไม่ว่าจะเป็แผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล อากาศ มิได้เป็นสิ่งสวยงามเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเรา และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเราไว้ให้ดีขึ้น ก็เท่ากับเป็นการปกป้องรักษาอนาคตไว้ให้ลูกหลานของเราเอง” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 มิถุนายน 2531 (อ้างถึงในสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ม.ป.ป.: 45)

แผ่นดินไทยยังเป็นแผ่นดินที่สามารถฟื้นตัวได้ ยังสามารถเรียกพลังของแผ่นดินให้กลับมาเลี้ยงดูอนุชนได้ แต่แน่นอนแนวคิดต่อผืนดินต้องกลับไปเป็นการมองธรรมชาติอย่างมิตร อย่างผู้มีกตัญญูรู้คุณ เยาวชนไทยคงไม่ลืมว่า “ภูมิพล” คือพระนามขององค์พระประมุขของชาติ ซึ่งมีความหมาย

โดยตรงว่า พลังจากแผ่นดิน พระนามนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งนัก เป็นสิ่ง
เตือนสำนึกให้เราต้องร่วมกอบกู้พลังของแผ่นดินกลับคืนมาอีกครั้ง เพราะนี่
คือหลักประกันหนึ่งเดียวที่จะสร้างมรดกที่ยั่งยืนสำหรับอนาคตของลูกหลาน
ไทย และยังเป็นการปฏิบัติเพื่อความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุข ซึ่งมีค่า
มากกว่าการแสดงความจงรักภักดีเป็นล้นพ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือที่ใช้ประกอบการเขียน

- จิรากรณ์ คชเสนี (2540), **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพนม เมืองแมน (2537), "บทบาทของเยาวชนในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม". **สิ่งแวดล้อม' 37**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. หน้า 316 - 318.
- บุญส่ง เลชะกุล (2540), "การอนุรักษ์ทรัพยากร และนิเวศวิทยา". **มองอดีต คิดไปข้างหน้า การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. หน้า 86 - 103.
- บุญส่ง เลชะกุล (2540), "การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม". **มองอดีต คิดไปข้างหน้า การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. หน้า 73 - 84.
- ประมวญ ดิศักดิ์ (ม.ป.ป.), **ถิ่นควรถนอม: โลกและการอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา (2544), **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิโลกสีเขียว (2537), **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มูลนิธิโลกสีเขียว (2539), **สิ่งแวดล้อมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- สง่า ลือชาพัฒนพร (2543), "กอบกู้พลังแผ่นดิน สร้างมรดกที่ยั่งยืนเพื่อลูกหลาน". **พลังรุ่งอรุณ**. ฉบับที่ 11 (กรกฎาคม). หน้า 12-13.
- สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ (ม.ป.ป.), "คณาภิชาป". **โครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**. หน้า 44-50.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (2544), **สารนารูเรื่องการอนุรักษ์พลังงาน: วิธีง่าย ๆ สำหรับนักเรียนในการช่วยประหยัดพลังงานและรักษาสิ่งแวดล้อม**.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2536), **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**.
- อุดม ดุจศรีวัชร (2543), **ความรู้และความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.

ประกวดเขียนเรียงความทุนภูมิพล

นางสาววรรณัน ปัญจวรรณ รหัสประจำตัว 423 4428025

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

**สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สายลมพลิ้วพัดปลิวใบไม้ไหว	แสงแดดใสสะอาดส่องแผ่รังสี
ปลาน้อยใหญ่แหวกว่ายในนที	เขียวขจีป่าครีมนอุดมพันธุ์
สุขสมบูรณ์อาหารและแร่ธาตุ	ช่างคารดาสหลากหลายให้เลือกสรร
ธรรมชาติสั่งสมอย่างครบครัน	ชื่นชีวันแผ่มนุษย์ถ้วนทุกคน
วันคืนเปลี่ยนหมุนเวียนปีผันผ่าน	วิกฤตกาลรุมเร้าโลกสับสน
ถูกทำลายไปแล้วชีวมณฑล	สิ่งแปลกปนคลุกเคล้าทั่วปฐพี
ทั้งท้อวันไอเสียสารเป็นพิษ	วิปริตผิดฤดูไปทุกที
ทุกภิกขภัยเกิดขึ้นมากมาย	ขาดคนดียังคิดหยุดทำลาย
โลกสะอื้นร่ำร้องพร้อมเพรียกหา	โปรดเมตตาถิ่นเดิมมนุษย์ทั้งหลาย
ใช้สองมือกอบกู้ให้ผ่อนคลาย	ก่อนจะสายเหลือแต่ซากของเผ่าพันธุ์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ประโยคที่มีความหมายเช่นนี้เป็นประโยคที่ชาวไทยทุกคนคุ้นเคย เพราะได้รับการเล่าเรียนและปลูกฝังมาตั้งแต่เยาว์วัย จนบางทีอาจจะลืมลืมหาคิดไปว่า เด็กน้อยในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้เงินธนาคารมากเพียงใด ที่จะวาดภาพ แม่น้ำ ลำธาร ที่สกปรกและส่งกลิ่นเหม็นให้มีฝูงปลา หรือสิ่งมีชีวิตสวยงามอยู่ในน้ำดำคล้ำได้ ความลำบากยุ่งยากจะมากขึ้นเพียงใดหนอ เมื่อต้องเรียนบทประพันธ์ที่ว่า “...น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา แหวกว่ายปทุมมาอยู่ใหวาไหว...” ในเมื่อความเป็นจริงที่เห็นอยู่ ช่างตรงกันข้ามกับบทประพันธ์เหลือเกิน เราเคยคิดกันว่า มีแต่เพียงเด็กที่เติบโตในเมืองเท่านั้นหรอก ที่อาจจะเสียโอกาสเห็นนาข้าวจริงๆ หรือเห็นปลาตัวใดๆในแม่น้ำ แต่ความเป็นจริงแล้วเด็กๆ ในชนบทเองก็ยากที่จะเข้าใจแล้วว่า สภาพนาที่มีต้นกล้าเขียวขุ่ม หรือทุ่งนาที่มีรวงข้าวสีทองนั้นเป็นอย่างไร ในเมื่อทุ่งนาส่วนใหญ่ถูกทิ้งให้มีสภาพกร้าง หรือกลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมไปเสียแล้ว ความคิดที่จะเห็นฝูงปลาน้อยใหญ่เบียดว่ายในน้ำใสบานกระจกแก้วก็เป็นเพียงภาพฝัน เมื่อน้ำในแม่น้ำลำธารนั้นแห้งขอด เนื่องจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลมาหลายปี สายลำธารที่แตกแยกสาขาเป็นสายเล็กสายน้อยจากแม่น้ำสายหลักนั้นก็แห้งระแหง ปราศจากน้ำใสบานไหลผ่าน เผยให้เห็นแต่ร่องน้ำลึก ที่ควรให้เด็กน้อยชนบทจินตนาการเป็นภาพของถนนหนทางในเมืองใหญ่ได้ดียิ่งกว่า ใช้ความคิดที่ลึกล้ำนึกถึงว่า เมื่อก่อนเส้นสายเหล่านี้เคยเป็นลำธารที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนอย่างไร ถึงกระนั้นการจินตนาการก็ต้องแต่งเติมให้เห็นภาพอย่างสมจริงไปอีกนิดว่า ถนนหนทางนั้นถูกตัดสร้างมากขึ้นและเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่ออำนวยความสะดวกสบายด้านการขนส่ง

ให้กับจำนวนประชากรที่ตอนนี้ระเบิดมากขึ้นเกินไปกว่า จะเสาะหาทรัพยากรธรรมชาติใดๆมาตอบสนองความต้องการได้ ปัญหาเหล่านี้มิใช่เพียงปัญหาที่ยากแก่การอธิบายและหาคำตอบสุดท้าย แต่มันยังเป็นภาพสะท้อนและรวมถึงการฟ้องการประจานตัวเองของมนุษย์สังคมว่าเราได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปอย่างไร้คุณค่าและมีการวางแผนการใช้อย่างผิดพลาด ความไม่สมดุลก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นดัชนีชี้ให้เห็นว่า ระบบนิเวศวิทยานั้นได้ถูกบั่นทอนและทำร้ายอย่างฉาฉาจนกระทั่ง ปัญหาสิ่งแวดล้อมมิใช่เพียงเรื่องสวยงามฟุ่มเฟือย แต่แท้จริงคือเรื่องของความสุข ความทุกข์ ความหิว ความอิม และความเป็นความตาย ใครเล่าจะมาเป็นผู้กอบกู้สถานการณ์ เยาวชนผู้เป็นพลังกำลังสำคัญของประเทศชาติ อนาคตของโลก ควรหรือจะเพิกเฉยดูตาย ถึงเวลาอันสมควรแล้วใช่ไหมที่ทุกคน จะร่วมมือร่วมใจกันเอาจริงเอาจังกับการแก้ปัญหาและการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะถูกเด็กรุ่นหลังตั้งคำถามและทวงถามว่า “ทำไมไม่ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ให้หนู”

จุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหา หรือการอนุรักษ์ รักษา สิ่งใดๆ ย่อมจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้แก้ไขปัญหาได้มอง พิจารณาและรู้จักสิ่งที่เกิดปัญหาอย่างแท้จริง เช่นเดียวกันกับปัญหาของสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะบรรลุความสำเร็จได้ก็ย่อมเริ่มต้นจากความเข้าใจในธรรมชาติ กลไกเบื้องต้น เรื่อยไปจนถึงระบบที่ละเอียดซับซ้อนของระบบนิเวศวิทยา เพื่อจะได้ตระหนักและซาบซึ้งว่ากิจกรรมต่างๆที่มนุษย์กระทำอยู่ในขณะนี้ ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติอย่างไรบ้าง

คำว่า **ทรัพยากรธรรมชาติ** (Natural Resources) ได้ถูกนิยามว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า อากาศ แร่ธาตุ แสงอาทิตย์ รวมไปถึงมนุษยชาติ ทรัพยากรธรรมชาติสามารถแบ่งตามลักษณะของการนำมาใช้ได้ 3 ประเภท

- **ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่รู้จักหมดสิ้น** (Non-exhausting natural resources) ทรัพยากรประเภทนี้ ได้แก่ แสงอาทิตย์ อากาศ และน้ำซึ่งอยู่ในอุทกวัฏจักร จะเห็นได้ว่าทรัพยากรเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่ก่อกำเนิดมาพร้อมมนุษยชาติ มีปริมาณมากเพียงพอหรือเกินความต้องการที่จะนำมาใช้ประโยชน์ แต่ถ้าการนำมาใช้นั้นผิดวิธี หรือขาดการบำรุงรักษาที่ถูกต้องก็จะเปลี่ยนคุณภาพไปจากเดิม จนไปถึงไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อีกได้ ในอดีตทรัพยากรเหล่านี้เป็นของไม่มีราค่างวดใดๆทั้งสิ้น ไม่สามารถหาซื้อหรือขายได้ตามท้องตลาด หากเราย้อนกลับไปบอกล่าในสมัยยุคคุณทวดหรือคุณตาคุณยายยังเด็กว่า ในปัจจุบันน้ำบริสุทธิ์ ของเหลวใส ไม่มีสี ไม่มีกลิ่นนั้น ถูกบรรจุอยู่ในขวดแก้ว ขวดพลาสติก มีวางขายในตลาดให้เลือกซื้อหลากหลายตามขนาดและยี่ห้อที่แตกต่างกัน ท่านคงหัวเราะชอบอกชอบใจ เพราะคงนึกว่านั่งฟังนิทานหรือสิ่งเพื่อเจ๊ที่ไม่มีทางเป็นความจริง หรือไม่เช่นนั้นก็คงเป็นลมล้มพับไปด้วยความตระหนก

ตกใจ เมื่อนึกวาดภาพไปถึงสภาพความเลวร้ายของสิ่งแวดล้อม จนขนาดต้องควักเงินเพื่อซื้อน้ำ มาบริโภคกัน หลังจากท่านฟื้นคืนสติจากข่าวร้าย ท่านก็คงน้ำตาตกด้วยความสงสารลูกหลาน ท่านในอนาคตอย่างจับใจ ไม่เพียงแต่น้ำบริสุทธิ์เท่านั้น ในอนาคตอากาศบริสุทธิ์ก็อาจจะบรรจุ ลงในกระป๋องให้เลือกซื้อสุดคมกันไป ว่าใครชอบอากาศจากสถานที่ไหน มันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ได้ หากมนุษย์เรายังไม่หยุดการทำลายและหันมาแก้ไข ป้องกัน และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพราะหากทรัพยากรประเภทนี้ถูกทำลายหมดสิ้นไป ก็หมายถึงกาลอวสานของเผ่าพันธุ์มนุษย์ และสิ่งมีชีวิตบนพื้นโลก

- ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (Exhausting natural resources) หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้หมด ไปแล้ว ไม่สามารถสร้างทดแทนได้ หรือมีกระบวนการเกิดหรือสร้างทดแทนในธรรมชาติที่ช้ามาก ได้แก่ แร่ธาตุ โดยเฉพาะแร่เชื้อเพลิง ดังนั้นการใช้ทรัพยากรประเภทนี้จึงจำเป็นต้องใช้อย่าง ประหยัดและระมัดระวัง แต่ด้วยพื้นฐานของมนุษย์ที่มักจะมีความต้องการไม่จบสิ้นก็ได้ถ่ายทอดให้ เห็นออกมาอย่างชัดเจนว่า มิได้มีการจัดการและวางแผนที่ดีแต่อย่างใด พลังงานถูกจางจ้วง ล้างใช้ อย่างไม่ยั้งคิด จนมาถึง ณ วันนี้ วันที่ชาวโลกทั้งหลายต้องเผชิญหน้ากับการขาดแคลน ทรัพยากรธรรมชาติ พลังของหนุ่มสาวเยาวชนรุ่นใหม่ตระหนักถึงปัญหาอันหรือยัง หรือจะปล่อย รอนจนกระทั่ง ถึงวันที่ “ว้าวหายแล้วล้อมคอก”

- ทรัพยากรที่ใช้แล้วเกิดขึ้นทดแทนกันได้หรือรักษาให้คงอยู่ได้ (Renewable natural resources) ทรัพยากรจำพวกนี้ ได้แก่ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า และกำลังแรงงานของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าเป็น ทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลา หากมีการรักษาหรือจัดการให้อยู่ในระดับของความสมดุล ของธรรมชาติ ถึงแม้จะถูกทำลายก็สามารถบำรุงรักษาให้คืนสภาพปกติได้ แต่ก็อาศัยระยะเวลาที่ ยาวนานมาก ทรัพยากรจำพวกนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์เรา เพราะเป็นทรัพยากรที่นำมา ใช้เป็นปัจจัย 4 ได้ทั้งทางตรงทางอ้อม หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไป สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เราก็คาดหา ไม่สมบูรณ์ กระทั่งการดำรงชีวิตไปจนถึง ความเป็น ความตาย กันทีเดียว

จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2533 ได้นิยามคำว่า สิ่งแวดล้อม ว่าหมายถึง สิ่งต่างๆที่มีลักษณะทางกายและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นเอง ตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้น สิ่งแวดล้อม สามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านเรือน เทคโนโลยี ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นการง่ายยิ่งขึ้นต่อความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมก็แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท ใหญ่ ตามความหมายที่ได้จากคำนิยาม

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งก็จำแนกออกได้เป็น 2 จำพวก

สิ่งมีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ พืช และสัตว์

สิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ อากาศ แสงแดด น้ำ ดิน แร่ธาตุ รวมไปถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ และฝนแล้ง เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เกิดจากการคิดแปดงธรรมชาติ หรือการประดิษฐ์ คิดค้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทเช่นกัน

- สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ นั่นคือ สิ่งที่มีรูปธรรม มองเห็นและจับต้องได้ ได้แก่ สิ่งก่อสร้างทั้งหลาย เช่น บ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม ถนนหนทาง ยานยนต์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น

- สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมจำพวกนี้เป็นนามธรรม หรือไม่สามารถจับต้องได้ด้วยมือ แต่สัมผัสได้ด้วยใจหรือความรู้สึกนึกคิด อาจจะถูกสร้างโดยความจำเป็นทั้งตั้งใจ และไม่ตั้งใจ เพื่อความสงบสุขของมนุษย์เมื่อต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เช่น ประเพณี ศาสนา กฎหมาย วัฒนธรรม และการศึกษา เป็นต้น

ในโลกของสิ่งมีชีวิตใบนี้จึงประกอบและรวบรวมขึ้นมาจากความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ จากความสัมพันธ์เบื้องต้นง่ายๆ จนไปถึงสายสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ลึกซึ้ง การจะแก้ไขปัญหา หรือเข้ามาปกป้องรักษา จึงจำเป็นต้องมองเห็นภาพรวมของกลไกธรรมชาติ อาจจะถูกเหมือนเป็นสิ่งแวดล้อม เชื้อ เมื่อได้ยินประโยคที่กล่าวว่า “เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว” แต่หากวิเคราะห์กันแล้ว ถ้าหากระดับชีวิตใดถูกรบกวน หรือทำลายไปย่อมมีผลกระทบไปถึงระดับชีวิตอื่นๆ การเด็ดดอกไม้ดอกสุดท้ายบนพื้นโลก ย่อมทำให้สังคมของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ สะทกสะท้านและสะเทือนไปได้อย่างแน่นอน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การรบกวนของระบบนิเวศหนึ่งย่อมสร้างผลร้าวระบบไปถึงชีวลัยหรือชีวมณฑล

คำว่า ระบบนิเวศน์ (Ecosystem) นั้น ก็สมควรได้รับความเข้าใจอย่างถูกต้องว่า มันคือโครงสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมโดยรอบในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง หรืออาจเขียนเป็นสมการง่ายๆ ว่า

กลุ่มประชากร (สังคมของสิ่งมีชีวิต) + สิ่งไม่มีชีวิต = ระบบนิเวศน์

ความสัมพันธ์ของระบบนิเวศน์หนึ่งสามารถเชื่อมโยงไปยังอีกระบบหนึ่งได้ การโยงใยเชื่อมสายกันไปทั่วทุกระบบก็จะรวมกลายเป็น ชีวลัย หรือ ชีวมณฑล (Biosphere) ซึ่งเป็นบริเวณของโลกที่มีสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่อาศัยอยู่นั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบขนาดของโลกแล้วก็จะเห็นได้ว่า ชีวมณฑล เป็นเพียงชั้นบางๆ ที่มีทรัพยากรอยู่อย่างจำกัด การที่มนุษย์ห้าหั้นระบบนิเวศน์จนสะเทือนถึงชีวลัย ก็เปรียบเสมือนการคิดฆ่าตัวตายและทำลายล้างเผ่า

พันธุ์มนุษย์ด้วยกันเอง อันที่จริงสิ่งแวดล้อมมีคุณสมบัติที่สามารถควบคุมตัวเองได้ เช่น มีการคัดเลือกตามธรรมชาติ การดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายในธรรมชาติ การสร้างเสถียรภาพ หรือความสามารถของระบบที่จะรักษาองค์ประกอบ หรือโครงสร้างของระบบไว้ การก่อเกิดของเสถียรภาพ นำพากลไกของธรรมชาติสู่จุดที่เรียกว่า จุดดุลยภาพ นั่นก็คือ ความสามารถในการอยู่รอดเมื่อต้องเผชิญกับความแปรผันของสภาวะแวดล้อม

มาถึงปัจจุบันนี้จะยอมรับกันหรือไม่ว่า แม่ของเรากำลังป่วยหนัก ต้องการความเอาใจใส่ดูแลจากลูกๆอย่างเร่งด่วน กลไกควบคุมตนเองของแม่ถูกล่วงเกินทำลาย จนแม่ไม่สามารถรักษาเสถียรภาพต่อไปได้อีกแล้ว อุณหภูมิของโลกที่สูงขึ้น เป็นผลพวงมาจากการใช้สารเคมีอย่างไม่ยั้งคิด การผลิตก๊าซเป็นพิษโดยไม่จุกคิดถึงสภาพอากาศ ด้วยน้ำมือของลูกหลายสิบล้านคน ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ มีเทน ไนตรัสออกไซด์ คลอโรฟลูออโรคาร์บอน คาร์บอนเตตระคลอไรด์ เมทิลคลอโรฟอร์ม ก็ทะลักจากแหล่งผลิต เร่งฉีกโอโซนที่แม่ของเราบรรจุสร้างไว้ เพื่อกลั่นกรองดูดซับรังสีอัลตราไวโอเล็ตจนรุ่งเรือง ผลสะท้อนที่แม่ของเราต้องทนเห็นก็คือ ความเจ็บปวดของลูกๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคมะเร็งที่ผิวหนัง โรคต่อกระดูก ตามด้วยเสียงสาปแช่ง ร่ำร้อง จากลูกๆ ว่า แม่ได้แปรเปลี่ยนไปเหมือนบ้าคลั่ง ผลกระทบที่เกิดจากจุดหนึ่งก็กระทบกระเทือนไปยังจุดอื่นๆ เหมือนจดหมายลูกโซ่ ปริมาณน้ำฝนที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดความวิปริตของสภาพภูมิอากาศและฤดูกาล ปรากฏการณ์เอลนีโญ และลานีญา คงเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของความซอกซำและล้มเหลวในการควบคุมตนเองของแม่เรา วิกฤตการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นไฟไหม้ที่เกาะสุมาตราในปี 2540 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเกาะกาลาปากอสนอกฝั่งประเทศเอกวาดอร์เมื่อ พ.ศ. 2525-2526 ยังนำพาซึ่งปัญหาของสภาพสิ่งแวดล้อมมาถึงปัจจุบัน แม่ของเรากำลังร่ำร้องโอดครวญด้วยความเจ็บปวดทรมานร่างกาย เพราะการตัดดวงผลประโยชน์แต่ฝ่ายเดียวของมนุษย์ หากแม่มีหัวใจก็คงจะแตกละเอียดเป็นเสี่ยงแหลกเหลวด้วยความทุกข์ระทม เมื่อเห็นลูกๆของแม่เนรคุณ ซ้ำยังคิดแต่ประโยชน์ส่วนตัว โอหังและทงต้ว โดยไม่ยอมรับว่าปัญหาเรื้อรังที่ประสบในปัจจุบัน เกิดมาจากน้ำมือของตนเองที่ทำลายสิ่งแวดล้อมในอดีตนั่นเอง

ในปี พ.ศ. 2515 การจุกประกายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เกิดขึ้น เมื่อองค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมมนุษย์ (Unconference on the human environment) ที่กรุงสตอกโฮล์ม และในปี พ.ศ. 2518 ในรัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น นับว่าเป็นการเปิดศักราชของการเริ่มต้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศไทย แต่ถึงกระนั้นกระแสอนุรักษ์ก็เป็นเพียงลมพัดที่พัดผ่าน เมื่อประชาชนไทยยังขาดซึ่งคุณธรรมในจิตใจ และความคิดคำนึงถึงสิทธิของสัตว์โลกอื่นๆ หรือการคาดไม่ถึงถึงการล่มสลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติจึงถูกกระหน่ำ ซ้ำเติมให้อาการทรุดลงไปจากเดิม ในปี พ.ศ. 2521 ประเทศไทยได้มีการกำหนดเรื่องการดูแลและ

รักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตประชาชนขึ้น ดูเหมือนว่างานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเริ่มประจักษ์ให้เห็นมากขึ้น แต่ในอีกมุมมองหนึ่งก็สามารถตีความหมายได้ว่า ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นทวีความรุนแรงและหนักหน่วงขึ้น ได้กระทบถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนมนุษย์แล้ว เมื่อ พ.ศ.2534 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดไว้ในมาตรา 74 ว่า “รัฐพึงบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม ความสมดุลของทรัพยากรและสิ่งทดแทน และพึงป้องกันและขจัดมลพิษและวางแผนการใช้น้ำและดินให้เหมาะสม” มากไปกว่านั้นปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ถูกระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 อีกด้วย ถึงอย่างนั้นก็ตาม การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นเพื่อให้เกิดสังคมที่มีความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้เพียงการออกกฎหมายบังคับ ในปี พ.ศ. 2533 นายเดนิส เฮสส์ ประธานจัดงานวันสิ่งแวดล้อมโลก (Earth day) ได้ตั้งคำถามไว้อย่างแหลมคมว่า “เหตุใดเราซึ่งได้รู้สึกมาอย่างหนัก เอาชนะในการรบมาหลายครั้ง จึงมาพบตัวเองกำลังอยู่ในจุดที่พ่ายแพ้ในสงครามครั้งนี้”

จะเป็นไปได้ไหมว่า หนทางแก้ไขและอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา เป็นแต่การสร้างภาพหรือการกระทำที่ฉาบฉวย เป็นเพียงแต่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแต่ขาดแนวทางอนุรักษ์กันในระยะยาว มนุษยชาติอย่างเราจะยอมรับได้ไหมว่ากำลังใช้กรรมหรือการกระทำที่โง่เขลาในอดีต และกำลังได้รับบทเรียนที่มีราคาแพงเทียบเท่ากับชีวิตตนเอง ชีวิตของโลก พระพุทธเจ้าท่านได้สอนถึงแนวทางแห่งการพ้นทุกข์ที่เรียกว่า อริยสัจสี่ หรือ ความจริง 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรค พวกเราผู้จมอยู่ในวังวนแห่งทุกข์ได้คิดที่จะเอาพระธรรมคำสอนมาแก้ไขปัญหาคความทุกข์ที่จ่อมจมให้บรรเทากันไปหรือยัง เริ่มต้นจากสาเหตุของความทุกข์ อันเนื่องมาจากคุณภาพและมาตรฐานชีวิตที่ตกต่ำ สาเหตุมาจาก ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายยับเยินด้วยน้ำมือของมนุษย์เอง ไม่ว่าจะเป็นการใช้พลังงานธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ความเห็นแก่ตัว การพัฒนาเศรษฐกิจที่ฉาบฉวยโดยขาดความคำนึงถึงความก้าวหน้าที่ยั่งยืนบนพื้นฐานการดำรงอยู่อย่างแข็งแกร่งของระบบนิเวศน์ การขาดซึ่งความฉลาดเฉลียวในการเลือกใช้เทคโนโลยีในทางที่เหมาะสม สรุปง่าย ๆ ว่าปัญหานั้นเกิดมาจากมนุษย์เป็นส่วนใหญ่นั่นเอง การแก้ไขปัญหา และหนทางในการขจัดทุกข์เช่นนี้ จึงเริ่มต้นจากการเปลี่ยนสองมือที่สกปรกฆ่าฟัน เป็นสองมือที่พร้อมจะอนุรักษ์รักษา ก่อให้เกิดความคิด ความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมลงในสติปัญญาและจิตใต้สำนึกของมนุษย์ พร้อมเสริมสร้างและปลูกฝัง ความรัก ความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลงในหัวใจของคนรุ่นใหม่ ให้อหัวใจของเขาเปลี่ยนเป็นสีเขียวที่พร้อมจะ ปกป้อง รักษา และส่งมอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่คนรุ่นหลังต่อไป เพราะฉะนั้นการปลูกฝังความคิดด้านการอนุรักษ์ให้แก่เด็กเยาวชน จึงเป็นหนทางแก้ไขปัญหาล้อมโลกในระยะยาว เพราะว่าเด็กและเยาวชนนั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของชาติ เป็น

บุคคลที่จะเป็นกำลังสำคัญในอนาคต การสร้างให้พวกเขาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ย่อมส่งเสริมการพัฒนาประเทศในทุกๆด้าน ในทางตรงกันข้าม การขาดซึ่งพื้นฐานที่มั่นคงแข็งแรง ก็เปรียบเสมือนสิ่งก่อสร้างที่มีรากฐานที่อ่อนแอ การต่อยอดแต่ละครั้งก็ต้องหวาดหวั่นต่อการพังทลายย่อยยับ ดังนั้นการใดๆก็คงจะไม่สำเร็จไปได้ เพราะฉะนั้นความสำนึกในหน้าที่และความรู้แจ้งว่าตนเป็นพลังสำคัญของชาติจึงเป็นจุดแรกที่เยาวชนทุกคนควรรำลึกถึง ดังเช่น พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานแก่เยาวชนจาก 20 จังหวัด ในวันที่ 6 เมษายน 2512 มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...หน้าที่ของเยาวชนก็คือเรียนรู้ แล้วก็นอกจากเรียนรู้ คือ เมื่อเรียนแล้วก็เริ่มช่วยกันสร้างความมั่นคงแก่บ้านเมือง ผู้ที่เป็นเยาวชนที่จะต้องทำหน้าที่สำหรับปรึษาบ้านเมืองต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เมื่ออายุถึงขั้นที่จะเรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อให้ปฏิบัติงานของชาติต่อไป ก็ต้องเตรียมตัวเพื่อปฏิบัติงานนั้น ในเวลานี้ก็จะต้องหาความรู้ใส่ตัว ฝึกฝนจิตใจ ฝึกฝนความคิดที่ดี เพื่อให้เข้าใจให้มีความคิดพิจารณา ให้มีเหตุผลที่แน่นแฟ้น มีเหตุผลที่จะใช้การได้ เพื่อแยกสิ่งที่ดีควรทำจากสิ่งไม่ดีที่ไม่ควรทำ ... ขอให้ทุกคนใช้ความคิดพิจารณา ความคิดพิจารณา แปลว่า ฟังการกิจการจะมีอะไร เขามายกมาให้ทำอะไร แล้วก็มาคิดด้วยความคิดของตน คือ ให้มีเหตุผล เพราะทุกอย่างก็ต้องมีเหตุผล ที่เขาจะมายกให้ทำอะไรต้องเข้าใจว่าสมเหตุสมผล ...”

ดังนั้น นอกจากการสำนึกในบทบาทหน้าที่แล้ว เยาวชนจำต้องมีวิจรรย์ญาณ รู้จักไตร่ตรอง แยกแยะ สิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดควรละเว้น ดังเช่นพระบรมราโชวาทที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เป็นยุคโลกาภิวัตน์ ยุคแห่งการสื่อสาร โลกที่กว้างใหญ่ถูกย่อให้แคบไร้พรมแดน ด้วยเครือข่ายของอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เยาวชนที่ชอบความหวือหวา ทันสมัย ก็เปิดรับสิ่งแปลกใหม่โดยง่าย จึงเกิดการทะลักเข้ามาของวัฒนธรรมชาวต่างชาติอย่างรวดเร็ว รุนแรงเกินกำลังของเยาวชนบางกลุ่มที่จะเลือกรับ ปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมแก่จิตใจและความเป็นอยู่ของตนได้ทัน กระแสคลื่นของอารยวัฒนธรรมต่างชาติที่ไหลพุ่งเข้ามา ส่งผลให้เยาวชนไทยต้องแหวกว่ายกระเสือกกระสนซัดเซอู่ท่ามกลางสิ่งแปลกใหม่ สิ่งใดลอยเข้ามาก็อยากเกาะ อยากคว้า การขาดความยั้งคิด การเลือกรับที่สร้างสรรค์ ก่อให้ประเทศไทยเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอีกด้านหนึ่ง นั่นคือ ความเสื่อมสลายของอารยธรรม ขนบธรรมเนียม ค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนเอกลักษณ์ภาษาไทยอันทรงคุณค่า

ดูเหมือนว่าเทคโนโลยีจะตกที่นั่งลำบากกลายเป็นจำเลยสำคัญ เป็นเหยื่อที่ใครๆก็แอบอ้างถึงว่าเป็นตัวทำลายล้าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทรัพยากรเรื่อยไปถึงสิ่งแวดล้อมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ หากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ความผิดพลาดและปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดมาจากตัวมนุษย์เองที่ขาดความคิดวิเคราะห์ และใช้เทคโนโลยีไปในทางที่ผิดเองต่างหาก เทคโนโลยีก็เป็นเพียงสิ่งที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือของมนุษย์ในการหาประโยชน์จางจ้วงทำลายทรัพยากร และจิตใจของมนุษย์เองต่าง

หากที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและไม่ยอมรับความจริง ป้ายสีไปยังสิ่งที่ไม่มีความเป็นไปได้ เทคโนโลยีที่สูงขึ้น ทันสมัยขึ้น ก็ย่อมมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เหนือชั้นขึ้น เปรียบไปก็เหมือนคัง มีดสองคม ที่ผู้ใช้งานจำเป็นต้องระมัดระวัง หากเลือกใช้ในแง่ที่ดียังประโยชน์ได้มหาศาล แต่ถ้าใช้ในแง่ทำลายล้างก็มีความสามารถพิฆาตผลิตภัณฑ์ผู้ใช้ได้ไม่ช้าก็เร็ว จึงถือได้ว่า เยาวชนผู้เป็นกำลังของชาติ จะละเว้นเพิกเฉยไม่ได้แล้ว คังเช่นคำกล่าวของ ดร. พิระศักดิ์ วรสุนทรโรสถ ผู้ว่าการสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ท่านกล่าวว่า “เยาวชนเป็นเหมือนเมล็ดพันธุ์ที่จะสามารถเติบโตยิ่งใหญ่ สร้างสรรค์สังคมแต่ละประเทศของเราในอนาคต การปลูกฝังองค์ความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้เยาวชนไทยของเรามีรากฐานที่มั่นคง และหันมาสนใจในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรอบๆตัวเอง จะเป็นเกราะภูมิคุ้มกันต่อความอ่อนแอ ไร้เวลาและการชักจูงให้มีความเชื่อตามความรู้สึกหรือตามตัวบุคคล”

ดังนั้นบทบาทของเยาวชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ควรเริ่มต้นจากการมีความรู้ เข้าใจถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถ่องแท้ เพราะความเข้าใจสภาพปัญหาตลอดจนการรู้ คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำพาซึ่ง ความรัก ความหวงแหน และเป็นการปลุกกระแสมุมความคิดที่จะอนุรักษ์ รักษาของรัก ให้มีสภาพที่สวยงามและพัฒนาให้สวยงามยิ่งขึ้น การอนุรักษ์ หรือ การรักษานั้น ไม่ได้หมายถึง การเก็บถนอมโดยไม่ใช้ประโยชน์ลงสภาพอย่างไร้ที่หน่วงอย่างนั้น ความหมายที่แท้จริงของการอนุรักษ์ คือ การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนสูงสุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด เหมาะสมถูกต้องตามกาลสมัย

ถึงแม้ว่าเยาวชนจะยังไม่เป็นผู้ใหญ่ตัวโต มีอำนาจในสังคม แต่การเริ่มต้นการเป็นนักอนุรักษ์ ก็สามารถเริ่มต้นได้จากจิตใจของพวกเขา เริ่มต้นการเป็นนักอนุรักษ์ได้ทันทีและทุกสถานที่ ทุกเวลา โดยไม่จำเป็นต้องหาฤกษ์ยามยามดี เริ่มต้นง่ายๆ ด้วยหลัก 8 R

1. การคิดก่อนใช้ (Rethink) เป็นการยั้งคิดพิจารณาว่า การกระทำของตนจะส่งผลกระทบต่อหรือก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือไม่ นับว่าเป็นการฝึกฝนการมีจิตสำนึกที่ดี พัฒนาจิตใจของเยาวชนให้อ่อนโยน เอื้อเพื่อ หวนคิดถึงสิ่งรอบตัวนอกจากรุ่นหลงในตัวตนของตนเอง หากผู้ใหญ่ได้จับตาอยู่ห่างๆ และแนะนำ หรือ ห้ามปรามการกระทำที่เกิดขึ้นโดยคาดไม่ถึงการณ์ ก็จะช่วยให้เยาวชนมีความคิดและการกระทำที่สมควรมากขึ้น

2. การนำกลับมาใช้อีก (Reuse) เช่น การเก็บขวดหรือถุงพลาสติกไว้ใช้อีก นอกจากช่วยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ก็ยังฝึกให้เยาวชนเป็นคนประหยัด อดออม และช่วยลดค่าใช้จ่ายอีกด้วย

3. การลดใช้สิ่งของที่ไม่จำเป็น (Reduce) เช่นการปิดดวงไฟที่ไม่ใช้งานแล้ว การลดใช้กระดาษทิชชูเพื่อซับเหงื่อด้วยการใช้ผ้าเช็ดหน้าแทน การสนับสนุนการใช้ภาชนะบรรจุอาหารแทนการใช้โฟม เป็นต้น

4. การซ่อมใช้ (Repair) การกระทำเช่นนี้เป็นการยืดอายุการใช้งานของสิ่งของ เช่น การซ่อมรองเท้า และ ภาชนะ นอกจากจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายแล้วยังช่วยสนับสนุนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อีกด้วย

5. การเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) เริ่มต้นจากการฝึคนิสัยการแยกประเภทของขยะ เพราะจะเอื้ออำนวยต่อการนำสิ่งเหลือใช้มาเวียนเพื่อใช้ใหม่ มีผู้ที่ได้ทำการคำนวณเปิดเผยข้อมูลออกมาว่า การเวียนวัสดุกลับมาใช้ใหม่นี้ยังช่วยทำให้น้ำ อากาศ และดินสะอาดขึ้น เช่น ในการหลอมเหล็กกล้า จากเศษเหล็กนั้น ช่วยลดมลภาวะที่เกิดขึ้นกับน้ำไปได้ 85% และช่วยไม่ก่อให้เกิดกากของเสียจากการทำเหมืองแร่อีกด้วย การทำกระดาษขึ้นมาจากวัสดุที่เวียนกลับมาใช้ใหม่ จะลดมลภาวะที่ปล่อยไปสู่อากาศไปได้ 76% ไปสู่น้ำได้ 75% และไม่ต้องสูญเสียไม้ในป่าอีกด้วย

6. การทำใช้ (Reclaim) เช่น การนำเศษผ้ามาทำปุ๋ย เพื่อประโยชน์ทางการเกษตร

7. การใช้ใหม่ (Renew) คือ การปล่อยให้บ้านเรือนที่ใช้หล่อเครื่องจักรเย็นตัว แล้วนำกลับมาใช้ใหม่

8. การเลิกใช้ (Reject) การปฏิเสธการใช้สารเคมี หรือวัสดุที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การเลิกใช้ สาร CFCs การเลิกใช้โฟมในการลอยกระทง การปฏิเสธการใช้ถุงพลาสติกเวลาเดินจ่ายตลาดและหันมาใช้ถุงผ้าแทน

หากเยาวชนรวมถึงมนุษยชาติทุกคนปฏิบัติตามหลัก 8R ได้ ปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมก็จะหมดสิ้นไป ขั้นตอนการฟื้นฟู บำรุง รักษา ก็จะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว แต่ทุกอย่างจะเกิดขึ้นได้ด้วยดีนั้น ก็จำเป็นต้องอาศัยแรงบันดาลใจ ที่จะทำให้เยาวชนพร้อมใจ ร่วมแรงลงมือ ด้วยรอยยิ้มและหัวใจเบิกบานของนักอนุรักษ์จริงๆ ได้ การเข้าใจอุปนิสัยพื้นฐานของเยาวชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ เยาวชน โดยเฉพาะในช่วงที่พวกเขาเป็นวัยรุ่น พวกเขามีความคิดเป็นของตัวเอง ไม่ชอบการบังคับ ชูเกียรติ อยากรับที่ยอมรับของเพื่อนฝูง สนุกกับการพบปะพูดคุยกับเพื่อน การที่เยาวชนได้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ร่วมกันจึงเป็นสิ่งที่ดี ดังนั้นการตั้งชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นแนวทางที่ดีทางหนึ่งในการรวมแรงของเยาวชนในการรักษาสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ทำก็เป็นได้ทั้งการให้ข้อมูลความรู้ทางทฤษฎี และรวมไปถึงการได้สัมผัสธรรมชาติจริงๆ เช่น

1. กิจกรรม “ฉันรู้จักเธอเพราะเธอคือเพื่อนแท้” นั่นคือ การออกค่ายหรือการท่องเที่ยว นอกสถานที่ไปยังแหล่งธรรมชาติต่างๆ โดยเน้นให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการจัดวิทยากรมาให้ความรู้ บอกเล่าและแนะนำ เมื่อใจของเยาวชนได้เปิดรับรู้อถึงประโยชน์ รู้ซึ่งถึงความสำคัญ สัมผัสได้ถึงธรรมชาติที่ละเอียดงดงาม คุณค่าของ

โบราณสถาน ประวัติความเป็นมา ก็จะก่อให้เกิดความรัก นำไปสู่ความหวงแหน ที่พร้อมจะดูแล ปกป้องสิ่งแวดลอมให้คงอยู่ต่อไป

2. กิจกรรม “ช่วยเหลือแบ่งปัน” นั่นคือ การตั้งกลุ่มอภิปราย ถกเถียงปัญหาของสิ่งแวดล้อม ที่ได้ประสบพบเจอ ความหลากหลายของความคิดก็จะนำไปยังการแก้ปัญหาที่เหมาะสม เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนร่วมกันลงมือปฏิบัติ เพราะเขารู้สึกแล้วว่า เขาเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถจะรักษาสิ่งแวดล้อมได้
3. กิจกรรม “บอกเล่าเก้าสิบ” นั่นคือ การเผยแพร่ความรู้ ความคิด ของสมาชิกในชมรมไปยังบุคคลรอบนอก เพื่อขยายกำลังและพลังไปยังเยาวชนกลุ่มอื่นๆ

เนื่องจากเราอยู่ในยุคแห่งความเจริญด้านการสื่อสาร เราก็สมควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วยในงานอนุรักษ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การจัดตั้งสื่อสร้างสรรค์ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม

1. การเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทางอินเทอร์เน็ต และ รวมถึงการตั้งคำถามด้านสิ่งแวดล้อมผ่านกระดานข่าว
2. การจัดรายการเพื่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางวิทยุ และ โทรทัศน์
3. การจัดประกวดสื่อด้านสิ่งแวดล้อมในกลุ่มเยาวชน เช่น การจัดการแข่งขันการประกวดการร้องเพลง แต่งเพลง บทความและ เรียงความ เพื่อสิ่งแวดล้อม พร้อมนำผลงานเหล่านั้น เผยแพร่สู่สาธารณชน

การพัฒนาของชาติ อนาคตของโลก อยู่ในอ้อมมือของเยาวชนทั้งหลาย เพียงพลังความคิด การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและการไม่ทำลาย ก็เป็นเหมือนคิงยาหอมที่ช่วยพุงอาการร้ายแรงของสิ่งแวดล้อมได้ หากพลังความคิดผลักดันกลุ่มเยาวชนให้ลงมือปฏิบัติ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เมื่อนั้นอนาคตของชาติก็สดใส เท่ากับขานานเอกที่กินลมหายใจสู่มแม่ซึ่งเป็นโลกของเรา หัวใจสีเขียวที่พร้อมจะเติบโต แบ่งบาน ในใจของเยาวชนทั้งหลาย จะช่วยให้พวกเขาเติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพ มีความคิด พิจารณา แยกแยะ เฟื่องลิ้งไปที่ผลประโยชน์ของส่วนรวม มากไปกว่าการมองหาประโยชน์ส่วนตัว ทำให้พวกเขาเปลี่ยนแปลงมุมมองว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีให้เขาจับจ่าย ใช้สอยในปัจจุบัน ไม่ใช่เป็นมรดกตกทอดจากคนรุ่นก่อน เพื่อให้พวกเขาเผาผลาญได้สบาย แต่แท้จริง คือ มรดกล้ำค่าของคนรุ่นต่อไปที่พวกเขาหยิบยืมมาใช้ก่อนดวงหาก หน้าที่ที่ควรพึงปฏิบัติ คือ การหาหนทาง อนุรักษ์ บำรุงทะนุถนอม เพื่อมอบคืนให้กับเจ้าของที่แท้จริง นั่นคือบุคคลรุ่นหลังในสภาพที่งดงาม และหน้าที่ความรับผิดชอบนี้ จะต้องสืบต่อ ตกทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งอีกด้วย ไม่เพียงแต่ เป็นการสนับสนุนความก้าวหน้าที่ยั่งยืน แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงการสำนึกในพระคุณของแม่เรา เริ่มต้นจากตัวเราในวันนี้ เชื่อมมั่นในพลังของตนเอง เป็นผู้รู้เท่าทันไม่ใช่วิ่งตามทัน เทคโนโลยีที่ทันสมัย เยาวชนทั้งหลายต้องเชื่อมั่นว่าตนเป็นกำลังสำคัญที่สามารถเปลี่ยนอนาคตได้ด้วยการกระทำในปัจจุบัน เริ่มต้นที่หัวใจของเราเองแล้วส่งความอาทรไป

ผู้บุคคลรอบข้าง ชักจูงเชื่อมโยงส่งต่อกันไปให้ขยายไปเป็นวงกว้าง จากสองมือเปลี่ยนไปเป็นสี่เป็น
หกเป็นสิบ จนกระทั่งเป็นร้อยเป็นล้านคู่ โลกคงสวยสด เพราะ โลกนั้นสวยได้ด้วยมือเรา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

ประมวลพระบรมราชาโฆวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. คำพ่อสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3 .
โรงพิมพ์กรุงเทพฯ , 2543.

นิวัติ เรืองพาณิชย์. การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2528.

รังรอง. ก่อนโลกจะดับ. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535.

ราตรี ภารา. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัทอักษราพิพัฒน์ จำกัด, 2543.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท). วิทยาศาสตร์สำหรับเยาวชนชีวิตกับ
สิ่งแวดล้อม (2). โรงพิมพ์สุรวัดน์.

สวัสดิ์ โนนสูง. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 1. โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, 2543.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นางสาวชัชฎาภรณ์ พุทธานู

รหัสประจำตัวนิสิต ๔๑๓๓๐๑๕๕๓๗

คณะสหเวชศาสตร์ ภาควิชาเทคนิคการแพทย์

หลุยส์ ซอร์ล้า ได้ศึกษาเรื่อง Life Paths Into Effective Environmental Action ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุของการอุทิศตนเองเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้แก่ ประสบการณ์ที่ได้อยู่กับธรรมชาติ อิทธิพลของครอบครัว องค์กรต่างๆ และการได้รับการศึกษา มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากที่สุด เหตุการณ์ที่ประทับใจต่อสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตในแบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นการที่เยาวชนส่วนใหญ่จะมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมได้นั้น จำเป็นที่ครูและครอบครัวต้องร่วมกันมีบทบาทโดยการให้ความสนใจร่วมกันส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านต่างก็ให้คำนิยามของคำว่า สิ่งแวดล้อม ไปได้หลายอย่างด้วยกันว่า สิ่งแวดล้อมคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

"สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น"

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งให้ประโยชน์และโทษ เห็นและไม่เห็นด้วยตาเปล่า เป็นรูปธรรมและนามธรรม และสิ่งเป็นพิษและไม่เป็นพิษ

ธเรศ ศรีสถิตย์ (๒๕๓๔: ๗) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า สิ่งแวดล้อมคือ สิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตที่ปรากฏอยู่รอบๆ โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อาศัยพึ่งพากันในบางโอกาสและเบียดเบียนกันในบางเวลา

และนิวัติ เรืองพานิช (๒๕๓๗: ๖) ได้สรุปความหมายของคำว่าสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง วัตถุ พฤติกรรม และสภาพการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น สภาพลมฟ้าอากาศ ดิน และสิ่งมีชีวิตต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะทำปฏิกิริยาร่วม ซึ่งที่สุดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดรูปร่างความเป็นอยู่ รวมทั้งการอยู่รอดของแต่ละชีวิตหรือสังคมของสิ่งมีชีวิตนั้น สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม จับต้องและมองเห็นได้ และนามธรรม วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราอาจเป็นสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ได้ ซึ่งจากคำนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีความหมายกว้างมาก เป็นอะไรก็ได้ทั้งนั้น อาจเป็นพืช สัตว์ มนุษย์ ดิน น้ำ อากาศ เมือง ชุมชน คลอง ความเชื่อ อย่างไรก็ตามในความหมายดังกล่าวจะหมายถึง สิ่งใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ จะอยู่ใกล้หรืออยู่ไกลแม้กระทั่งสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า เช่น พฤติกรรมรอบตัว กฎระเบียบต่างๆ บุคคลส่วนใหญ่จะเข้าใจผิดเสมอว่า สิ่งแวดล้อมจะมุ่งประเด็นด้านปัญหาเกี่ยวกับมนุษย์เท่านั้น เช่น อากาศเป็นพิษ ดินเสีย ประชากรหนาแน่น ทรัพยากรร่อยหรอ สารพิษในอาหาร โรคระบาด การจราจรติดขัด แท้ที่จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น จึงควรเข้าใจร่วมกันว่าสิ่งแวดล้อมนั้นจะเป็นได้ ทั้งของแข็ง ของเหลว ก๊าซ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เกิดขึ้นโดยมนุษย์สร้างขึ้น อาจเป็นสิ่งที่ให้คุณและโทษต่อมนุษย์หรือสังคมชีวิตอื่น

ดังนั้นเมื่อกำหนดโดยสรุปแล้ว นิยามและความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อม จึงหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา เป็นทั้งสิ่งที่ เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยที่สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีอิทธิพลต่อมนุษย์ทั้งสิ้น

สิ่งแวดล้อมสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้เขียนหรือนักวิชาการที่จะใช้ในการศึกษา เช่น สิ่งแวดล้อมจำแนกเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ หรือสิ่งแวดล้อมอาจจำแนกเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตหรือในการศึกษาด้านอาชีวอนามัย แยกออกเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ เคมี และสังคม

สิ่งแวดล้อมนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

๑. **สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (natural environment)** หมายถึง สิ่งใดก็ได้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ แร่ ป่าไม้ สัตว์ มนุษย์ อากาศ แสงแดด ฯลฯ สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทย่อยๆ ได้อีก ๒ ประเภท คือ

๑.๑ **สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (biotic environment)** เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมีสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ และมนุษย์

๑.๒ **สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (abiotic environment)** เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ไม่มีชีวิต อาจเห็นได้หรือไม่สามารถเห็นได้ เช่น ลมฟ้า อากาศ ดิน ภูมิประเทศ ฯลฯ

๒. **สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made environment)** เช่น บ้าน เมือง ถนน แก้ว รถยนต์ วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องใช้ไฟฟ้า วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี การศึกษา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เห็นได้ จับต้องได้ และอาจมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ทั้งโดยทางตรงที่ตนเองตั้งใจหรือทางอ้อม อาจเกิดขึ้นโดยที่มนุษย์ไม่ได้ตั้งใจ

๒.๑ **สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment)** เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สามารถมองเห็นได้และมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกในการมีชีวิตอยู่ บางอย่างก็จำเป็น บางอย่างก็เป็นสิ่งฟุ่มเฟือย

๒.๒ **สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือนามธรรมสิ่งแวดล้อม (social environment or abstract environment)** เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ หรือเป็นการสร้างเพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หรืออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยพฤติกรรมอย่างตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ รวมถึงการทะเลาะวิวาท การส่งเสียงดังทอ พฤติกรรมและการแสดงออกที่เป็นภัยต่อสังคม เป็นต้น

สำหรับในส่วนของ**สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environment)** เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ ประชากร โดยทั่วไปอาจจะจัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือทางสังคมก็ได้ ประกอบด้วยเผ่าพันธุ์ จำนวนการกระจาย และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏขึ้นมาในส่วนต่างๆ ของโลก อาชีพ อาชีพหลักของประชากรที่กระทำอยู่ วัตถุ เป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตในสังคมระบบต่างๆ ผลงานด้านวัตถุเหล่านี้จึงประกอบไปด้วย ที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคม และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ วัฒนธรรม ประกอบด้วยรูปแบบของสถาบันต่างๆ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย และลักษณะของอาหารการกิน

การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งหวังจะให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยขาดความระมัดระวังและคำนึงถึงเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน มีผลต่อการทำลายคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ, สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ, สิ่งมีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และสมบัติทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกสืบทอดความมีชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างมาก ดังนั้นการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงไม่อาจกระทำเพียงแต่การแก้ไขปัญหามลพิษทางสภาวะแวดล้อมและปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น หากแต่จะต้องครอบคลุมไปจนถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้, สัตว์ป่า, ที่ดิน, แหล่งน้ำ และแร่ธาตุ ตลอดจนทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น

สืบเนื่องมาจากประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงมีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพัฒนาประเทศในรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาประเทศที่สำคัญที่สุด คือการทำให้ประชาชนกินดีอยู่ดียิ่งขึ้น ทำให้ปัจจุบันมีการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอันมาก ถึงแม้ว่าในอดีตประเทศไทยจะมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างอุดม

สมบูรณ์ก็ตาม แต่การพัฒนาเหล่านั้นต่างมุ่งที่จะนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้มากที่สุดโดยไม่ได้คำนึงถึงการอนุรักษ์ จึงทำให้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศในปัจจุบัน ซึ่งนักพัฒนาและนักอนุรักษ์จะต้องหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดเพื่อสนองนโยบายการพัฒนาและการอนุรักษ์ควบคู่กันไป (Optimization)

สาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญได้แก่ การมีประชากรเพิ่มมากขึ้น (Population growth) ทำให้มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้นเป็นเงาตามตัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงานและด้านอื่นๆ อีกประการหนึ่งคือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Economic Growth & Technological Progresses) ทำให้มาตรฐานในการดำเนินชีวิตนั้นสูงขึ้นก็จริง แต่ในขณะเดียวกันการบริโภคเกินความจำเป็นก็ตามมาด้วย โดยสรุปก็คือมนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายธรรมชาติและสภาวะแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวเร่งให้ทรัพยากรนั้นสูญสิ้นไปอย่างรวดเร็ว

การอนุรักษ์ คือการจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวิตรอบ (Biosphere) เพื่อที่จะให้ได้ผลประโยชน์ที่ดีที่สุดและยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็เป็นการรักษาสภาพที่จะดำรงความต้องการและความจำเป็นของชนรุ่นต่อไปในอนาคต ดังนั้นการอนุรักษ์ คือ การสร้างสรรค์, การรวบรวม, การสงวน, การรักษาไว้, การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน, การทดแทนและการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับทั้งทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

ในส่วนของเยาวชนนั้น โดยเฉพาะผู้นำเยาวชน มีหน้าที่ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมไม่น้อยกว่าประชาชนโดยทั่วไปและอาจจะกระทำได้ดีกว่า เพราะอยู่ในวัยที่เต็มไปด้วยพลังกำลัง มีแนวความคิดในอันที่จะมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าเพราะยังไม่ประสบกับความกดดันของหน้าที่การงาน

บทบาทประการแรกของเยาวชน คือ การเรียนรู้ ทั้งจากภายในห้องเรียนและจากภายนอก จะต้องเป็นการเรียนรู้ด้วยความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อตนเอง ต่อพ่อแม่ ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ การเรียนรู้นั้นจะทำให้บังเกิดสิ่งต่อไปนี้ในตัวเยาวชนเอง ได้แก่

๑. ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม
๒. ความเข้าใจ และมีความรู้ในประเด็นปัญหาและสาเหตุ
๓. มีความชำนาญที่จะใช้ความรู้นั้นในการแก้ไข
๔. การมีส่วนร่วมในการแก้ไข
๕. การเป็นผู้ชักนำการแก้ไข

หลักการในการแก้ไขและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้เทคโนโลยีและวิธีการที่เหมาะสมนั้นอาจจะศึกษาได้จากตำราและศึกษารกรณีตัวอย่างต่างๆ ที่ได้เคยมีการกระทำกันมา สำหรับปวงชนชาวไทยนั้นเราถือว่าโชคดีที่สามารถน้อมรับใส่เกล้า แนวทางและวิธีการประยุกต์ใช้ที่องค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันที่ได้ทรงผสมผสานหลักการต่างๆ มาเป็นแนวปฏิบัติดังนี้

๑. การใช้วิธีการแบบบูรณาการครบวงจร ดังตัวอย่างเช่น ในการพัฒนาแหล่งน้ำ จะต้องถือว่าการพัฒนานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวงจรการพัฒนาทั้งหมด ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทรัพยากรดิน การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร ตลอดจนเรื่องของการตลาด การพัฒนาแบบบูรณาการนี้ครอบคลุมทั้งเรื่องกายภาพและเรื่องของการจัดการ

๒. การพัฒนาควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่และนำเอาปัจจัย และองค์ประกอบต่างๆ อันเป็นลักษณะเฉพาะเหล่านั้นมาประกอบการพิจารณาในการดำเนินงาน

๓. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งผสมผสานกันได้กับสภาพแวดล้อมและเป็นเทคโนโลยีที่อยู่ในวิสัยที่ประชาชนในพื้นที่สามารถใช้และบำรุงรักษาได้ด้วยศักยภาพที่มีอยู่

การที่จะให้เยาวชนของเราได้รับความรู้หรือความเข้าใจจากผู้รู้ท่านต่างๆ อย่างถูกต้องนั้น จะต้องให้เยาวชนได้ทราบถึงวิธีการหรือแนวทางที่ตนจะร่วมในการรักษาสภาพแวดล้อมของตนไว้เป็นอย่างดี และยังได้มีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในระหว่างกัน ทำให้เกิดความคิดที่หลากหลาย รวมถึงทำให้วิทยากรและผู้จัดการอบรมหลายท่านได้เห็นถึงศักยภาพทางความคิดของเยาวชนเหล่านี้ที่แม้จะมีวัยเพียงน้อยนิด แต่ก็มีความคิดที่ไม่ต่างจากผู้ใหญ่ รวมถึงการออกค่ายก็ยังส่งเสริมให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ตรงเพิ่มจากที่ได้รับจากห้องบรรยาย หรือได้เห็นสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ ทำให้โลกทัศน์ของเยาวชนเหล่านี้กว้างไกลมากขึ้น

ตัวอย่างของโครงการที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับการชักนำเยาวชนให้เข้ามามีบทบาทในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

กองทุนสัตว์ป่าโลก (World wide Fund for Nature :WWF) เป็นองค์กรเอกชนระหว่างประเทศที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ของโลก ปัจจุบันมีโครงการกว่า ๑๑,๐๐๐ โครงการ ใน ๑๓๐ ประเทศ มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ประเทศสวีเดน ซึ่ง WWF-Thailand ก็เป็นหนึ่งในสาขาของพื้นที่ประเทศไทย ตลอดจนภูมิภาคแถบนี้ เป้าหมายหลักของ WWF คือ ต้องการหยุดยั้งการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของโลก โดยเน้นการอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำจืด ชายฝั่งทะเล และมหาสมุทร รวมถึงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ถูกทำลายให้ดีขึ้น เพื่อสร้างอนาคตที่ดีแก่มวลมนุษย์ ส่วนกลยุทธ์การทำงานจะเน้นการสร้างหน่วยงานอนุรักษ์ ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปกป้องชาติพันธุ์สำคัญที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ลดการบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย และปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติสู่มวลมนุษยชาติ ในประเทศไทยเราจะเห็นองค์กรนี้ทำกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสัญจรไปยังโรงเรียนต่างๆ ที่ขอความร่วมมือ

โครงการนักสืบสายน้ำของมูลนิธิโลกสีเขียว ที่เข้าไปช่วยให้การศึกษาแก่ครูและนักเรียนตามลุ่มแม่น้ำปิง ทำให้เยาวชนได้รู้จักการตรวจสอบ การประเมินคุณภาพของลำน้ำ ร่วมกัน

สำรวจสภาพลำน้ำของท้องถิ่น รวมทั้งเรียนรู้ความเป็นมาของสายน้ำจากคนในชุมชน ซึ่งในการสำรวจตรวจสอบคุณภาพน้ำนั้นก็ทำกันอย่างง่าย ๆ ในขณะเดียวกันทุกคนก็สามารถผลิตเดินไปกับการทำกิจกรรม เพียงการสำรวจจุดสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ที่พบในลำน้ำนั้นก็สามารถชี้บ่งคุณภาพน้ำได้เพราะสัตว์น้ำชนิดแต่ละชนิดมีความอ่อนไหวต่อความสกปรกหรือมลภาวะได้ไม่เท่ากัน การเฝ้ามองหาสัตว์น้ำชนิดตัวเล็กๆ เพื่อสืบค้นความบริสุทธิ์ของสายน้ำนี้เอง ที่ได้สร้างความดีงามและสำนึกกับผิวดอกอันละเอียดอ่อนต่อธรรมชาติรอบๆ ตัว รอบๆ ชุมชนขึ้นมาในหัวใจของเด็กๆ โครงการนักสืบสายน้ำได้ฝึกครูและนักเรียนในลุ่มแม่น้ำปิงมานับหกสิบกว่าโรงเรียน รวมทั้งที่เป็นชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำต่างๆ ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นคนเล็กๆ ในสังคมใหญ่ๆ ไม่ได้เป็นนักวิทยาศาสตร์ใหญ่โตแต่อย่างใด แต่คนเล็กเหล่านี้สามารถดูแลตรวจสอบคุณภาพน้ำได้ในแบบง่ายๆ งามๆ แต่ยิ่งใหญ่และยืนยาว เพราะพวกเขาผู้ซึ่งเป็นนักธรรมชาติวิทยาสัมผัสเล่นเหล่านี้มีความสำนึกห่วงแหนสิ่งแวดลอมด้วยสำนึกของความเป็นเจ้าของที่อยู่ใกล้ชิด สามารถดูแลได้ตลอดเวลาไม่จำกัด ทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่น ๆ ได้ช่วยกันดูแล โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งอุปกรณ์ราคาแพงๆ อีกต่อไป สำนึกห่วงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตัวเองบวกกับความรู้สามารถในการดูแลลำน้ำของคนเล็กๆ เหล่านี้ จะเป็นกำลังสำคัญในการทำเรื่องใหญ่ๆ เช่นผลักดันรัฐบาลในการกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องอย่างมีสำนึกของความยั่งยืนได้

คณะทูตฑาวิเศษระดับอุดมศึกษาของสมาคมสร้างสรรค์ไทย เป็นโครงการที่จัดกันมาต่อเนื่องยาวนานและยังคงปณิธานไว้อย่างเหนียวแน่นในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ เริ่มต้นจากโครงการทูตรักเจ้าพระยากับฑาวิเศษตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เรื่อยมาจนเป็นคณะฑาฑาวิเศษในปัจจุบัน โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์ทั้งทางภาครัฐและเอกชนในเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมและอำนวยความสะดวกในการออกค่าย เป็นแบบจำลองกรณีศึกษาสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ และเปิดโอกาสให้เยาวชนที่เข้าร่วมได้มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการทำกิจกรรมรณรงค์ ผลงานที่ผ่านมามากมายเช่นการเก็บขยะในแม่น้ำเจ้าพระยา, ร่วมมือกับเทศบาลเมืองพญาในการดำน้ำเก็บขยะใต้ท้องทะเล, การรณรงค์วันคาร์ฟรีเดย์ (car free day) ซึ่งริเริ่มมาจากประเทศออสเตรเลีย, การรณรงค์ลดขยะจากกล่องนมยูเอชที ฯลฯ เหล่านี้คือกิจกรรมที่จัดรองรับการเปลี่ยนทางสิ่งแวดล้อมในทางที่ช่วยลดปัญหามลพิษที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันได้ จุดเด่นของโครงการนี้คือการรวบรวมเอาเหล่านิสิตนักศึกษาจากหลายสถาบันทั่วประเทศมาเข้าค่าย, อบรม และกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการริเริ่มคิดกิจกรรมที่จะนำไปจัดตั้งสถาบันของตัวเอง โดยทางสมาคมสร้างสรรค์ไทยให้ความร่วมมือในด้านข้อมูลของสิ่งแวดล้อมในแง่ต่างๆ คำแนะนำ และสื่อทัศนูปกรณ์ โดยจะเน้นให้เหล่านิสิตนักศึกษาเริ่มมองปัญหาสิ่งแวดล้อมจากสิ่งใกล้ตัว คือเริ่มจากในบ้านตัวเองก่อนแล้วค่อยขยายสู่ชุมชนที่อยู่อาศัยและสถานศึกษาตามลำดับ

ชมรมขบวนการทหาร ๒ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมปลายจากหลายสถาบัน ที่มีความคิดและมีความรู้สึกตรงกันในเรื่องพลังงานว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนควรให้ความสนใจ รู้จักใช้รู้จักรักษา พลังเยาวชนอย่างพวกเราสามารถช่วยประหยัดและอนุรักษ์พลังงานได้ไม่น้อยกว่าผู้ใหญ่เลย แต่สิ่งหนึ่งที่เยาวชนเหล่านั้นคิดและคาดหวังไว้ก็คือ สิ่งที่เราได้ทำนั้นแม้จะเป็นเพียงจุดเล็กๆ ในสังคม แต่ก็จุดเล็กๆ ที่สร้างจิตสำนึกและความรู้สึกให้กับคนบางคนหรือบางกลุ่มที่อยู่รอบข้าง ให้คนเหล่านั้นได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องรู้จักใช้รู้จักรักษาพลังงานกันได้แล้ว เพื่อให้ตระหนักกันว่าทรัพยากรและพลังงานที่มีอยู่ในโลกนี้มีเพียงพอสำหรับคนทุกคนบนโลกนี้ แต่มีไม่เพียงพอสำหรับคนโลกและคนที่ไม่รู้คุณค่าของพลังงานแม้เพียงคนเดียว

การประกวดสื่อรุ่งอรุณ ของโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมกับโรงเรียนในโครงการรุ่งอรุณ ซึ่งส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ในเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมเพื่อการบูรณาการในรายวิชาต่างๆ ทั้งวิชาวิทยาศาสตร์ ศิลปศึกษา การงานพื้นฐานอาชีพ โดยจัดประกวดสื่อเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม ผลงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสมองของเยาวชนไทย เช่น การออกแบบเซลล์แสงอาทิตย์ให้สามารถเคลื่อนที่ได้ โดยใช้รถตุ๊กตุ๊กหน้าเก่าและรถจักรยานเก่านำมาดัดแปลงและนำแผงเซลล์แสงอาทิตย์มาติดตั้งด้านบน ซึ่งสามารถนำไปใช้งานนอกสถานที่ได้อย่างสะดวก พร้อมกับการติดตั้งจานรับสัญญาณดาวเทียมที่สามารถรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในระบบสัญญาณตรง (DTH) พร้อมเครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องขยายเสียง และยังสามารถบันทึกวีซีดีได้อีกด้วย

ฐานปฏิบัติการธรรมชาติที่โรงเรียนวัดหนองใหญ่ โดยการให้รายละเอียดจากอาจารย์โนรี ศรีรัตน์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดหนองใหญ่ ว่า "เราเริ่มต้นให้มีการเรียนการสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมโดยการให้สัมผัสสถานที่จริง มีบทปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือช่วยในการศึกษาเป็นครั้งแรกในโรงเรียนของเรา ซึ่งในอนาคตก็ตั้งใจที่จะขยายผลให้เรื่องของการอนุรักษ์ขยายวงกว้างออกไปอีก ตอนนี้เรากำลังทำอยู่ เช่น การจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เกี่ยวกับพลังงาน การรีไซเคิล การใช้น้ำ การเพาะปลูกพืชผักไว้รับประทานเอง การจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ลานกีฬาต้านยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งเมื่อทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมครั้งใด เราก็จะเชิญชวนเพื่อนโรงเรียนใกล้เคียงมาร่วมด้วย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน" ฐานสิ่งแวดล้อมที่จัดขึ้นมาก็มีมากมายให้เยาวชนได้ศึกษาด้วยตนเอง เช่น ฐานห่วงโซ่สายใยชีวิต ฐานสระน้ำ ฐานใครเกิดก่อน ฐานใครเปลืองกว่ากัน ฐานขอนชีวิต เป็นต้น

โครงการห้องเรียนธรรมชาติคลองหินขวาง จัดให้เยาวชนจากชุมชนท่าพญา อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ชมรมดอกโดนส้มพันธ์ โรงเรียนยานตาขาวรัฐชนูปถัมภ์ ชาวบ้านท่าพญา

เจ้าหน้าที่สิ่งแวดล้อมจากโรงงานและจากสถาบันฯ มาศึกษาสำรวจพันธุ์ไม้ท้องถิ่น ตลอดจนลักษณะและประโยชน์ที่มี เป็นการส่งเสริมพื้นที่ชุมชนให้มีศักยภาพเป็นห้องเรียนธรรมชาติ ให้เยาวชนได้รู้จักพันธุ์ไม้ในท้องถิ่น ได้เรียนรู้และรู้จักค้นหาคำตอบจากบุคลากรในชุมชน เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังจัดให้มีการจัดกลุ่มสาธิตการแยกขยะ ในเบื้องต้นจัดให้มีกลุ่มสาธิตการแยกขยะ ๕ กลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ ครัวเรือน คัดแยกขยะกระดาษ ขวดแก้ว และขวดพลาสติก เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักแยกประเภทขยะและทำขยะให้มีค่า พร้อมกันนี้ยังเป็นการศึกษาและสำรวจประเภทและปริมาณขยะในชุมชนเพื่อใช้ประกอบการวางแผนงานกิจกรรมการจัดขยะชุมชนต่อไป

การบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับ "การปกป้องสิ่งแวดล้อม" ไว้ในหลักสูตรการอบรมวิชาการท่องเที่ยว การที่ฝ่ายต่างๆ เช่น กลุ่มธุรกิจ โรงเรียนฝึกอาชีพหรือมหาวิทยาลัย มีความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมและมีความรู้สึกรับผิดชอบในเรื่องของการท่องเที่ยวที่จะต้องมีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมนั้น นับว่ามีส่วนสำคัญในอันที่จะสนับสนุนให้นักเรียนนักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติในท้องถิ่นได้ชัดเจนมากขึ้น สำหรับข้อคิดเห็นที่ได้จากกลุ่มผู้จัดนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนับว่าสำคัญมาก เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นการติดต่อกับนักท่องเที่ยวโดยตรง ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้คณะทำงานด้านสิ่งแวดล้อมสามารถระบุปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไข เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีทิศทางมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์สวยงามเป็นสิ่งสำคัญมากโดยเฉพาะสำหรับอุตสาหกรรมการค้าและบริการ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมถูกใช้เป็นเครื่องชี้ความมีคุณภาพและเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวผู้บริโภคนำมาพิจารณาในการตัดสินใจ ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันมิให้มีการทำลายหรือความเสียหายเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมจนไม่อาจจะแก้ไขได้

เส้นทางหลักหนึ่งในหลายเส้นทางแห่งความสำเร็จของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอุตสาหกรรมธุรกิจอย่างยั่งยืนก็คือ การประยุกต์ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management System: EMS) ระบบดังกล่าวนี้ระบบแรกได้พัฒนาและนำมาใช้ในยุโรปเรียกว่า "การจัดการเชิงนิเวศและระบบการตรวจสอบ - Eco-Management and Audit Scheme (EMAS)" หรือมาตรฐานสากล ISO ๑๔๐๐๐ ที่นำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง และจากกระแส ISO ๑๔๐๐๐ นี้เองที่ทำให้ประเทศไทยหันมาดูแลเอาใจใส่ของเรื่องสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น เยาวชนจึงได้รับโอกาสอันดีที่จะได้เข้าสู่กระบวนการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปกับการปรับปรุงในภาคอุตสาหกรรม ภาครัฐ และเอกชน

เยาวชนกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เยาวชนอยู่ในวัยที่เต็มไปด้วยพลังกำลัง มีแนวความคิดในอันที่จะมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าประชาชนทั่วไป เพราะยังไม่ประสบกับความกดดันของหน้าที่การงาน บทบาทสำคัญของเยาวชนคือการเรียนรู้ด้วยความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ การเรียนรู้เหล่านั้นจะทำให้เยาวชนเกิดคุณลักษณะที่เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังนี้ คือ

- เกิดความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยจะต้องมีความเข้าใจและมีความรู้ในประเด็นปัญหาและสาเหตุของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้เยาวชนมีความชำนาญที่จะใช้ความรู้ที่นำมาแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม
- การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะฝึกให้เยาวชนมีการฝึกการเป็นผู้นำในการแก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม
- สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับซึ่งเป็นวิธีที่ผู้ปกครองและครูร่วมกันปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นทีละน้อยจนเป็นนิสัยนั้น มีหลายบทบาท เช่น รักษาสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ให้สะอาดดูงามตา, บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม, ศึกษารักษาธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความรู้ในความเปลี่ยนแปลงและเป็นไปของธรรมชาติอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ในการอนุรักษ์
- พยายามหาโอกาสที่จะได้สัมผัสกับธรรมชาติ เช่น เข้าร่วมโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความรู้และหวงแหนธรรมชาติ
- ติดตามข่าวสิ่งแวดล้อม เพื่อสามารถนำมาประเมินสถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมได้

กลุ่มเยาวชนนั้นวัยเรียนนั้นเป็นกลุ่มคนที่ควรเน้นก็เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมของประชากรในกลุ่มนี้จะเป็นไปอย่างถาวร และมีประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว ดังนั้นลักษณะเยาวชนควรจะต้องมีคือต้องมีความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติเสียก่อน อันจะทำให้มีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ, สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้, มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวัน และที่สำคัญจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

โดยสรุปแล้วการที่เยาวชนจะเป็นผู้มีจิตสำนึกและมีบทบาทที่พึงประสงค์ต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้นั้น จะต้องได้รับการปลูกฝังทั้งทางด้านจริยธรรมและวัฒนธรรมในสังคมทีละน้อยตั้งแต่เล็กจนเติบโต เพื่อเยาวชนเหล่านั้นจะได้สามารถสืบสานประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่มีนำมาป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสตร์

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นไปตามหลักปธาน ๔ จะเห็นได้จากโครงการในพระราชดำริซึ่งข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างดังนี้

๑. **สังวรปธาน** เป็นการระวังป้องกันไม่ให้เกิดมลพิษและความเสื่อมโทรมเกิดขึ้นดังเช่น โครงการแก้มลิง ซึ่งมีหลักการก็คือเมื่อเกิดน้ำท่วมก็ขุดคลองชักน้ำให้ไหลมารวมกันเก็บไว้ในแหล่งพักน้ำ แล้วจึงระบายลงสู่ทะเลในช่วงน้ำทะเลลงทางประตูระบายน้ำ ขณะเดียวกันก็สูบน้ำออกจากคลองที่เป็นแก้มลิงลงสู่ทะเลตลอดเวลา เมื่อใดที่น้ำทะเลขึ้นสูงกว่าระดับน้ำในคลองที่เป็นแก้มลิงก็ให้ปิดประตูระบายน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำทะเลไหลย้อนกลับเข้ามาได้

๒. **ปหานปธาน** คือ ทำลายมลพิษ และกำจัดความเสื่อมโทรมที่มีอยู่แล้วให้หมดไป ดังเช่น โครงการน้ำดีใส่น้ำเสีย เป็นการรับเอาน้ำคุณภาพดีจากแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วส่งเข้าคลองที่มีสภาพเน่าเสีย เช่น คลองบางเขน คลองบางซื่อ คลองแสนแสบ ซึ่งน้ำดีที่ส่งเข้าไปนั้นเป็นน้ำสะอาดที่ไหลแผ่กระจายไปตามคลองต่างๆ ช่วยให้น้ำเสียไหลออกไปได้เป็นการช่วยลดปัญหาความเน่าเสียของน้ำในคลองต่างๆ ซึ่งพบว่าได้ผลดี น้ำในคลองสะอาดขึ้น

๓. **ภาวนापธาน** คือ สร้างและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้น ดังเช่น โครงการระเต็มอากาศชีวภาพ เป็นการใช้เครื่องจักรเติมอากาศมาช่วยเพิ่มออกซิเจนละลายน้ำเพื่อให้แบคทีเรียที่ใช้ออกซิเจนช่วยสลายสารอินทรีย์ในน้ำ น้ำก็ลดความเน่าเสียลงได้

๔. **อนุรักษปธาน** คือ บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมโทรมลงดังเช่น โครงการหญ้าแฝก ที่ช่วยทราย จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากหญ้าแฝกเป็นพืชที่มีระบบรากลึกแผ่กระจายลงไปดินตรงๆ เป็นเหมือนกำแพงช่วยกรองตะกอนดินและรักษาหน้าดินได้ และมีคุณสมบัติเหมาะสมในการอนุรักษ์ดินและน้ำตามธรรมชาติของมันเอง ช่วยทำให้ดินมีความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

เยาวชนเปรียบเสมือนฟันเฟืองตัวเล็กที่สุด ที่เป็นอุปกรณ์สำคัญในการดำเนินโครงการต่าง หากฟันเฟืองตัวนั้นๆ มีขนาดหลวม ไม่พอดีกับโครงสร้างของเครื่องจักรใดๆ หรือไม่มี ความแข็งแรงพอที่จะยึดเหนี่ยวโครงร่างใดๆ ได้ ก็ไม่อาจที่จะสร้างตึกสูงตระหง่านพอที่จะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษยชาติใดๆ ได้ ฉะนั้นใครๆ ก็ควรคำนึง การที่จะบ่มเพาะเยาวชนให้มีจิตสำนึกแห่งการ รักษาทรัพยากรธรรมชาติได้นั้น ต้องมีบ้านหลอมที่ดี ที่ได้สร้างสรรคขึ้นมาและได้ถูกปรับแต่งให้ ฉียบคมพอที่จะสร้างฟันเฟืองนับร้อยนับพันตัวได้

จากหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เราสามารถแนะนำให้เยาวชน นำมาใช้ร่วมกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกัน เพียงแต่ลักษณะของ โครงการที่ทำ การแก้ปัญหา อาจปรับปรุงโครงสร้างของกระบวนการให้ง่ายขึ้นและไม่มีขั้นตอนที่ ซับซ้อนมากนัก ดังตัวอย่างที่ของโครงการต่างๆ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแล้ว

ดังนั้นการแก้ปัญหาให้ถึงต้นตอของสาเหตุ จึงต้องแก้ที่คนด้วยการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ให้มีจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง ผู้ที่จะเป็นแกนนำอันสำคัญแกนหนึ่งในเรื่องนี้ก็คือเยาวชน และบรรดาผู้นำเยาวชนทั้งหลายที่จะต้องมีความตระหนักและเข้าใจในปัญหา เพื่อศึกษาหาความรู้ และความชำนาญการขั้นต่อไป ตามความถนัดควบคู่กันไปกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม จนสามารถเป็นผู้ชี้นำอนาคตของชาติ เพราะผู้นำอนาคตก็คือ เยาวชนในปัจจุบัน มิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนเลย

เมื่อประเทศได้เน้นการพัฒนาประเทศในแต่ละด้านมาจนถึงปัจจุบัน การวางโครงสร้างพื้นฐานของโครงการต่างๆ ต่างก็ต้องการมันสมองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทำให้เราต้องมองย้อนหลังไปว่าการพัฒนาและเสริมสร้างเยาวชนของเรานั้น มีมาตรฐานที่ดีพอแล้วหรือยัง การจัดหลักสูตรให้เยาวชนได้เข้าไปผูกพันและใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้นนั้น ก็เหมือนกับคำพูดที่ว่า สูงสุดคือสู่สามัญ คือ เมื่อเราพัฒนาด้านเทคโนโลยีเพื่อความศิวิไลแล้ว ก็ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องกลับมาพัฒนาบ้านของเรา ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่จะได้อยู่คู่ลูกหลานสืบไปในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
กรมสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- แก๊งหาร 2. **อนุรักษ์พลังงาน**. จดหมายข่าวเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ เดือนเมษายน ๒๕๔๒.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. **การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดอกเบญจ, ๒๕๔๐.
- กระวานไพร. "โรงเรียนสีเขียว". **วารสารผลิใบ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๕ พ.ค.-มิ.ย. ๒๕๔๑.
- ทิพย์จินดา ชัยฤกษ์. "เปิดบ้าน TEI". **วารสารผลิใบ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๕ พ.ค.-มิ.ย. ๒๕๔๑.
- ธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์. **ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพของนักเรียนอาชีวศึกษาในสถานศึกษาเอกชนกรุงเทพมหานคร**, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พชรวรรณ จันทร์ทางศู. **โครงการอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม ๑-๓ พฤษภาคม, ๒๕๓๔.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๓๕.
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **สภาวะแวดล้อมของเรา (Our Environment)**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๕.
- อมรรัตน์ เขยงาม. "รุ่งอรุณแห่งการเรียนรู้". **วารสารผลิใบ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๕ พ.ค.-มิ.ย. ๒๕๔๑.
- Louise Chawla. Life Paths into Effective Environmental Action. *The journal of Environmental Education* 1999.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

คณะผู้จัดทำ

๑. นายคมกฤต มะวิญชร รหัสประจำตัว ๔๔๓๐๒๓๘๐๒๑
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ชั้นปีที่ ๑ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ภาควิชาวิศวกรรมเทคโนโลยีฯ
๒. นางสาวชะฎานิชจุ์ พุทธานู รหัสประจำตัว ๔๑๓๓๐๑๕๕๓๓
นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๔ คณะสหเวชศาสตร์ ภาควิชาเทคนิคการแพทย์
๓. นางสาวพิณทิพย์ ทศนาวิวัฒน์ รหัสประจำตัว ๔๑๔๐๑๓๒๐๒๒
นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๔ คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาภาษาสเปน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การประกวดผลงานเชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๔

คำนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) หรือมักเรียกกันว่า "ไอที" นั้น เข้ามาสู่ประเทศไทยและสังคมไทยในทุกด้าน ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการมูลพื้นฐานต่างๆ การติดต่อทางธุรกิจ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นที่ทราบกันดีว่า เทคโนโลยีย่อมเป็นดาบสองคม คือมีด้านสองด้านที่สร้างประโยชน์อย่างมากมายและอีกด้านที่จะกลายเป็นโทษมหันต์หากนำมาใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นผู้ใช้เทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องพิจารณาเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและองค์กรที่นำไปใช้

ในปัจจุบันสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากสังคมไทยรับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตมากขึ้น นั่นก็คือวัฒนธรรมของไทยที่ได้เปลี่ยนไปไม่ว่าจะมีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้นหรือเสื่อมถอยลงนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างแน่นอน ดังนั้นเราควรรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน เพราะความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมในด้านการดำรงชีวิต วัฒนธรรมไสยศาสตร์ วัฒนธรรมเทคโนโลยีเชิงบริโภคนิยม วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมพุทธศาสตร์ ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีสารสนเทศแทบทั้งสิ้น

บทความวิชาการนี้จึงพยายามแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในด้านต่างๆ และวัฒนธรรมไทยได้เปลี่ยนไปในทิศทางใด รวมถึงข้อเสนอแนะในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้สร้างสรรค์วัฒนธรรมไทยให้ดำรงอยู่ได้ในยุคโลกาภิวัตน์ได้ดียิ่งขึ้น

คณะผู้จัดทำ

๓๑ มกราคม ๒๕๕๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

นายคมกฤษ มະวิญธร

นางสาวชะฎานิชฎี พุทธานู

นางสาวพิณทิพย์ ทัดนาวิวัฒน์

ความนำ

วิวัฒนาการของโลกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสังคมมนุษย์อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตประจำวัน การพัฒนาสังคม ที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในการขยายโอกาสทางการศึกษา รูปแบบการศึกษา การให้บริการสาธารณสุข และการสื่อสารระหว่างรัฐและประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน การผลิต และการให้บริการต่อผู้บริโภค นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศยังเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการนำพาประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่ (New Economy) หรือ ระบบเศรษฐกิจ/สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge-based Economy Society)^{*} และจากผลพวงของการปฏิวัติจากยุคอุตสาหกรรมเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสารนี้เองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองและมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปของวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

ในด้านเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม หรือ Telecommunication เมื่อพิจารณาถึงพื้นฐานของการสื่อสารที่พัฒนามาตั้งแต่สังคมโบราณแล้วก็คือ ภาษา นั่นเอง เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคม ก็มีความจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกัน ต้องการสื่อความรู้ ความคิด และอารมณ์จากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง จึงต้องคิดค้นประดิษฐ์เครื่องมือเพื่อใช้ในการนี้ เริ่มด้วยภาษาท่าทางหรือภาษาสัญลักษณ์

^{*} สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, กรอบแนวคิดและความเป็นมาของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, เมษายน ๒๕๔๔), หน้า ๗.

แล้วพัฒนาเพิ่มเติมมาเป็นภาษาพูดและภาษาเขียน ปัจจุบันเรายังคงใช้ภาษาทั้ง ๓ แบบนี้ในการติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกัน”

ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของมนุษย์มาตั้งแต่สังคมโบราณสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของแต่ละสังคม เพราะมนุษย์ย่อมถ่ายทอดข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนในด้านต่างๆ ผ่านทางภาษา ภาษาจึงเป็นสื่อของทุกสิ่งทุกอย่างในอารยธรรมของมนุษยชาติเป็นเครื่องช่วยสานมนุษย์ในยุคสมัยต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้มนุษย์ต่างยุคต่างสมัยเข้าใจกัน และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมของตนให้เจริญก้าวหน้าคงอยู่ต่อมา หากกลุ่มสังคมใดไม่มีความสามารถในการใช้ภาษาถ่ายทอดวัฒนธรรมของตน ก็คงดำรงคงอยู่ไม่ได้”

ปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge-based economy/society) ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าและการเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICT) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อินเทอร์เน็ต ที่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทั้งในการติดต่อสื่อสาร การดำเนินธุรกิจ การให้บริการของรัฐ การสาธารณสุข และการศึกษา ฯลฯ

คลื่นลูกที่สาม

จากยุคแห่งความมืดบอดมาถึงยุคที่มนุษย์มีความทรงในความรู้มากที่สุด มนุษย์มีตาสำหรับรับรู้สัญลักษณ์อันหลากหลาย ในยุคเกษตรกรรม (คลื่นลูกที่ ๑) มนุษย์มีตาเนื้อไว้มองดูความเคลื่อนไหวของนก น้ำ ต้นไม้ ตลอดจนความเคลื่อนไหวของมนุษย์ด้วยกันเองและผู้ปกครอง มนุษย์ฝากโชคชะตาไว้กับสถาบันที่ตนนับถือ ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือวัด ต่อมาในยุคอุตสาหกรรม (คลื่นลูกที่ ๒) สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทเป็นตา เป็นตัวแทนของประชาชน เมื่อหลายร้อยปีก่อน ระบบข่าวสารถูกจำกัดด้วยเวลาและระยะทางแต่ลัทธิประชาธิปไตยเรียกร้องให้ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ความด้อยของเทคโนโลยีทำให้ประชาชนต้องเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นปากเสียงของตนในรัฐสภาและต้องไต่สวนให้สื่อมวลชนเป็นปากเสียงของตน สื่อมวลชนทำตัวเป็นนายประตูลูกข่าวสาร เลือกสรรประเด็นข่าวสารที่จะนำเสนอต่อสาธารณะในแต่ละวัน โดยมีเป้าหมายหลักคือประโยชน์ของสาธารณะ บทบาทดังกล่าวทำให้ผู้แทนราษฎรมีอำนาจ เพราะพวกเขาอาศัยความชอบธรรมที่ประชาชนเลือกตั้งเข้ามาทำหน้าที่ออกกฎหมาย หรือแม้กระทั่งการบริหารบ้านเมือง ประชาชนมีอำนาจเฉพาะตอนไปลงคะแนนเสียง แต่ผู้แทนราษฎรมีอำนาจจนหมดเทอมในรัฐสภาหรือจนกระทั่งถูกปฏิวัติรัฐ

^๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, "เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ," ใน *ไอทีเพื่อประชาชน* (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

“อ้างถึงแล้วใน (๒) หน้า ๑๗

ประหารสื่อมวลชนมีอำนาจเพราะพวกเขาเป็นคนเล็กกว่าสังคมควรจะรู้อะไร และเพราะพวกเขาแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ผู้บริหารโดยอาศัยอ้างความเป็นตัวแทนของประชาชน ทั้งผู้แทนราษฎรและสื่อมวลชนคือตา เป็น "ตัวกลาง" ที่มีอำนาจในเงื่อนงำของระบอบประชาธิปไตย

ต่อมาในยุคสารสนเทศ (คลื่นลูกที่ ๓) เทคโนโลยีผลักดันระบบสื่อสารเข้าสู่ระบบดิจิทัลที่สามารถเผยแพร่กระจายข้อมูลไปได้อย่างรวดเร็วทั่วโลก เกิดเครื่องมือสื่อสารใหม่ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารผ่านดาวเทียม โทรศัพท์มือถือ แฟกซ์ เคเบิล ทีวี หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ เทคโนโลยีก้าวหน้าไปมาก สื่อสารสนเทศเป็นตาของมนุษย์ ความพิเศษของยุคสารสนเทศอยู่ที่ว่า ในขณะที่มนุษย์มีสื่อสารสนเทศเป็นตาคล้ายยุคอุตสาหกรรม แต่มนุษย์กลับมีอำนาจมากกว่ายุคใดในอดีต มากกว่ายุคอุตสาหกรรมที่สื่อมวลชนและนักการเมืองมีอำนาจ เพราะมนุษย์มีเทคโนโลยีชนิดสองทาง (Interactive) ซึ่งสามารถตอบโต้และแสดงความคิดเห็นต่างๆ ได้อย่างเต็มที่^๕ กล่าวโดยสรุป คลื่นลูกที่สามก็คือคลื่นของการประยุกต์คอมพิวเตอร์ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศในงานด้านต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลทำให้รูปแบบการจัดการองค์กรเปลี่ยนไป เปลี่ยนการปฏิบัติงาน เปลี่ยนแนวคิด และเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในคลื่นลูกนี้ให้ผิดแผกแตกต่างไปจากคลื่นลูกเดิม^๖

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology)

หมายถึง ระบบและการใช้อุปกรณ์เครื่องมือทางการสื่อสารที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อการจัดการข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ^๗ ใน ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ที่เป็น *การสื่อสารแบบสองทาง (two way communication)* ได้แก่ ภาพ เสียง ตัวอักษร คือ อินเทอร์เน็ต, อินทราเน็ต, อีเมล และที่เป็น *การสื่อสารทางเดียว (one way communication)* ได้แก่ ภาพ เสียง ตัวอักษร คือ ซีดีรอม/มัลติมีเดีย

หรือหมายถึงระบบ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการสื่อสาร หรือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัด เก็บ ประมวลผล คั่นคืน และเผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ ระบบสื่อสารข้อมูล และโทรคมนาคม รวม

^๕ ศ. สุกัญญา สุตบรรทัด, "หมู่บ้านโลกาภิวัตน์ "อัจฉริยะ หรือ อวิชชา", " ใน *ไอทีเจลิมพระเกียรติ* (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, มิถุนายน ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^๖ ดร. ครรชิต มาลัยวงศ์, *แนวทางใช้ไอทีในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๑๙๙๘), หน้า ๑๘.

^๗ Taylor, Graham, ๑๙๘๘ อ้างไว้ใน รายงานผลการวิจัยเชิงสำรวจ *ความรู้ ทักษะ และ การยอมรับของประชาชนต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ*, ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุตบรรทัด, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙

ทั้งการประยุกต์ใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์สารสนเทศเหล่านั้นในงานสารสนเทศ หรืองานบริการด้านอื่นๆ^๓ ซึ่งแบ่งออกได้ ๓ ประเภท คือ

๑. **เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (Computer Technology)** หมายถึงเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการใช้คอมพิวเตอร์ ทั้งไมโครคอมพิวเตอร์ มินิคอมพิวเตอร์ และเวิร์คสเตชัน ในการรับข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกข้อมูลจากภายนอก และมีการแปลงเป็นสารสนเทศ โดยผ่าน Input Device ต่างๆ ได้แก่ แป้นพิมพ์ ดิจิไวเซอร์ สแกนเนอร์ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เครื่องถ่ายภาพเลเซอร์ดิจิทัล ผ่านเครื่องพิมพ์แบบต่างๆ หรือจอภาพ (LCD) หรือ HDTV เป็นต้น

๒. **เทคโนโลยีทางการสื่อสารคมนาคม (Telecommunication Technology)** ได้แก่ เครื่องมือเพื่อการสื่อสารโทรคมนาคมต่างๆ ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ดิจิทัล วิทยุโทรศัพท์ วิทยุติดตามตัว เครื่องโทรสาร เครื่องโทรพิมพ์/เทเล็กซ์ เครื่องโทรภาพ

๓. **เทคโนโลยีระบบสื่อสาร (Communication System Technology)** หมายถึง ระบบการสื่อสารและ/หรือ เครือข่ายที่เป็นส่วนเชื่อมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล เช่น เครือข่ายโทรศัพท์ดิจิทัล ระบบสื่อสารเคเบิลใยแก้ว แฟกซ์ โมเด็ม เครือข่าย คอมพิวเตอร์ระบบแลน (LAN) แวน (VAN) เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต

ส่วนระบบสารสนเทศนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ **ระบบสารสนเทศระดับบุคคล (Personal Information System หรือ Personal Computing)** คือ ระบบข้อมูลหรือระบบคอมพิวเตอร์ที่เสริมประสิทธิภาพ เพิ่มผลผลิตการทำงานของบุคลากรแต่ละคนในองค์กร ระบบสารสนเทศระดับบุคคลนี้มีแนวทางในการประยุกต์ได้สารพัดแบบ トラバドที่วิธีการนั้นได้ช่วยให้การทำงานในหน้าที่รับผิดชอบและส่วนตัวของผู้นั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพ, **ระบบสารสนเทศระดับกลุ่ม (Workgroup Information System หรือ Working Computing)** คือ ระบบสารสนเทศหรือระบบคอมพิวเตอร์ ที่ช่วยเสริมการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือของแผนที่มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และประเภทสุดท้าย **ระบบสารสนเทศองค์กร (Enterprise Information System หรือ Enterprise Computing)** คือ ระบบสารสนเทศที่สนับสนุนงานขององค์กรในภาพรวม ระบบในลักษณะนี้จะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานร่วมกันของหลายแผนก โดยการใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการบริหารงานในระดับปฏิบัติการ (Operational Level Management) และสนับสนุนงานการบริหารและจัดการในระดับที่สูงขึ้นด้วย เช่น Tactical และ Strategic Level Management เนื่องจากสามารถให้ข้อมูลจากแผนกต่างๆ

^๓ Gillman, P. Development, ๑๙๘๔, เรื่องเดิม

เกี่ยวข้องมาประกอบการตัดสินใจ โดยอาจนำข้อมูลมาแสดงในรูปแบบสรุปหรือในแบบฟอร์มที่ต้องการได้^{๕๔}

ในองค์กรต่างๆ หน่วยงานย่อยๆ หลายหน่วยงานเหล่านี้จะต้องมีการประสานงานระหว่างระบบย่อยๆ ต่างๆ และต้องมีการปรับเปลี่ยนให้รับได้กับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่แวดล้อมองค์การนั้นๆ อีกด้วย และเครื่องสำคัญที่จะช่วยในการประสานความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในองค์กรของหน่วยธุรกิจได้ก็คือการสื่อสารนั่นเอง โดยอาศัยการสื่อสารที่เป็นลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) เข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจในการดำเนินงาน เชื่อมความสัมพันธ์ ประสานประโยชน์ อันสามารถสร้างให้เกิดเป็นความเข้าใจที่ตรงกัน มีการสื่อสารแบบตอบสนองทันที (Interactive Capabilities)^{๕๕} นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องต่อไป

เมื่อประเทศไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเข้าสู่สังคมสารสนเทศได้ สิ่งหนึ่งที่สามารถจัดทำเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ การจัดทำโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติ (National Information Infrastructure: NII) ที่มั่นคงและยั่งยืน และที่สำคัญยิ่งคือการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้เลย ถ้าหากประชาชนไม่มีความรู้หรือการศึกษาอย่างเพียงพอในการใช้เทคโนโลยี เพราะเนื่องจากการจัดการศึกษาที่ดีและเป็นระบบที่สอดคล้องกับสังคมสารสนเทศ จะทำให้สังคมไทยสามารถใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศเพื่อการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้วยการศึกษาอีกเช่นกัน จะทำให้เราสามารถสร้างสมและบ่มเพาะความรู้ทางเทคโนโลยีและสามารถสร้างเทคโนโลยีของคนไทยที่น่าภาคภูมิใจในที่สุด การผนึกความร่วมมือศึกษาเข้ากับโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติจะช่วยกระตุ้นเตือนให้ประชาชนชาวไทยรู้ว่า หากทุกคนทำงานหนัก ยึดถือความมีธรรมาภิบาลเป็นจริยธรรม ไม่การเรี่ยรู้ เราและสังคมของเราจะได้รับผลตอบแทนที่ดี และทุกๆ คนจะสามารถพัฒนาตนเองให้ไปได้ไกลที่สุดและมากที่สุดเท่าที่ความสามารถและความฝันจะพึงมี

ดังนั้นโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติจะมีใช่เพียงแต่โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศทางกายภาพ (Physical Information Infrastructure) เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการนำเอาโครงสร้างดังกล่าวมาประยุกต์ใช้งานต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. พาณิชยอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce)
๒. โครงสร้างพื้นฐานกับภาคอุตสาหกรรม

^{๕๔} นักศึกษาภาคบริหารธุรกิจศึกษาและสัมพันธ์ วิชาเอกเลขานุการ คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, "การสัมมนาทางวิชาการ "เทคโนโลยีสารสนเทศกับวิถีชีวิตคนไทย", เอกสารในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศกับวิถีชีวิตคนไทย เสนอที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตปทุมธานี, ๗ กันยายน ๒๕๓๘, หน้า ๕๔-๕๖.

^{๕๕} วรรณรัตน์ รัตนวรางค์, "ประสิทธิผลของระบบการประชุมทางไกลในการฝึกอบรม," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

๓. การดูแลสุขภาพและโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ (Health Care and the NII)
๔. ศิลปวัฒนธรรมกับโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติ
๕. โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
๖. โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับการศึกษา
๗. โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับการพัฒนาประชาธิปไตย (NII and Democracy Development)
๘. โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการบริหารภาครัฐที่ดี (NII and Good Governance)

และโดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการศึกษาจะต้องมีกลไกในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน (Universal Service) โดยมีกลไกหลักดังต่อไปนี้

๑. การจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศสำหรับภาคการศึกษาอย่างทั่วถึง (Availability)
๒. จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศสำหรับการศึกษาที่สามารถเข้าถึงได้ในราคาที่เหมาะสม (Affordability)
๓. จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศทางการศึกษาที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)^{๑๑}

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce)

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะเป็นการผนึกรวมการสื่อสารการบริหารข้อมูล และการบริหารทางด้านความปลอดภัย (Security Service) เข้าด้วยกันเพื่อที่จะอำนวยให้ภาคธุรกิจสามารถทำธุรกรรมต่อกันโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการบริการการสื่อสาร (Communications Service) จะให้บริการโอนข้อมูลจากผู้รับไปยังผู้ส่งการบริการบริหารข้อมูล (Data Management Service) จะกำหนดรูปแบบ (Format) ของข้อมูล และการบริการทางด้านความปลอดภัย (Security Service) จะช่วยให้สามารถตรวจสอบ (Authenticate) ถึงแหล่งที่มาข้อมูลและสามารถยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ รวมทั้งป้องกันการเปิดเผยความลับของข้อมูล กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นบนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่

^{๑๑} ศ. ดร. ไพรัช รัชพงษ์และคณะ ช่างกล่อม, "ประเด็น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการศึกษา," ใน รายงานการศึกษาวิจัยประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๑ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, พฤษภาคม ๒๕๔๑)

- การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์
- การโฆษณาสินค้าทางอิเล็กทรอนิกส์
- การทำสัญญาทางอิเล็กทรอนิกส์
- ลายเซ็นดิจิทัลอิเล็กทรอนิกส์
- การโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์
- การป้องกันการละเมิดความเป็นส่วนตัว (Privacy)
- การป้องกันอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

โดยสรุปแล้วพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้นมีความแตกต่างจากการพาณิชย์ในรูปแบบเดิมทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนและกระบวนการซึ่งเดิมนั้นข้อมูลจะมีการแลกเปลี่ยนผ่านบุคคลโดยเฉพาะตัวหรือโดยใช้ระบบโทรศัพท์และไปรษณีย์ ส่วนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้นข้อมูลจะส่งผ่านบนเครือข่ายการสื่อสารระบบดิจิทัล ระบบคอมพิวเตอร์หรือสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ นอกจากนั้นในการทำธุรกรรมแบบเดิมมักจะมีคนเข้ามาอยู่ในกระบวนการ แต่สำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้นจะใช้ระบบอัตโนมัติในการทำธุรกรรมซึ่งจะช่วยเพิ่มความรวดเร็ว ความถูกต้องแม่นยำและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับภาคอุตสาหกรรม

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะส่งผลโดยตรงถึงความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันให้กับภาคอุตสาหกรรม โดยจะเกื้อหนุนให้มีการยกระดับหรือทำให้ทันสมัย (Modernization) ในกระบวนการผลิต อันได้แก่ การออกแบบ การพัฒนา การผลิต และการบริการลูกค้า กล่าวคือด้วยความสามารถในการส่งผ่านข้อมูลอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพจะส่งผลให้การพัฒนาการออกแบบ และการติดต่อของผลิต ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีกและผู้บริโภคสามารถทำได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพการผลิตสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ ตลอดจนสามารถลดข้อผิดพลาดในกระบวนการผลิตได้มากขึ้น

นอกจากนั้น ด้วยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่สามารถเชื่อมโยงกันยังทำให้ภาคการผลิตสามารถรับรู้ถึงข้อมูลทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคอันจะทำให้สามารถผลิตสินค้าสนองตอบต่อความต้องการของตลาดได้อย่างทันที่

และโดยที่โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศเอื้อประโยชน์ให้มีพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (Library Electronic) และการศึกษาทางไกล ส่งผลให้ภาคการผลิตสามารถลดต้นทุนและทำให้การดำเนินการผลิตมีประสิทธิภาพ รวมถึงการทำธุรกรรมทางการเงิน การวิเคราะห์ตลาด การให้การศึกษาและการฝึกอบรมพนักงาน รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ค้าส่งและลูกค้า การเชื่อมต่อทางธุรกิจโดยใช้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และบริการของธนาคารจะทำให้การโอนเงินสามารถทำได้ในเวลาที่รวดเร็วสามารถลดการใช้กระดาษลงได้ นอกจากนั้นยังจะส่งผลให้มีการลดหนี้

ที่ค้างชำระและความเสี่ยงทางการเงินสำหรับธุรกิจขนาดเล็ก ด้วยเครือข่ายที่สามารถทำการติดต่อกันได้ทันที (Real time Network) ระหว่างผู้ค้าส่งและผู้ค้า จะทำให้บริษัทสามารถทราบถึงแนวโน้มของตลาด สนองตอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น สํารวจความต้องการและเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของตลาดได้อย่างทันที และท้ายที่สุดการศึกษาและการอบรมที่ก้าวหน้าผ่านทางโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะช่วยให้พนักงานสามารถพัฒนาทักษะและพร้อมที่จะปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การสุขอนามัยและโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ (Health Care and the NII)

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะเอื้ออำนวยให้เกิดระบบเครือข่ายบริเวณกว้าง (Wide Area Network) ซึ่งจะช่วยสนองตอบต่อปัญหาการให้บริการสาธารณสุขของประเทศได้เป็นอย่างดี อาทิ ปัญหาค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่สูง ปัญหาในด้านคุณภาพของการรักษาพยาบาลและปัญหาการขาดแคลนแพทย์และพยาบาลในท้องถิ่นห่างไกล

การใช้โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศเพื่อประโยชน์ต่อการสาธารณสุขจะช่วยส่งผลให้สามารถลดค่าใช้จ่าย ปรับปรุงคุณภาพและกระจายการบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึง เพราะโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะเอื้อประโยชน์ให้ผู้บริโภค นอกจากนั้นมาตรฐานการกำหนด การรวบรวม การสื่อสาร การเก็บและการบริหารข้อมูลผู้ป่วยจะทำให้การวินิจฉัยทางการแพทย์สามารถทำได้มีประสิทธิภาพ และประหยัดต้นทุน นั่นก็คือ ด้วยเครือข่ายของชาติจะช่วยให้บุคคลโดยทั่วไปรวมทั้งผู้ให้บริการสาธารณสุขต่างๆ สามารถเข้าถึงข้อมูลทางการแพทย์ที่ทันสมัย ข้อมูลในการรักษาพยาบาลและผลงานของผู้ประกอบกิจการที่เกี่ยวกับสาธารณสุข^{๑๑}

เทคโนโลยีสารสนเทศมีองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานด้านบริการสาธารณสุข ๔ ด้านได้แก่

- ๑. **บริการโรงพยาบาลในระบบอัตโนมัติ** เช่น การจัดการฐานข้อมูลในโรงพยาบาลเชื่อมโยงกับผลทางห้องปฏิบัติการทางการแพทย์ โดยใช้ระบบการจัดการฐานข้อมูล Laboratory Information Systems: LIS และ Laboratory Information Management: LIM
- ๒. **ระบบทะเบียนเพื่อการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค** การที่จะทำเช่นนี้ได้ต้องมีระบบทะเบียนแผนที่ หรือที่เรียกว่า Family folder เพื่อจะได้รู้ว่าแต่ละบ้านมีจำนวนสมาชิกเท่าไร เหมาะสมที่จะได้รับบริการลักษณะใด

^{๑๑} อ้างถึงแล้วใน (๒) หน้า ๒๑-๒๕

๓. ระบบการให้คำปรึกษาทางไกลทางการแพทย์ ปัจจุบันได้มีการประยุกต์ใช้ telemedicine ซึ่งเราจะได้เห็นภาพของการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศนี้
๔. ระบบการควบคุมโรคติดต่อ เพราะจะช่วยให้เรารู้เท่าทันสถานการณ์ของโรคที่กำลังระบาดเพื่อให้เราสามารถป้องกันตัวเองได้อย่างทันท่วงทีและรายงานสู่ระบบราชการได้ถึงภาวะการณ์ระบาดวิทยาได้
๕. การให้ความรู้การเรียนการสอนทางไกล ตัวอย่างเช่น การใช้เทคโนโลยีด้าน video conference ในการศึกษา ฝึกอบรม นอกจากนี้ยังมีการพูดถึง remote medical consultation เป็นการรวมตัวของผู้ให้คำแนะนำทางการแพทย์กับประเทศที่ไม่มีความพร้อมทางด้านสาธารณสุข เช่น การให้บริการกับประเทศในแถบตะวันออกกลาง เป็นต้น
๖. การบริหารจัดการสถานบริการทางการแพทย์ต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเรามีระบบการบริหารผู้ป่วยโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จะช่วยให้ผู้บริหารมีข้อมูลต่างๆ มาวางแผนการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๗. การกำหนดนโยบายและการกำกับการดำเนินการ
๘. การให้ความรู้แก่ประชาชน^{๑๒}

ศิลปวัฒนธรรมกับโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติ

บนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติสามารถสร้างเนื้อหา (Content) ที่เป็นการนำเสนอถึงศิลปวัฒนธรรมของไทยในรูปแบบต่างๆ เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์ (Virtual Museum) บนเครือข่ายสารสนเทศ การจัดทำห้องสมุดเสมือน (Virtual Library) เครือข่ายเพื่อการส่งเสริมศาสนาหรือเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะช่วยเกื้อหนุนให้ศิลปวัฒนธรรมไทยไม่ถูกทอดทิ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอนุชนรุ่นหลัง และช่วยให้การเผยแพร่และการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทำได้อย่างมีประสิทธิภาพในวงกว้าง

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

^{๑๒} ดร. อาทิตย์ อุไรรัตน์, "เทคโนโลยีสารสนเทศกับการให้บริการสาธารณสุข," ใน *ไอทีเพื่อประชาชน*, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๗), หน้า ๘๕-๘๙.

การเฝ้าติดตามดูความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้เราสามารถเข้าใจและคาดการณ์ถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดกับสภาพแวดล้อมและทำการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่โดยการสังเกตจากภาพพื้นดิน อากาศ และมหาสมุทร และสามารถรวบรวมมาเป็นข้อมูลทางกายภาพ ทางเคมี และทางชีววิทยา โดยข้อมูลดังกล่าวจะสามารถส่งผ่านได้อย่างรวดเร็วบนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศเพื่อการปกป้องการสาธารณสุข ชีวิต ทรัพยากร รวมทั้งมรดกทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมยังมีประโยชน์ต่อการคมนาคม การพาณิชย์ การศึกษา และการดำรงชีวิตโดยทั่วไป

การเฝ้าติดตามความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมจะบอกเราได้ว่า ควรจะอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างไร กิจกรรมที่ทำอยู่จะส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมอย่างไร และจะมีการวางแผนและประเมินการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร การจัดทำโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติ จะเอื้ออำนวยให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีระบบมากขึ้น^{๑๑} โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาดูแลแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น แบ่งเป็น ๓ ประเด็น คือ หนึ่ง เป็นเรื่องการให้ความรู้ทางวิชาการและข้อมูล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เรื่องที่สอง คือ การติดตามและการตรวจสอบสถานการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เรื่องที่สาม คือ การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

สำหรับในเรื่องการให้ความรู้วิชาการและข้อมูล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ขณะนี้กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ได้กำลังดำเนินการอยู่ เรามีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ที่เรียกว่า GIS (Geographic Information System) เป็นระบบในการรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรทางธรรมชาติทำให้เราได้ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติอย่างแม่นยำ ครบถ้วน ด้วยระบบ GIS ในปัจจุบันได้มีการนำดาวเทียมมาใช้ในการสำรวจหรือเก็บข้อมูลของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเรียกกันว่า Remote Sensing ซึ่งการใช้ดาวเทียมมาเก็บข้อมูลรายละเอียดทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ นี้ ทำให้เราสามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนแม่นยำ แม้ในชนบทห่างไกล ข้อมูลเหล่านี้ก็จะได้รับการเก็บอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการบริหารการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง

ตัวอย่างในด้านอื่นๆ เช่น การใช้ดาวเทียมมาตรวจสอบติดตามสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่กำลังเสียหายในแต่ละวัน, การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาทำการศึกษาผลกระทบที่จะเกิดเมื่อมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น^{๑๒}

^{๑๑} ศ. ดร. ไพรัช รัชชพงษ์และคณะ ช่างกล่อม, "ประเด็น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการศึกษา," ใน รายงานการศึกษาวิจัยประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๑ (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, พฤษภาคม ๒๕๔๑), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๒} สุวัจน์ ลิปตพัลลภ, "ไอทีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม," ใน ไอทีเพื่อประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๐.

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับการศึกษา

ด้วยโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติจะส่งผลให้ธุรกิจหน่วยงานของรัฐ โรงพยาบาล บ้าน ห้องสมุด และโรงเรียนในประเทศ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งหนตำบลใด สามารถเข้าถึงการใช้งานทางเสียง ข้อมูลภาพ บนเครือข่ายสารสนเทศแห่งชาติได้ อันจะส่งผลให้การเรียนรู้ทั้งของเด็ก นักศึกษา และผู้ที่ศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learners) ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะเป็นตัวจักรสำคัญในการปรับปรุงการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ให้เกิดขึ้นทั่วทั้งประเทศอันจะส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นสถานที่ที่ผู้ใฝ่รู้โดยไม่จำกัดอายุ เพศ และความสามารถทางร่างกาย สามารถหาความรู้ได้ตามศักยภาพ นอกจากนั้นด้วยโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติดังกล่าวจะส่งผลให้เด็กนักเรียน นักศึกษา ครูผู้สอน และผู้อยู่ในวัยทำงานทั้งหลายสามารถติดต่อกันเอง และติดต่อกับนักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญได้ทั่วประเทศและทั่วโลก

โดยในประเทศไทยได้มีการจัดการปฏิรูปการศึกษา โดยการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและวิเคราะห์มากขึ้น และเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการเรียนรู้ (Learner-Centered หรือ Child Centered) ดังที่ได้ระบุไว้ในหมวด ๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องแนวการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

“มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ”

“มาตรา ๒๓ การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

- (๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตัวเองกับสังคมได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ยั่งยืน

- (๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา^{๑๕}

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

ระดับอุดมศึกษา

- การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด เป็นสิ่งที่จำเป็นในภาวะที่ประเทศมีทรัพยากรจำกัด การพัฒนาเครือข่ายงานวิจัยให้เชื่อมต่อกันได้ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ สามารถทำได้โดยใช้ UNINET ของทบวงมหาวิทยาลัยและ ThaiSam III ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ให้ประสานงานกันเพื่อสร้างเครือข่ายวิจัยของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยไปเชื่อมต่อกับ Internet II ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในการเชื่อมต่อการทำวิจัยกับมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาได้

- ในอนาคตอินเทอร์เน็ตจะเป็นเครื่องมือที่มีต้นทุนต่ำและสะดวกในการเข้าถึงกว่าสื่ออื่นมาก ดังนั้นการผลักดันให้เกิดมหาวิทยาลัยเสมือน (Virtual university) ขึ้น โดยให้มีความร่วมมือในลักษณะ consortium ที่สามารถนำเอาหลักสูตรวิชาของมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เปิดสอนอยู่แล้วมาประกอบกันเป็นสาขาวิชาที่ Virtual University นั้น จัดการสอนขึ้นและให้ปริญญาได้หรือให้มหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรของตนเองผ่านอินเทอร์เน็ตหรือจัดหลักสูตรเป็นกลุ่มผสมกันหลายมหาวิทยาลัยแล้วให้ปริญญาได้เช่นกัน

ระดับพื้นฐาน

- เร่งพัฒนาบริการโทรศัพท์ที่ไปถึงทุกตำบล/หมู่บ้าน โดยเฉพาะในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

- เร่งดำเนินการเพื่อให้ค่าใช้จ่ายบริการอินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษามีราคาต่ำลง โดยเฉพาะค่าเช่าวงจรสื่อสาร

- เร่งพัฒนาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา โดยเฉพาะที่เป็นภาษาไทย ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ อาทิเช่น บทความ ภาพ บทเรียนโต้ตอบ web-based content, e-learning หนังสือ ไปสเตอร์ เป็นต้น

- เร่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา

^{๑๕} สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, กรอบแนวคิดและความเป็นมาของความสำเร็จล้ม้าในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, เมษายน ๒๕๔๔), หน้า ๓๔-๓๕.

- เร่งฝึกอบรมให้ครูมีความรู้ ความสามารถในการคัดเลือกสื่อการสอนในรูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตร (อาทิ web-based, interactive multimedia, etc.) รวมทั้งจัดทำแผนการสอนและแผนการจัดกิจกรรมในห้องเรียน เพื่อให้มีการนำสื่อดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๖}

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศกับการพัฒนาประชาธิปไตย (NII and Democracy Development)

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะเอื้อประโยชน์ให้ทุกคนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่ยากนัก หากคนมีความรู้ ความรู้จะทำให้คนมีความเท่าเทียมกันโดยเฉพาะความเท่าเทียมกันทางโอกาส สังคมไทยจะเป็นสังคมที่มีพลวัต กล่าวคือ ทุกคนมีเสรีภาพ อิสรภาพ รักการแสวงหาความเป็นจริง และใช้เสรีภาพนั้น เช่นว่า พัฒนาบุคลิกภาพของตนและสังคมได้อย่างเสมอภาค

สิ่งนี้คือพื้นฐานของการปกครองในระบบประชาธิปไตย และประชาธิปไตยที่อยู่บนรากฐานของสังคมแห่งความรู้ย่อมเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคงและถาวร

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะเอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในความคิดที่แตกต่างจากทุกฝ่ายในสังคม ความคิดเห็นดังกล่าวเมื่อใช้ประกอบกับความรู้ทางวิชาการและความรู้อื่นๆ จะทำให้ประชาชนมีข้อมูลที่ครบถ้วนและมากพอ และส่งผลให้การแสดงเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจากทุกๆ กลุ่มของสังคม เจตนาของประชาชนที่แสดงออกจึงเป็นเจตนารมณ์ที่ปราศจากการครอบงำ ชักจูงหรือจู่โจมแต่ประการใด

นอกจากโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศจะนำมาซึ่งความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางโอกาสโดยเฉพาะโอกาสทางการศึกษาตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติยังจะช่วยส่งเสริมสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครอง เช่นสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัว สิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงและกัน สิทธิเสรีภาพในการทำสัญญา และสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น^{๑๗}

อย่างไรก็ตาม ในสภาพของความเติบโตและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในหลายที่ทั่วโลกนี้เอง ก็จะมีสิ่งที่กำลังเป็นปัญหาที่ต้องริบหาทางแก้ไข นั่นก็คือ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง "สารสนเทศและความรู้" ของผู้คนจำนวนหนึ่งอันเกิดขึ้นเนื่องมาจากการขาดโอกาสในการเข้าถึง

^{๑๖} วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับคนไทยยุคใหม่ในเศรษฐกิจฐานความรู้, (กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, มิถุนายน ๒๕๔๔)

^{๑๗} อ้างถึงแล้วใน (๑๒) หน้า ๒๘-๒๙

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยที่ได้มีการให้คำนิยามของ "ความเหลื่อมล้ำ" นี้ในภาษาอังกฤษเรียกว่า "Digital Divide" ซึ่งปัญหานี้กำลังได้รับการกล่าวถึงในวงกว้างทั้งระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก เพราะความเหลื่อมล้ำดังกล่าว จะทำให้ "ช่องว่าง" ของระดับการพัฒนา ทั้งระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบทในประเทศเดียวกัน ยิ่งห่างกันมากขึ้น ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโลกในยุคไร้พรมแดนเช่นนี้

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคของการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ (Digital Divide)

๑. ปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ (Information Infrastructure) เช่น โอกาสในการใช้ไฟฟ้า, การใช้โทรศัพท์และโทรศัพท์มือถือ, การแพร่กระจายของการใช้คอมพิวเตอร์ (Computer Penetration), การใช้อินเทอร์เน็ตและการใช้ดาวเทียม
๒. ปัจจัยเกี่ยวกับความแตกต่างของลักษณะของประชากร (Population Group) เช่น รายได้ (Income), ระดับการศึกษา (Education), ลักษณะของเชื้อชาติและวัฒนธรรม (Racial and Cultural), เพศ/อายุ (Gender/Age), ถิ่นที่อยู่อาศัย (Location), โครงสร้างทางครอบครัว (Family structure) และพื้นฐานด้านภาษาที่ใช้ (Linguistic Background)
๓. ปัจจัยด้านนโยบาย (Geopolitics) นโยบายของรัฐบาลเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการเพิ่มหรือลดระดับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ ตัวอย่างเช่น นโยบายการเปิดเสรีเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้มีการแข่งขันกันมากขึ้น
๔. ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ขนาดขององค์กร, ประเภทของธุรกิจและที่ตั้งขององค์กร^{๑๔}

โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการบริหารภาครัฐที่ดี (NII and Good Governance)

เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างที่เกี่ยวกับการประมวลผลและการบริหารงานทั่วไปทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน งานประยุกต์คอมพิวเตอร์ส่วนมากเริ่มต้นที่งานประมวลผลข้อมูล หรือ Data processing เช่น งานทะเบียน งานเก็บเงินค่าประกันสังคม งานแจ้งความของตำรวจ เป็นต้น ในปัจจุบันการ update ข้อมูลในการประมวลผล มักจะใช้แบบ batch

^{๑๔} อ้างถึงแล้วใน (๑๔) หน้า ๑๑-๑๗

ซึ่งช้า หากเปลี่ยนระบบ on line จะรวดเร็วขึ้น แต่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น เพราะต้องมีระบบคอมพิวเตอร์ที่มีสมรรถภาพเพิ่มมากขึ้นด้วย และยังคงใช้ระบบสื่อสารเชื่อมโยงไปยังที่ต่างๆ

ปัจจุบันแนวโน้มการประยุกต์คอมพิวเตอร์จะมุ่งไปสู่ระบบออนไลน์มากขึ้น เช่น ระบบย้ายเข้า-ออก ระบบจองตั๋วโดยสารรถไฟ ระบบประกันสังคม ระบบควบคุมการจราจร ระบบส่งเอกสารธุรกิจ ระหว่างบริษัทคู่ค้า กรมศุลกากร ธนาคาร การท่าเรือ บริษัทขนส่ง บริษัทประกันภัย ระบบนี้เรียกว่า ระบบ EDI หรือ Electronic Data Interchange

จากระบบประมวลผลข้อมูลที่สะสมข้อมูลไว้ได้มากแล้ว จะนำไปสู่ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร หรือ MIS – Management Information System ซึ่งนำข้อมูลมาค้นกรองเปรียบเทียบให้เป็นรายงานสารสนเทศ เช่น รายงานสรุปเป็นรายคาบ รายงานแนวโน้ม รายงานความผิดพลาดหรือความผิดปกติ รายงานการคาดหมาย เป็นต้น

ปัจจุบันระบบ MIS ยังใช้กันน้อย เพราะผู้บริหารมักไม่ทราบว่าต้องการใช้ข้อมูลและสารสนเทศอะไรบ้าง แต่ผู้บริหารภาครัฐควรใช้อย่างยิ่ง เช่น ถ้ามีระบบ MIS ที่ดีพอ ก็จะทำให้ทราบข้อมูลต่างๆ หลายเรื่อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาในโครงการต่างๆ ทำให้การพัฒนาประเทศโดยรวมบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๙}

ดังนั้นการพัฒนาคน หมายความว่า ไอที ต้องอยู่ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญาอันเอง การที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีผลกระทบอย่างมากภายในประเทศดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะมีการส่งผลต่อวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของตัววัฒนธรรมเอง เดิมทีชนชาติไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาที่สามารถแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ว่ามีอายุมากกว่า ๓๐๐ ปี เป็นชนชาติที่มีอารยธรรมเป็นของตนเองมีการดำรงชีพ มีภาษาพูด ภาษาเขียน มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีค่านิยมที่ดั้งเดิม มีศิลปวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตของชนชาติไทย วิถีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างไทยนี้ถือว่าเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีการสืบทอดจากบรรพชนมาถึงปัจจุบัน โดยมีการปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคม และสภาวะทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปตามกาลสมัยมาโดยตลอด ค่านิยมของวัฒนธรรมไทยอันดั้งเดิมนี้เอง ที่ทำให้สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมมีความปกติสุขสงบ ร่มเย็น และมีผลให้ชาติไทยครองความเป็นเอกราชมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าบรรพชนของเรามีภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเจตนาที่ดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติไทยให้แก่ลูกหลานไทยได้ยึดถือ และปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา สมดังคำกล่าวที่ว่า “การรักษาวัฒนธรรม คือการรักษาชาติ”^{๖๐}

^{๕๙} สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ, “ใน ไอทีเพื่อประชาชน (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๗), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๖๐} คณะอนุกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรมกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙, หน้า ๔๒

วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง

วัฒนธรรม (Culture) เป็นระบบสัญลักษณ์ในสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและสอนหรือถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (Mediator) ในการพัฒนาการดำรงอยู่ (Social Being) ของคนคนหนึ่งให้กลายเป็นมนุษย์ที่มีจิตสำนึกทางสังคม (Social Consciousness) ดังนั้นลักษณะของสังคมจึงขึ้นอยู่กับบริบทของสภาพความเป็นจริงของสังคมนั้นๆ^{๒๑}

ในเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรม (Culture Transmission) เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) นักคิดชาวอังกฤษได้กล่าวไว้ว่า “สังคมกลุ่มหนึ่งๆ ประกอบด้วยปฏิบัติการสังคม (Social Practices) จำนวนมากมายที่ก่อตัวเป็นองค์รวมที่เป็นรูปธรรมของสังคม (Concrete Social Whole Totality) และวัฒนธรรมก็คือการสถาปนาของการปฏิบัติทางสังคม (Constitution of Social Practices) ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติที่มีมูลเหตุจูงใจเนื่องจากสังคมมีเป้าหมายที่จะบรรลุตามที่ได้รับ การปลูกฝังมาจากสังคมและวิธีการที่จะใช้ให้บรรลุเป้าหมายก็ต้องเป็นไปตามกรอบที่สังคมกำหนดไว้” นอกจากนี้ยังมีจุดยืนแบบนักวัฒนธรรมนิยม สายวัตถุนิยม (Materialism) ที่เห็นว่า “กระบวนการผลิต วัฒนธรรม (Cultural Production) หรือกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Reproduction for Culture Transmission) ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมแบบรูปธรรม (สิ่งที่จับต้องได้ เช่น สิ่งของ เครื่องใช้ ต่างๆ) หรือนามธรรม (สิ่งของที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความคิด ทักษะ ค่านิยม) ล้วนแล้วแต่ต้องการ องค์ประกอบเช่นเดียวกับการผลิตทั่วไป คือจำเป็นมีวัตถุดิบ เครื่องมือการผลิต ระบบการแบ่งงานกันทำ วิธีการ และขั้นตอนการผลิต สถานที่ เวลา สภาพแวดล้อม เป้าหมาย ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เป็นต้น”^{๒๒}

เนื้อหาทางวัฒนธรรมจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ๘ หมวด คือ (๑) ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (๒) ขนบธรรมเนียมประเพณี (๓) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย (๔) ค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติ (๕) ความเชื่อต่างๆ (๖) การแต่งกายไทย (๗) สถาปัตยกรรมไทย (๘) การใช้ภาษาไทย^{๒๓}

^{๒๑} กาญจนา แก้วเทพ, *สื่อสองวัฒนธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง, ๒๕๓๙)

^{๒๒} อมรา พงศาพิชญ์, *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

^{๒๓} ศศิวิมล สันตราษฎร์ภักดี, “การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย ผ่านสื่อนวนิยายและสื่อละครโทรทัศน์ เรื่อง “สี่แผ่นดิน”,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

วัฒนธรรมในปัจจุบันได้ถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะที่มีสื่อเป็นตัวกลาง (Mass-Mediated Culture) เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่แสดงถึงวัฒนธรรมไทยในยุครัตนโกสินทร์ เรมอนด์ วิลเลียม ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า " ในขณะที่ทุกวันปฏิบัติการสังคม (Social Practices) จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมผ่านสื่อต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ในระยะยาวแล้วจะมีเพียงทางวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะคงมีชีวิตยืนยาวเพราะได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง " นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า "แนวทางในการศึกษาวัฒนธรรมนั้นจะต้องพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม คือต้องศึกษากระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural Productions) และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Reproduction for Culture Transmission) ว่าวัฒนธรรมนั้นผลิตขึ้นมาได้อย่างไร ใครผลิต ดำเนินการอย่างไร"^{๒๔}

ในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันเราจะพบความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมในด้านการดำรงชีวิต วัฒนธรรมไสยศาสตร์ วัฒนธรรมเทคโนโลยีเชิงบริโภค วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมพุทธศาสตร์ อันเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน

แต่จากการพัฒนาประเทศในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า มีการเพิ่มผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และผลกระทบจากความเจริญอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีและกระแสแห่งการสื่อสารที่ไร้พรมแดน (Globalization) แล้ว ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยที่เคยสงบสุขจากสังคมภาคเกษตรกรรมเปลี่ยนมาเป็นสังคมแห่งการแข่งขันในภาคอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ค่านิยมที่ดีของสังคมไทยที่มีอยู่ถูกปล่อยปละละเลย เช่น ความเป็นครอบครัว ความสันโดษ การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีที่มีต่อกันลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดเจตคติในการทำงานร่วมกัน ขาดจิตสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อนอง ครอบครัว และชุมชน มีการรวมตัวของคนเพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและปัญหานานัปการ"^{๒๕}

ในยุคโลกาภิวัตน์ ระบบเครือข่ายสื่อตะวันตกนี้ได้สร้างและขยายเครือข่าย และหน่วยงานขึ้นครอบครองโลก จนเรียกกันโดยทั่วไปว่าสื่อโลก (Global Media) การรุกรานสื่อตะวันตกและอันตรายของสื่อ เป็นเรื่องที่ยากจะมองเห็นได้ เพราะคนไทยโดยทั่วไป เวลาที่พูดถึงสื่อตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่ออเมริกัน เราจะคิดถึงคำ ๒ คำแรก คือคำว่า โลกเสรี (Free World) และอีกคำหนึ่งคือ สื่อเสรี (Free Press) หรือกล่าวอย่างสรุปคือ ตะวันตก (อเมริกา) ทำให้เราเชื่อว่า สื่อของเขา คือ ตัวแทนความเป็นอิสระ เสรีและเป็นประชาธิปไตย และเสรีภาพของสื่อคือพื้นฐานของ "อิสรภาพ และเป็นประชาธิปไตย" มาภาพนี้ถูกต่อภาพด้วยการแสดงตัวของสื่อตะวันตก ว่าสนใจอย่างยิ่งต่อปัญหาสิทธิมนุษยชน ปัญหา

^{๒๔} อ้างถึงแล้วใน (๒๒) หน้า ๑๑-๑๒

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘, หน้า ๓๖

ความโปร่งใส ปัญหาสิ่งแวดล้อม การต่อต้านเผด็จการ และเสรีภาพด้านข่าวสาร ซึ่งทำให้เราตาบอดสนิท ไม่สามารถมองเห็นด้านที่น่ากลัวและตรงกันข้าม หรือด้านที่อันตรายของสื่อตะวันตก

อีกประการหนึ่ง ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน คือ เราเข้าใจว่า ตะวันตกคือศูนย์แห่งอารยธรรมโลก ดังนั้น ความรู้สึกที่ว่า เราอ่อนกว่า ต้องเชื่อฟังข่าวสารตะวันตก ต้องรับวัฒนธรรมตะวันตก กลายเป็นส่วนที่เป็นปรกติของชีวิตทางวัฒนธรรมและความรับรู้ของคนไทย ซึ่งการเกิดขึ้นของสื่อไร้พรมแดน (Global Media) ได้ส่งอิทธิพลที่ยิ่งใหญ่ในการกำหนดเหนือทิศทางของข่าวสารในประเทศไทย และความเชื่อของผู้คนในสังคมไทย การกำหนดเหนือนี้ ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเนื่องจาก

ประการแรก คือ เราตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำจากสื่อตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะด้านของการข่าวและบันเทิงสืบทอดกันมายาวนาน กลายเป็นประเพณีสืบทอดก่อความเชื่อที่ว่า “ทุกอย่างที่ชาวตะวันตกบอกคือความจริง” เช่น กรณีที่สหรัฐอเมริกาไม่รับรองการขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีของนักการเมืองไทยที่ได้รับการเลือกตั้งในบางสมัย เป็นต้น

ประการที่สอง Global Media ใช้วิธีการการถล่มทลายของข่าวสารตะวันตก จนสามารถสร้างกระแสความบ้าคลั่งสิ่งๆ ที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ และมองเห็นแต่ด้านดีของกระแสโลกาภิวัตน์

ประการที่สาม ความไร้ภูมิปัญญาของชนชั้นนำไทย ความเป็นทาสทางปัญญาและทางวัฒนธรรม ได้ทำให้เกิดกระแสตามตะวันตกอย่างหลับหูหลับตา ขบวนการล้างสมองให้คนไทยหลงไหลและคลั่งไคล้ เป็นสิ่งที่ทำได้โดยไม่ยากนัก เพียงแต่สร้างให้เกิดกระแสขึ้น คนไทยกลัวตกกระแสอยู่แล้ว ก็จะวิ่งตามกระแส^{๒๖}

ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของสื่อในการต่อยอดบรรทัดฐานในสังคม (The Enforcement of Social Norms) ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศรวมทั้งสื่อมวลชน สามารถทำหน้าที่ได้ ๓ ประการใหญ่ คือ

๑. ทำหน้าที่ต่อยอดวัฒนธรรมและจิตสำนึกที่มีอยู่ในสังคม
๒. ทำหน้าที่หยิบยกเอาคุณค่า วัฒนธรรมหรือสำนึกบางอย่างที่ถูกละเลยจากสังคมขึ้นมาและนำเสนอ ให้อยู่ในความสนใจของสังคม
๓. ทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคมที่มีอยู่ หรือค่านิยมที่มีอยู่ในขณะนั้น^{๒๗}

โดยสื่อจะถูกจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ที่ใช้ในการเผยแพร่วัฒนธรรม ได้ดังต่อไปนี้^{๒๘} คือ สื่อบุคคล (People), สื่อวัสดุ (Materials), สื่ออาคารสถานที่ (Sites or Settings), สื่อกิจกรรม (Activities)

^{๒๖} ยุค ศรีอาริยะ , “จักรวรรดิสื่อครองโลก: สงครามล่าอาณานิคมทางวัฒนธรรม, “ ใน วิกฤติสื่อมวลชน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ตุลาคม ๒๕๕๑), หน้า ๓๗-๓๙.

^{๒๗} เด่นเดือน เหลืองแข็ง, “บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสนับสนุนวัฒนธรรมการเลี้ยงชีพจากตัวเลข,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙.

และสื่อเครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipment) ซึ่งสื่อเครื่องมือและอุปกรณ์นี้เป็นทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อช่วยในการผลิตหรือใช้ร่วมกับทรัพยากรอื่น ส่วนมากมักเป็นเครื่องมือด้านไอทีที่คนอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพราะฉะนั้นข้อคำนึงในการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรม

ถึงแม้เราจะเข้าใจถึงวิธีการและขั้นตอนการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นอย่างดีแล้ว การปฏิบัติการใช้สื่ออาจล้มเหลวได้ ด้วยยังมีหลักการสำคัญบางประการที่ต้องคำนึง นักการศึกษาและนักสื่อมวลชนหลายท่าน ได้ทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่ง สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการนำสื่อมาใช้เพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมได้ว่า ควรจะต้องคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

๑. สื่อนั้นต้องมีมนุษยธรรม หมายความว่า การใช้สื่อนั้นต้องถือเอา "คน" เป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เอาเทคโนโลยีหรือผลกำไรเป็นเป้าหมาย

๒. การจัดทำสื่อต้องเริ่มจากสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ และต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนมี เช่น ด้านการผลิตสื่อ ควรใช้วัสดุจากท้องถิ่น เทคโนโลยีจากท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน บางทีการใช้สื่อ อาจจะต้องย้อนรอยกลับไปหารูปแบบและวิถีทางของสื่อ ที่เคยมีอยู่ในชุมชน^{๒๙}

๓. การใช้สื่อต้องช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในระบบ คุณค่าอันดีงาม ที่ตนมีอยู่ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงอันใด การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่สอดคล้องกับคุณค่าดั้งเดิม

๔. การใช้สื่อนั้นต้องให้ผู้รับสามารถเข้าใจปัญหาสภาพแวดล้อมของตนเอง เช่น รู้สาเหตุว่าทำไมน้ำท่วม ทำไมหมู่บ้านของตนแห้งแล้ง ซึ่งการรู้สาเหตุที่แท้จริงจะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

๕. การใช้สื่อจะต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของ "ความเป็นชุมชน" อย่างแท้จริง และในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น

นอกจากนี้ สุริยา รัตนกุล (๒๕๓๑) ยังให้แนวคิดเพิ่มเติมอีกว่า การใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องคำนึงถึง ความรู้ในวัฒนธรรม ซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับมีส่วนร่วมกันอยู่ ซึ่งสิ่งนี้สำคัญยิ่ง ถ้าต้องการให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างราบรื่น^{๓๐}

^{๒๙} Ely, Donald P "The filed of education technology a statement of definition." Audiovisual Instruction. (17October, 1972): p36-43

^{๒๙} กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสองวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง, ๒๕๓๙) หน้า ๑๘๖.

^{๓๐} สุริยา รัตนกุล, "วัฒนธรรม และการสื่อสาร," วารสารภาษาและวัฒนธรรม ๗ ฉบับที่ ๑ (๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๓๑): ๒๐.

ความต้องการในการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรม

คำกล่าวที่ว่า "คุณภาพวัฒนธรรม คือคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตประเมินค่าจากคุณภาพวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมสูงส่ง คุณภาพของประชาชนต้องดี ถ้าวัฒนธรรม ยุ่งเหยิงคุณภาพของประชาชนป่าเถื่อน และถ้าวัฒนธรรมตกต่ำ คุณภาพของคนสืบสวนวาย" ซึ่งในปัจจุบัน เห็นได้ว่าประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจล่มสลาย สังคมสืบสวนวาย ก็ย่อมแสดงว่า คุณภาพของวัฒนธรรมของเรากำลังตกต่ำ กระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของประเทศได้ตระหนักถึงปัญหานี้ จึงแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาชุดหนึ่งในปี ๒๕๓๘ ทำการศึกษาสาเหตุของคุณภาพวัฒนธรรมที่ตกต่ำนี้ คณะทำงานได้ประเมินความล้มเหลวทางวัฒนธรรม ว่ามีปัจจัยสำคัญ ๖ ประการด้วยกันคือ

๑. **ความรู้ (Knowledge)** คือ ขาดความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น รากเหง้าวัฒนธรรมเดิม วัฒนธรรมร่วมสมัย แล้วสังเคราะห์ให้ได้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดี ควรรักษาสืบทอดอะไร ควรเลือกเก็บรักษาไว้เป็นเอกสารทางวิชาการ อะไรคือปทัสถานและมาตรฐานของวัฒนธรรม

๒. **การเผยแพร่ (Diffusion)** คือ ไม่มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบว่า ของดีในวัฒนธรรมคืออะไร

๓. **การบำบัดรักษา (Treatment)** คือ มีของดีในท้องถิ่นแต่ปล่อยให้ละลายหายไป ไม่เอาใจใส่ในการสงวนรักษา อนุรักษ์และบูรณะให้เหมาะสมกับรูปแบบและสาระสำคัญของวัฒนธรรมนั้นๆ จนปล่อยให้สูญเสียชีวิต

๔. **การศึกษา (Education)** คือ การศึกษาที่ตัดขาดจากรากเหง้าวัฒนธรรมตนเอง สอนแต่วัฒนธรรมต่างชาติ จนเยาวชนตกเป็นทาสทางวัฒนธรรม อีกทั้งครอบครัวขาดการสืบทอดตามประเพณีและวิถีชีวิตประจำวัน

๕. **การแลกเปลี่ยน (Exchange)** คือ การขาดการศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของเรากับวัฒนธรรมต่างชาติ ไม่มีการวิเคราะห์หลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างชาติ แล้วนำมาปรับปรุงสร้างสรรค์เทคโนโลยีของตนเองให้ก้าวหน้า

๖. **การพัฒนาวัฒนธรรม (Development)** คือ มีการพัฒนาวัฒนธรรมที่ไม่ตรงประเด็น พัฒนาจนกลายเป็นทาสทางวัฒนธรรม สูญเสียเอกลักษณ์ของตนเอง จนเป็นทาสทางปัญญา เป็นความล้มเหลวและนำไปสู่การสูญชาติ เป็นความล้มเหลวที่สำคัญที่สุด^{๑๑}

คนไทยมีลักษณะนิสัยที่เปิดกว้างยอมรับวัฒนธรรมอื่น มีขันติต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของโลกภายนอก คนไทยพร้อมที่จะรับวัฒนธรรมต่างถิ่นในส่วนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม

^{๑๑} สำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐, หน้า ๙๐-๙๑

ธรรมไทย และช่วยสนองต่อความต้องการของมนุษย์ เมื่อมองในด้านการพัฒนา แนวทางพื้นฐาน คือ ควรวางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อมิให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และควรเป็นไปอย่าง สอดคล้องกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย อาทิ ค่านิยม ศาสนา ความถูกต้องเหมาะสม มาตรฐานทาง สังคม ฯลฯ

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมไทย จึงสื่อออกมาให้เห็นถึงการ เปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียจากอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศ

อิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศกับวัฒนธรรมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป

- การพนันบนอินเทอร์เน็ต บนอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน พบว่ามีบริการเครือข่ายบ่อน กาสีโนไม่น้อยกว่า ๑๐๐ บริษัท ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา ยุโรป อเมริกาใต้ เปิดให้บริการแก่นักเสี่ยงโชคตลอด ๒๔ ชั่วโมง ลักษณะคล้ายเป็นบ่อนกาสิโนจริงในลาสเว กัส หรือ มาเก๊า ในฮ่องกง ผู้เล่นจะต้องมีบัตรเครดิตนานาชาติ เช่น โคนอร์คัลบ วีซ่า มาสเตอร์การ์ด หรือ ยูโรการ์ด เมื่อบริษัทผู้ให้บริการบ่อนกาสิโนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ตรวจสอบบัญชีบัตรเครดิต ของผู้เล่นถูกต้องแล้ว จะให้ผู้เล่นที่โอนเงินตามจำนวนที่ต้องการ นำไปเล่นการพนัน การจ่ายเงินชนะ พนันผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของบ่อนกาสิโนนี้ ยังไม่มีการเสียภาษีเหมือนบ่อนการพนันทั่วไป กลับ กลายเป็นว่าเครื่องมือข่าวสารทางเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยสนับสนุนวัฒนธรรมด้านการเสี่ยงดวง การ ค้าพนัน อันเป็นวัฒนธรรมที่เป็นไปในทางไม่สร้างความเจริญกับกลุ่มคนนั้นๆอยู่แล้ว แต่กลับสนับสนุน ให้มีวเมากับการเล่นการพนัน เพราะจะเข้าไปใช้บริการได้ง่ายและเจ้าของวัฒนธรรมการพนันนั้นก็มัก จะเป็นประเทศทางซีกโลกตะวันตกที่ได้รับผลประโยชน์จากกิจการดังกล่าวอย่างมากมาย

กรณีดังกล่าว ประเทศไทยยังไม่สามารถหามาตรการที่เหมาะสมมาควบคุมได้ เจ้า หน้าที่ยังไม่มีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัย และบุคลากรที่เชี่ยวชาญมาทำงานเป็นหน่วยเฉพาะเพื่อ ควบคุมบ่อนกาสิโนให้ได้ผลดี แม้ขณะนี้ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. ๒๕๗๘ และแก้ ไขมาจนถึงฉบับที่ ๘ แล้ว พ.ศ. ๒๕๐๕ พร้อมได้ออกกฎกระทรวงบังคับไม่น้อยกว่า ๒๒ ฉบับ ทั้งรายชื่อ บัญชีการพนัน ก. และ ข. ไม่ได้ระบุชื่อการพนันที่เล่นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในขณะนี้

- การแพร่ภาพลามกบนอินเทอร์เน็ต ภาพลามกหรือสารสนเทศลามก (Pornography) ที่แพร่อยู่บนอินเทอร์เน็ตสามารถเรียกดูได้ทั่วโลก การควบคุมค่อนข้างเป็นเรื่องยาก เนื่องจาก ศูนย์บริการสารสนเทศมีหลายแห่ง และมีผู้ใช้บริการทั่วโลก และมีจำนวนมาก จึงไม่อาจพิจารณาได้ว่าภาพ เหล่านั้นเป็นภาพลามกหรือไม่ ในต่างประเทศบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาใช้คำว่า "อนาจาร" โดยให้ ความหมายนี้เมื่อปี ๒๕๐๐ คือ การนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับเพศทางสื่อสารมวลชน เมื่อพิจารณาแล้ว จึงไม่ผิด ตามกฎหมายลามก แต่การแพร่ภาพบนอินเทอร์เน็ตดังกล่าว ไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมและ

วิถีชีวิตของคนไทย แม้ว่าประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติปรามการทำให้แพร่หลายและการค้าวัตถุอันลามก พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๓ เกี่ยวกับผู้ให้บริการสื่อลามกแล้วก็ตาม แต่กฎหมายไทยก็ให้โทษค่อนข้างต่ำในขณะที่แนวโน้มของการก่อให้เกิดอาชญากรรมจากการเสพภาพลามกมีแนวโน้มสูงขึ้น^{๒๒}

และจากสื่อภาพลามกนี้เองทำให้วัฒนธรรมไทยที่สั่งสอนให้ผู้หญิงรักษาวนลงตัวมีความสำคัญอันจะสามารถเตือนสติเยาวชนได้น้อยลงไปทุกวัน เพราะกระแสการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกเกี่ยวกับเรื่อง free sex ทำให้วัยรุ่นไทยซึ่งเดิมที่มีความอยากรู้อยากลองในเพศตรงข้ามอยู่แล้วอันเนื่องมาจากสังคมค่อนข้างเข้มงวดกับการวางตัวและแสดงออกต่อเพศตรงข้ามอยู่แล้ว พุดง่ายๆ ก็คือ ยิ่งห้ามเหมือนยิ่งยุ ก็เลยกลายเป็นน้ำมนต์ที่เติมเชื้อไฟให้กับวัยรุ่นที่ไม่สามารถสะกดกลั้นภาวะความต้องการและแสดงออกได้ ให้ถลาลึกเข้าไปหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของตัณหา จนเสียโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ในด้านต่างๆ จากอินเทอร์เน็ตได้

- การทำหน้าที่ในการสนับสนุนวัฒนธรรมการเลี่ยงโทษจากตัวเลข จากผลการวิจัยพบว่าการปรับตัวของวัฒนธรรมการเลี่ยงโทษจากตัวเลขในสังคมไทย สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ลำดับชั้น ได้แก่ วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมประชาชน และวัฒนธรรมมวลชนในที่สุด อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้เป็นวัฒนธรรมมวลชนอย่างเป็นทางการ เนื่องจากยังมีลักษณะบางประการที่เป็นวัฒนธรรมประชาชนผสมอยู่ด้วย สื่อสิ่งพิมพ์รูปแบบต่างๆ ที่นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องและนำการเลี่ยงโทษจากตัวเลขโดยตรงเหล่านั้น ได้ทำหน้าที่ในการให้สถานภาพการเลี่ยงโทษจากตัวเลข โดยเฉพาะในแง่ของการยกระดับทางวัฒนธรรมและการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคม นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการตอกย้ำค่านิยมบางประการในสังคมไทย โดยเป็นไปในลักษณะที่จะลึกลงไปสู่ค่านิยมดั้งเดิม และประการสุดท้ายก็คือ สิ่งพิมพ์เหล่านี้ได้ทำหน้าที่ในการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้คนในสังคมยึดติดกับการเลี่ยงโทษจากตัวเลขมากขึ้น^{๒๓}

- สภาพของมนุษย์ที่เป็นนักเสพเทคโนโลยี ผลจากเทคโนโลยีในด้านการเสพบริโภคหรือใช้สนองความต้องการ สรุปได้ดังนี้

๑. คนมักง่ายยิ่งขึ้น เพราะเทคโนโลยีแบบนี้ทำให้คนสะดวก จะทำอะไรก็เพียงแค่กดปุ่ม ไม่ต้องเพียรพยายาม จะทำอะไรก็ง่ายไปหมดเพราะมีเทคโนโลยีช่วยอำนวยความสะดวก ในเมื่อไม่มีนิสัยเก่าในการสู้สิ่งยากที่อยากจะทำ การสร้างสรรค์ต่อไปด้วยความเพียรพยายาม ทำให้ยังมีนิสัยเห็นแก่ง่ายหรือมักง่ายยิ่งขึ้น คุณสมบัติที่จะติดตัวไปก็คือการเป็นคนที่มีความอดทนต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอดทนต่อการรอคอย

^{๒๒} อรรถนพ เรียงถาวร, "กฎหมายไทยก้าวไปทันใหม่กับอินเทอร์เน็ต," ใน หนังสือชุดความรู้ โลกของสื่อ ฉบับสื่อมวลชนในปี ๒๐๐๐ (กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือเล่มชุดความรู้ของภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๘-๑๓๐.

^{๒๓} อ้างถึงแล้วใน (๒๖) หน้าแรก

๒. กลายเป็นคนทุกข้ง่าย เพราะการที่ทำอะไรโดยไม่ต้องเพียรพยายามจนเกิดความเคยชิน พอขาดสิ่งอำนวยความสะดวกนิดหน่อยก็ทุกข์ทันที จึงทำให้คนในยุคนี้ทุกข้ง่าย

๓. อินทรีย์เสื่อมความเฉียบคม เพราะมนุษย์เราอยู่ในโลกนี้โดยใช้อินทรีย์ คือ ตา หู ฟัง สมองคิด มือ ใช้งานต่างๆ จึงต้องฝึกฝนอินทรีย์ทำให้มีความถนัดชำนาญ ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่พอนำเทคโนโลยีทาสยวิสัยของอินทรีย์และมาทำหน้าที่แทน เราก็ไม่ต้องใช้อินทรีย์ ทำให้เกิดความเสื่อมของอินทรีย์ สิ่งก็ตามมาก็คือการพึ่งพาเทคโนโลยีโดยไม่เป็นตัวของตัวเอง ถ้าไม่มีเทคโนโลยีก็จะไม่สามารถทำอะไรได้เลย^{๓๔}

- **ค่านิยม แนวคิด และการปลูกฝังและการปลูกฝังบทบาทของหญิงชาย** ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้น คือ มีคนจำนวนมากที่ไม่เคยสนใจเรื่องการแต่งตัวเป็นเพศตรงข้าม (ในชีวิตจริง) กำลังหันมาสนใจที่จะสร้างอัตลักษณ์ (อำพรางตัว) ทางเพศที่ไม่ใช่เพศที่แท้จริงของตัวเอง โดยอาศัย CMC (ชุมชนที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง computer-mediated community) และอินเทอร์เน็ตเป็นเวทีทดลองใน cyberspace ทำให้รู้สึกอิสระในการแสดงออกมากขึ้นหรืออาจเป็นไปได้ว่าทั้งหญิงและชายใช้เป็นที่พบปะกัน ล้อแหลมต่อกรความปลอดภัยโดยเฉพาะในผู้หญิงซึ่งไม่สามารถรู้เท่าทันอาชญากรที่อาจแฝงมาในรูปของคู่สนทนา หรือถ่ายทอดการถูกล่อลวงต่างๆ ได้^{๓๕}

ผู้ชายกับผู้หญิงมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องของความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะสังคมและวัฒนธรรมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงมักเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ (Emotion) โอนอ่อนผ่อนตาม (submissive) และเป็นแม่บ้านแม่เรือน^{๓๖} และผู้หญิงถูกชักจูงได้ง่ายกว่าผู้ชาย ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ผู้หญิงจึงเท่ากับได้พลักบทบาทของการตนเอง มีการตอบรับข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น และทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น ดังนั้นหากการเสพข้อมูลสารสนเทศโดยไม่กลั่นกรองให้ดีเสียก่อน ผู้หญิงมักจะเป็นเหยื่อของเทคโนโลยีสารสนเทศโดยที่ไม่รู้ตัวได้ เพราะถูกจัดให้บริโภคข่าวสารที่จริงบ้าง เท็จบ้าง เพื่อชักนำเข้าสู่กลไกทางการตลาด หรือกระบวนการที่ไม่ถูกกฎหมายได้ง่ายมาก

- **สื่อมวลชนยังไม่ให้ความสำคัญต่อผลกระทบต่อการศึกษาและค่านิยมของสังคม** สื่อมวลชนทุกประเภท มีผลกระทบต่อค่านิยม จิตวิทยามวลชน และการศึกษาโดยตรงและกว้างขวาง เยาวชนไทยในเมืองใช้เวลาค่อนข้างมากดูโทรทัศน์และในหลายรายการ ผู้จัดรายการหวังผลเชิง

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), "ไอทีภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์)," ใน **ไอทีเพื่อประชาชน** (กรุงเทพฯ, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๓๕} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, **มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่** (กรุงเทพฯ: นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๓๖} William D. Fooks, (๑๙๗๑, ๒๑๓) อ้างไว้ใน ดร.ประมะ สตะเวทิน, **การสื่อสารมวลชน, กระบวนการและทฤษฎี**, ๒๕๓๙, หน้า ๑๐๖.

ความเป็นผู้นำ ที่นำเอาผู้ต้องหา หรือผู้มีพฤติกรรมน่าสงสัยออกจากรายการ จนดูคล้ายเป็นผู้ชนะ ทำให้เยาวชนเกิดการเลียนแบบ แต่ไม่รู้ว่าเป็นต้นแบบในทางที่ดีหรือไม่ดี ดังนั้นสื่อควรจะยกย่องคนดี ดิคนเลวด้วย

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) แพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว มีการใช้เทคโนโลยีในด้านต่างๆ ในการสื่อสารข้อมูล ในการรื้อปรับระบบกระบวนการผลิตและการบริการ (Re-engineering) มีการใช้ในการโฆษณา มีการใช้ในการปลุกกระตมเทคโนโลยีนี้และเทคโนโลยีใดๆ ก็ตาม มีทั้งคุณและโทษ เช่น ในอดีต คนกับคนสื่อสารกัน คนกับธรรมชาติสัมผัสกัน ดังนั้นสุนทรียภาพในด้านต่างๆ เกิดขึ้นโดยคนสื่อสารโดยตรงกับคนและคนโดยตรงกับธรรมชาติ แต่ในอนาคตคนสื่อสารกันผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์และIT คนกับธรรมชาติสื่อสารกันผ่านเครื่อง ถ้าเราไม่รู้เท่าทัน ผลร้ายก็จะตามมา ในแง่ของการเป็นประเทศนั้น ผู้ใดครองข้อมูล ผู้นั้นชนะ ขณะเดียวกันวัฒนธรรมต่างถิ่นก็แพร่กระจายมารวดเร็ว ข้อที่เราควรพึงสังวรณ์ คือ เทคโนโลยีเป็นนายที่เร็ว แต่เทคโนโลยีเป็นบ่าวที่ดี^{๓๓}

กล่าวโดยสรุป เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นตัวกลางสำคัญในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม หรือดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป กันมา วัฒนธรรมต้องอาศัยสื่อทุกรูปแบบ ถ้าไม่มีการสื่อสารการแสดงออกทางวัฒนธรรมจะทำได้ สื่อจึงช่วยให้รูปแบบทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์สามารถสืบทอดและเรียนรู้กันได้ สื่อที่มีความสำคัญมากคือ รูปแบบการใช้ภาพและการใช้ความคิด ซึ่งจะเป็นตัวช่วยในการเกิดการเรียนรู้ทางสังคม^{๓๔}

การที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้เผยแพร่วัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของสื่อแต่ละชนิดว่าเหมาะสมกับเนื้อหาของวัฒนธรรมหรือไม่ ซึ่งสื่อแต่ละชนิดมีคุณลักษณะไม่เหมือนกัน จึงต้องจำแนกประเภทของสื่อที่ใช้เผยแพร่วัฒนธรรมให้ชัดเจน

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อเราจะเห็นได้ว่า สื่อ สามารถทำให้เกิดแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (An Impulse of Culture) โดยสื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นพาหนะขนส่ง ถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือของวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่ในการส่งเสริมทัศนคติ จูงใจ และส่งเสริมรูปแบบของพฤติกรรมของคนในสังคม ตลอดจนก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมและเป็นเครื่องมือสำคัญทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมได้ ตลอดจนสามารถสะท้อนให้

^{๓๓} ศ. ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต, "การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์: เสริมสร้างสมรรถนะไทยในประชาคมโลก," ใน **ไอทีเฉลิมพระเกียรติ** (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, มิถุนายน ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๙.

^{๓๔} ดร. จรัล ทองเกษม, "ปรัชญาและทฤษฎีทางวัฒนธรรม," **วารสารวัฒนธรรมไทย** ๓๓, (๑๒ กันยายน ๒๕๓๙): หน้า ๒๐.

เห็นถึงวัฒนธรรมของสังคม สิ่งที่ต้องระวังคือ การแทรกแซงทางวัฒนธรรมของต่างประเทศ ซึ่งเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งเป็นอันตรายต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ^{๓๙}

สารสนเทศไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะในด้านการทำธุรกิจเท่านั้น แต่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารงานของรัฐบาลและหน่วยงานรัฐบาลทั้งหลายด้วย สารสนเทศเกี่ยวกับประชากรและภูมิศาสตร์ทำให้กระทรวงศึกษาธิการ สามารถกำหนดได้ว่าสมควรตั้งหรือยุบโรงเรียนที่ไหนบ้าง ข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับคนที่เป็นอาชญากรเศรษฐกิจ ทำให้กระทรวงพาณิชย์และกรมสรรพากรติดตามความเคลื่อนไหวในทางมิชอบและหาทางป้องกันอาชญากรรมเศรษฐกิจที่บุคคลเหล่านี้จะก่อให้เกิดในอนาคตได้ สารสนเทศเกี่ยวกับพัฒนาการและการเติบโตของอุตสาหกรรมต่างๆ ในประเทศและต่างประเทศช่วยให้กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย ร่วมกันจัดการส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนากำลังคนได้ถูกต้องตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรมนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้เอง จึงอาจสรุปได้ว่า สารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการและการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน และสำคัญยิ่งที่ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องให้ความสนใจและศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะการที่จะนำเอาความรู้ในเรื่องนี้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยไม่ละเลยต่อวัฒนธรรมของชาติที่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป แต่สามารถที่จะประยุกต์ใช้และนำเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นมาส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในดำรงอยู่อย่างมีระเบียบแบบแผน เป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อให้ก้าวเข้าสู่โลกาภิวัตน์ในยุคข้อมูลข่าวสารที่เรียกได้ว่าสมบูรณ์อย่างแท้จริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๓๙} ประมะ สตะเวทิน, ๒๕๓๙, หน้า ๑-๔.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

๑. กาญจนา แก้วเทพ, **สื่อสองวัฒนธรรม รม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อมรินทร์ พรินติง, ๒๕๓๙)
๒. กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, **มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่**, (กรุงเทพฯ: นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓)
๓. ดร. ครรชิต มาลัยวงศ์, **แนวทางใช้ไอทีในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ**, (กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๑๙๙๘)
๔. **วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับคนไทยยุคใหม่ในเศรษฐกิจฐานความรู้**, (กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, มิถุนายน ๒๕๔๔)
๕. สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, **กรอบแนวคิดและความเป็นมาของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้** (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, เมษายน ๒๕๔๔)
๖. อมรา พงศาพิชญ์, **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์**, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘)

บทความในหนังสือ

๗. ดร. อาทิตย์ อุไรรัตน์, "เทคโนโลยีสารสนเทศกับการให้บริการสาธารณสุข," ใน **ไอทีเพื่อประชาชน** (กรุงเทพฯ, ๒๕๓๗)
๘. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), "ไอทีภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา(ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์)," ใน **ไอทีเพื่อประชาชน** (กรุงเทพฯ, ๒๕๓๗)
๙. ยุค ศรีอาริยะ, "จักรวรรดิสื่อครองโลก: สงครามล่าอาณานิคมทางวัฒนธรรม," ใน **วิกฤตสื่อมวลชน** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติงแอนด์พับลิชชิง, ตุลาคม ๒๕๔๑)
๑๐. ศ. ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต, "การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์: เสริมสร้าง

สมรรถนะไทยในประชาคมโลก," ใน **ไอทีเฉลิมพระเกียรติ** (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, มิถุนายน ๒๕๓๘)

๑๑. ศ. ดร. ไพรัช ธีรพงษ์และคณะ ช่างกล่อม, "ประเด็น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการศึกษา," ใน **รายงานการศึกษาวิจัยประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๑** (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, พฤษภาคม ๒๕๔๑)
๑๒. ศ. สุภัฏญา สุตบรรทัด, "หมู่บ้านโลกาภิวัตน์ "อัจฉริยะ หรือ อวิชา", " ใน **ไอทีเฉลิมพระเกียรติ** (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, มิถุนายน ๒๕๓๘)
๑๓. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, "เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ," ใน **ไอทีเพื่อประชาชน** (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๗)
๑๔. สุวัจน์ ลิปตพัลลภ, "ไอทีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม," ใน **ไอทีเพื่อประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๗)
๑๕. อรรถนพ เขียรถาวร, "กฎหมายไทยก้าวไปทันใหม่กับอินเตอร์เน็ต," ใน **หนังสือชุดความรู้โลกของสื่อ ฉบับสื่อมวลชนในปี ๒๐๐๐** (กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือเล่มชุดความรู้ของภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔)

วารสาร

๑๖. ดร. จรัล ทองเกษม, "ปรัชญาและทฤษฎีทางวัฒนธรรม," **วารสารวัฒนธรรมไทย** ๓๓ (๑๒ กันยายน ๒๕๓๘)
๑๗. สุริยา รัตนกุล, "วัฒนธรรม และการสื่อสาร," **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** ๗ ฉบับที่ ๑ (๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๓๑)

วิทยานิพนธ์

๑๘. เด่นเดือน เหลืองแข็ง, "บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการสนับสนุนวัฒนธรรมการเลี้ยงชีพจากตัวเลข," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘)

๑๙. วรณรัตน์ รัตนวราจค์, "ประสิทธิผลของระบบการประชุมทางไกลในการฝึกอบรม,"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๙)
๒๐. ศศิวิมล สันตราษฎร์ภักดี, "การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการถ่ายทอด
วัฒนธรรมไทย ผ่านสื่อวิทยุและสื่อละครโทรทัศน์ เรื่อง "สี่แผ่นดิน",
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๙)

เอกสาร

๒๑. คณะอนุกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรมกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙
๒๒. นักศึกษาภาควิชาธุรกิจศึกษาและสัมพันธ์ วิชาเอกเลขานุการ คณะบริหารธุรกิจ
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, "การสัมมนาทางวิชาการ "เทคโนโลยีสารสนเทศกับ
วิถีชีวิตคนไทย," เอกสารในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศกับ
วิถีชีวิตคนไทย เสนอที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตปทุมธานี, ๗
กันยายน ๒๕๓๘.
๒๓. ปรมะ สตะเวทิน, ๒๕๓๙
๒๔. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘
๒๕. สำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐

ภาษาต่างประเทศ

๒๖. Ely, Donald P "The filed of education technology a statement of definition."
Audiovisual Instruction, (17 October, 1972)
๒๗. Gillman, P. Devlopment, 1984, เรื่องเดิม
๒๘. Taylor, Graham, 1988 อ้างไว้ใน รายงานผลการวิจัยเชิงสำรวจ ความรู้ ทัศนคติ
และการยอมรับของประชาชนต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ, ศาสตราจารย์
สุกัญญา สุดบรรทัด, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙
๒๙. William D. Fooks, (1971,213) อ้างไว้ใน ดร.ปรมะ สตะเวทิน, การสื่อสารมวลชน,
กระบวนการและทฤษฎี, ๒๕๓๙

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความทางวิชาการ

เรื่อง

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

จัดทำโดย

1. น.ส.ฉิมเพ็ญญา	บุญธรรมจินดา 4440020622	คณะอักษรศาสตร์	ชั้นปีที่ 1
2. นายรัชชัย	ทวีทรัพย์ 4445531929	คณะเศรษฐศาสตร์	ชั้นปีที่ 1
3. นายปณิธาน	รอดเหตุภัย 4445557229	คณะเศรษฐศาสตร์	ชั้นปีที่ 1
4. น.ส.สมกนก	มีสุวรรณ 4440199322	คณะอักษรศาสตร์	ชั้นปีที่ 1
5. น.ส.ฉัตรวีรย์	เวชพฤติ 4446175334	คณะนิติศาสตร์	ชั้นปีที่ 1

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

ปัจจุบันนี้ เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าคำว่า "เทคโนโลยีสารสนเทศ" เป็นคำที่ได้รับการกล่าวถึงและมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ไม่ใช่เพียงในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้น ประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยเองก็พลอยได้รับผลกระทบจากกระแสเทคโนโลยีที่วนนี้ด้วยเช่นกัน

คำว่า "เทคโนโลยีสารสนเทศ" (Information Technology) หรือที่เรานิยมเรียกย่อกันว่า IT มีความหมายรวม ๆ คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการจัดเก็บ ส่งผ่าน สื่อสาร และประมวลผลข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งความรู้ต่าง ๆ ที่มีการบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความแม่นยำ และความรวดเร็วทันต่อการนำมาใช้ประโยชน์ จากคำนิยามนี้ทำให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดเทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความสำคัญอย่างมากในโลกยุคปัจจุบันที่ได้ชื่อว่าเป็นโลกไร้พรมแดนนี้ และเมื่อทุกประเทศต่างตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องรับเทคโนโลยีสารสนเทศนี้เข้ามาใช้พัฒนาประเทศให้ทัดเทียมเท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ ทางเลือกที่สะดวกและง่ายที่สุดที่ประเทศส่วนใหญ่จะกระทำจึงได้แก่ การรับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสำเร็จรูปเข้ามาใช้ ประเทศไทยก็เช่นกัน จนต่อเมื่อเทคโนโลยีเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เราจึงได้เห็นกลับมาคิดทบทวนว่า วิธีของเราคงไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดเสียแล้ว และหากเราตั้งคำถามขึ้นมาว่าเพราะเหตุใด เราก็อาจจะได้คำตอบง่าย ๆ ที่ว่า เทคโนโลยีนี้ไม่ใช่ของเรา จึงไม่เหมาะจะนำมาใช้ เทคโนโลยีที่ถูกคิดค้นขึ้นในชาติตะวันตกพัฒนาและนำมาใช้ในท่ามกลางสังคมวัฒนธรรมแบบตะวันตกก็ย่อมจะไม่เหมาะสำหรับสังคมวัฒนธรรมตะวันออกที่มีความแตกต่างกันอย่างมาก เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจว่า ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ต่างกันนี้จะทำให้ผลของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเดียวกันต่างกันไปได้ ดังนั้นการศึกษารากฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นข้อมูลตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดจึงเป็นขั้นตอนที่เราควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก

รากฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง

วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นนั้นก่อกำเนิดขึ้นมาโดยได้รับอิทธิพลจากลักษณะสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศเป็นสำคัญ วัฒนธรรมไทยเองก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือบริเวณขอบเขตที่เรียกว่าประเทศไทยในปัจจุบันนั้นเป็นบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่สมัยโบราณดังเช่นคำจารึกในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" คนไทยเรามีชีวิตที่ค่อนข้างสะดวกสบาย ซึ่งความสุขสบายที่ธรรมชาติอันวณนี้ได้หล่อหลอมให้คนไทยมีนิสัย

เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี รักอิสระ และยิ้มง่ายอันเป็นที่มาของสมญานาม "สยามเมืองยิ้ม" แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้คนไทยประมาท มีนิสัยที่โน้มไปในทางที่เห็นแก่ความง่าย ชอบผัดวันประกันพรุ่ง ต่างจากสังคมตะวันตกที่มีสภาพแวดล้อมไม่อำนวย อากาศหนาวเย็น ธรรมชาติและแหล่งอาหารไม่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวตะวันตกมีความอดทนสูง ด้วยจำเป็นต้องพยายามแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอด ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลักษณะนิสัยเหล่านี้ของชาวตะวันตกเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมแบบวิทยาศาสตร์ คือ วิธีชีวิตที่ผู้คนมีความใฝ่รู้ มีวิธีคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล ชอบค้นคว้า พิสูจน์ ทดลอง ไม่ใคร่จะเชื่อสิ่งใดได้ง่าย ๆ อันเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเจริญทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ต่อไป

ในส่วนของวัฒนธรรมไทยแล้ว เราจะเห็นได้ว่าสังคมไทยแทบจะไม่มีลักษณะของวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์อยู่เลย ในทางกลับกันประเทศไทยของเรามีวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง que เรียกว่าวัฒนธรรมไสยศาสตร์ คือการพึ่งอำนาจลึกลับศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า หรือปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เป็นระบบถ่ายโอนภาระที่ไม่ต้องพยายามต่อสู้แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง วัฒนธรรมแบบนี้จะมีความคู่ไปกับนิสัยเห็นแก่ความง่ายของคนไทย อันกลายเป็นอุปสรรคพื้นฐานสำคัญในการที่คนไทยจะปรับตัวให้เข้ากับโลกแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งหลาย ดังที่เราประสบอยู่ทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ในทุกแง่มุม วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทยซึ่งก็คือการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการใช้ปัญญา การหาเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ และส่วนที่สำคัญที่สุดได้แก่ การส่งเสริมให้รู้จักพึ่งและพัฒนาตนเองซึ่งไม่มีอยู่ในวัฒนธรรมตะวันตก ทางวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์นั้นส่งเสริมให้รู้ เข้าใจธรรมชาติของโลกแห่งวัตถุ เป็นการเรียนรู้ธรรมชาตินอกตัวและมุ่งตอบสนองความคิดที่จะเอาชนะธรรมชาติ ส่วนทางวัฒนธรรมพุทธศาสนาเน้นไปที่การพัฒนาบุคคลจากภายในให้มีความพอดีหรือดุลยภาพ (ไอทีเพื่อประชาชน ม.ป.ป.: 109) ซึ่งหากเราสามารถนำสองวัฒนธรรมนี้มาประยุกต์ใช้คู่กันได้ เราก็จะสามารถก้าวขึ้นไปอยู่เหนือเทคโนโลยี และควบคุมการใช้เทคโนโลยีให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง แทนที่จะปล่อยให้เทคโนโลยีมาควบคุมเรา จนเป็นปอนทำลายธรรมชาติและมนุษย์โลกได้ในที่สุด

การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่รอยต่อของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคมแต่เดิมที่มีพื้นฐานเลี้ยงตัวเองด้วยเกษตรกรรมมาตลอดกำลังผันตัวเข้าสู่รูปแบบสังคมอุตสาหกรรม และก้าวไปสู่สังคมสารสนเทศตามกระแสสังคมโลกอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการนำเอาเทคโนโลยีหลายประเภท โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ ขอบเขตการใช้เทคโนโลยี

ประเภทนี้กว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ สังคม การสาธารณสุข การทหาร การศึกษา หรือแม้แต่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ผ่านมามีความพยายามในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อที่จะใช้พัฒนาประเทศจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงส่วนที่สำคัญที่สุดคือบทบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติด้วย

พระราชกรณียกิจในด้านการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้สืบเนื่องมาจากพระอุปนิสัยส่วนพระองค์ที่ทรงเป็นคนช่างสังเกต ทรงจดจำสิ่งแวดลอมต่าง ๆ และทรงจดบันทึกความรู้เหล่านั้นไว้เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลต่อไป พระองค์ทรงพกแผนที่และวิทยุสื่อสารไว้ตลอดเวลาในระหว่างที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ แผนที่แผนที่นี้เป็นแผนที่ที่พระองค์ทรงทำขึ้นใช้เอง โดยทรงนำแผนที่ที่มีรายละเอียดหลาย ๆ แผนที่มาประกอบเข้าด้วยกันอย่างพิถีพิถัน และยังทรงปรับปรุงตรวจทานให้ตรงกับความเป็นจริงอยู่เสมอเพื่อที่จะพระราชทานให้แก่ผู้รับสนองพระบรมราชโองการในโครงการต่าง ๆ ส่วนทางด้านวิทยุสื่อสารนั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้วางระบบการจัดการให้ในแต่ละหน่วยราชการมีเครือข่ายและคลื่นของตนเองเพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานกันได้ตลอดเวลา (ไอทีเพื่อประชาชน ม.ป.ป.: 45)

นอกเหนือจากด้านแผนที่และวิทยุสื่อสารแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาเทคโนโลยีภาพถ่ายทางอากาศ การถ่ายภาพทางอากาศในประเทศไทยนั้น เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2473 ในระยะแรก ๆ ใช้เฉพาะในกิจการทหาร ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงแนะนำการถ่ายภาพทางอากาศชนิด 4 ช่วงคลื่นให้แก่กรมแผนที่ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก เพราะเป็นเทคโนโลยีที่สามารถจำแนกการใช้ประเภทที่ดินได้ ทำให้ประหยัดทั้งแรงงานและงบประมาณ ภาพถ่ายทางดาวเทียมก็เช่นเดียวกัน พระองค์ได้ทรงพัฒนาการสำรวจทรัพยากรและสภาพอากาศด้วยภาพถ่ายทางดาวเทียมซึ่งได้ผลที่แน่นอนกว่าวิธีอื่น ทำให้กรมอุตุนิยมวิทยาสามารถทราบการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในชั้นบรรยากาศเหนือภูมิประเทศที่อาจส่งผลกระทบต่อ ความเป็นอยู่ของประชาชน และสามารถเตือนประชาชนให้ระมัดระวังหรืออพยพไปจากบริเวณที่คาดว่าจะมีอันตรายได้อย่างทันท่วงที

พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นที่รู้และชื่นชมกันอย่างมากทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในด้านคอมพิวเตอร์ พระองค์ก็ทรงมีความสามารถในการเขียนโปรแกรมดังที่ครั้งหนึ่งเมื่อสมัยที่คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักคอมพิวเตอร์เท่าใดนัก พระองค์ได้ทรงเขียนโปรแกรมเกี่ยวกับอักษรเทวนาครี ซึ่งเป็นภาษาเก่าแก่และมีคุณค่าทางโบราณคดีขึ้นโปรแกรมหนึ่ง และโปรแกรมนี้ก็ไดักระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางคอมพิวเตอร์ด้านอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย

ด้านบทบาทของรัฐบาลในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ส่วนมากจะเป็นการนำเอาคอมพิวเตอร์มาปรับใช้กับหน่วยงานต่าง ๆ มากกว่าอย่างอื่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน บรรเทาความเหลื่อมล้ำของสังคม และสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ประเทศไทยในการแข่งขันระดับนานาชาติ นอกจากนี้รัฐยังมีบทบาทในการตั้งหน่วยงานหลาย ๆ แห่งเพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้เทคโนโลยีนี้ ได้แก่ **คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ** ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและผลักดันให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งออกมาตรการปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านนี้ ให้ทันกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว **สภาแลกเปลี่ยนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แห่งประเทศไทย** ทำหน้าที่วางนโยบายและมาตรฐานของการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการค้าระหว่างประเทศ **คณะกรรมการคอมพิวเตอร์ของรัฐ (National Computer Committee) หรือ NCC** ทำหน้าที่พิจารณาจัดหาคอมพิวเตอร์มาใช้ในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ และ **ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค)** ในสังกัดสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อุดหนุนทุนวิจัยให้แก่สถาบันของรัฐพร้อม ๆ กับเป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ จัดการฝึกอบรมให้คำปรึกษาด้านการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศแก่หน่วยงานต่าง ๆ

การสนับสนุนส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศของรัฐบาลที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเผยแพร่และกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ เข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้อง ดังที่คณะรัฐมนตรีได้ประกาศให้ปี พ.ศ.2538 เป็นปีแห่งสารสนเทศไทยหรือไอทีเยียร์นั่นเอง

ส่วนทางเอกชนนั้น แม้จะมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในขอบเขตที่แคบกว่าการพัฒนาของรัฐคือ เน้นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ด้านธุรกิจเป็นหลัก แต่เมื่อนำผลของการพัฒนามาเปรียบเทียบกับของรัฐแล้ว ทางเอกชนนับว่าประสบความสำเร็จและมีความก้าวหน้าเร็วกว่ามาก เพราะทางรัฐมีระเบียบทางราชการที่ซับซ้อนและต้องใช้เวลามาก โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่มุ่งพัฒนาไปในด้านการใช้ภาพและเสียงซึ่งเป็นสื่อที่ใกล้เคียงธรรมชาติของมนุษย์ที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับประเทศทางตะวันตก หรือแม้แต่ประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียของเราบางประเทศ เช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น จีน ประเทศไทยยังถือว่าสามารถพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อทำประโยชน์ได้ในระดับต่ำ กล่าวคือปัจจุบันองค์การส่วนใหญ่ทั้งของรัฐและเอกชน ยังมีศักยภาพในการใช้คอมพิวเตอร์เพียงขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้โดยไม่ได้มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการทำงานใด ๆ เลย การใช้งานประเภทนี้จะมีประโยชน์ในแง่การใช้คอมพิวเตอร์มาทำงานแทนคนที่จะสามารถเพิ่มความเร็วในการทำงานได้เท่านั้น มีหน่วยงานจำนวนน้อยมากที่สามารถนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาพัฒนากระบวนการ

การทำงานให้เอื้อประโยชน์ สะดวก และใช้งานง่ายขึ้น หรือออกแบบวิธีการทำงานของคอมพิวเตอร์ใหม่ ได้อย่างแท้จริง การพัฒนาเช่นนี้เองจึงจะเรียกว่าเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ขั้นสูงสุด โดยหน่วยงานที่จะมีศักยภาพเช่นที่กล่าวมาได้ มักจะต้องเป็นหน่วยงานใหญ่ที่มีกำลังเงินพอจะจ้างนักออกแบบโปรแกรมที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญสูงมาทำงานได้ เช่น หน่วยงานธนาคาร ผลงานที่เห็นเป็นรูปธรรมคือการใช้เครื่องบริการเงินด่วนอัตโนมัติหรือเอทีเอ็มในกลุ่มธนาคารพาณิชย์ ส่วนตัวอย่างของการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ระดับสูงสุดที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาอยู่นั้น ได้แก่ การบริการลูกค้าแนวใหม่ที่เน้นให้ลูกค้าบริการตัวเองให้มากที่สุด และการออกแบบระบบสำนักงานที่ไม่ใช้เอกสารที่เป็นกระดาษเลย แต่ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์จัดการระบบทุกอย่างแทน เป็นต้น

ปัญหาทางทัศนคติ

ประเทศไทยเรารับเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว แต่เราจะสังเกตเห็นได้ว่าการพัฒนาเทคโนโลยีประเภทนี้เป็นไปได้ช้ามาก ซึ่งสาเหตุที่เป็นอุปสรรคนี้มีหลายประการด้วยกัน แต่ที่สำคัญที่สุดเห็นจะได้แก่ทัศนคติที่ไม่ถูกต้องของคนไทยต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนั่นเอง

ปัญหาใหญ่ที่กล่าวมาข้างต้นมีจุดสำคัญอยู่ที่คนไทยมีโลกทัศน์ที่ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ คนไทยส่วนใหญ่มักจะมองว่าเทคโนโลยีประเภทนี้เป็น "เครื่องมือเพื่อทุ่นแรงและเวลา" ซึ่งจริง ๆ แล้ว ประโยชน์สูงสุดของเทคโนโลยีสารสนเทศมีมากกว่านั้นคือ การเป็นเครื่องขยายวิสัยทัศน์หรือความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศอยู่ที่การทำให้มนุษย์สามารถทำสิ่งที่ปัจจัยทางร่างกายปกติแต่เดิมของมนุษย์ทำไม่ได้หรือทำได้ไม่ดี เช่น การขยายวิสัยทัศน์ทางการรับรู้ข่าวสารจากอีกซีกโลกหนึ่งด้วยดาวเทียมหรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

จากการที่คนไทยมองประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้คนไทยนิยมใช้เทคโนโลยีเพียงแต่ในขั้นพื้นฐานหรือใช้แต่เทคโนโลยีสำเร็จรูปโดยไม่มีความพยายามและกระตือรือร้นที่จะพัฒนาปรับปรุงให้ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นเหมือนดังที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องของระดับการใช้คอมพิวเตอร์ในประเทศไทย ขณะเดียวกันในด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารโดยตรง คนไทยก็มักจะเน้นความสำเร็จทางการเงินเป็นจุดหมาย ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อเป็นหลักมากกว่าที่จะใช้เพื่อการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาให้เห็นถึงผลดีและผลเสียที่ประเทศทางตะวันตกได้รับจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่มุ่งเน้นเอาชนะธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจมาก่อนประเทศไทย เพื่อที่จะนำข้อดีนั้นมาปรับใช้และ

หลีกเลี่ยงข้อเสียให้สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้สูงสุด และไม่ส่งผลกระทบต่อในทางไม่ดีตามมาภายหลัง

การที่เทคโนโลยีสารสนเทศเกือบทั้งหมดที่เราใช้กันอยู่ทุกวันนี้รับมาจากประเทศผู้ผลิตทางตะวันตก ได้ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องอีกประการหนึ่งคือ เมื่อใดที่เริ่มมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศภายในประเทศแล้ว คนไทยส่วนมากจะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสินค้าเทคโนโลยีสารสนเทศของไทยเองว่าอย่างไรเสียคุณภาพก็คงจะดีไม่เท่าสินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากต่างประเทศ อันเป็นอุปสรรคสำคัญในการที่จะพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศภายในประเทศต่อไป เพราะคนไทยไม่นิยมใช้เทคโนโลยีที่คนไทยเราทำขึ้นเอง ทำให้ตลาดที่รองรับสินค้าภายในประเทศมีน้อย ทำให้ผู้ผลิตมีแรงจูงใจที่จะคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ น้อยตามไปด้วย นอกจากนี้ประเทศไทยยังประสบกับปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นจำนวนมาก เพราะบุคลากรที่มีความสามารถสูงจะมีโอกาสเลือกงานและระดับเงินเดือนได้ค่อนข้างกว้าง จึงมักนิยมเปลี่ยนงานไปเรื่อย ๆ ตามแต่บริษัทใดจะมีกำลังเงินจ้างสูงกว่า ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศทุกประเภทนั้นต้องใช้เวลาที่ยาวนานและต่อเนื่องจึงจะประสบความสำเร็จสูงสุดได้

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อสังคมไทย

หากเราไม่ปรารถนาจะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังแล้ว เราจะต้องเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ก้าวเข้าสู่สังคมสารสนเทศ (Information Society) หรือที่บางคนเรียกว่า สังคมเศรษฐกิจยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 เราจะต้องรู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เราจะต้องเข้าใจว่าความรู้ และการให้บริการ คือ หัวใจของศตวรรษใหม่นี้ เราจะต้องเข้าใจว่า การผลิตและการบริโภคสินค้าที่เป็นวัตถุอันเป็นหัวใจสำคัญของยุคอุตสาหกรรมแห่งศตวรรษที่ 20 นั้น ล้าหลังไปแล้ว เราต้องทำความเข้าใจว่า ในยุคสารสนเทศ ข้อมูล ความรู้ และการให้บริการ มีความสำคัญยิ่งกว่าแรงงานจากกล้ามเนื้อของกรรมกร มีความสำคัญยิ่งกว่าวัตถุดิบ พลังงาน ที่ดิน และเงินทุน ซึ่งเป็นของที่สิ้นเปลือง มีปริมาณจำกัดแต่กลับถูกดึงออกไปใช้มาก สังคมที่มีเงื่อนไขการผลิตแบบนี้จึงเป็นสังคมที่ไม่ยั่งยืน ดังคำกล่าวที่ว่า "สังคมสารสนเทศจึงเป็นสังคมที่ยั่งยืนได้ ทั้งยังเป็นสังคมที่มนุษย์ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้อีกด้วย" (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ 2539: 2)

ไม่ว่าเราจะชอบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือไม่ แต่ประเทศไทยของเราก็กำลังก้าวไปสู่ยุคสังคมสารสนเทศอย่างช้า ๆ และแน่นอนว่าเทคโนโลยีสารสนเทศกำลังเข้ามามีบทบาทมากขึ้นต่อการแข่งขัน

ด้านธุรกิจและการขยายตัวของบริษัท มีผลต่อการให้บริการขององค์กร และหน่วยงาน ทั้งยังมีผลต่อการประกอบกิจการในแต่ละวันของเรา บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ถูกนำไปใช้พัฒนาประเทศได้อย่างกว้างขวางในทุก ๆ ด้าน และประยุกต์ใช้ในงานต่าง ๆ ได้ดังนี้ (ไอทีเพื่อประชาชน ม.ป.ป.: 21-25)

1. **การประมวผลผลและการบริหารงานทั่วไปทั้งในภาครัฐและเอกชน** งานประยุกต์คอมพิวเตอร์ส่วนมากเริ่มต้นที่งานประมวผลผลข้อมูล เช่น งานลงทะเบียน งานแจ้งความของตำรวจ เป็นต้น และปัจจุบันนี้แนวโน้มงานประยุกต์คอมพิวเตอร์จะมุ่งไปสู่ระบบออนไลน์มากยิ่งขึ้น เช่น ระบบย้ายเข้าออก ระบบประกันสังคม เป็นต้น ระบบนี้เรียกว่า ระบบ EDI หรือ Electronic Data Interchange

2. **การศึกษา** ในช่วงนี้มีการกล่าวถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาแบบยั่งยืน และแนวทางต่าง ๆ ที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาอยู่มาก เพื่อกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาอันจะส่งผลต่อเนื่องในการพัฒนาประเทศโดยรวมประสบความสำเร็จ เทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถที่จะนำมาใช้ในด้านการศึกษาอันมีทั้งเทคโนโลยีเสียง เทคโนโลยีภาพเคลื่อนไหว และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

3. **การสาธารณสุข** เราสามารถประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการงานสาธารณสุขได้ดังนี้

3.1 **ระบบสารสนเทศโรงพยาบาล** เป็นระบบที่ช่วยด้านเวชระเบียน (patient record) หรือระบบข้อมูลยา การรักษาพยาบาล การคิดเงิน

3.2 **ระบบสาธารณสุข** ใช้ในการดูแลป้องกันโรคระบาดในท้องถิ่น

3.3 **ระบบผู้เชี่ยวชาญ** เป็นระบบที่ใช้คอมพิวเตอร์วินิจฉัยโรค หลักการที่ใช้คือ เก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้ละเอียด แล้วใช้หลักปัญญาประดิษฐ์มาช่วยวิเคราะห์เป็นแนวคิดในการทำให้คอมพิวเตอร์ทำงานและคิดได้เหมือนคน ระบบนี้จะช่วยอำนวยความสะดวกในการวินิจฉัยโรคยาก ๆ ได้

4. **การเกษตร** จัดทำระบบข้อมูลเพื่อช่วยให้พยากรณ์ราคาพืชผลได้ เพื่อจะได้วางแผนว่าจะปลูกอะไรมากเท่าไร กรมอุตุนิยมวิทยาใช้คอมพิวเตอร์ช่วยให้พยากรณ์อากาศได้ดีขึ้น นอกจากนั้นอาจใช้คอมพิวเตอร์ช่วยวางแผนการเกษตรโดยแบ่งเนื้อที่เป็นแปลง ๆ มีระบบรดน้ำ และวางแผนการปลูกพืชต่าง ๆ คละกันไปในแต่ละแปลงให้เหมาะกับปริมาณน้ำที่มีโดยรวม

5. **ด้านแผนที่และภูมิศาสตร์** เราสามารถใช้คอมพิวเตอร์วิเคราะห์ภาพถ่ายจากดาวเทียม การทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือ GIS และการทำแผนที่

6. **การคมนาคม** คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยพัฒนาการคมนาคมได้หลายด้าน เช่น การวางแผนและออกแบบระบบคมนาคมขนส่ง การจัดทำระบบจัดสรรความถี่วิทยุของกรมไปรษณีย์โทรเลข เป็นต้น

7. **ด้านอุตสาหกรรม** คอมพิวเตอร์ช่วยให้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมได้รวดเร็วและมีคุณภาพมากขึ้น

8. **ด้านความมั่นคงปลอดภัย** เราสามารถนำคอมพิวเตอร์มาช่วยงานด้านการทหารได้หลายอย่าง เช่น การใช้คอมพิวเตอร์จัดทำฐานข้อมูลกำลังพล ฐานข้อมูลอาวุธยุทโธปกรณ์

9. **ด้านสิ่งแวดล้อม** เราอาจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวางแผนและจัดการสิ่งแวดล้อมได้โดยอาศัยข้อมูลต่าง ๆ

10. **ด้านเศรษฐกิจและการพาณิชย์** เป็นการนำคอมพิวเตอร์สร้างเสริมศักยภาพของหน่วยงานและเอกชนให้สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีข้อมูลที่มีคุณภาพมากขึ้น และสามารถนำไปสู่การวางแผนและการปฏิบัติการได้ดีขึ้น

11. **การจัดการบรรเทาสาธารณภัย** ใช้คอมพิวเตอร์จัดทำฐานข้อมูลที่จำเป็นในการบรรเทาภัยพิบัติ

12. **การช่วยเหลือผู้พิการ** เช่น การทำรถเข็นอัตโนมัติสำหรับผู้พิการ เป็นต้น

13. **ศาสนา** เช่น การใช้คอมพิวเตอร์บันทึกพระไตรปิฎกทางภาษาบาลี กรมศาสนาใช้คอมพิวเตอร์ทำฐานข้อมูลในการควบคุมพระและวัดในลักษณะของการทำทะเบียนราษฎร เพื่อให้รัฐสังกัด

14. **กฎหมายและนิติบัญญัติ** เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบันทึกคดีต่าง ๆ ฐานข้อมูลคำพิพากษาศาลฎีกา การตรวจสอบความขัดแย้งของมาตราต่าง ๆ ในกฎหมายต่างฉบับ เป็นต้น

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศล้วนแต่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้เราสามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานในด้านต่าง ๆ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้น เมื่อเราสามารถปรับปรุงสิ่งที่มีรอบตัวให้เกิดประโยชน์มากขึ้น มีคนอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้มากขึ้น มีอาหารเลี้ยงคนมากขึ้น มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น ส่งผลให้มีชีวิตยืนยาวมากขึ้น และมีความก้าวหน้าทางวัตถุในทุก ๆ ด้านด้วย

แต่เราก็ควรมีหลักในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรอบคอบในทางสร้างสรรค์ ไม่ใช่เป็นทาสของสิ่งที่เราจัดสร้างขึ้น เราต้องไม่ทำลายธรรมชาติ ต้องรักษาธรรมชาติเอาไว้ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาด้วย ดังนั้น เราควรจะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ต่อประเทศมากที่สุดดังคำกลอนที่ว่า

"เทคโนโลยีสารสนเทศก้าวไกล	ประเทศไทยก้าวหน้า
ข้อมูลข่าวสารพัฒนา	เพิ่มคุณค่าชีวิตไทย"

โอกาสของคนเมืองและคนชนบทในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ

การก้าวเข้าสู่สังคมสารสนเทศที่แท้จริงนั้น จะยั่งยืนและสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อ แนวทางพัฒนาประเทศนั้น มิได้ละเลยประชาชนผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มชาวชนบทห่างไกลซึ่งยังเป็นชนกลุ่มใหญ่ใน

สังคมไทย รัฐจึงต้องมีมาตรการอนุเคราะห์ประชาชนกลุ่มนี้ให้มีโอกาสเป็นเจ้าของหรือมีโอกาสได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทัดเทียมผู้อื่น หากมีฉะนั้นแล้วก็เท่ากับว่า มีเพียงกลุ่มประชากรที่มีฐานะหรือมีการศึกษาดีแล้วเท่านั้นที่จะเป็นกลุ่มชนที่ได้รับผลประโยชน์ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นก็คือ ช่องว่างระหว่างผู้มีสารสนเทศกับผู้ใช้สารสนเทศ เกิดขึ้นควบคู่ไปกับช่องว่างทางรายได้ของประชาชาติ

ปัญหาเรื่องของโอกาสของคนเมืองและคนชนบทในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยนั้นมีมาก คนเมืองนั้นจะมีทุกสิ่งทุกอย่างที่เพียบพร้อม ทั้งในเรื่องทรัพยากรสารสนเทศและด้วยกำลังทรัพย์ที่จะสามารถเข้าถึงสารสนเทศ แต่คนในชนบทกลับตรงข้ามกับคนเมือง เพราะในชนบทนั้นไม่มีทรัพยากรสารสนเทศที่เพียบพร้อม ความสนใจของผู้คนและกำลังทรัพย์ที่จะจับจ่ายก็มีไม่มากนัก รวมทั้งการกระจายทรัพยากรสารสนเทศของประเทศยังไม่ทั่วถึง ดังนั้นจึงทำให้เกิดช่องว่างและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนเมืองและคนชนบท

ท้องถิ่นชนบทขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศที่จำเป็นอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้แต่คอมพิวเตอร์ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในชนบทให้ทั่วถึง เช่น การทำแผนติดตามพระราชดำริ เพื่อที่จะได้ทรงนำไปใช้ในการพิจารณาแหล่งน้ำธรรมชาติหรือจัดพัฒนาที่ดินให้แก่ราษฎร โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีลักษณะเป็นโครงการพัฒนาชนบทขนาดเล็กและขนาดกลางที่เจาะลึกไปถึงปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ มีลักษณะผสมผสานเบ็ดเสร็จและต่อเชื่อมช่องว่างของการพัฒนาในโครงการของรัฐที่ยังควบคุมไม่ถึง มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และสามารถแก้ไขปัญหได้อย่างแท้จริง จึงควรที่รัฐจะได้นำมาพิจารณาเป็นแบบอย่างของการพัฒนา และแก้ปัญหามชนบทให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การแก้ปัญหาเรื่องโอกาสของคนชนบทในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ทางรัฐควรจะนำแนวทางในการแก้ปัญหาจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาเป็นแม่แบบในการแก้ปัญหา รวมทั้งต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติ โดยจะต้องสร้างความเข้าใจแก่คนในชนบท และให้คนในชนบทนั้นเข้าใจถึงความสำคัญของสารสนเทศ โดยการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้ชุมชนได้ทราบอย่างทั่วถึง หรืออาจจะหาแนวทางให้คนชนบทเข้าใจว่า สารสนเทศนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จะขาดเสียมิได้ รัฐควรกระจายทรัพยากรสารสนเทศไปตามชนบทให้ทั่วถึงทุกจังหวัด เช่น ตามโรงเรียน ห้องสมุด หรือวัด เปิดโอกาสให้คนชนบทได้เข้ามาใช้ เพื่อให้คนชนบทนั้นทันเหตุการณ์และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชนบทในด้านต่าง ๆ ต่อไป

อินเทอร์เน็ต

ในยุคแห่งสังคมข่าวสารเช่นปัจจุบัน การสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่รู้จักกันในชื่อของ “อินเทอร์เน็ต” จัดว่าเป็นเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในยุคของสังคมข่าวสารปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตมีขอบข่ายครอบคลุมพื้นที่แทบทุกมุมโลก โดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถใช้คอมพิวเตอร์ที่ตั้งอยู่ที่จุดใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่สำนักงาน หรือที่ศูนย์บริการแห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อส่งข่าวสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันได้อย่างง่าย ผู้ใช้ในซีกโลกหนึ่งสามารถติดต่อกับผู้ใช้ในอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว

อินเทอร์เน็ตนับเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หากเราจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารในการทำงานประจำวัน อินเทอร์เน็ตจะเป็นช่องทางให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ข่าวสารหรือ เหตุการณ์ความเป็นไปต่าง ๆ ทั่วโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถสืบค้นได้จากอินเทอร์เน็ตเช่นกัน อินเทอร์เน็ตจึงเป็นแหล่งข่าวที่ทันสมัยและช่วยให้รับรู้ข่าวสารที่เกิดขึ้นในมุมอื่น ๆ ของโลกได้อย่างรวดเร็วกว่าสื่ออื่น ๆ

อินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลแหล่งใหญ่ที่สุดของโลก และเป็นที่ยอมรับทั้งบริการและเครื่องมือสืบค้นข้อมูลหลากหลายประเภท จนอาจกล่าวได้ว่าอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ตัวอย่างของการใช้ประโยชน์ของอินเทอร์เน็ต คือ *วงการศึกษ* อินเทอร์เน็ตถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่ใหญ่ที่สุดและสมบูรณ์ที่สุด นอกจากจะศึกษาเองแล้ว เรายังสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นทั้งหลายที่สนใจในเรื่องเดียวกับเราได้อีกด้วย *วงการวิทยาศาสตร์* อินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการวิจัย และค้นคว้า ได้มีการสร้างฐานของข้อมูลด้านวิทยาศาสตร์เก็บไว้ในอินเทอร์เน็ต *วงการธุรกิจ* อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์และทำการค้า การค้าผ่านอินเทอร์เน็ต หรือที่เรียกว่า E-commerce บริษัทใดที่ทำการค้าผ่านทางอินเทอร์เน็ตนั้นจะได้รับผลดีคือ จะมีลูกค้าทั่วโลก ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะเมืองใดเมืองหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง

เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้เปิดให้บริการข้อมูลโดยไม่คิดมูลค่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถเลือกโปรแกรมที่เหมาะสมเพื่อขอใช้บริการข้อมูลได้ตามต้องการ บริการและเครื่องมือต่างๆในอินเทอร์เน็ตที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน ได้แก่

telnet เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้เราสามารถติดต่อกับเซิร์ฟเวอร์ได้

ftp เป็นบริการรับส่งไฟล์ระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์

talk เป็นบริการที่ช่วยให้คนสองคนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยวิธีสนทนา.

E-mail หรือ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการรับส่งข้อความผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ผู้ใช้งานสามารถรับส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างกันด้วยโปรแกรม mail กับผู้ใช้อื่นในอินเทอร์เน็ต หรือข้ามไปยังเครือข่ายอื่นที่เชื่อมกับอินเทอร์เน็ตได้ทั่วโลก (<http://www.arts.chula.ac.th /2200199>)

ในปัจจุบัน สังคมอินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญยิ่งในการผลักดันโลกให้เข้าสู่ยุคแห่งการเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียว อินเทอร์เน็ตถืออำนาจให้ผู้ใช้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้ใช้ว่าจะใช้อย่างถูกต้องและใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดหรือไม่ ดังนั้น อินเทอร์เน็ตจะมีผลดีหรือผลเสียขึ้นขึ้นอยู่กับตัวผู้ใช้เป็นสำคัญ

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ

การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีความเจริญก้าวหน้า บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีสารสนเทศมาบ้าง โดยสุดแล้วแต่รูปแบบชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้ว่าผลของเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นครอบคลุมกว้างขวางตั้งแต่หน่วยเล็กอย่างระดับตัวบุคคลไปจนถึงหน่วยใหญ่อย่างระดับประเทศชาติ

ในแต่ละวัน เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนเราอยู่ตลอดเวลา ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้การสื่อสาร การคมนาคม เกษตรกรรม อุตสาหกรรม เศรษฐกิจ การค้า การสาธารณสุข ฯลฯ แทบจะเรียกได้ว่าพัฒนาไปจากเดิมในทุก ๆ ด้าน ความเป็นอยู่ของบุคคลคนหนึ่ง ๆ ในสังคมจึงได้รับผลดีจากเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้า นั่นคือ มีความสะดวกสบาย ปลอดภัยยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีผลเสียด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะผลเสียที่สำคัญ คือ การกระทบกระเทือนต่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของไทย

◆ ผลกระทบของต่อบุคคลแต่ละวัย

แต่ละช่วงวัยจะได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกันออกไป แต่ผลที่ได้รับก็ล้วนแล้วแต่ทำให้วิถีการดำรงชีวิตที่เป็นมาแต่เดิมต้องเปลี่ยนแปลงไปทั้งสิ้น

วัยเด็กและวัยรุ่นเป็นวัยที่รับสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่าย จึงจัดเป็นวัยที่ได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมาก แต่ก็ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลในช่วงวัยนี้รับสิ่งใดมาเป็นต้นแบบ หากพวกเขาสนใจสิ่งที่เป็นประโยชน์ เทคโนโลยีสารสนเทศในที่นี้จะถือเป็นสื่อกลางนำความรู้ใหม่ ๆ และประสบการณ์อันหลากหลายที่เด็กไม่เคยประสบกับตัวเองมาสู่เด็กและวัยรุ่น แต่ในทางกลับกัน หากพวกเขาสนใจสิ่งไร้ประโยชน์ย่อมที่จะส่งผลร้ายตามมาอย่างแน่นอน วิจารณญาณของผู้รับสารจึงถือว่เป็นสิ่งสำคัญ

เพราะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศโดยขาดวิจารณญาณ ย่อมทำให้พวกเขาปรับเอาแบบอย่างที่ไม่ดี เช่น ความรุนแรง คำพูดที่ไม่สุภาพ วัฒนธรรมอันไม่สมควรของต่างชาติมาใช้ และหากผู้ปกครองไม่ได้ให้คำแนะนำและห้ามปรามด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้สิ่งไม่ดีเหล่านี้ ก่อตัวเป็นปัญหาตามมาได้ในภายหลัง เช่น ปัญหาซึ่งสูงก่อนห้าม ปัญหาความรุนแรง ปัญหาลวงละเมิดทางเพศ เป็นต้น

เป็นที่สังเกตว่าความประพฤติปฏิบัติและลักษณะนิสัยของเยาวชนไทยในปัจจุบันแตกต่างไปจากในอดีต ความสนใจต่อธรรมชาติรอบตัว ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ทักษะในการทำงานต่าง ๆ แม้เพียงงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น งานบ้าน ค่อย ๆ ลดน้อยลงไป ทั้งนี้จะปฏิเสธไม่ได้เลยว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาดึงดูดความสนใจของบุคคลในช่วงวัยนี้ไป ความสนใจที่เปลี่ยนไปจึงย่อมทำให้แนวโน้มของลักษณะนิสัยความประพฤติเปลี่ยนไปด้วย

เมื่อพิจารณาถึงวัยทำงานจะพบว่า เป็นวัยที่มีสัดส่วนมากที่สุดของสังคม และต้องเกี่ยวข้องกับ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำรงชีวิตมากที่สุด ในวันหนึ่ง ๆ พวกเขาจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับ เทคโนโลยีนี้ในทุก ๆ ด้านและทุก ๆ สังคมที่พวกเขาเป็นสมาชิกอยู่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มเพื่อน ที่ทำงาน วัยนี้ถือเป็นวัยที่มีความคิดความอ่าน มีความสามารถในการพิจารณาว่าสิ่งใดควรไม่ควรได้ด้วยตนเองมากกว่าวัยเด็กและวัยรุ่น พวกเขายอมรับความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศว่ามีผลกระทบต่อตัวเขาอย่างมากในหลากหลายแง่มุม การวิเคราะห์ผลของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อกลุ่มวัยทำงานที่อาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทนของสังคมไทยนั้นสามารถมองได้หลายระดับหลายแง่มุม ทั้งความสัมพันธ์ กลุ่มย่อย หรือองค์รวม โดยจะกล่าวถึงสถาบันหลัก ๆ ในสังคมไทย และระดับประเทศชาติ คือ วัฒนธรรมไทย ประเพณีไทย ในลำดับต่อไป

วัยผู้ใหญ่และวัยชราถือว่าเป็นวัยที่ค่อนข้างจะยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ได้ยาก แต่เมื่อความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น ทำให้บุคคลในวัยนี้หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องยอมรับบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาในชีวิต แต่อย่างไรก็ดี วิถีชีวิต และความคิดของคนวัยนี้ยังคงรักษาไว้ในแบบเดิมไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก

หากจะกล่าวโดยสรุปก็คือ ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อชีวิตของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกันตามวัยที่แตกต่างกันไป แต่กลุ่มวัยทำงานซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในสังคม ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมของไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมนั่นเอง

◆ ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

อิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลอย่างมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน ประเด็นที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้รวดเร็วขึ้น มีความผิดพลาดน้อยลง ไม่ว่าเราจะอยู่ที่ใดก็สามารถรับรู้ความเป็นไปของอีกแห่งหนึ่งได้ แม้จะห่างไกลถึงอีกฟากโลกหนึ่งก็ตาม โลกในความรู้สึกของเรานั้นจึงเล็กลงกว่าเมื่อก่อนที่เทคโนโลยีสารสนเทศยังไม่เจริญก้าวหน้าเช่นทุกวันนี้

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าความห่างไกลมิได้เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเลย ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ เทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้ความสัมพันธ์ในระดับปฐมภูมิมีความใกล้ชิดสนิทสนมมากขึ้น แม้ว่าปัจจุบันผู้คนต้องออกจากแหล่งที่อยู่ไปทำงาน ภูมิลำเนาต่างถิ่น ไปศึกษาต่อ ฯลฯ แต่พวกเขาก็ยังสามารถรักษาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญาติพี่น้องหรือเพื่อนของเขาเอาไว้ได้แนบแน่น หรือการจะสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนกลุ่มใหม่ ๆ ก็ทำได้ง่ายขึ้น นั่นเป็นเพราะมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้า เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ จดหมาย เป็นสื่อกลางที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวดเร็วมากขึ้น และตอบสนองความต้องการได้อย่างครบถ้วนมากขึ้นนั่นเอง

การสื่อสารที่ครอบคลุมกว้างไกลและรวดเร็วมีผลเสียในแง่ของความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิในบางประการ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เข้ามา ความสนใจของผู้คนที่ติดต่อสื่อเหล่านี้อาจมากเกินไปจนกระทั่งส่งผลทำให้พวกเขาละทิ้งกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างกันลงไป กล่าวคือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศได้เบียดบังเวลาและความสนใจของบุคคลจากการพยายามสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกันเอาไว้ ความเป็นญาติมิตรสนิทสนมแบบในอดีตจึงค่อย ๆ ลดลงไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่นับวันมีแต่จะรุดหน้าขึ้น

สังคมไทยที่แต่เดิมเป็นสังคมชนบท เน้นความสนิทสนมกลมเกลียวในหมู่ญาติสนิทมิตรสหาย ปัจจุบันค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมืองที่ซึ่งผู้คนไม่ใส่ใจความเป็นไปของผู้คนใกล้ชิดนัก ความรပ်เร่ของกระแสสังคมเมืองได้บั่นทอนความสัมพันธ์อันนั้นไป สาเหตุหนึ่งและเป็นประการสำคัญของปัญหานี้ก็คือ การเผยแพร่ถ่ายทอดความเป็นเมืองไปสู่สังคมชนบท โดยองค์ประกอบที่ทำให้การเผยแพร่นี้เป็นไปอย่างง่ายดายคือ เทคโนโลยีสารสนเทศ ชาวชนบทรับเอาข้อมูลซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองผ่านทางสื่อต่าง ๆ จึงค่อย ๆ ซึมซับสิ่งเหล่านั้นเข้ามาสู่สังคมของตน ด้วยความที่เข้าใจว่าความเป็นสังคมเมืองเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม ประกอบกับนโยบายพัฒนาประเทศที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งก็คือความเป็นสังคมเมืองที่ผู้คนมีวิถีแบบรပ်เร่ จึงทำให้ปัญหานี้ยิ่งจะทวีความ

รุนแรงมากยิ่งขึ้น จากตัวอย่างนี้จึงเป็นข้อบ่งชี้ได้อย่างดีว่า เทคโนโลยีสารสนเทศมีผลต่อวัฒนธรรม
ความเป็นอยู่ของคนไทยในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย

ทางด้านความสัมพันธ์ในระดับทุติยภูมิก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นเดียวกัน ความสะดวก
สบายจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้การติดต่อระหว่างกันกระทำได้ง่ายดายกว่าที่เคยเป็น
การทำธุรกิจ การค้าขาย การติดต่อหน่วยงานราชการหรือเอกชน การทำกิจกรรม ในปัจจุบันนี้ ไม่จำเป็นที่
จะต้องพบปะกัน หากแต่ใช้สื่อต่าง ๆ มาเป็นตัวกลาง อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์มากมายมหาศาลใน
หลาย ๆ ด้าน

แต่หากมองในทางกลับกัน จะพบว่า การติดต่อสัมพันธ์แบบทุติยภูมิที่สะดวกรวดเร็วมากขึ้นนั้น
ก็มีผลเสียเช่นกัน การติดต่อกระจัด ๆ ในสมัยนี้ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพบปะพูดคุยกัน เนื่องจาก
เราทดแทนสิ่งเหล่านั้นด้วยการใช้อุปกรณ์สื่อสารที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้มนุษย์ใช้เวลาอยู่
กับวัตถุมากกว่าอยู่กับมนุษย์ หรืออยู่กับสังคม ตามลักษณะที่สังคมไทยเคยเป็นและควรจะเป็น จึงดู
เหมือนกับว่ายิ่งเวลาผ่านไปเราให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจมากขึ้นเรื่อย ๆ มองเห็นมูลค่าทาง
วัตถุสำคัญกว่าคุณค่าทางจิตใจ หรือทางคุณธรรมจริยธรรม

◆ ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อสถาบันต่าง ๆ

สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ให้รู้ว่สิ่งใดควรทำไม่ควรทำ หรืออะไร
ถูกอะไรผิด ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งต่อสังคม การที่สมาชิกในสังคมจะเป็นคน
ดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่ก็ได้รับอิทธิพลมาจากการอบรมดูแลและการขัดเกลาของสถาบันครอบครัวทั้งสิ้น

สภาพการณ์ในปัจจุบันนี้ รูปแบบของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปจากระดับครอบครัวขยายซึ่ง
ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวหลายรุ่นอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า มีความสัมพันธ์อบอุ่นใกล้ชิด มาสู่ระบบ
ครอบครัวเดี่ยวที่พ่อแม่มีความจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูก หากไม่มี
ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พ่อแม่ก็ไม่มีโอกาสติดต่อกันเลย ถึงแม้จะไม่ใช้การเจอหน้ากันจริง ๆ (face
to face relationship) แต่เป็นเพียงแค่การติดต่อผ่านสื่อ (mass-mediated relationship) ซึ่งยิ่งดีกว่าที่
จะไม่มีโอกาสติดต่อกันเลย ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีประโยชน์ในการช่วยลดความห่างระหว่าง
สมาชิกในครอบครัว แต่หากมองในทางกลับกัน การมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ทำให้เราเห็นค่า
ของการที่ต้องพบกันพร้อมหน้าน้อยลง ทั้ง ๆ ที่ความรู้สึกที่ได้รับจากการติดต่อผ่านสื่อ นั้นไม่อาจทด
แทนความรู้สึกของการที่ได้พบหน้ากัน การสัมผัสโอบกอด

ปัจจุบัน เด็ก ๆ ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่หน้าจอโทรทัศน์หรือจอยคอมพิวเตอร์แทนการพูดคุยใช้เวลาอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเข้ามามีบทบาทในการชี้นำพฤติกรรมแทนพ่อแม่ ซึ่งสื่อเหล่านั้นเป็นตัวนำข้อมูลข่าวสารทั้งทางที่ดีและทางที่ไม่ดี ในขณะที่ทำให้เด็กมีความรอบรู้มากขึ้น สื่อก็นำภาพความรุนแรงต่าง ๆ มาให้เด็กเห็น ส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากยิ่งขึ้นเช่นกัน

หนทางแก้ไขที่ดีที่สุด ก็เห็นจะได้แก่ การที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องใช้เวลามาควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งแนะนำให้เด็กรับรู้ว่าสิ่งใดควรยึดถือเป็นแบบอย่าง สิ่งใดควรจำไว้เป็นบทเรียนของความผิดพลาดและไม่นำมาปฏิบัติตามให้เกิดผลร้ายซ้ำเดิมอีก

สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนา คือ แบบแผนของการคิดและการกระทำในเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความเชื่อทางสังคม เป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมหลายอย่าง เนื่องจากคนไทยมีความผูกพันกับสถาบันทางศาสนามาตั้งแต่อดีต วัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ให้การศึกษาเบื้องต้นแก่เด็ก ๆ เป็นสถานที่ประชุมชาวบ้าน ตลอดจนทำพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา สอนหลักธรรม สอนหนังสือ แนะนำเกี่ยวกับการประกอบกิจการงานต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งรักษาพยาบาลคนป่วย

ปัจจุบันนี้ความสำคัญของวัดลดน้อยลงเพราะประชาชนไม่ต้องพึ่งพิงวัดมากเหมือนแต่ก่อน ประชาชนหันมาใช้บริการโรงเรียน โรงพยาบาล แทนที่จะไปวัด ชีวิตของคนในสมัยนี้สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงวัดและพระสงฆ์ ถ้าไม่คำนึงถึงเรื่องจิตใจประกอบกับการที่ปัจจุบันมีสื่อต่าง ๆ สามารถเข้ามาช่วยยุพระสงฆ์มากยิ่งขึ้น ทำให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ดังที่เราจะเห็นข่าวอยู่เนือง ๆ เช่น ดูหนังสือลามกอนาจาร เสพเมถุน ซึ่งจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศก้าวหน้าทำให้ประชาชนที่เห็นข่าวนี้บ่อย ๆ ค่อย ๆ เสื่อมศรัทธาในสถาบันศาสนา

แต่อย่างไรก็ดี วัดและพระสงฆ์มิใช่แก่นของศาสนา หากแต่เป็นพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนมากขึ้น เช่น โครงการเทศนาผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ มีการนำนิทานชาดกซึ่งแฝงคติแง่คิดมาจัดทำเป็นการ์ตูน ละคร นำระบบคอมพิวเตอร์มาเก็บรวบรวมข้อมูลทางศาสนาต่าง ๆ ทำให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจในหลักธรรมดีขึ้นโดยผ่านทางสื่อสารสนเทศ นับเป็นการพัฒนาที่ดีก้าวหนึ่งของสถาบันศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นแบบแผนในการคิดและการกระทำเกี่ยวกับเรื่องการอบรมให้การศึกษาแก่สมาชิกใหม่ของสังคม รวมทั้งการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนอีกรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสืบทอดความรู้ ความคิด วิทยาการ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 2544: 109)

ขณะนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทางด้านการศึกษามีการนำเอาคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการจัดระบบทางด้านการศึกษาต่าง ๆ เช่น ระบบประเมินผลการศึกษา ระบบค้นคว้าหาข้อมูล ทั้งระบบที่ใช้ในห้องสมุดและระบบอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศยังเป็นสื่อกลางที่จะนำความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ท้องถิ่นที่ห่างไกล เป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษา ดังเช่น โครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

ระบบการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันประสบปัญหาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาความขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนรวมถึงสื่อสารสนเทศที่จำเป็น ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลได้วางนโยบายที่จะจัดสรรงบประมาณประจำปีอย่างต่อเนื่องเป็นปีละไม่ต่ำกว่าหนึ่งพันล้านบาท เพื่อระบบสารสนเทศที่จำเป็น เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ โมเด็มส่งข่าวสาร และในบางแห่งอาจจะต้องจัดอุปกรณ์เครื่องรับสัญญาณดาวเทียมและอุปกรณ์มัลติมีเดียเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้เรายังควรต้องพัฒนาคุณภาพครู ให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน(CAI) และการเป็นครูสอนวิชาคอมพิวเตอร์โดยตรงด้วย

สถาบันเศรษฐกิจ

ตั้งแต่สมัยโบราณพื้นฐานการดำรงชีวิตของคนไทยขึ้นอยู่กับเกษตรกรรม แม้ในสมัยต่อมาประเทศไทยจะได้รับกระแสความคิดจากประเทศตะวันตก จึงส่งผลให้มีความพยายามผลักดันรูปแบบเศรษฐกิจไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ดังนั้น แม้ประเทศไทยจะพยายามพัฒนาไปอย่างไรก็ยังคงพึ่งพาระบบการเกษตรอยู่เช่นเดิม ประเทศไทยจึงควรพัฒนาการเกษตรโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ

ปัญหาของการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมไทยในปัจจุบันนั้น เกิดจากการนำเอาวิถีเศรษฐกิจของต่างชาติเข้ามาใช้โดยไม่นำมาปรับให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ส่งผลให้เกิดปัญหาการพัฒนาที่ไม่สมดุล ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ปัญหาร้านค้าปลีกขนาดย่อยอันอยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน ต้องทยอยปิดกิจการไปด้วยอิทธิพลจากร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ของต่างชาติ ที่เข้ามาเปิด

กิจการอย่างมากมาย ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้ร้านค้าเหล่านั้นเข้ามาเปิดกิจการ โดยไม่มีการควบคุม ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นเพราะรัฐบาลไทยนิยมรับเทคโนโลยีผ่านทางสารสนเทศโดยไม่มี การกีดกันกรองและปรับให้เหมาะสมกับสังคมไทย ส่งผลให้เกิดผลเสียกับสังคมโดยรวม

ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องใช้นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการแก้ปัญหา ซึ่งในที่นี้จะขออัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสาร ประกอบการประชุม เรื่องสมัชชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ครั้งที่ 2 ของสำนักงาน พัฒนาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ มาแสดง ณ ที่นี้

"เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุค โลกาภิวัตน์..."

จากทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจของไทยต้องยึดหลักทางสายกลาง กล่าวคือ ต้องรู้จักเลือกที่จะรับเทคโนโลยีสารสนเทศเข้า มาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย โดยคนไทยจะต้องรู้จักคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพราะถ้าคน ไทยไม่รู้จักคิด ประเทศไทยก็จะกลายเป็นประเทศ "ผู้รับ" มิใช่ผู้สร้าง เป็น "ผู้บริโภค" มิใช่ผู้ผลิต เป็น "ผู้ตาม" มิใช่ผู้นำ ตลอดไป

สถาบันการเมืองการปกครอง

สถาบันการเมืองการปกครองเป็นแบบอย่างของการคิดการกระทำในเรื่องเกี่ยวกับการรักษา ระเบียบความสงบ การบรรลุเป้าหมายสังคมร่วมกันและการตัดสินใจร่วมกัน

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีส่วนช่วยในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลใน ด้านต่าง ๆ ได้ ทำให้รัฐบาลต้องมีความระมัดระวังในการบริหารประเทศมากกว่าเดิม เพราะประชาชน สมัยนี้มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าหากมองอีกแง่หนึ่ง การรับรู้ข้อมูลของประชาชน หากเป็นการรับรู้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง จะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนคนไทยด้วยกันเอง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสงบสุขของประเทศชาติ

ดังนั้นวิธีแก้ไขปัญหานี้ก็คือ ประชาชนทุกคนจะต้องรู้จักคิดและกลั่นกรองข้อมูลอย่างละเอียด รอบคอบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของไทยให้มีความโปร่งใสและเป็น ประชาธิปไตยมากขึ้น

◆ ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อวัฒนธรรมไทย

การพัฒนาเทคโนโลยี กับเงื่อนไขของวัฒนธรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศเปิด มีการติดต่อกับต่างประเทศ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ วัฒนธรรมที่เข้ามาในสังคมของเราหรือสังคมของเราเองกันแน่ที่ไม่เหมาะสม และ คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมอันดีงามของเราเพียงพอหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น การใช้ อินเทอร์เน็ต ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อสังคมและวัฒนธรรมโดยรวมของเรา ในส่วนของผลดีคือ เยาวชนและคนไทยมีความก้าวหน้าทางข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยี แต่ภายในผลดีย่อมมีผลเสียเกิดขึ้น ได้แก่ มีสื่อบางประเภทที่ไม่เหมาะสมปะปนมา ทำให้ความคิดอันดีงามของเยาวชนในประเทศชาติของเราเปลี่ยนไป วิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดผลดีที่สุุดทั้งต่อผู้ดำเนินนโยบายและผู้ปฏิบัติตาม คือ การ เริ่มต้นที่ตัวเราเองก่อน ได้แก่ การปรับกระบวนการคิด กระบวนทัศน์ของเยาวชนไทยให้สามารถปรับ รับวัฒนธรรมข้อมูลต่าง ๆ ของชาติอื่นอย่างชาญฉลาด หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือไม่ตกเป็นเงาสะท้อน ของวัฒนธรรมชาติอื่น หากแต่เราจะเป็นตัวของตัวเองโดยรับเอาแต่สิ่งที่ดีงามเข้ามาปรับปรุงและ ปรับเปลี่ยนเพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อวัฒนธรรมและประเพณีที่สั่งสมมายาวนาน รวมทั้งจรรโลงสังคมเพื่อให้ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก

ในแง่ของการพัฒนาประเทศชาติ เป็นที่ยอมรับว่าเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามาในประเทศของ เรามีผลต่อความเข้มแข็งของประเทศไทย สืบเนื่องมาจากศักยภาพของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สารสนเทศ ทุกระบบเศรษฐกิจจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้ทันต่อข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้แล้ว เทคโนโลยี สารสนเทศยังเป็นปัจจัยที่เพิ่มขีดความสามารถ และเป็นแรงผลักดันให้ประเทศชาติก้าวไปสู่วิถีทางใหม่ เคียงป่าเคียงไหล่กับนานาอารยประเทศอีกด้วย แต่เราควรตระหนักว่า เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมีคุณ ोनันต์ก็ย่อมมีโทษมหันต์ได้ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้ และสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "บริบททาง สังคม" ดังกล่าวไว้ข้างต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เราจะจัดการอย่างไรกับขีดจำกัดของผู้ใช้และบริบททาง สังคม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

เราสามารถจำแนกผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อวัฒนธรรมของเราออกเป็นหลาย ประเด็น ได้แก่

1. การคิด

"การคิด" เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมพัฒนา การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้โดยไม่ ปรับให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นวิธีที่เราจะแก้ไขปัญหานี้ ได้ คือ "การคิด" เราต้องรู้จักคิด วิเคราะห์ และกลั่นกรองด้วยตนเองก่อนที่จะเลือกรับเอาสื่อสารสนเทศ

เข้ามาใช้ เพราะหากเราปล่อยตัวไปตามกระแสเทคโนโลยีโดยไม่ได้คิด เราก็อาจจะถูกกลืนกินจนสูญเสียเอกลักษณ์ของชาติ และเอกราชทางวัฒนธรรม

หากเราลองไตร่ตรองดู จะเห็นได้ว่าปัญหาของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากการที่ผู้ใช้ต้องการเข้าถึงข้อมูลให้มากที่สุด และรวดเร็วที่สุด เพื่อที่จะนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศไปเป็นเครื่องมือใช้ในทางเอาัดเอาเปรียบผู้อื่นต่อไป โดยเฉพาะทางธุรกิจการค้า ดังนั้น ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขปัญหาในส่วนนี้ ได้แก่ การทำให้ทุก ๆ คนในสังคมตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อนที่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน ไม่แสวงหากำไรจากช่องว่างของสังคม เหตุเพราะเราทุกคนก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม หากสังคมส่วนรวมปั่นป่วนวุ่นวายแล้ว เราก็คงไม่สามารถอยู่อย่างมีความสุขได้เช่นกัน

2. ภาษา

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมภาษาสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศของเรามีการติดต่อกับชาวต่างชาติ ทำให้เราจำเป็นต้องอาศัยภาษากลางเพื่อเป็นสื่อในการติดต่อ ในที่นี้คือ ภาษาอังกฤษ เยาวชนของไทยปัจจุบัน คิดเพียงแต่ว่า จะพูดภาษาอังกฤษอย่างไรจึงจะถูกต้อง พูดอย่างไรจึงจะทำให้สำเนียงของตนเองดี แต่ในทางกลับกันกลับมองข้ามภาษาแม่ของเรา ขาดความสำนึกว่า ภาษาไทยที่พวกเขาพูดมิได้แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางภาษาของชาติเรา อันได้แก่ การควบกล้ำ อักขระ ฯลฯ ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้เลือนหายไป ทำให้ภาษาของเราที่มีเสียงไพเราะประดุจเสียงดนตรี กลัปลายเป็นเสียงที่ขาดสำเนียง ขาดความไพเราะ เราศึกษาไวยากรณ์ของชาวต่างชาติ แต่เยาวชนไทยกลับละเลยไวยากรณ์ของชาติเราซึ่งมีมาแต่ช้านาน เรามีประโยคความซ้อน เรามีการผันวรรณยุกต์ เรามีสิ่งต่างๆ มากมายในภาษาของเราที่ถูกมองข้าม เรามีวรรณกรรม วรรณคดี และงานเขียนต่าง ๆ มากมายที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ความคิด เอกลักษณ์ภาษา การแต่งกายของชาติเรา แต่เยาวชนไม่เคยคิดที่จะสนใจเหลียวแล เยาวชนอาจจะเคยได้เรียน เพราะถูกบังคับ แต่มีส่วนน้อยเท่านั้นที่จะเห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ที่มีอยู่ในภาษาของเรา ในปัจจุบันเริ่มมีการจุดประกายความคิดของเยาวชน เช่น นิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์ทองในรูปแบบการ์ตูน ที่นำเสนอผ่านทางโทรทัศน์ซึ่งเป็นการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีลักษณะของการเข้าถึงได้ง่าย หมายความว่า คนทุกกลุ่ม ทุกวัย สามารถเข้าถึงได้ โดยไม่ต้องมีกฎเกณฑ์ เช่น การรู้ภาษา การอ่านออกเขียนได้ เพื่อให้เด็ก ๆ หรือคลื่นลูกใหม่ของประเทศเราได้มีความคิด ได้เห็นถึงความมั่งคั่งทางภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงจินตนาการอันกว้างไกลของบรรพบุรุษของเรา

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่การใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้องออกไป และการที่เราจะตามไปแก้ไขให้ผู้รับสารสนเทศเข้าใจให้ถูกต้องตามเดิมนั้นเป็นเรื่องยาก

ดังนั้น สิ่งที่เราควรจะต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ ได้แก่การจัดระบบการศึกษาที่ทำให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญ
ของภาษา ให้เห็นถึงความงามของวรรณคดีของไทย และเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่เป็น
เอกลักษณ์ของชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานอันเปรียบเสมือนกระดูกสันหลังที่ถาโถมเข้ามาจากภายนอก
ซึ่งเกราะนี้เองจะคอยกั้นกรองข้อมูลข่าวสารที่หลั่งไหลเข้ามาผ่านทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้
คุณค่าทางภาษาของเรา จะไม่สูญเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา

3. การดำเนินชีวิต

รูปแบบของการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อนแล้วจะเห็นได้
ว่าแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมการแต่งกาย การแสดงออก การบริโภคอาหาร
ประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้าน ล้วนเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้ด้วยสาเหตุมาจากการรับ
วัฒนธรรมของชาติอื่นแล้วมาผสมผสานปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของเรา โดยในขั้นตอน
ของการรับนั้น จำเป็นต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาคือในขั้นตอนนี้เราจะ
จัดการอย่างไรให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติของเรามากที่สุด และหลังจากการเปลี่ยนแปลงแล้ว
ส่งผลดีหรือผลเสียต่อองค์วัฒนธรรมดั้งเดิมอันดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของเรา ดังนั้น ในฐานะที่
เราเป็นผู้เลือก จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงผลที่สะท้อนออกมา ว่าจะเป็นในเชิงบวกหรือเชิงลบ ก่อนที่จะ
ตัดสินใจรับเทคโนโลยีใด ๆ ก็ตามเข้ามาใช้

วิถีทางที่ถูกต้อง

ไม่ว่าจะอย่างไร เทคโนโลยีสารสนเทศก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของทุกสังคมอย่าง
หลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นที่แน่นอนว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะต้องส่งผลกระทบทำให้วัฒนธรรมไทย
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนักน้อย แต่ทั้งนี้ถือได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ เพราะทุกสังคมและทุก
วัฒนธรรมย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สิ่งที่เราควรให้ความสนใจคือผลกระทบอันนี้ส่งผลให้
วัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ไปในทางดีขึ้นหรือไปในทางเสื่อมลง

คำถามที่ตามมาก็คือ ทำอย่างไรที่จะให้สังคมไทยได้รับแต่ผลดีจากเทคโนโลยีสารสนเทศและ
ขณะเดียวกันก็ลดผลเสียลงให้ได้มากที่สุด คำตอบง่าย ๆ ก็คือ ถ้าพึ่งตัวเทคโนโลยีสารสนเทศเป็น
เพียงแคเทคโนโลยีเท่านั้น ผู้ใช้เทคโนโลยีต่างหากที่มีหน้าที่ควบคุม กำหนดแนวทาง และเป็นสาเหตุให้
เกิดผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการใช้เทคโนโลยีนี้ หรือจะ
กล่าวให้ตรงก็คือ คนไทยทุกคนนั่นเอง ที่มีความรับผิดชอบในการควบคุมดูแลการใช้เทคโนโลยีสาร
สนเทศให้มีความถูกต้อง รู้จักเลือกสรรสิ่งที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย เพื่อธำรงรักษาขนบธรรมเนียม

ประเพณีไทยอันดีงาม และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทยให้เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์ โดยอาศัยวิจรรณญาณ คุณธรรม และความรู้ความสามารถที่มีอยู่ ในที่สุดเราก็จะสามารถทำให้ผลกระทบที่ไม่ดีของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อวัฒนธรรมไทยหมดลงไปได้

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ดี เพราะมันเป็นสิ่งที่สามารถนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศชาติได้ หากแต่ถ้าประเทศชาตินั้น ๆ ต้องปลุกฝังให้ประชาชนของตนรู้จักเดินทางสายกลาง คือ ต้องรู้จักแสวงหาผลประโยชน์จากเทคโนโลยีควบคู่กับความมีคุณธรรมในจิตใจ รู้จักความพอดีในการเลือกสรรสิ่งเหมาะสมกับตนเอง ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป เทคโนโลยีอันเป็นประโยชน์เหล่านั้น จึงจะสร้างความสำเร็จก้าวหน้าให้กับประเทศชาติ และไม่ทำลายวัฒนธรรมอันงดงามที่มีมาแต่เดิม ทั้งยังจะช่วยส่งเสริมให้วัฒนาสืบต่อไปได้ หากสังคมใดปฏิบัติเช่นนี้แล้ว ทุกชีวิตในสังคมย่อมจะอยู่กับเทคโนโลยีนั้น ๆ ได้อย่างมีความสุข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสองวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มุขนิธิภูมิปัญญา, 2539

เกษียร เตชะพีระ. วิชาทะเลโลกานวัตร. กรุงเทพมหานคร: นำอักษรการพิมพ์, 2538

ครรชิต มาลัยวงศ์. ทักษะไอที. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และ
คอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2540

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. สังคมและวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544

ธนพล วีราสา และกิตติวัฒน์ อุชุปาละนันท์. นโยบายและองค์กรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของ
ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร, 2543

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. มานุษยวิทยากับการศึกษาชาติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, 2525

“มโนทัศน์พื้นฐานเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://www.arts.chula.ac.th/2200199> 2544

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. เอกสารประกอบการประชุม เรื่อง สมัชชาวิทยา
ศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ครั้งที่ 2 วันที่ 21 สิงหาคม 2543 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์แห่ง
ชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. ไอที 2000. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2539

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กลยุทธ์การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา. วันที่ 23-25 มิถุนายน 2538 ณ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง และปีกเทียนวิลล่า

สุเมธ ตันติเวชกุล. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ เรื่อง ในหลวงกับการพัฒนาประเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ. วันที่ 2 มิถุนายน 2538 ณ ห้องประชุมใหญ่ (ESCAP HALL) ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ

สุรศักดิ์ สงวนพงษ์. คู่มืออินเทอร์เน็ต. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2538

ไอทีเพื่อประชาชน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ม.ป.ป.

Hodson, T.C. The Primitive Culture of India. London: Royal Asiatic Society, 1922

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

เรื่อง:

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทาง
วัฒนธรรมไทย

สถาบันวิทยบริการ		จัดทำโดย	
ศิวมา	สินธวานนท์	คณะรัฐศาสตร์	ID 424 12478 24
สุธินี	กิตติวรรณกุล	คณะรัฐศาสตร์	ID 424 12529 24
วรกานต์	กิตติทรัพย์กุล	คณะนิเทศศาสตร์	ID 424 51015 28
วราศร	กิจจางค์	คณะวิศวกรรมศาสตร์	ID 423 04516 21

“Culture (วัฒนธรรม) ในทางสังคมวิทยาหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีวิต (way of life) ของมนุษย์ในแต่ละสังคมคำว่าวัฒนธรรมเป็นคำรวมที่กินความถึงแบบแห่งความประพฤติ (behavior patterns) ทั้งปวงของมนุษย์ ซึ่งได้มาเนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคม และซึ่งสามารถถ่ายทอดให้แก่กันและกันได้โดยการใช้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์(symbols)”¹

อุทัย หิรัญโต

“Culture 1.the totality of learned behavior transmitted from one generation to the next. 2.behaviors having the highest probability of occurrence in a society. 3.type of tradition in which symbols are transmitted from one generation to the next by social learning. 4.all that is socially transmitted in a society. 5.a way of life. 6.the no-cumulative part of culture. 7.the non-utilitarian part of culture. 8.an assemblage which recurs repeatedly”²

Hugo F. Reading

จากคำกล่าวข้างต้นที่ผู้เขียนได้อ้างอิงมานั้นเป็นคำจำกัดความของคำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งโดยสรุปตามความคิดของผู้เขียนแล้ว วัฒนธรรมนั้นก็คือ สิ่งที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งซึ่งสิ่งที่ว่านี้มี การส่งผ่านผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลง และถ่ายทอดมาเรื่อยๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบันและจะยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไปในอนาคต สาเหตุที่ผู้เขียนไม่ระบุให้ชัดเจนว่าวัฒนธรรมคืออะไร? คือ วิถีชีวิต? หรือ ความเชื่อ? แบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์? นั้นสืบเนื่องมาจากผู้เขียนมีความเห็นว่าวัฒนธรรมคือ ผลรวมทั้งหมด(The Whole) ของสังคมหนึ่งซึ่งถูกแปรออกจากความเป็นรูปธรรม (Concrete) สู่ความเป็นนามธรรม (Abstract) นั่นเอง ทั้งนี้ก็เพื่อการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม หรืออีกนัยหนึ่ง กระบวนการในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งจะได้อาจดำเนินไปในวิถีของมันได้นั่นเอง

ก่อนที่ผู้เขียนจะกระทำการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของสิ่งที่เรียกว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) ต่อ วัฒนธรรมไทย ผู้เขียนเห็นว่ามี ความจำเป็นอย่างยิ่งในการระบุถึงคำจำกัดความ หรือ “ลักษณะ” ของวัฒนธรรมที่ถือเป็น “วัฒนธรรมไทย” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อะไรคือสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมไทย?

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึง “ลักษณะของวัฒนธรรม” ไว้ว่า เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้...เป็นมรดกทางสังคม... เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต...และเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ หากพิจารณา ลักษณะของวัฒนธรรมไทย จากการให้นิยามข้างต้น ผู้เขียนพบว่าการจะระบุถึงวัฒนธรรมไทย หรือ ความเป็นไทย (Thainess) หรือ เอกลักษณ์ของความเป็นไทย (Identity of Thai) นั้นไม่สามารถจะระบุได้ชัดเจน กล่าวคือ การชี้ถึงความเป็นไทยนั้น ไม่สามารถกระทำได้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าสิ่งใดคือวัฒนธรรมไทย หรือ สิ่งใดที่ไม่ใช่วัฒนธรรมไทย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่บอกว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ นั้นหมายถึง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการปรับตัวในตัวของมันเอง โดยจะ

¹ สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, s.v. “วัฒนธรรม,” โดย อุทัย หิรัญโต, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียน สโตร์, 2526,) 57.

² A Dictionary of The Social Sciences, s.v. “Culture,” by Hugo F. Reading, (London: Routledge & Kegan Paul, 1978,)55.

³ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2542), 36-38.

เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆตามรูปแบบหรือวิถีการดำเนินชีวิตของคนในหน่วยสังคมหนึ่งๆ และจากการศึกษาของผู้เขียนเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยนั้น ผู้เขียนได้บทสรุปมาว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่มีได้มาจากการเรียนรู้ หากแต่เป็นการรับเอาวัฒนธรรมจากตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของตน โดยมีได้มีการปรับเปลี่ยนให้วัฒนธรรมตะวันตกดังกล่าวสอดคล้องเข้ากับรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่เดิมของคนไทย ซึ่งสภาวะการณ์ที่ว่าเป็นภาพในทางตรงกันข้ามกับแนวคิดของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมคือทุน” (Culture as Capital) ซึ่งนัยยะของแนวคิดนี้คือ ความจำเป็นที่จะต้องปรับบทบาทให้วัฒนธรรมพ้นจากการเป็นฝ่ายถูกกระทำหรือมีบทบาทรอง บทบาทรับให้เป็นฝ่ายกระทำ *ต้นตัว และมีบทบาทนำบทบาททุก*⁴ กล่าวให้ง่ายต่อการเข้าใจก็คือ แทนที่คนไทยจะยึดเอาวัฒนธรรมไทยเป็นที่ตั้งแล้วปรับเอากระแสภายนอกให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยเพื่อที่เอกลักษณ์ในความเป็นไทยจะได้อยู่คงอยู่ คนไทยกลับยึดเอากระแสภายนอกเป็นหลักแล้วละทิ้งการดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยที่ละเล็กที่ละน้อยจนความเป็นไทยไม่สามารถระบุได้ว่าคืออะไร หรือ มีลักษณะเช่นไร หากจะระบุได้ก็คงเป็นเพียงในส่วนของชนบทรอบๆ หรือด้านนาฏกรรม ศิลปะไทยเท่านั้นว่า ในส่วนของ วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยไม่ว่าในรูปขององค์กร กระบวนการ ทัศนคติหรือค่านิยมคนไทยนั้น การระบุหรือบ่งชี้ให้ชัดเจนได้กลายเป็นสิ่งที่ยากที่จะกระทำ

เรามักจะกล่าวกันว่าคนไทยนั้นใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีน้ำใจไมตรีต่อกัน เห็นได้จากการลงแขกเกี่ยวข้าวบ้าง การพร้อมใจกันไปทำบุญที่วัด เป็นต้น ภาพเหล่านี้ตามความคิดของผู้เขียนแล้วถือเป็น “วัฒนธรรมไทยในอุดมคติ” มากกว่าที่จะเป็น “วัฒนธรรมไทยในความเป็นจริง” จริงอยู่ ณ ช่วงเวลาหนึ่งคนไทยอาจมีลักษณะในการดำเนินชีวิตเช่นข้างต้น แต่ทว่าลักษณะข้างต้นนี้มิได้มีการถ่ายทอด หรือ ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาจนถึงปัจจุบันแต่อย่างใด จะเป็นการถ่ายทอดก็เพียงวลีในหนังสือวิชาการเท่านั้น หากวิถีการดำเนินชีวิตจริงของคนไทยในปัจจุบันแต่อย่างใด ความเป็นไทยนั้นได้ค่อยๆสูญหายไปตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุค ทั้งนี้สาเหตุก็เป็นเพราะการที่คนไทยมิได้ยึดเอาวัฒนธรรมไทยเป็นทุนทางสังคมนั่นเอง

ฉะนั้น ผู้เขียนจึงประสงค์ที่จะทำความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ ลักษณะของวัฒนธรรมไทย(ในแง่ของวิถีการดำเนินชีวิต) ว่า เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน แปรผันไปตามยุคสมัยหรือแปรผันไปตามกระแสภายนอก (External Forces) จะกล่าวว่าวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบันนั้นเป็นรูปแบบตะวันตกก็ได้ เพราะในบางส่วนก็ยังคงแตกต่างกับวัฒนธรรมที่เรารับมา แต่หากจะกล่าวว่าเป็นวัฒนธรรมไทย ก็เท่ากับยอมรับว่า คนไทยนั้นมิได้มีสิ่งที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยมาแต่แรก เพราะรูปแบบวิถีชีวิตของคนไทย หรืออีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมไทยในปัจจุบันก็คือการจำลองเอาวัฒนธรรมตะวันตก มาไว้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นไทย โดยมีได้ทำการปรับให้องค์ประกอบของแต่ละส่วนประสานเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน นั่นเอง

ณ จุดนี้ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า ในเมื่อ นิยามของลักษณะของวัฒนธรรมไทยนั้นไม่มีความชัดเจน เราจะอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างไร ? เพราะการจะอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นย่อมหมายถึง การเปลี่ยนจากสภาวะที่เป็นอยู่ไปสู่อีกสภาวะที่มีความต่างออกไปจากสภาวะเดิมไม่ว่าจะเป็นการต่างไปในแง่บวกหรือลบ สำหรับปัญหาดังกล่าวนี้ผู้เขียนมองว่าเป็นปัญหาที่การใช้ภาษามากกว่าที่จะเป็นปัญหาในเชิงตรรกะ นั่นคือ แทนที่เราจะยึดเอาการเปลี่ยนสภาวะจากสภาวะหนึ่งๆ

⁴ ผู้จัดการรายวันและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, “การลงทุนทางวัฒนธรรม,” *ผู้จัดการรายวัน*, 28 สิงหาคม 2541, 17.

เป็นหลัก เราควรยึดพลวัตในการเปลี่ยนแปลงเป็นหลักในการวิเคราะห์แทน กล่าวคือ ผู้เขียนเห็นว่า การเข้ามาของเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยในปัจจุบัน เป็น “การสร้างกรอบทางสังคมขึ้นมาใหม่” หรือ “เป็นการวางพื้นฐานทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ให้กับสังคมไทย” ที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้เป็นเพราะผู้เขียนเห็นว่าหากเราสรุปเอาเสียว่า ปัจจุบันนี้สังคมไทยเป็นสังคมสารสนเทศ ก็จะเท่ากับเราได้ละทิ้งหรือมองข้ามข้อเท็จจริงที่ว่า ระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบทนั้น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าสู่ข้อมูลสารสนเทศนั้นยังอยู่ในระดับสูง หรือแม้กระทั่งภายในสังคมเมืองเช่นกัน หากแต่อยู่ในชนชั้นที่ต่างกัน ความสามารถในการเข้าถึง/ได้รับ/ใช้ข้อมูลข่าวสารก็แตกต่างกันเห็นได้ชัด แต่หากจะกล่าวว่าสังคมไทยไม่ใช่สังคมที่กระตือรือร้นต่อแนวคิดในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศภายในประเทศแล้ว ก็เท่ากับเรามองข้ามความพยายามของกลุ่มผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของชาติในการเร่งรัดพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของไทย ดังนั้น การเสนอว่า เทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้บริบทของสังคมไทยนั้น เป็นกรอบทางสังคมหรือพื้นฐานทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ของสังคมไทยน่าจะเป็นวิธีที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทย เทคโนโลยีสารสนเทศ และ วัฒนธรรมไทย ได้ดีที่สุดตามความคิดของผู้เขียน เนื่องด้วยสาเหตุต่อไปนี้

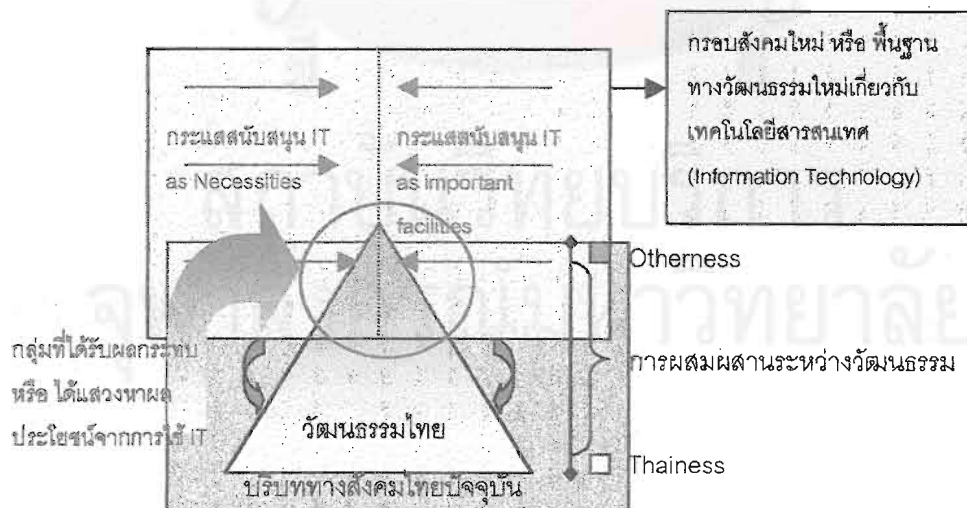
1. แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยนั้นเป็นแนวคิดที่เรารับมาจากตะวันตกมิได้เกิดขึ้นจากการสังสมเอาความรู้สึกของคนไทยเราเอง แต่ทว่าในขณะเดียวกันหากเรารับเอาแนวคิดดังกล่าวมา แล้วเกิดการพัฒนาต่อหรือผสมผสานให้เข้ากับความเป็นไทยในปัจจุบัน(ที่เป็นการผสมกันอย่างไม่ได้สัดส่วนนี้ระหว่างวัฒนธรรมตะวันตก และวัฒนธรรมตะวันออก โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เรียกว่า วัฒนธรรมไทย) เราก็อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยได้เปลี่ยนสภาพจากเดิมไปสู่การเป็นสังคมสารสนเทศ ซึ่งการจะเป็นหรือไม่เป็นสังคมสารสนเทศนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าสังคมไทยมีปฏิสัมพันธ์อย่างไรกับแนวคิดในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศนั่นเอง กล่าวคือ เรารับเอาแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาและสานต่อให้เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นส่วนหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมไทย หรือ เราเพียงแต่รับแนวคิดดังกล่าวมาครอบเราไว้เฉยๆ เช่นเดียวกับการที่เรารับเอาแนวคิดประชาธิปไตยมาครอบสังคมไทยไว้ หากขาดกระบวนการในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมประชาธิปไตย วิธีการดำเนินชีวิตของคนไทยจึงยังไม่เป็นประชาธิปไตยนัก ซึ่งนั่นก็หมายถึงวัฒนธรรมของคนไทยยังมีได้ถูกแต่งแต้มด้วย”ประชาธิปไตย” จนกล่าวได้ว่า “ประชาธิปไตยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย หรือ ถือเป็นหนึ่งในจิตสำนึกของความเป็นไทย”
2. สังคมไทยในปัจจุบันแม้จะมีความตื่นตัวต่อเทคโนโลยีสารสนเทศอยู่มากก็จริง แต่หากพิจารณากันจริงๆแล้ว จะเห็นเพียงกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่เป็น “หัวหอก” ในการเร่งรัดพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และผลกระทบที่ได้จากการเร่งรัดพัฒนาดังกล่าวก็ได้ส่งผลในระดับกว้าง หากแต่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การสื่อสารมวลชน การดำเนินธุรกิจ ในขณะที่กลุ่มคนที่เหลือที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคมไทยยังคงไม่ได้รับอิทธิพลจากการเร่งรัดพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศนี้
3. แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทย ยังมีได้ถูกผนึกเข้าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกันกับกระแสต่างๆที่ไหลวนอยู่ในบริบทสังคมไทยอย่างเต็มตัว ทั้งนี้เห็นได้จากการที่ ภายในสังคมไทยนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศยังมิได้กลายเป็นมติเอกฉันท์(consensus)ของสังคม กล่าวคือ ยังมีทั้งผู้ที่สนับสนุนการเข้ามาของเทคโนโลยีสารสนเทศว่าเป็นสิ่งจำเป็น หรือเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้

ในการจะพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นอารยประเทศ (civilized country) หรือประเทศที่พัฒนาแล้ว (developed country) และอีกกลุ่มหนึ่งคือ ผู้ที่มองว่าเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นจริงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก แต่ไม่ได้ถือเป็น "ความจำเป็นอันขาดไม่ได้" ของสังคมไทย คนกลุ่มนี้ยังคงเล็งเห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเป็น 'important facilities' ไม่ใช่ necessities สำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน คนกลุ่มนี้จะทำการตั้งคำถามดังเช่นการตั้งคำถามของโจเซฟ วิเซนบาม ที่ว่า

"ใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่โหมชนากันมาก เหลือเกินของเรา และใครจะตกเป็นเหยื่อ? ในฐานะของประชาชนทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งของนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรเราควรจะมีข้อจำกัดแก่การใช้คอมพิวเตอร์ในกิจการของมนุษย์อย่างไรบ้าง? ผลกระทบของคอมพิวเตอร์มีอะไรบ้าง ไม่ใช่เพียงต่อระบบเศรษฐกิจของโลก หรือต่อศักยภาพสงครามของนานาชาติและอื่นๆ ทว่าต่อ 'ภาพลักษณ์ของตนเอง' ของมนุษย์และเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์"⁵

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้นก็เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานร่วมกันระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านเพื่อที่ว่า ในส่วนของบทวิเคราะห์ถึงผลกระทบของ เทคโนโลยีสารสนเทศต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบันนั้น จะได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรืออาจเป็นไปในทิศทางอื่นที่อาจตรงกันข้ามกับทิศทางที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอก็เป็นได้อันสืบเนื่องมาจากการที่ผู้อ่านนั้น มิได้ เห็นพ้องกับผู้เขียนนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์นั่นเอง

ภาพที่ 1: Model ของความเชื่อมโยงซ้อนกันระหว่างกรอบพื้นฐานทางวัฒนธรรมใหม่ (IT Paradigm) กับ โครงสร้างวัฒนธรรมไทยภายใต้บริบททางสังคมในปัจจุบัน

หมายเหตุ: Model นี้เป็น Model ที่ผู้เขียนสร้างขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจร่วมกันกับผู้เขียนได้ง่ายขึ้น

⁵ บุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา, "มายาการของสังคมสารสนเทศ," ผู้จัดการรายวัน , 9 กรกฎาคม 2536, 10.

บทวิเคราะห์ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ ต่อ วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบัน

จาก Model ที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ในเบื้องต้นนั้นจะเห็นได้ว่า ตามความคิดของผู้เขียนแล้วในสังคมไทยปัจจุบันเราสามารถแบ่งคนในสังคมออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ โดยใช้ "กรอบทางสังคมใหม่ หรือ กรอบสังคมสารสนเทศ" เป็นดัชนีที่ใช้ในการแบ่ง ซึ่งบุญรักษ์ บุญญะเขตมาลาได้นิยามคำว่า "สังคมสารสนเทศ" ไว้ว่า

...คือ อากาของการพัฒนาที่ไม่สมดุลภายในระบบทุนนิยมโลกในครึ่งหลังของทศวรรษที่ 20

ถ้าหากว่านี่คือ "ความก้าวหน้า" ผู้ที่มีโอกาสได้สัมผัสชีวิตได้ๆของมันก็จะมีเพียงน้อยนิดเต็มที ส่วนคนอื่นๆก็ได้แต่คอยเก็บเกี่ยวเศษๆหรือไม่ก็มัวแต่ค้ำกับ "ความยิ่งใหญ่" ของยุคอุตสาหกรรมเอื้อกัน(หรือแม้กระทั่งยุคเกษตรกรรมด้วยพัฒนา) ซึ่งนำความล่มสลายมาสู่ระบบครอบครัวตนเอง ทั้งนี้โดยไม่ต้องพูดถึงความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมและชาติ⁶

จากนิยามข้างต้น หากนำมาอธิบายโครงสร้างสังคมไทยภายใต้บริบทของสังคมสารสนเทศ ก็จะแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ กลุ่มที่สามารถเข้าถึงหรืออยู่ในแวดวงเทคโนโลยีสารสนเทศ กับ กลุ่มที่อยู่นอกแวดวงดังกล่าว ทั้งนี้แม้กลุ่มคนที่สองนั้นจะได้อยู่ภายใต้แวดวงนั้นหากแต่เมื่อสังคม ถือเป็นบริบทใหญ่และคนในสังคมเป็นเพียงองค์ประกอบย่อย กลุ่มคนที่สองจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศได้เช่นเดียวกับกลุ่มคนในจำพวกแรก หากแต่มีความแตกต่างกันในระดับหรือความเข้มข้นของผลกระทบที่ได้รับนั่นเอง

อนึ่ง ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับนิยามข้างต้นในส่วนที่ว่า การอยู่ภายใต้บริบทสังคมสารสนเทศนั้นจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม เพราะการกล่าวเช่นนี้ดูจะเป็นการบอกเป็นนัยว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ นั้นเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของสังคม สาเหตุที่ผู้เขียนไม่เห็นด้วยก็เนื่องมาจาก เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ Information Technology นั้น โดยเนื้อแท้แล้ว หมายถึง การค้นคิดและพัฒนาความสามารถของคอมพิวเตอร์, ไมโครอิเล็กทรอนิกส์ และ การสื่อสารโทรคมนาคม ที่ทำให้มนุษย์เราสามารถสร้าง, เก็บ และสื่อสารข้อมูลข่าวสาร (ข้อความ, ตัวเลข, เสียง, ภาพ) ได้อย่างกว้างขวางและสะดวกรวดเร็วมากขึ้น และสามารถสื่อสารกันได้ทุกมุมโลกอย่างรวดเร็ว.⁷ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นเพียงช่องทางที่ทำให้การติดต่อสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยสังคม หรือ ภายในหน่วยสังคมเดียวกันเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นเครือข่ายที่โยงใยสังคมแต่ละหน่วยเข้าไว้ด้วยกัน อันเป็นผลให้การติดต่อหรือสื่อสารข้อมูลนั้นมีลักษณะที่เรียกกันอย่างคุ้นหูว่าเป็นการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน ด้วยเหตุที่ว่านี้เอง ผู้เขียนจึงได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อสังคม องค์ประกอบย่อยภายในสังคมและรูปแบบวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมนั้น ๆ เกิดจากการใช้อำนาจของผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมหรือครอบงำการใช้เนื้อเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวมากกว่าตัวเทคโนโลยีสารสนเทศเองซึ่งเป็นเพียงช่องทางในการใช้อำนาจของผู้ที่ครอบงำเทคโนโลยีดังกล่าวในสังคมหนึ่งๆ

ดังนั้นในการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อวิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยนั้น อันดับแรกผู้เขียนเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา หรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้บริบทของโครงสร้างทางอำนาจในสังคมไทยเสียก่อน จากนั้นจึงจะสามารถทำการวิเคราะห์ถึง

⁶ อ้างแล้ว..

⁷ ศัพท์ใหม่อธิบาย โลกยุคข้อมูลข่าวสาร : Dictionary of New Words in The Information Age, s.v.

"Information Technology," โดย วิษยากร เชียงภูถ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2539,)105.

ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศ กับ โครงสร้างสังคมไทย และสุดท้ายก็จะเป็นบทสรุปของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศ กับ โครงสร้างสังคมไทย ซึ่งก็คือ รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่? อย่างไร? ฉะนั้นเพื่อความสะดวกต่อการวิเคราะห์และเพื่อให้ง่ายต่อผู้อ่านในการทำ ความเข้าใจ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาในช่วงนี้ออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน คือ

- บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้บริบทโครงสร้างทางอำนาจในสังคม
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศ กับ โครงสร้างสังคมไทย
- ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ : การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย?

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้บริบทโครงสร้างทางอำนาจในสังคม

ในปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่าโลกในปัจจุบัน ถูกเรียกกันอย่างกว้างขวางว่า เป็นโลกแห่งการสื่อสาร เป็นโลกแห่งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือเป็นโลกในยุค IT นั่นเอง แต่การกล่าวเป็นวลีเช่นนี้ตามความคิดของผู้เขียนแล้วเป็นการมองข้ามความสัมพันธ์ภายในโลกใน "มิติเชิงอำนาจ หรือ โครงสร้างทางอำนาจ" ทั้งนี้สืบเนื่องจากผู้เขียนมีความเห็นว่า "อำนาจ" นั้นเป็นทั้งปัจจัยสำคัญอันเป็นพลังผลักดันให้ตัวแสดง (actor) กระทำการใดๆ และเป็นเป้าหมายของการกระทำกล่าวคือ เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ โดยอำนาจที่ว่านี้จะถูกใช้เพื่อรักษาอำนาจที่ตัวแสดงนั้นๆมีอยู่ด้วย ทั้งนี้ "อำนาจ" ที่ว่านี้มีได้มีนัยยะว่าเป็นอำนาจทางทหาร (military force) อำนาจในการบังคับ (coercive force) ซึ่งเป็นการกล่าวถึงอำนาจในลักษณะ "hard power" เท่านั้น แต่รวมไปถึง "soft power" หรือ ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร หรือแม้กระทั่งเรื่องเชื้อชาติ ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งนับวันจะทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นทุกที ดังจะเห็นได้จากผู้ที่ครอบครองพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่สูงย่อมมีขีดความสามารถที่สูงกว่าผู้ที่ครอบครองเทคโนโลยีที่มีระดับการพัฒนาที่ต่ำกว่า หรือ ผู้ที่เป็นเจ้าของข้อมูลข่าวสารมากที่สุดย่อมทำการตัดสินใจในการดำเนินการใดๆ ได้มีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของข้อมูลข่าวสารน้อยกว่า เป็นต้น อำนาจในที่นี้จึงขึ้นกับการตีความความว่า คืออะไร และในกระบวนการตีความหมายที่ว่านี้ก็เป็นกระบวนการสำคัญภายใต้โครงสร้างทางอำนาจ

โครงสร้างทางอำนาจ หรืออีกนัยยะหนึ่ง คือการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยอำนาจแต่ละหน่วยภายในสังคมหนึ่งๆ ที่มีอำนาจลดหลั่นกันไป (Hierarchical Structure of Power) จากศูนย์รวมอำนาจที่เป็นศูนย์กลางในการตีความหมายของอำนาจว่าคืออะไร ออกคำสั่ง วางระเบียบแบบแผน กำหนดรูปแบบในการปฏิบัติให้เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่ง "อำนาจ" ดังกล่าวและถ่ายทอดไปยังหน่วยอำนาจในระดับรองลงมาซึ่งมีลักษณะเป็นสายบังคับบัญชาการจนกระทั่งอำนาจดังกล่าวได้ถูกแปรเปลี่ยนออกมาเป็น ข้อมูล (data) และถูกนำมาเรียบเรียงให้กลายเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ (information) อันเป็นไปตามความประสงค์ของศูนย์กลางอำนาจ ซึ่งในหลายๆกรณีข้อมูลที่ถูกเรียบเรียงหรือ information เหล่านี้แม้จะขัดแย้งกับข้อเท็จจริง (truth) แต่ทว่าด้วยกลไกภายในโครงสร้างทางอำนาจหนึ่งๆ ย่อมจัดการให้ ข้อมูลดังกล่าวกลายเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมาซึ่งอาจกระทำโดยการควบคุมข้อมูลหรือ information ที่มีลักษณะไม่เป็นไปตามความต้องการของศูนย์กลางอำนาจ หรือ การบิดเบือนสภาวะความเป็นจริง (reality) ให้เข้ากับ ข้อเท็จจริงที่ถูกสร้างขึ้น (fabricated truth) โดยใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) การปล่อยข่าวลือ (scandal) เป็นต้น

ฉะนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าคงไม่มีนักทฤษฎีจะกล่าววาทะบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ ภายใต้โครงสร้างทางอำนาจนั้นได้กลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มศูนย์อำนาจในสังคมหนึ่งๆ ในการทำการแสวงหาผลประโยชน์ของตนในขณะที่เดียวกันก็กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองในการดำรงไว้ซึ่งสถานะภาพในขณะนั้นๆ (Status Quo) ดังคำกล่าวของ M. Parenti ที่ว่า...

"To maintain the system that is so good to them, the rich and powerful devote much attention to persuasion and propaganda. Control over the communication field and flow of mass information, helps secure the

*legitimacy of the owning class's politico-economic power*⁸

สาเหตุที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทเช่นนี้ก็เพราะว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ คือ มิติใหม่ของการสื่อสารที่ช่วยย่นระยะเวลาและระยะทาง การสื่อสารถือเป็นกระบวนการสำคัญที่สุดในการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และเป็นกระบวนการสำคัญที่สุดเช่นกันในการเผยแพร่วัฒนธรรม ดังนั้นการที่พวกกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งมักจะกล่าวโดยรวมว่าเป็นพวกชนชั้นทุนนิยม (capitalist class) ซึ่งประกอบไปด้วยนักการเมือง ผู้ประกอบการธุรกิจหรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผู้ที่มีอำนาจเหนือปัจจัยการผลิตและต้องการแสวงหาผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุดโดยหลีกเลี่ยงการสูญเสียผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้นั้นได้เข้ามาร่วมมือกันทำการผูกขาดการสื่อสารโทรคมนาคม ก็เท่ากับชนชั้นทุนนิยมพวกนี้ได้ควบคุมเอากระบวนการขัดเกลากายทางสังคม (socialization) ด้วย ซึ่งหมายความว่าแทนที่ประชาชนหรือคนจำนวนมากนั้นจะเป็นผู้กำหนดแนวทางการสื่อสารข้อมูล หรือมีสิทธิ์ที่จะเลือกหรือแสวงหาข้อมูลอย่างเสรีตามที่ต้องการ กลับถูกบังคับโดยไม่รู้ตัวให้อยู่ภายในกรอบที่ได้มีการคัดสรรข้อมูลให้เป็นไปตามความต้องการของศูนย์อำนาจแล้วนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปก็คือ เทคโนโลยีสารสนเทศได้กลายเป็น "เครื่องมือ" ของผู้ที่มีอำนาจครอบงำเหนือระบบดังกล่าวในการแสวงหาซึ่งผลประโยชน์ของตนและรักษาไว้ซึ่งสถานภาพของตนในขณะเดียวกัน จากการที่ระบบสารสนเทศนั้นทำให้เกิดการย่นระยะเวลาและสถานที่ในการติดต่อสื่อสารซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรม เพราะระบบเทคโนโลยีสารสนเทศคือการจัดการสื่อสาร ส่งผ่าน กระจาย หรือกระทำการใดๆ เกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ผ่านการเรียบเรียง หรือ คัดสรรแล้วให้ออกมาเป็นข่าวสาร ข้อเท็จจริง ซึ่งถ่ายทอดและปลูกฝังลงในสังคมนั้นๆ ให้ตระหนักดังเช่นที่ข้อมูลได้ถูกเรียบเรียงมา การที่ศูนย์กลางอำนาจซึ่งในที่นี้ก็คือ ชนชั้นทุนนิยมหรือชนชั้นนำในสังคมเข้ามาดำเนินกิจการเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศเอง หรือทำการควบคุมทางอ้อมก็เท่ากับเป็นการควบคุมระบบความคิด การประพฤติ แบบแผน ค่านิยม หรือก็คือรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นๆนั่นเอง ดังเช่นคำกล่าวของยุค ศรีอาริยะที่ว่า..

"ข่าวสารและการโฆษณาคืออำนาจที่มีพลังควบคุมเหนือจิตใจและการคิดฝันของมนุษย์โดยตรง สื่อคือตัวกำหนดค่านิยม และคือเครื่องมือบอกว่าอะไรจริง อะไรไม่จริง มนุษย์ทุกวันนี้จะแต่งตัวอย่างไร กินอย่างไร จะเชื่อว่าอะไรจริงไม่จริง ล้วนถูกบงการโดยสื่อ เพราะข่าวสารและความรู้มีค่าเท่ากับความจริง คำว่าความจริง มีอำนาจในตัวมันเอง ความจริงแพร่ไปเท่าไรก็คือการขยายเครือข่ายของอำนาจ ให้ครอบคลุมไปทั่วสังคม"⁹

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนนั้นไม่ต้องดูห่างไกล หากเราจะลองนึกเปรียบเทียบกับสื่อ หรือ ระบบสารสนเทศของบ้านเราที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยรัฐบาล และบรรษัทยักษ์ใหญ่ไม่กี่บริษัท หรือจะเป็นการติดตามข่าวสารผ่านทางจันดาวเทียมทั้งจาก CNN, Reuters, BBC, ABC ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็น "Elite Media" ที่ข้อมูลได้ผ่านการเรียบเรียงให้เป็นไปตามที่ ผู้ควบคุมสื่อหรือผู้ที่มีอำนาจเหนือสื่ออื่นๆ ตามทฤษฎีหรือแนวคิดของ Noam Chomskyที่ว่าด้วย "Propaganda System" ข่าวสารหรือข้อมูลที่นำเสนอสู่สาธารณะจะมีลักษณะเป็นไปในแนว

⁸ Parenti M., "Chapter 1 From Cronkite's Complaint to Orwell's Oversight" in *Inventing Reality: The Politics of Mass Media*, (New York: St. Martin's Press, 1986), 6.

⁹ ยุค ศรีอาริยะ, *Global Vision : ๓๖๖ กระแสการบงการที่คนใหม่*, (กรุงเทพฯ: ไอ โอนิก อินเตอร์เทรค ริชเชส เซส จำกัด, 2539,)11.

เดียวกันหมดก็ได้ ยกตัวอย่างกรณีของการให้ความสำคัญต่อการตั้งสมมติฐานว่าผู้ก่อการร้ายในคดีการจี้เครื่องบินชนตึก World Trade Center และ Pentagon ในวันที่ 11 กันยายนที่ผ่านมาเป็นฝีมือของ Osama Bin Laden มากกว่าการที่จะตั้งคำถามว่า "ทำไม หรือ เพราะสาเหตุใด Osama Bin Laden หรือ กลุ่มผู้ก่อการร้าย Al Qaeda ถึงมุ่งโจมตีสหรัฐอเมริกา?" ได้สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่มีอยู่ไม่มากนักในการ "จุดคีย์" ข้อเท็จจริงที่ถูกฝังงอโดยฝีมือของผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในหน่วยสังคมนั้นๆ ในขณะที่ควบคู่กับการตั้งหรือสร้างประเด็นข้อเท็จจริงใหม่ขึ้นมาเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปตามเป้าหมายที่ตนต้องการ สร้างความชอบธรรมให้กับตนในการดำเนินกิจการใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว เช่นเดียวกับการที่สหรัฐอเมริกาประกาศอย่างชัดเจนว่า "จะไม่มีฝ่ายที่เป็นกลาง รัฐใดที่ไม่เห็นด้วยกับมติของสหรัฐอเมริกาในการโต้ตอบการก่อการร้ายครั้งนี้ด้วยวิธีการใช้กำลังโจมตี ถือเป็นรัฐที่เป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกา เพราะเท่ากับสนับสนุนการก่อการร้าย และไม่เห็นว่าเป็นสิ่งที่สหรัฐอเมริกากำลังกระทำตอบโต้ฝ่ายผู้ก่อการร้ายในอัฟกานิสถาน นั้นเป็นความชอบธรรมที่สหรัฐอเมริกาพึงกระทำ ทั้งๆที่การกระทำของสหรัฐอเมริกา หากพิจารณาแล้ว การกระทำดังกล่าวมีลักษณะที่เป็นการตัดสินใจโดยสหรัฐอเมริกาเพียงฝ่ายเดียว (unilateral) มากกว่าจะเป็นการลงมติจากหลายๆฝ่าย (multilateral) ซึ่งไม่เป็นไปตามบทบัญญัติในกฎบัตรสหประชาชาติ หรือ กฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด"

ฉะนั้นการพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย หรือมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็คือ การทำให้อาวุธหรือเครื่องมือในการแสวงหาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจของตนมีอำนาจที่ร้ายแรงขึ้น ในแง่ที่ว่ามีความสามารถในการครอบงำหน่วยสังคมหนึ่งๆหรือหน่วยสังคมหลายๆหน่วยให้เป็นไปตามกรอบหรือแนวทางที่ตนได้เตรียมไว้ "เทคโนโลยี" จึงมิได้ผูกติดกับความเป็นของสมัยใหม่ซึ่งมีต้นกำเนิดจากภูมิปัญญาตะวันตกเท่านั้น หากแต่ยังเป็น นวัตกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง¹⁰ ซึ่งประโยชน์ที่ว่านี้คงหนีไม่พ้นเรื่องของ "อำนาจ" อยู่ดี เพียงแต่จะเป็นอำนาจในมิติใด หรือ ความหมายใดก็ตามนั่นเอง

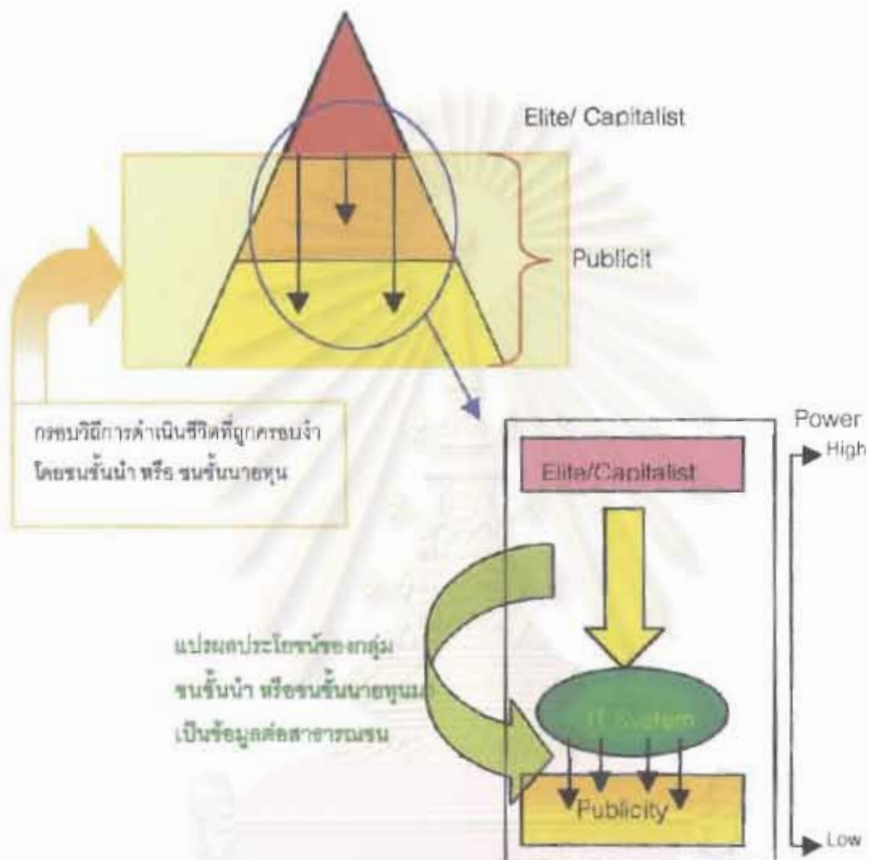
สรุปบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้โครงสร้างทางอำนาจในสังคม

- เครื่องมือของกลุ่มคน โดยเฉพาะพวกชนชั้นทุนนิยม หรือพวกชนชั้นนำ นายทุน ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตน และ รักษาไว้ซึ่งความมั่นคงในอำนาจของตน
- ช่องทางของผู้ที่มีอำนาจในสังคมหนึ่งๆ ไม่ว่าจะพิจารณาในระดับ Global Analysis หรือ Unit Analysis ในการครอบงำวิถีการดำเนินชีวิต ชันประกอบไปด้วยรูปแบบการปฏิบัติ ค่านิยม ความเชื่อ ความคิด ฯลฯ ให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่มีอำนาจในสังคมและเหนือระบบสารสนเทศ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของตน
- ขจัดหรือลดช่องทาง/โอกาสในการเกิดปัญหา หรืออุปสรรคอันสืบเนื่องมาจากการเกิดแนวคิดหรือกระแสต่อต้านข้อมูลที่ผ่านการคัดสรรและเรียบเรียงโดยกระบวนการภายใต้โครงสร้างอำนาจ เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน ซึ่งเท่ากับเครือข่ายข้อมูลถูกโยงใยรวมกันเป็นหนึ่งเดียว โอกาสที่ข้อมูลข่าวสารกระแสรอง หรือต่อต้านกระแสหลัก (anti-mainstream) จะถูกถ่ายทอดสู่สาธารณชนนั้นเป็นไปได้ยากขึ้น ถ้าสังคมแต่ละ

¹⁰ ไสเฟส สิริไสย์, "ไอทีกับชนบท ความเหลื่อมล้ำที่เป็นอันตราย," *มติชน* .11 มีนาคม 2544, 13.

สังคมยังขาดปัญญาชนที่มีความคิดแตกต่างไปจากกระแสหลักและกล้าที่จะนำเสนอแนวคิดเหล่านี้สู่สาธารณชนอย่างตั้งใจจริง¹¹

ภาพที่ 2: Model แสดงบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้โครงสร้างทางอำนาจในสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ Edward Said, "Representations of the Intellectual" in *Representations of The Intellectual*, (New York: Vintage Books, 1994), 22-23.

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศ กับ โครงสร้างสังคมไทย

ในช่วงนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างของสังคมไทยว่ามีกลุ่มคนจำพวกไหนบ้างที่ถือเป็นกลุ่มชนชั้นนำหรือ เป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ กับ กลุ่มคนอีกจำพวกที่เป็น “ฝ่ายรองรับ” ผลจากการกระทำของคนกลุ่มแรก ทั้งนี้จากช่วงแรกและผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมหนึ่งๆนั้น หากกล่าวเสียใหม่ว่า “เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นความจำเป็นสำหรับกลุ่มคนที่ผลักดัน/สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ” ความหมายก็คงจะไม่ผิดไปจากเดิม หากแต่จะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนขึ้นระหว่างโครงสร้าง(ทางชนชั้น)ในสังคมไทย กับ เทคโนโลยีสารสนเทศในแง่ที่ว่า “เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการในตัวของมันเอง” กล่าวคือ เทคโนโลยีสารสนเทศ คือ อีกรูปแบบหนึ่งของอำนาจที่ถูกใช้เพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานภาพของผู้ที่ครอบงำและแสวงหาผลประโยชน์จากระบบดังกล่าว และเพื่อพัฒนาศักยภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นไปเรื่อยๆ

โดยหากมองจากมุมมองของคนไทยคนหนึ่ง ก็คือ การที่เรา “พยายามวิ่งตาม” เทคโนโลยีสารสนเทศที่ประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศในทางตะวันตก และประเทศญี่ปุ่นที่เป็นผู้นำในการพัฒนาเทคโนโลยีในภูมิภาคเอเชียตามทฤษฎี The product cycle view : the region as a flock of flying geese ที่ว่าญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นประเทศเจ้าฝูงในภูมิภาค มีความก้าวหน้าในการพัฒนาทั้งทางด้านเทคโนโลยี และเศรษฐกิจจะเป็นต้นแบบให้ประเทศอื่นๆในภูมิภาคในการปฏิบัติตาม โดยเมื่อตนทำการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีใดจนถึงขั้นซิดสุดแล้วก็จะลัด หรือ ถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นไปยังประเทศอื่นๆ แล้วตนก็หันไปพัฒนาเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำขึ้นไปอีกขั้นแทนโดยลักษณะการเกิดเช่นนี้จะหมุนเวียนเป็นวัฏจักรไปเรื่อยๆ (The Migration of industries from country to country) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแต่ละประเทศนั้นจะโยนอุตสาหกรรมที่ตนเคยผลิตได้ทิ้งไปให้กับประเทศอื่นที่เทคโนโลยีต่ำกว่าเพื่อที่ตนจะได้เลื่อนสถานภาพตนในการผลิตให้สูงขึ้น เพราะฉะนั้นอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละรัฐภายในภูมิภาคนั้นย่อมมีลักษณะที่เหมือนกัน (homogeneity)¹² และการพัฒนาเทคโนโลยีจะไม่เกิดขึ้นถ้าประเทศเจ้าฝูงมิได้เป็นผู้เริ่มในการคิดค้นเทคโนโลยี ทั้งนี้ทฤษฎี Flying Geese เป็นเพียงการวิเคราะห์ในระดับ Regional Level เท่านั้น

หากทำการวิเคราะห์ในระดับ Global Level แล้ว จะเห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากกว่าเดิม เพราะเมื่อวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยที่เป็นหนึ่งในประเทศอุตสาหกรรมชุดที่ 2 (Second-Tier Industries) ในภูมิภาคเอเชียโดยมีญี่ปุ่นเป็นเจ้าฝูงนั้น จะเปลี่ยนบทบาทไปเป็นรัฐริมขอบ(Peripheral State) ให้กับสหรัฐอเมริกา หรือ ผู้นำทางเทคโนโลยีเช่นเยอรมนีที่ทำหน้าที่เป็นตลาดวัตถุดิบและตลาดระบายสินค้าของประเทศเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่ผลิตเทคโนโลยีที่ญี่ปุ่นได้ลัดทิ้งด้วย โครงสร้างสังคมไทยจึงมีความซับซ้อนมากขึ้น เกิดชนชั้นใหม่ในสังคมเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นชนชั้นแรงงานที่ทำหน้าที่ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ บิอนโรงงานญี่ปุ่น ชนชั้นนายทุนที่มีฐานะระดับกลางหรือระดับล่าง (Lower-/Middle-Class Bourgeoisie) ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อย และเป็นผู้อุปโภคสินค้ารายใหญ่ ในขณะที่พวก ชนชั้นนำหรือชนชั้นทุนนิยมที่เป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ หรืออาจเป็นกลุ่มคนในสังคมที่ร่วมมือกับทุนต่างชาติในการเข้ามาลงทุนในประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสูงมากในการผลักดันให้รัฐเปิดรับโครงสร้างทางการเมืองแบบ Polyarchy หรือ

¹² Mitchell Bernard, "States, social forces, and regions in historical time: toward a critical political economy of Eastern Asia," *Third World Quarterly*, Vol.17, No.4, 1996,653.

อภิชนาธิปไตยที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่ปกครองดูแลประชาชนส่วนใหญ่ที่สามารถเข้ามาใช้สิทธิใช้เสียงของตนได้(บ้าง) และเป็นรูปแบบการปกครองที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของระบบทุนนิยม ประชากรกลุ่มผู้ปกครองรัฐนั้นแท้ที่จริงก็คือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่เป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ในแวดวงของเทคโนโลยีที่ใหม่ และ เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ดาวเทียม, โทรศัพท์, โทรศัพท์เคลื่อนที่, คอมพิวเตอร์, อินเทอร์เน็ต, วิทยุ ฯลฯ

ระดับชนชั้น	ลักษณะการปกครอง
• ชนชั้นนายทุนที่มีฐานะดีชนชั้นนำ	เจ้าของควบคุมการผลิต-จำหน่ายรายใหญ่/ ครอบงำแนวทางในการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
• ชนชั้นนายทุนที่มีฐานะระดับกลางต่ำ	เจ้าของควบคุมการผลิต-จำหน่ายรายย่อย ตลาดใหญ่ในการบริโภคสินค้า และเป็นเป้าหมายหลักทางการตลาด
• ชนชั้นกรรมกร	กลุ่มผู้ทำการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในโรงงาน และ เป็นเป้าหมายระดับรองในตลาด
• เกษตกรชาวนาในชนบท	กลุ่มคนที่ถูกละทิ้งหรืออาจจะถูกดูถูกลงกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ

จากตารางข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าสังคมไทยนั้นมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ความยากลำบากขึ้นเป็นลำดับของเทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงฐานะของคนในสังคม วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเหล่านี้ย่อมเปลี่ยนแปลงไปเช่นกับซึ่งการเปลี่ยนแปลงฐานะของคนในสังคมก็อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือแย่ลงก็เป็นได้ทั้งนั้น หากนำตารางข้างต้นมาแยกวิเคราะห์ใหม่โดยกำหนดตัวแปรควบคุมเข้าไปอีกตัว นั่นคือตัวแปรของบริบททางสังคม กลุ่มคน 3 กลุ่มแรก กล่าวคือกลุ่มชนชั้นนายทุนที่มีฐานะดีชนชั้นนำ ชนชั้นนายทุนที่มีฐานะปานกลางและฐานะที่ต่ำกว่าอีกชนชั้นหนึ่ง ซึ่งก็คือชนชั้นกรรมกรชนชั้นนี้ จะถูกจัดเข้าเป็นกลุ่มคนในสังคมเมือง(อุตสาหกรรม) ในขณะที่กลุ่มคนสุดท้ายคือ กลุ่มเกษตรกรชาวนานั้นจะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มคนในสังคมชนบท

ความแตกต่างระหว่างการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรือ เครือข่ายของระบบสารสนเทศระหว่างชนชั้นแต่ละชนชั้นก็จะมี ความแตกต่างกันไม่ ฉะนั้นผู้เขียนจึงไม่หันตัวกับคำถามที่ว่า

"ความสำคัญของไอทีที่กำลังทวีมากขึ้น เนื่องจากความเร็วของไอทีจะมีส่วนทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพอย่างทั่วถึง และมีส่วนในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆรวมทั้งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความสามารถในการแข่งขันของแต่ละประเทศในอนาคต"¹¹

¹¹ เมธีองศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, "ลดความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงไอทีด้วยยุทธศาสตร์เชิงรับและรุก," *สยามรัฐ*, 5 มกราคม 2544, 10.

ทั้งนี้ก็เป็นเพราะจากการศึกษาและการเก็บข้อมูล ผู้เขียนพบว่า ยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศพัฒนาขึ้นเท่าไร ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนในสังคมเมืองและในสังคมชนบทก็มีขยายช่องว่างเพิ่มขึ้นทุกที เพราะกลุ่มคนในสังคมชนบทนั้นมิได้เป็นเป้าหมายทางการตลาดของธุรกิจประเภทเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจากสินค้าดังกล่าวมีราคาแพง และ เป็นสินค้าที่มีไว้สำหรับผู้ที่ได้รับการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวมาไม่มากนักน้อย ดังนั้นกลุ่มตลาดของเทคโนโลยีสารสนเทศจึงยังคงอยู่ในสังคมเมือง ซึ่งหากพิจารณาเป็นสัดส่วนเปรียบเทียบระหว่างประชากรในสังคมเมืองและสังคมชนบทแล้วจะเห็นได้ถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนเพราะโดยรากฐานแล้วสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งหมายถึงในสังคมไทยยังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่มีได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแต่อย่างใด วิถีการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้จะห่างออกจากสังคมเมืองเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามก็ผู้เขียนมีความเห็นว่าวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมชนบทนั้นมิได้ “ล้าหลัง” หรือ “ล้าสมัย” ตามที่ดูเข้าใจกันโดยทั่วไป หากแต่ควรใช้คำว่าสังคมที่ยังคง “ความเป็นไทย” ไว้ได้มากที่สุดหากยึดเอา “วัฒนธรรมไทยในอุดมคติเป็นมาตรฐานการวัด” เนื่องจากสังคมในชนบทเป็นสังคมที่ไม่ต้องวิ่งตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศมากเท่ากับสังคมเมือง และเป็นสังคมที่รับเอาข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมชนบทจึงมีลักษณะที่สงบ อุตสาหการแข่งขันน้อย ระดับความเครียดต่ำกว่าวิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง

สำหรับคนในสังคมเมืองนั้นเรายังแบ่งออกได้เป็นอีก 3 ชนชั้นดังที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งกลุ่มคนในสังคมเมืองนี้ก็ยังมีอุปสรรคในการเข้าถึงระบบข้อมูลข่าวสาร หรือ โอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกันไปอีก ตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงานมีความจำเป็นในการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่น้อยกว่ากลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มพ่อค้ารายใหญ่มีความจำเป็นในการรับรู้ข้อมูลต่างๆมากกว่ากลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อย เพราะต้องทำการตัดสินใจในโครงการที่มีอัตราการเสี่ยงที่สูงกว่า เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มชนชั้นนำหรือผู้ประกอบการรายใหญ่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศมากกว่าคนในระดับอื่นๆ เพราะเป็นฐานอำนาจของตน และเป็นแนวทางในการได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนต้องการ ทั้งยังเป็นฐานในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนในสังคม ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงพยายามที่จะสร้างค่านิยมที่กล่าวว่า เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรกๆ

บทความตัดตอนช่วงหนึ่งจาก “เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโทรคมนาคม” ที่เสนอไว้ว่า... ทางรอดของระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันนั้นขึ้นกับการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรให้รู้จักใช้และบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ หากเราสามารถก้าวทันเทคโนโลยีสารสนเทศได้ นั่นก็หมายความว่า เราสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลความรู้และขุมปัญญาใหม่ๆที่ทัดเทียมกับประเทศอารยะอื่นๆ” ได้สะท้อนให้เห็นถึงการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มชนชั้นนำในการใช้ข้อดีของเทคโนโลยีสารสนเทศมาอ้างเพื่อความชอบธรรมในการเร่งรัดพัฒนา โดยปราศจากการกล่าวถึงบริบททางสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคในการกระทำดังกล่าว กล่าวคือ ผู้เขียนบทความนี้ได้มองข้ามความเหลื่อมล้ำทางฐานะและการศึกษาของคนในสังคมไทย การพัฒนาทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาบุคลากรนั้นจะไปควบคู่กันได้ก็ต่อเมื่อพื้นฐานความรู้ของประชาชนในสังคมนั้นได้มาตรฐานเช่นเดียวกัน มิเช่นนั้นการพัฒนาจะไม่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึงอยู่ดี ซึ่งนั่นก็จะทำให้จุดประสงค์ในการนำเอาเทคโนโลยีระบบสารสนเทศมาเป็นตัวแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจผิดจุดมุ่งหมาย และอาจเป็นการใช้งบประมาณรัฐอย่างไม่คุ้มค่าเสียด้วย หรือก็คือการ

¹⁴ มปย. “เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโทรคมนาคม,” *ผู้จัดการรายวัน*, 30 กรกฎาคม 2540, 28.

ทุ่มเทไปกับการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ(ที่มากเกินไปจนความจำเป็นที่แท้จริง) นั้นมิได้สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมแต่อย่างใด หากแต่เป็นการเพิ่มภาระหนี้สินให้แก่สังคมไทยในการจัดหา หรือขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีจากต่างชาติซึ่ง สักยภาพในการบริโภคสินค้าจำเป็นของคนในสังคมไทยยังไม่สูงพอ เป็นต้น หรือหากดูจากข้อมูลทางสถิติในการมีและใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ของแต่ละครัวเรือนในแต่ละภาคในปี2544 นั้นโดยเฉลี่ยแล้วในเขตเทศบาลคิดเป็น 83.9 % ในขณะที่นอกเขตเทศบาลคิดเป็น 16.1% โดยในกรุงเทพมหานครคิดเป็น 60.5% ภาคกลาง 20.4% ภาคเหนือ 4.8% ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 12.3% และภาคใต้เพียง 2.0 % (รายละเอียด โปรดดูในภาคผนวก)

ดังนั้นหากกล่าวโดยสรุปแล้ว นอกจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นทำให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นทางสังคมขยายตัวมากขึ้นกว่าเดิม เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นมาซึ่งโอกาสในการเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของคนในแต่ละชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชนชั้นนายทุนที่มีฐานะดี-ปานกลาง นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายจากการที่สามารถเข้าสู่ระบบข้อมูลข่าวสารได้มากกว่าคนในชนชั้นอื่นๆ ในขณะที่คนในชนชั้นที่เหลือนั้น โดยเฉพาะคนในสังคมชนบทนั้น การเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมอันจะเป็นไปก็ต่อเมื่อเลิกประกอบอาชีพเกษตรกรรม หันเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมแทน เพราะฉะนั้นถ้าให้ผู้เขียนอธิบายว่าความสัมพันธ์ของเทคโนโลยีสารสนเทศกับโครงสร้างสังคมไทยเป็นเช่นไร ผู้เขียนคิดว่า

- เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นดัชนีในการบ่งชี้ถึงความเป็นสมัยใหม่ (modernity) กับความล้ำหลัง หรือความไม่ทันสมัย ซึ่งการแบ่งสังคมในลักษณะที่ว่าเป็นการมองข้ามปัจจัยสำคัญอันเป็นองค์ประกอบของสังคมอยู่หลายประการ เช่น ฐานะของคนในสังคม, ระดับการศึกษาของคนในสังคม, ความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น
- สังคมไทยได้ยึดเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็น "สิ่งจำเป็น" ในการพัฒนาประเทศซึ่งค่านิยมดังกล่าวเป็นค่านิยมที่กลุ่มชนชั้นนำกับผู้ประกอบการรายใหญ่ทั้งภายในชาติและจากบรรดานักลงทุนต่างชาติได้สร้างขึ้นและส่งผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อป้อนข้อมูลเหล่านี้ให้กับสังคม จนกลายเป็นความเชื่อที่ว่า "สังคมไทยจะพัฒนา จะดีขึ้น ถ้ามีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ" ซึ่งผู้เขียนมิได้ปฏิเสธข้อเท็จจริงครั้งนี้ หากแต่การยึดเอาค่านิยมดังกล่าวเป็นหลักนั้นทำให้สังคมไทยตกเป็น "เบี้ยล่าง" ต่างชาติตลอดมาและยังคงจะเป็นเช่นนี้ต่อไป
- หากพิจารณาวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบันจะเห็นได้ว่าแม้ในสังคมชนบทที่มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพไม่สูงมากนัก และมีในปริมาณที่จำกัดแต่สังคมชนบทก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้และอยู่ได้มั่นคงกว่าสังคมเมืองที่ต้องวิ่งตามกระแสการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมเมืองนั้นมีความเป็นสังคมทุนนิยมสูงกว่าสังคมในชนบท กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ค่านิยมเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยนั้นเป็นไปเพื่อรองรับกับการขยายตัวของระบบทุนนิยมในสังคมไทยนั่นเอง

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ : การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย?

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นทั้งหมดนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ไม่ถูกต้องนักหากจะกล่าวว่าเทคโนโลยีสารสนเทศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทย หากจะตีความว่าพูดว่า การที่สังคมไทยหรือวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจอันเป็นผลจากการที่ผู้ครอบงำเทคโนโลยีสารสนเทศต้องการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตน และรักษาสถานภาพของคนไว้โดยการสร้างระบบความคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ สิทธิในเรื่องต่างๆออกมาเผยแพร่ผ่านทางระบบสารสนเทศ หรือ สื่อกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ในแต่ละสังคมและระหว่างสังคมแต่ละสังคมซึ่งผลก็คือข้อมูลที่ถูกบันทึกขึ้นเหล่านี้จะกลับมาครอบงำคนในสังคมโดยอัตโนมัติ ระบบความคิด รูปแบบในการดำเนินชีวิตจะเป็นไปตามที่ผู้ที่มีอำนาจในการควบคุมระบบสารสนเทศต้องการ ดังคำกล่าวของ Michael Foucault ที่ว่า..

"In the End, we are judged, condemned, classified, and determined in our undertakings, destined to a certain mode of living or dying, as a function of the true discourses which are the bearers of the specific effects of power"¹⁵

แต่ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้มีใช่การเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง เพราะการที่วิถีดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยในปัจจุบันแตกต่างไปจากเดิมนั้นมิได้เกิดจากการสั่งสมความรู้ การเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง แต่เป็นการรับเอา รูปแบบสำเร็จรูปจากตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย จึงเป็นผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้เป็น ช่วงเวลาระหว่างการเลือกของสังคมไทยว่าจะหันไปทางทิศใดระหว่าง การรับเอากรอบพื้นฐานวัฒนธรรมใหม่ หรือ กรอบสังคมสารสนเทศมาครอบสังคมไทยในปัจจุบัน หรือ การเลือกเอาเพียงบางส่วนของเทคโนโลยีสารสนเทศที่จำเป็นจริงๆสำหรับสังคมไทยเข้ามาและปรับให้สอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบัน ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยจึงอยู่ระหว่างการเลือกเส้นทางที่จะเดินไปสู่รูปแบบใหม่ของสังคม รูปแบบใหม่ในการดำเนินชีวิต

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือในขณะที่วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยนั้นมีความหลากหลายและมีความขัดแย้งระหว่างกัน ในสังคมในขณะเดียวกัน ที่ว่ามีความหลากหลายก็เป็นเพราะการที่สังคมเรายึดเอาพัฒนาการทางเทคโนโลยีเป็นตัวชี้โครงสร้างทางชนชั้นในสังคม ความหลากหลายและการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศที่รวดเร็วย่อมก่อให้เกิดความหลากหลายของแนวทางในการดำเนินชีวิตซึ่งแตกออกไปเป็นแขนงต่างๆ ที่เรามักเรียกกันว่า "สายอาชีพ" เช่นเดิมมีอาชีพออกแบบ ปัจจุบันมีการแตกสาขาออกเป็น Graphic Design, Animation Design, Conventional Design เป็นต้นจากการแตกแขนงของสาขาอาชีพ ย่อมทำให้เกิดอัตราการแข่งขันสูงขึ้น เพราะการระบุถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนขึ้น เท่ากับว่า คนในสังคมจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของตนในด้านใดด้านหนึ่งให้โดดเด่นขึ้นมา ซึ่งเท่ากับว่าเราจำเป็นต้องรู้ว่า "เราชอบอะไร? ไม่ชอบอะไร? เราสนใจด้านไหน?" ในแง่หนึ่งมันส่งผลดีแก่เราในแง่ที่ว่าคนในสังคมไทยจะมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะและมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม แต่ในขณะเดียวกัน การมีความสามารถเฉพาะไปในทางใด

¹⁵ Michael Foucault, "Two Lectures" in *Power/Knowledge: selected interviews & other writings 1972-1977*, (New York: Pantheon Books, 1981), 94.

ทางหนึ่งย่อมทำให้โอกาสของคนในสังคมที่จะทำการเลือกตามเสรีภาพมีน้อยลง เพราะเราถูกกำหนดแต่แรกแล้วว่า จะดำเนินชีวิตไปในรูปแบบไหนนับจากเราได้ทำการตัดสินใจเลือกว่าเราจะเรียนด้านเทคนิค? เรียนด้านการสื่อสาร? เรียนด้านการโฆษณา? การแสดง? การสื่อสารมวลชน ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากการวิเคราะห์ถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบันจากตัวบุคคลแล้ว อาจพิจารณาจากการที่รัฐไทยซึ่งถือเป็นรัฐหนึ่งภายใต้ระบบทุนนิยมโลกที่สถานะภาพของรัฐนั้นเป็นบริเวณที่บริษัทข้ามชาติเข้ามาแข่งขันกันแสวงหาผลประโยชน์ บริษัทข้ามชาติเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีอำนาจเหนือรัฐเท่านั้น หากยังมีอำนาจในการควบคุมเหนือข่าวสารและระบบสื่อสาร ระบบสื่อสารแปรสภาพจากการเป็นศูนย์กลางในการเสนอข่าวแก่สังคม กลับกลายเป็นศูนย์กลางในการสร้างประชาคมให้ประชาชนเห็นด้วยกับลัทธิว่าด้วยการแข่งขันระดับโลก¹⁶ ซึ่งก็คือแนวคิดเกี่ยวกับการเร่งรัดพัฒนาให้สังคมไทยทัดเทียมกับสังคมต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่เป็นผู้นำในทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การเมือง เช่นกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ทั้งนี้การพัฒนาในรูปแบบของไทยมิใช่การส่งเสริมประชาธิปไตย เพิ่มพูนความรู้ดังเช่นในสังคมที่พัฒนาแล้วนั้นได้เผชิญกับช่วงเวลาดังกล่าวมาเป็นเวลานานกว่าจะประสบความสำเร็จเช่นทุกวัน สังคมไทยกลับรับเอาวัฒนธรรมของเขามาใส่ในบริบททางสังคมตนเองโดยคิดว่าผลจะเป็นไปในทางเดียวกันกับที่เป็นไปในสังคมต้นแบบ ซึ่งในความเป็นจริงก็จะเห็นได้ว่า การรับเอาวัฒนธรรมและแนวคิดสำเร็จรูปของประเทศที่พัฒนาแล้วมาใช้ในสังคมไทยก็เท่ากับการยอมตกเป็นทาส จำเป็นต้องพึ่งพิงประเทศต้นแบบของเรา ซึ่งการพึ่งพิงที่ว่านี้ในทางกลับกันก็คือการที่ต่างชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์โดยการเข้ามาลงทุน ใช้แรงงานราคาถูกในสังคมไทย นำเครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้ซึ่งทำให้คนไทยเป็นจำนวนมากที่ต้องตกงาน บรรดาผู้ประกอบการต้องทำการลดต้นทุนโดยการ lay out พนักงานเนื่องจากอุตสาหกรรมที่ดำเนินการอยู่นั้นขึ้นกับเทคโนโลยี

ในทางการสื่อสารก็เช่นกัน แหล่งข่าวสารข้อมูลภายในชาติได้ถูกควบคุมโดยชนชั้นนายทุนหรือชนชั้นนำ รัฐบาลแล้ว แหล่งข่าวสารข้อมูลภายนอกยังเป็นความจริงที่ผ่านการสร้าง ปูแต่งโดยกลุ่มคนหรือบริษัทที่มีอำนาจครอบงำเหนือสื่อหรือเครือข่ายระบบสารสนเทศที่เป็นสากลอีกด้วย ความคิดของคนไทยจึงตกอยู่ในกรอบของแนวคิดที่ถูกถ่ายทอดจากตะวันตกโดยตรง หรือถูกส่งผ่านสายบังคับบัญชามายังรัฐบาลให้ทำการปลูกฝังแนวคิด ค่านิยมแบบตะวันตก ซึ่งก็คือแนวคิดเรื่องเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย การค้าเสรี เป็นต้น ซึ่งแนวคิดข้างต้นเป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อบังหน้าของกลุ่มพลังอำนาจในการที่จะสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนในการเข้ามาดำเนินการใดๆในสังคมไทยเพื่อให้ได้ซึ่งผลประโยชน์ที่ตนต้องการ วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยจึงถูกขีดให้อยู่ในกรอบที่เรียกว่าประชาธิปไตย แต่ที่ว่าการเมืองกลับเป็นเรื่องของกลุ่มชนชั้นนำที่ทำการปกครองการเมืองจะเป็นเรื่องของประชาชนในวันที่ทำการเลือกตั้งเท่านั้น นอกจากกรอบที่เรียกว่าประชาธิปไตยแล้วยังถูกขีดให้อยู่ในกรอบเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งในความเป็นจริงเรามีเสรีภาพที่จำกัด เราถูกจำกัดให้เลือกในตัวเลือกที่ถูกคัดสรรมาแล้ว เราไม่ได้มีอิสระในการตัดสินใจอย่างแท้จริง หรือแม้กระทั่งการถูกขีดให้อยู่ในกรอบของการเปิดเสรีทางการค้าอันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้านั้น ในความเป็นจริงก็คือการเปิดให้ต่างชาติเข้ามาโจมตีवादภายในประเทศ เข้ามาทำการลงทุน เข้ามาใช้สอยผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไทยโดยไม่ผิดกฎหมายนั่นเอง

ในทางรูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคมไทยในปัจจุบันก็คือการเดินทางตามรอยเท้าของพวกตะวันตกนั่นเอง แม้ว่าจะมีตัวอย่างทั้งที่ดีและไม่ดีก็ตามแต่เราก็เลือกที่จะเดินตามทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ทั้งนี้เพราะเราไม่ได้

¹⁶ บุค ศรีอาริยะ, อ่างแล้ว, 127-128.

ทำการเรียนรู้หากแต่รับเอามาใช้เลย อย่างเช่นการสนับสนุนการใช้อินเทอร์เน็ต ในสังคมฝรั่งตัวอย่างของการล่อลวงทางเพศ การใช้ sex phone/line หรือ cybersex ก็มีให้เห็นกันอยู่ คนไทยกลับรับเอามาหมดโดยไม่คิดเพื่อหรือเตรียมการที่จะรับมือกับปัญหาเหล่านี้ และเมื่อปัญหาดังกล่าวได้ขยายตัวตามการพัฒนาขึ้นของเทคโนโลยีสารสนเทศ การแก้ไขย่อมเป็นไปได้ยากขึ้นเช่นกัน ปัญหาดังกล่าวก็จะกลายเป็นปัญหาการราคาซัง หรือตัวอย่างของเด็กที่มีระดับความเครียดสูงขึ้นและมีโอกาสในการเป็นคนวิกลจริตที่สูงขึ้นอันเนื่องมาจากการเก็บตัวเอง ไม่ออกไปพบปะสังสรรค์กับผู้คน แต่ติดอยู่กับโลกในการสื่อสารเช่นการ chatting การท่องโลกในอินเทอร์เน็ต การเล่นเกมแข่งขันกับเพื่อนผ่านทางอินเทอร์เน็ต หรือแม้แต่โทรศัพท์มือถือที่มาพร้อมกับความนิยมที่พุ่งเพื่อ ค่านิยมเหล่านี้อาจเหมาะกับบริบทในสังคมต้นแบบที่เรานำมา(ในระดับหนึ่ง) แต่เมื่อสังคมไทยนำมาใช้ก็จะเห็นได้ถึงการปะปนและความยุ่งเหยิงของวัฒนธรรม หรือรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่ซับซ้อน และไร้ระเบียบมากขึ้นกว่าเดิมจนได้ปะทะออกมาเป็นปัญหาสังคมที่พบเห็นกันอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเรื่องโสเภณี การใช้ยาเสพติดของวัยรุ่น การยึดติดกับค่านิยมตะวันตก ความรู้สึกที่ว่าเราจำเป็นต้องพัฒนาให้ทัดเทียมผู้อื่นซึ่งทำให้เกิดยัตราในการแข่งขันที่สูงขึ้นทั้งภายในสังคมหนึ่ง และภายนอกสังคม เช่นในกรณีระหว่างรัฐประเด็นเรื่องชาตินิยม การยึดติดในชาติพันธุ์ตัวเองก็จะกลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญซึ่งนำไปสู่การแบ่งแยกคน(discrimination) การปฏิบัติต่อคนในแต่ละระดับอย่างไม่เท่าเทียมกัน อันนำมาซึ่งการกดขี่ การรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ ฯลฯ เป็นต้น

อนึ่งผู้เขียนมิได้หมายความว่าผลของไอทีต่อสังคมไทยจะมีแต่ในแง่ลบเท่านั้น หากพิจารณาในแง่ดี ก็จะได้เห็นได้ถึงการพัฒนาของเทคโนโลยีภายในประเทศ ความก้าวหน้าของชาติ การได้รับการยอมรับจากประเทศอื่นว่าเป็นประเทศที่เจริญแล้ว พัฒนาแล้ว(บนฐานของชาติอื่นๆ) ผู้เขียนจึงมองว่าข้อดีเหล่านี้เป็นเพียงเปลือกภายนอกที่ทำหน้าที่ปกปิดความจริงที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ว่าวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทางทฤษฎี และทางปฏิบัติมันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็นผลสำคัญสุดของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย นั่นคือ ความเป็นจริง(reality) กับข้อมูลที่ใหญ่หลวงอยู่ในและระหว่างสังคม (domestic and cross-nation information) นั้นเป็นสิ่งที่มักจะตรงกันข้ามเสมอโดยความเป็นจริงมักสะท้อนออกมาในแง่ลบ ในขณะที่ภาพที่ถูกสร้างขึ้นมาที่สะท้อนออกมาถึงสังคมไทยในแง่บวกนั่นเอง

และหากถามว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอย่างไร ผู้เขียนคงต้องขอแยกพิจารณาเป็น 2 ประเด็นด้วยกันในประเด็นแรกคือ ไอทีกับวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมจริงๆ และในประเด็นที่สองคือไอทีกับการเข้ามาครอบงำสภาพสังคมที่เป็นอยู่ดังเช่นในกรณีของไทยนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องจากผู้เขียนมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นเป็นคำที่ใช้อธิบายถึงลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม โดยที่ในกรณีของการที่ชาตินั้นๆมีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง กับ การรับเอาวัฒนธรรมชาติอื่นมาเป็นของตน ย่อมมีนัยยะในการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน ซึ่งตามความเชื่อของผู้เขียนแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมที่มีการสร้างระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเองนั้น วัฒนธรรมในสังคมจะได้รับผลกระทบน้อย เพราะชาตินั้นๆยังยึดเอาวัฒนธรรมตนเป็นหลักในการลงทุน ไม่ได้วิ่งตามกระแสชาติอื่นๆเช่นกลุ่มประเทศอีกจำพวก(ที่มักจะรับเอาวัฒนธรรมสำเร็จรูปมาใช้ในสังคมจนเคยตัว) หากแต่เป็นการพัฒนาความก้าวหน้า ความทันสมัยของตนให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นไปอีกชั้น นอกจากนี้ การครอบงำทางวัฒนธรรมภายในสังคมนั้นๆ ยังสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนกว่าในประเทศที่ระบบสารสนเทศยังมิได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์อย่างเต็มที่ ตัวอย่างประเทศเหล่านี้ก็คือกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้วนั่นเอง ที่หนึ่งในเป้าหมายของชาติคือการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเป้าหมายดังกล่าวได้กลายเป็นมติดอกอันหนึ่งในสังคม เพราะนอกจากจะเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผลประโยชน์ในระดับชาติแล้ว เครือข่ายสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพดีกว่าของชาติตนย่อมทำให้คนในชาตินั้นๆ มี

"ภาชี" ที่ดีกว่าในการเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากการประกอบอาชีพ ธุรกิจ ในสังคมที่ระดับในการพัฒนายังช้ากว่าคน

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นผู้เขียนได้แบ่งผลกระทบของระบบสารสนเทศต่อวัฒนธรรมในสังคมสองลักษณะดังต่อไปนี้

1. เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: การพัฒนาความก้าวหน้าขึ้นไปอีกระดับ

ในกรณีที่วัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมที่มีการสั่งสม มีการถ่ายทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นที่แน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เพราะระบบสารสนเทศนั้นเป็นวิธีการในการสื่อสารของมนุษย์ ซึ่งการสื่อสารของมนุษย์ก็คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั่นเอง ดังนั้นในแง่หนึ่งประเทศที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศก็จะสามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารของชาติอื่นๆได้มากกว่า ซึ่งก็คือคนในชาตินั้นๆมีโอกาสสูงกว่าที่จะประสบความสำเร็จในการตัดสินใจในเรื่องเดียวกันเมื่อเทียบกับประเทศที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับที่ต่ำกว่า แต่ว่าการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเท่าไร ก็เหมือนกับการทำให้ "มิด" ที่เรามีอยู่ในมือกลายเป็นดาบ 2 คมที่จะทวีความคมขึ้นเรื่อยๆเช่นกัน เพราะในขณะที่เราสามารถเผยแพร่และถ่ายทอดวัฒนธรรมเราให้เป็นค่านิยมของคนอื่น หรือนำเอารูปแบบในการดำเนินชีวิตของเราไปให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ ย่อมหมายถึงเรามีอำนาจเหนือเขาหรือผู้ที่ปฏิบัติตามเรา ถึงไม่ใช่อำนาจโดยตรงก็เป็นอิทธิพลทางอ้อม อย่างน้อยก็ในฐานะที่เราเป็นต้นแบบ ในขณะเดียวกัน การที่สามารถติดต่อสื่อสารได้ง่ายและรวดเร็วย่อมทำให้จุดอ่อนของเราเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นในการดำเนินชีวิตในโลกแห่งข่าวสารสารสนเทศจึงต้องมีความระมัดระวังสูง มีความรอบคอบสูงกว่าเดิมเพราะโอกาสในการเกิดความผิดพลาดนั้นเมื่ออยู่สูงมาก และภายใต้การแข่งขัน โอกาสที่ผู้ที่ล้มจะลุกขึ้นมาใหม่จึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก

การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นน่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ เพราะในสังคมนั้นได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง สั่งสมความรู้มาเรื่อยๆจนกลายเป็นวัฒนธรรมหรือระเบียบแบบแผนของสังคมนั้นๆ ฉะนั้นรากฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมประเภทแรกนี้จึงเหมือน "รากแก้ว" ที่ยึดกับดินอย่างมั่นคงและมีการแตกแขนงรากออกไปอีกมากมายซึ่งก็คือเครือข่ายของตัวระบบนั่นเองเมื่อระบบสารสนเทศมีเครือข่ายที่เป็นรากฐานอันมั่นคงอยู่แล้วการพัฒนาในเชิงปริมาณหรือเพิ่มเครือข่ายของเทคโนโลยีก็ไม่ได้มีความจำเป็นมากนักเพราะเมื่อรากฐานมั่นคง การเจริญเติบโตขึ้นของระบบย่อมมั่นคงตามไปด้วย ทั้งนี้หมายถึงในกรณีที่มีการบริหารระบบที่ดีซึ่งนั่นก็คือปัญหาในการพัฒนาเชิงคุณภาพนั่นเอง เช่นจะจัดการกับข้อบกพร่อง หรือช่องว่างของระบบสารสนเทศที่ต่างประเภทอย่างไรดี? จะแก้ไขข้อบกพร่องของเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างไรเพื่อที่จะได้ยกระดับการพัฒนาของเทคโนโลยีขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง

วัฒนธรรมในสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วตามเพราะวัฒนธรรมนั่นก็คือการสะท้อนถึงระบบความคิด การกระทำ ความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคมนั้นๆ ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศจะทำให้วัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมที่แท้จริงนั้นมีการเปลี่ยนสภาพจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่งอย่างรวดเร็วขึ้นและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางเช่นไรเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีใครเป็นต้นแบบ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมจึงมีอัตราความเสี่ยงสูงแต่ที่ว่าเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือเลวร้ายลงนั้นก็ขึ้นกับผู้ที่มีอำนาจเหนือโครงสร้างระบบสารสนเทศอยู่ที่

2. เทคโนโลยีสารสนเทศกับการสร้างกรอบทางสังคมใหม่ที่กำหนดสภาพที่เป็นอยู่ของสังคมในขณะนั้น(กรณีรัฐไทย): การเปลี่ยนสถานภาพสังคมจากวัฒนธรรมที่มีอยู่ไปสู่โครงสร้างทางวัฒนธรรมใหม่

เทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตของเราในปัจจุบัน เดินตามวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เราสรางมันขึ้นมาอย่างผสมผสาน ตามที่เราเห็นว่าเป็นความต้องการ จำเป็น และเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของเราเอง ค่านิยมความเชื่อที่ผ่านมาจากทาง IT ไม่ได้เพิ่มเกิดขึ้นมา มันเป็นค่านิยมที่มีมาตั้งแต่สมัย Adam Smith แล้ว แต่ค่านิยมที่มากับ IT ได้ทำให้ผู้ที่เข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวซึ่งมีอยู่กว้างขวางทั่วโลก สามารถใช้วิจารณญาณของตัวเองว่า ควรจะนำข้อมูลที่ได้มาใช้ได้อย่างไร มาสร้าง สังเคราะห์ให้เกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของตัวเองอย่างไร จนกระทั่งเมื่อคนจำนวนมากในสังคมมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน เราจึงจะเรียกว่า 'เกิด(การสร้าง)วัฒนธรรมไทยแบบใหม่ขึ้นมาแล้ว'

ภายใต้สังคมที่มีลักษณะเป็นการยกเอาวัฒนธรรมตะวันตกที่ผ่านการพัฒนามาใส่ในบริบทสังคมไทยนั้นจะเห็นถึงการให้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการสร้างค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิต ความคิดความเชื่อต่างๆ หรือที่เรียกกันรวมๆว่า วัฒนธรรม ได้อย่างชัดเจน โดยกลุ่มคนผู้มีผลประโยชน์จำนวนหนึ่งนั้น เป็นความพยายามสร้าง สิ่งที่เรียกว่า 'วัฒนธรรมสากล' เพราะเมื่อนุชชาชาติมีวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ในแบบเดียวกันเหมือนกันทั้งหมดแล้ว จะทำให้กลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าว gain the most profit without กลุ่มต่อต้าน เหมือนกับว่า โลกถูกปกครองโดยคนกลุ่มเดียวที่มีมนุษย์ทั้งหมดยอมรับวัฒนธรรมที่เขาสร้างขึ้น

ซึ่งนั่นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ในสังคมแบบ ไทยมักเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพเพราะการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพนั้นเป็นหน้าที่ของประเทศต้นแบบที่เราไปรับเอาวัฒนธรรมของเขามา แต่ในความเป็นไทยของเรา หรือความเป็นสังคมของเราที่ขาดรากฐานของระบบสารสนเทศอันมั่นคง การรับเอาเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเข้ามาในสังคมเท่ากับเราต้องทำการพัฒนาเครือข่ายของระบบให้สามารถรองรับความก้าวหน้าดังกล่าวได้ ซึ่งในกรณีไทยจะเห็น ได้ถึงความผิดพลาดที่ไม่สามารถพัฒนาเครือข่ายให้รองรับกับเทคโนโลยีที่นำเข้ามาได้ ดังนั้นเราจึงเห็นถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างเทคโนโลยีในศูนย์กลางทางสังคม กับ บริเวณที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางทางสังคมได้อย่างชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในเชิงคุณภาพจะเกิดขึ้น ในสังคม ไทยก็ต่อเมื่อสังคม ไทยเริ่มที่จะทำการพัฒนาบนพื้นฐานที่ตนเองสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาเอง มิได้หยิบเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้เฉกเช่นที่เคยเป็นและเป็นผู้ในปัจจุบัน ความพยายามในการที่จะพัฒนาความรู้ แนวคิด หรือระบบสังคมส่วนใดส่วนหนึ่งด้วยการยึดเอาความเป็นไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นหลักอาจทำให้การพัฒนาในระดับค่อยๆ ไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในวิธีทางที่แตกต่างออกจากตะวันตกและสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของเรา ได้มากกว่าการนำเข้าแบบสำเร็จรูปของการพัฒนาระบบสารสนเทศจากตะวันตกก็ว่าได้ และจากการพัฒนาระบบสังคมระบบหนึ่งก็จะ โยงไปสู่การพัฒนาในเชิงคุณภาพของระบบสังคมอื่นๆเช่นกัน และในท้ายที่สุดเราก็จะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่ถ้เราเลือกที่จะรับเอาวัฒนธรรมหรือระบบแนวคิดในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศบนตะวันตกเป็นหลัก เราก็ยังคงตกเป็นทาสทางความคิด รูปแบบการประพฤติปฏิบัติ ค่านิยม ความเชื่อ หรือเป็นทาสทางวัฒนธรรมให้แก่ประเทศตะวันตกที่เป็นต้นแบบของเราต่อไปนั่นเอง

บรรณานุกรม

- Edward Said. *Representations of The Intellectual*. New York: Vintage Books, 1994.
- Hugo F. Reading. s.v. "Culture". *A Dictionary of The Social Sciences*. London: Routledge & Kegan Paul, 1978.
- Michael Foucault . *Power/Knowledge: selected interviews & other writings 1972-1977*. New York: Pantheon Books, 1981.
- Mitchell Bernard. "States, social forces, and regions in historical time: toward a critical political economy of Eastern Asia". *Third World Quarterly* Vol.17 No.4, 1996.
- Parenti M. *Inventing Reality: The Politics of Mass Media*. New York: St. Martin's Press, 1986.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. "ลศความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงไอทีด้วยยุทธศาสตร์เชิงรับและรุก". *สยามรัฐ*. 5 มกราคม 2544.
- บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา. "มายาการของสังคมสารสนเทศ". *ผู้จัดการรายวัน*. 9 กรกฎาคม 2536.
- ผู้จัดการรายวันและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. "การลงทุนทางวัฒนธรรม". *ผู้จัดการรายวัน*. 28 สิงหาคม 2541.
- มปณ. "เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไตรมาสแรก". *ผู้จัดการรายวัน*. 30 กรกฎาคม 2540.
- ยุค ศิริอาริยะ. *Global Vision : สู่กระแสศตวรรษที่ศตวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: ไอโอนิค อินเทอร์เน็ต วีซอลเซส จำกัด. 2539.
- วิทยากร เชียงกูล. *ศัพท์ใหม่อธิบายโลกยุคข้อมูลข่าวสาร : Dictionary of New Words in The Information Age*. s.v. "Information Technology". กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2539.
- สุพัชรา สุภาพ. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: บริษัทโณงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2542.
- โสฬส ศิริไสย์. "ไอทีกับชนบท ความเหลื่อมล้ำที่เป็นอันตราย". *มติชน*. 11 มีนาคม 2544.
- อุทัย นีรัญโต. s.v. "วัฒนธรรม". *สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไอบีเดียสโตร์. 2526.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของประชากรและครัวเรือน จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

จำนวนเป็นพัน

ภาคและเขตการปกครอง	ประชากร		ครัวเรือน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทั่วราชอาณาจักร	62,741.2	100.0	16,133.7	100.0
ในเขตเทศบาล	20,363.5	32.5	5,221.3	32.4
นอกเขตเทศบาล	42,377.7	67.5	10,912.4	67.6
กรุงเทพมหานคร	7,715.7	12.3	1,978.4	12.3
ภาคกลาง	14,189.2	22.6	3,642.7	22.6
ภาคเหนือ	11,300.2	18.0	3,177.8	19.7
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21,145.7	33.7	5,218.1	32.3
ภาคใต้	8,390.4	13.4	2,116.7	13.1

ที่มา: สรุปผลที่สำคัญจากการสำรวจการมี การใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศในครัวเรือน พ.ศ. 2544
สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนครปฐมนคร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีและใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวนตามประเภทของเครื่องคอมพิวเตอร์

ภาคและเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

ภาคและเขตการปกครอง	ครัวเรือนที่มีและใช้เครื่องคอมพิวเตอร์								ครัวเรือนที่มี เครื่อง คอมพิวเตอร์ ต่อ 100 ครัวเรือน
	จำนวนครัวเรือน				ร้อยละ				
	รวม	แบบ ตั้งโต๊ะ	แบบ กระเป๋าหิ้ว	แบบตั้งโต๊ะ และแบบ กระเป๋าหิ้ว	รวม	แบบ ตั้งโต๊ะ	แบบ กระเป๋าหิ้ว	แบบตั้งโต๊ะ และแบบ กระเป๋าหิ้ว	
ทั่วราชอาณาจักร	812,565	777,135	12,957	22,473	100.0	100.0	100.0	100.0	5.04
ในเขตเทศบาล	640,852	613,218	8,782	18,852	78.9	78.9	67.8	83.9	12.27
นอกเขตเทศบาล	171,713	163,917	4,175	3,621	21.1	21.1	32.2	16.1	1.57
กรุงเทพมหานคร	391,188	372,017	5,582	13,589	48.2	47.9	43.1	60.5	19.77
ภาคกลาง	184,593	175,438	4,575	4,580	22.7	22.6	35.3	20.4	5.07
ภาคเหนือ	88,015	85,806	1,132	1,077	10.8	11.0	8.7	4.8	2.77
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	103,064	98,946	1,350	2,768	12.7	12.7	10.4	12.3	1.98
ภาคใต้	45,705	44,928	318	459	5.6	5.8	2.5	2.0	2.16

ที่มา: สรุปผลที่สำคัญจากการสำรวจการมี การใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศในครัวเรือน พ.ศ. 2544

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีอยู่ในครัวเรือน จำแนกตามประเภทของเครื่องคอมพิวเตอร์

ภาคและเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

ภาคและเขตการปกครอง	เครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีอยู่ในครัวเรือน						เครื่อง คอมพิวเตอร์ ต่อ 100 ครัวเรือน	เครื่อง คอมพิวเตอร์ ต่อประชากร 100 คน
	เครื่องคอมพิวเตอร์			ร้อยละ				
	รวม	แบบ ตั้งโต๊ะ	แบบ กระเป๋าหิ้ว	รวม	แบบ ตั้งโต๊ะ	แบบ กระเป๋าหิ้ว		
ทั่วราชอาณาจักร	927,875	890,305	37,570	100.0	100.0	100.0	5.75	1.48
ในเขตเทศบาล	742,761	713,210	29,551	80.0	80.1	78.7	14.23	3.65
นอกเขตเทศบาล	185,114	177,095	8,019	20.0	19.9	21.3	1.70	0.44
กรุงเทพมหานคร	461,758	441,500	20,258	49.8	49.6	53.9	23.34	5.98
ภาคกลาง	201,301	191,172	10,129	21.7	21.5	26.9	5.53	1.42
ภาคเหนือ	94,873	92,587	2,286	10.2	10.4	6.1	2.99	0.84
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	120,324	116,205	4,119	13.0	13.0	11.0	2.31	0.57
ภาคใต้	49,619	48,841	778	5.3	5.5	2.1	2.34	0.59

ที่มา: สรุปผลที่สำคัญจากการสำรวจการมีการใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศในครัวเรือน พ.ศ. 2544

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องโทรสารและจำนวนเครื่องโทรสารที่มีในครัวเรือน
จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

ภาคและเขตการปกครอง	ครัวเรือนที่มีเครื่องโทรสาร			เครื่องโทรสารที่มีในครัวเรือน			
	จำนวน	ร้อยละ	เครื่องโทรสารต่อ 100 ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ	เครื่องโทรสารต่อ 100 ครัวเรือน	เครื่องโทรสารต่อประชากร 1,000 คน
ทั่วราชอาณาจักร	259,528	100.0	1.61	264,052	100.0	1.64	4.21
ในเขตเทศบาล	221,154	85.2	4.24	223,781	84.7	4.29	10.99
นอกเขตเทศบาล	38,374	14.8	0.35	40,271	15.3	0.37	0.95
กรุงเทพมหานคร	149,353	57.5	7.55	151,514	57.4	7.66	19.64
ภาคกลาง	50,249	19.4	1.38	50,695	19.2	1.39	3.57
ภาคเหนือ	20,173	7.8	0.63	20,232	7.7	0.64	1.79
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23,753	9.1	0.46	24,909	9.4	0.48	1.18
ภาคใต้	16,000	6.2	0.76	16,702	6.3	0.79	1.99

ที่มา: สรุปผลที่สำคัญจากการสำรวจการมี การใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศในครัวเรือน พ.ศ. 2544

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีโทรศัพท์มือถือและจำนวนโทรศัพท์มือถือที่มีในครัวเรือน

จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

ภาคและเขตการปกครอง	ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์มือถือ			โทรศัพท์มือถือที่มีในครัวเรือน			
	จำนวน	ร้อยละ	โทรศัพท์มือถือ ต่อ 100 ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ	โทรศัพท์มือถือ ต่อ 100 ครัวเรือน	โทรศัพท์มือถือ ต่อประชากร 100 คน
ทั่วราชอาณาจักร	1,894,100	100.0	11.74	2,442,821	100.0	15.14	3.89
ในเขตเทศบาล	1,286,609	67.9	24.64	1,739,523	71.2	33.32	8.54
นอกเขตเทศบาล	607,491	32.1	5.57	703,298	28.8	6.44	1.66
กรุงเทพมหานคร	666,100	35.2	33.67	989,377	40.5	50.01	12.82
ภาคกลาง	604,435	31.9	16.59	729,679	29.9	20.03	5.14
ภาคเหนือ	175,711	9.3	5.53	205,083	8.4	6.45	1.81
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	234,921	12.4	4.50	280,194	11.5	5.37	1.33
ภาคใต้	212,933	11.2	10.06	238,488	9.7	11.27	2.84

ที่มา: สรุปผลที่สำคัญจากการสำรวจการมี การใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศในครัวเรือน พ.ศ. 2544
สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนและประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตจากทุกแหล่ง ที่บ้าน และจากแหล่งอื่นๆ จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง พ.ศ. 2544

ภาคและเขตการปกครอง	ครัวเรือนที่ใช้อินเทอร์เน็ต									บุคคลที่ใช้อินเทอร์เน็ตจากทุกแหล่ง		
	จำนวนครัวเรือนที่ใช้อินเทอร์เน็ต			ร้อยละ			ครัวเรือนที่ใช้	ครัวเรือนที่ใช้	ครัวเรือนที่ใช้	จำนวน	ร้อยละ	ประชากรที่ใช้ อินเทอร์เน็ต ต่อประชากร 100 คน
	รวม จากทุกแหล่ง	ที่บ้าน	จาก แหล่งอื่นๆ	รวม จากทุกแหล่ง	ที่บ้าน	จาก แหล่งอื่นๆ	จากทุกแหล่ง ต่อ 100 ครัวเรือน	ที่บ้าน ต่อ 100 ครัวเรือน	จากแหล่งอื่น ๆ ต่อ 100 ครัวเรือน			
ทั่วประเทศ	2,277,046	490,158	1,786,888	100.0	100.0	100.0	14.11	3.04	11.07	3,536,001	100.0	5.64
ในเขตเทศบาล	1,404,654	414,197	990,457	61.7	84.5	55.4	26.90	7.93	18.97	2,341,433	66.2	11.50
นอกเขตเทศบาล	872,392	75,961	796,431	38.3	15.5	44.6	7.99	0.70	7.30	1,194,568	33.8	2.82
กรุงเทพมหานคร	680,297	290,098	390,199	29.9	59.2	21.9	34.39	14.66	19.72	1,234,542	34.9	16.00
ภาคกลาง	566,795	96,201	470,594	24.9	19.6	26.3	15.56	2.64	12.92	830,389	23.5	5.85
ภาคเหนือ	380,267	42,088	338,179	16.7	8.6	18.9	11.97	1.32	10.64	516,114	14.6	4.57
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	384,169	40,998	343,171	16.9	8.4	19.2	7.36	0.79	6.58	559,193	15.8	2.64
ภาคใต้	265,518	20,773	244,745	11.6	4.2	13.7	12.54	0.98	11.56	395,763	11.2	4.72

ที่มา: สรุปผลที่สำคัญจากการสำรวจการมีการใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศในครัวเรือน พ.ศ. 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง ๗ จำนวนและอัตราร้อยละของประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไปและผู้ต้องการพัฒนาขีดความสามารถ จำแนกตามเหตุผลที่ต้องการได้รับการพัฒนาขีดความสามารถ เขตการปกครอง และเพศ พ.ศ. 2542

เหตุผล	ทั่วราชอาณาจักร			ในเขตเทศบาล			นอกเทศบาล		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
รวม	100.0 (7,179,841)	100.0 (3,751,664)	100.0 (3,428,177)	100.0 (932,116)	100.0 (403,446)	100.0 (528,670)	100.0 (6,247,725)	100.0 (3,348,218)	100.0 (2,899,507)
เพื่อเพิ่มทักษะและเพื่อรับ									
การถ่ายทอดเทคโนโลยี	25.5	26.3	24.6	31.2	32.8	30.1	24.6	25.5	23.6
เพื่อยกระดับมาตรฐานฝีมือ	14.3	16.3	12.2	19.3	22.1	17.1	13.6	15.6	11.3
สมัครงานในประเทศ	6.1	7.8	4.3	6.2	6.7	5.9	6.1	8.0	4.0
สมัครงานในต่างประเทศ	1.1	1.9	0.2	0.6	0.8	0.5	1.2	2.1	0.2
เปลี่ยนงาน	7.4	7.7	7.0	12.3	12.2	12.3	6.7	7.1	6.1
เพื่อเงินเดือน รายได้	42.7	37.4	48.5	26.5	22.0	30.0	45.1	39.3	51.9
อื่นๆ	2.7	2.4	3.0	3.8	3.4	4.1	2.5	2.3	2.7
ไม่ทราบ	0.2	0.1	0.2	0.0	0.0	-	0.2	0.1	0.2

ที่มา: รายงานผลการสำรวจความต้องการพัฒนาขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ของประชากร สิงหาคม 2542 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

คลังข้อมูลมหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

บทความวิชาการชิงรางวัลเงินทูนภูมิพล

ปีการศึกษา ๒๕๕๔

นางสาวสมัญญา เจริญ

รหัส ๕๒๔๐๒๐๐๐๒๒

คณะอักษรศาสตร์

นางสาวประภัสสร สมเสียง

รหัส ๕๒๓๖๐๕๒๗๓๒

คณะทันตแพทยศาสตร์

นางสาวรินธรรม อโศกตระกูล

รหัส ๕๒๘๕๙๕๐๐๒๗

คณะครุศาสตร์

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

คนรุ่นใหม่วัยไม่เกินยี่สิบปี และคนในดินแดนห่างไกลที่เทคโนโลยีสารสนเทศยังเข้าไปไม่ถึงอาจจะยังไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย แต่ถ้าได้อ่านนวนิยายเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช “ร่มฉัตร” ของ ทมยันตี หรือ “รัตนโกสินทร์” ของ ว. วินิจฉัยกุล ซึ่งแสดงวิถีชีวิตไทยแบบเดิมที่ครอบครัวยังเต็มไปด้วยความรัก ความอบอุ่น ความสนิทสนมกลมเกลียวระหว่างสมาชิกในครอบครัว หรือนวนิยายสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยแบบเดิมอีกหลายเล่ม ซึ่งมักจะเขียนในลักษณะของเรื่องเล่าชีวิตในวัยเด็ก อย่างเช่นเรื่อง “ยอดปรารถนา” ของ แม้นมาส ชวลิต หรือ “แว้ง...ที่รัก” ของ ชบาบาน เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องเล่าชีวิตของเด็กในครอบครัวสามัญชนเมื่อราว ๕๐-๖๐ ปีก่อน ก็จะเห็นว่าคนไทยสมัยก่อนมีแนวทางการใช้ชีวิตและวิถีคิดต่างจากปัจจุบันมาก สมัยนั้นครอบครัวเป็นศูนย์กลางของชีวิต เวลาทั้งหมดของแม่อยู่ที่ “บ้าน” แม่พ่อที่เป็นข้าราชการจะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่เวลานอกจากงานแล้ว ก็จะอยู่ที่ “บ้าน” และสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งไม่ได้เป็นข้าราชการ ทุกคนจะอยู่บ้าน มีกิจกรรมมากมายที่สมาชิกในครอบครัวทำร่วมกัน ตั้งแต่ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหาร ปลูกต้นไม้ประดับบ้านและผักสวนครัว ประดิษฐ์ของใช้ในครัวเรือน รวมทั้งของเล่นสำหรับเด็ก กิจกรรมเหล่านี้แทบไม่มีแล้วในครอบครัวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองหรือในชุมชนที่เทคโนโลยีสารสนเทศแพร่กระจายอิทธิพลเข้าไปถึง

การแพร่กระจายของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้คนไทยรับข่าวสารข้อมูลจากทั่วโลกได้รวดเร็ว พร้อมกันนั้นก็รับวัฒนธรรมใหม่ที่แทรกเข้ามาพร้อมกับข้อมูลข่าวสาร การได้รับข้อมูลใหม่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเปลี่ยนแนวความคิด เปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิต และในที่สุดก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของสังคม คนสมัยก่อนบางคนก็มีแนวคิดต่างจากคนในสมัยเดียวกันเพราะมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารมากกว่าคนอื่น ไม่ว่าจะด้วยการอ่านหนังสือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จากการฟัง การศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทว่าปริมาณของข้อมูลข่าวสารและความเร็วในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไม่มากนัก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปอย่างช้า ๆ มีช่วงระยะเวลาเพียงพอสำหรับสังคมในการปรับตัวรับวัฒนธรรมใหม่

ครั้น โลกมีความเจริญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ปริมาณข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและสามารถแพร่กระจายไปทั่วโลกแทบจะในเวลาเดียวกัน ส่งผลให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างรวดเร็ว โดยที่ผู้คนจำนวนมากปรับตัวไม่ทัน ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการในการเป็นเจ้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นขณะที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยและมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เทคโนโลยีสารสนเทศก็นำมาซึ่งความขัดแย้งทางวัฒนธรรมด้วย

เทคโนโลยีสารสนเทศ คือ อะไร

เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ Information Technology ซึ่งนิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่า ไอที หมายถึงการจัดการ ในกระบวนการดำเนินงานสารสนเทศ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, ๒๕๔๓ : ๒๐) คำว่า สารสนเทศ บางที่ใช้คำว่า ข้อมูลข่าวสาร (Information) ส่วนคำว่า เทคโนโลยี ซึ่งเป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนั้น ตรงกับภาษาไทยว่า ประยุกตวิทยา กล่าวคือ การนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ฉะนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นการใช้ความรู้ในการจัดการกับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ นับตั้งแต่การใช้ภาพเพื่อบันทึกและสื่อสารข้อมูล ต่อมาจึงมีการใช้ตัวอักษรเป็นเครื่องมือสื่อภาษาเพิ่มขึ้นจากการใช้ภาพ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการสื่อสิ่งที่เป็นนามธรรม ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกและสื่อสาร ได้พัฒนาจากการใช้วัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น หิน และเปลือกหอย มาเป็นกระดาษ นำหมึก เครื่องพิมพ์ จนกระทั่งเป็นโทรศัพท์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉายหนัง กล้องถ่ายรูป และคอมพิวเตอร์ ทุกขั้นตอนของการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างแน่นอน แทนที่จะต้องใช้เวลาเป็นวัน ๆ ในการเดินเพื่อไปเยี่ยมถามข่าวคราวญาติในต่างจังหวัด ก็ใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีโทรศัพท์ไปถาม ใต้พุดคุยกันได้ แต่แน่นอนว่า ความรู้สึกและสัมพันธ์ภาพจะแตกต่างเดิม การพุดคุยกันชนิดเห็นหน้าเห็นตาจริง ๆ กับ การพุดคุยกันโดยไม่เห็นหน้า และยิ่งกว่านั้นคือ การส่งข่าวคราวถึงกันทางจดหมาย อิเล็กทรอนิกส์ หรือ อีเมล (e-mail) โดยอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นสื่อ หน้าก็ไม่ได้เห็น เสียงก็ไม่ได้ยิน สำหรับคนรุ่นใหม่วัยไม่ถึงยี่สิบ คือเป็นความสะดวกสบายยิ่งขึ้น คนวัยสามสิบถึงสี่สิบก็ยังคงจะปรับตัวยอมรับเทคโนโลยีใหม่ได้ แต่สำหรับคนวัยห้าสิบปีขึ้นไป มีน้อยคนนักที่จะ

ยินดีกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ตรงกันข้ามกลับรู้สึกว่าเป็นความยุ่งยาก
ที่จะต้องเรียนรู้สิ่งใหม่

ใช่เพียงผู้สูงวัยเท่านั้นที่ปฏิเสธเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ผู้ปฏิเสธเทคโนโลยี-
สารสนเทศสมัยใหม่อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ผู้ที่นิยมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม และเห็นว่า
เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสาเหตุนำความเสื่อมมาสู่วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ชีวิตที่สะดวกสบาย
กับชีวิตที่กำลังดำเนินไปสู่ความเสื่อม ล้วนเป็นผลมาจากบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ
ทว่าในมุมมองที่แตกต่าง เป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะควบคุมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเฉพาะ
ในทางที่เป็นประ โยชน์คุณค่า ไม่นำพาปัญหาเข้าสู่ชีวิตและสังคม

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อวิถีชีวิตไทย

เพื่อให้เห็นบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยชัดเจนขึ้น
ควรจะได้ทบทวนวิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อนที่เทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้ามามีบทบาทใน
ชีวิตประจำวันเมื่อราวสามสิบปีที่ผ่านมา ก่อนหน้านั้นแม้จะมีสื่อสารมวลชนประเภทวิทยุและ
โทรทัศน์แล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถถ่ายทอดรายการไปทั่วประเทศ อีกทั้งลักษณะการสื่อสารก็
เป็นการสื่อสารทางเดียวจากผู้จัดรายการไปสู่ผู้รับฟังและชมรายการวิทยุและรายการ โทรทัศน์
ปฏิกริยายย้อนกลับจากผู้รับสารมีน้อยและค่อนข้างช้า ปัจจุบันโดยอาศัยคอมพิวเตอร์ การถ่ายถอด
ข้อมูลข่าวสารนอกจากจะกระทำได้ทั่วประเทศแล้ว ยังสามารถขยายขอบเขตไปทั่วโลก พร้อม ๆ
กับการถ่ายถอดข้อมูลข่าวสารคือการแพร่กระจายวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงใน
วิถีการดำรงชีวิตประจำวัน และวัฒนธรรมของสังคม ชนิดที่ถ้า “แม่พลอย” แห่ง “สี่แผ่นดิน”
ยังดำรงชีวิตอยู่ ก็คงยากที่จะเข้าใจหรือยอมรับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่และวัฒนธรรมของสังคม
ปัจจุบัน “แม่พลอย” ก็คงจะได้แต่หวนรำลึกถึงวิถีชีวิตไทยในอดีตเหมือนเช่นคนไทยปัจจุบัน
หลาย ๆ คนกำลังเป็นอยู่

วิถีชีวิตไทยในอดีตเป็นเช่นไร

เป็นเวลานานนับศตวรรษที่คนไทยในอดีตดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยความกลมกลืน
กับธรรมชาติ หากจะมีการใช้เทคโนโลยีบ้าง ก็เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านเพื่อการพึ่งตนเอง เช่น
การทอผ้า การย้อมสีผ้า การนำวัสดุธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรี และเครื่องมือสื่อสาร
อื่น ๆ โดยมีความเชื่อและค่านิยมบนพื้นฐานพระพุทธศาสนาปนกับไสยศาสตร์ มีวัฒนธรรมชุมชน

มีการอบรมกล่อมเกลாதงสังคัม และ การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นเครื่องหล่อหลอมและถ่ายทอดความเป็นไทยสืบเนื่องตลอดมา เพื่อความเข้าใจชัดเจนถึงวิถีชีวิตไทยในอดีต จึงจะกล่าวถึงความเชื่อและค่านิยมบนพื้นฐานพระพุทธศาสนาปนกับไสยศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชน การอบรมกล่อมเกลาทงสังคัม และการพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย ดังนี้

๑. ความเชื่อและค่านิยมบนพื้นฐานพระพุทธศาสนาปนกับไสยศาสตร์

คนไทยค่อนข้างจะมีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ตามคำสอนเรื่อง “สมณะ” และ “สันโดษ” หรือสัณตุฎฐิธรรม ในพระพุทธศาสนา จิตใจจึงมีความสุขและแสดงออกด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใส จนกระทั่งประเทศไทยได้รับฉายาว่า “สยามเมืองยิ้ม” ประกอบกับเมืองไทยมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ดังที่กล่าวว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” คนไทยจึงแสวงหาปัจจัยสี่เลี้ยงชีวิตได้โดยไม่ลำบาก ไม่ต้องเผชิญทุกข์จากความอดอยาก นอกจากนี้ “เมตตาคารม” ก็เป็นอีกคำสอนหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่ทำให้คนไทยเป็นคน “ใจดี” หรือ “มีน้ำใจ” ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่หาคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมายตรงกันไม่ได้

สัณตุฎฐิธรรมและเมตตาคารมทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้ด้วยสันติและเป็นสุข

นอกจากความเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว คนไทยยังเชื่อไสยศาสตร์ หรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่มาก ประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญในสังคมไทย และเป็นความพยายามของคนไทยที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน แทนที่จะควบคุมธรรมชาติ (ศรีศักร วัลลิโภคม, ๒๕๑๖ : ๓๗-๔๗) รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภคม ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนไทยกับพิธีกรรมไว้ดังนี้

แต่อดีตมาจนปัจจุบัน ความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับอำนาจ

นอกเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ผูกพันกับชีวิตวัฒนธรรมของคนไทยอย่างแยกไม่ออก

การไม่รังเกียจเดียดฉันท์ศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่น ๆ ตามธรรมชาติของพระพุทธ

ศาสนาก็ดี การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกแก่ชนต่างชาติ

ต่างศาสนา ที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารก็ดี รวมทั้งการที่บ้านเมืองมีผู้คนเพิ่มขึ้น

จากการเคลื่อนย้ายของชนเผ่าต่าง ๆ จากภายนอก ที่สามารถนำเอาระบบความเชื่อ และ

ประเพณีพิธีกรรมของตนเข้ามาผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่ในสังคมในดินแดนประเทศไทย

ก็ดี ได้ทำให้ความเชื่อและประเพณีพิธีกรรม ซึมแทรกไปในมิติต่าง ๆ ในชีวิตวัฒนธรรม

ของผู้คน จนกลายเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความมั่นคงในวิถีชีวิตและจิตใจ ทำให้แลเห็นความสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ ระหว่างโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งนอกธรรมชาติและจักรวาล

ทั้งหลายเหล่านี้ มีผลที่ทำให้ค่านิยมและ โลกทัศน์ของคนไทยในส่วนรวม เป็นเรื่องของการสร้างความกลมกลืนกับธรรมชาติและจักรวาล (harmony with universe) มากกว่าการที่จะทำอะไรเพื่อการควบคุมสภาพแวดล้อมและจักรวาล...

คนไทยสมัยก่อนมีพิธีกรรมในทุกช่วงตอนของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นต้นว่า พิธีโกนจุก พิธีแห่นางแมวขอฝน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีไหว้ครู และพิธีศพ การประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ ไม่ว่าจะทำให้เกิดผลดีตามความเชื่อของผู้ประกอบพิธีกรรมหรือไม่ก็ตาม อย่างน้อยก็มีผลในทางจิตวิทยาคือทำให้ผู้ประกอบพิธีกรรมมีความสบายใจ และทำให้เกิดผลพลอยได้ที่สำคัญกว่านั้น คือ การรวมน้ำใจของคนบ้านใกล้เคียง อันเป็นการรักษาความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่นของชุมชน

๒. วัฒนธรรมชุมชน

ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๐ : ๔๗-๔๘) นักวิชาการที่ได้ศึกษาสภาพหมู่บ้านไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่าหมู่บ้านไทยมีวัฒนธรรมชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ซึ่ง ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวไว้ในการให้สัมภาษณ์รายการ Voice from Asia โทรทัศน์ NHK ประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๔ ดังนี้

ชุมชนหมู่บ้านไทยเป็นเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองได้ เพราะผลิตทั้งข้าวและทอผ้า และยังหาอาหารได้จากธรรมชาติ จากแม่น้ำลำคลอง และป่าดงอีกด้วย ลักษณะทางสังคมเป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ด้วยความมีน้ำใจระหว่างครัวเรือน ทั้งในการผลิต เช่น เกี่ยวข้าว จับปลา ล่าสัตว์ และในชีวิตความเป็นอยู่อื่น เช่น การแบ่งผลผลิต และเวลาทุกชั่วอนเจ็บไข้ได้ป่วย หรือร่วมกันป้องกันภัยอันตราย ทางด้านวัฒนธรรม นับถือบรรพบุรุษ และเนื่องจากคนในหมู่บ้านมักเกี่ยวดองเป็นญาติกัน หมู่บ้านหนึ่ง ๆ ก็ยังนับถือบรรพบุรุษร่วมกันด้วย เรามีศาลร่วมกันของหมู่บ้านเรียกว่าศาลปู่ตา กล่าวโดยสรุปหมู่บ้านมีลักษณะเป็นชุมชนที่แท้จริง และมีความอิสระ เพราะสามารถพึ่งตนเองได้

สังคมไทยสามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตัวเองที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะ
ณ ระดับหมู่บ้านมีวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชาวบ้าน ซึ่งมีคุณลักษณะเป็นเอกภูมิ
(uniqueness) ความไม่เหมือนใครคือน้ำใจ การช่วยเหลือกันและกันด้วยความเต็มใจ
อย่างเต็มที่ ตัวอย่างในกิจกรรมเศรษฐกิจที่ผ่านมา คือ การลงแขกในการดำนา เกี่ยวข้าว
นวดข้าว ฝัดข้าว ตำข้าว และสีข้าวด้วยมือ จับปลา ถางป่า ยกคันนา ตีเหล็ก ล่าสัตว์
สร้างบ้าน ฯลฯ รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมสังคม เช่น การทำบุญ
บวชนาค แต่งงาน งานศพ และการร่วมกันป้องกันภัยอันตรายที่จะมาถึงหมู่บ้าน การช่วย
เหลือกันเองภายในชุมชนทำให้หมู่บ้านช่วยตัวเองได้ คงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งรัฐ แม้เกิด
สงครามหมู่บ้านก็อยู่ได้ ไม่อดอยากหรือแตกสลาย วัฒนธรรมชุมชนนี้สังคมเรารักษาไว้
ได้ เพราะความหนาแน่นของวัฒนธรรมนี้ คือ แรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนเองมีอยู่สูง
ความดีงามต่าง ๆ ของชาวบ้านจึงยังคงถูกรักษาไว้ในส่วนแกนใน . . .

สิ่งที่แสดงถึงการเกาะเกี่ยวในชุมชนไทยประการหนึ่ง คือ การนับญาติ คนไทยจะเรียก
ขานกันด้วยคำว่า พี่ ป้า น้า อา และคำนับญาติอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นญาติสืบสายโลหิตกันมา
แต่ประการใด มิใช่เฉพาะคำเรียกขานเท่านั้น คนไทยยังมีวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง คือ การนำ
อาหารไปฝากบ้าน ใกล้เรือนเคียง และสำหรับเด็ก ๆ แล้ว สามารถไปรับประทานอาหารที่บ้าน
ใครก็ได้ เพราะเมื่อถึงเวลารับประทานอาหาร ถ้าเห็นเด็กเล่นอยู่ใกล้บ้าน ผู้ใหญ่ก็มักจะเรียกเด็ก
กินข้าวด้วยเสมอ แม้ผู้ใหญ่ด้วยกัน ก็มีการเชื้อเชิญให้ร่วมรับประทานอาหาร ทั้งที่เป็นเพื่อนบ้าน
หรือเป็นผู้ที่เดินทางมาจากที่อื่น ไม่รู้จักกันมาก่อนก็ตาม วัฒนธรรมเหล่านี้สืบทอดกันมาด้วย
กระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคม คนไทยทุกคนเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ได้จากสภาพสังคมแวดล้อม
ที่ตนพบเห็นทุกเมื่อเชื่อวัน

๑. การศึกษาเพื่อการกล่อมเกลாத่างสังคม (socialization)

ก่อนการจัดตั้งโรงเรียนในสมัยรัชกาลที่ ๔ การกล่อมเกลาท่างสังคมของไทยมีลักษณะ
เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย (informal education) กล่าวคือ เด็ก ๆ เรียนรู้แนวทางการดำเนินชีวิต
วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพ จากครอบครัวและชุมชน สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่ด้าน
การศึกษาโดยตรงก็คือวัด แต่ก็จำกัดเฉพาะสำหรับเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงจะได้รับการถ่ายทอด
วิชาการบ้านการเรือนจากมารดา ถ้าเป็นบุตรหลานข้าราชการก็จะมีโอกาสเข้าไปศึกษาความรู้
สำหรับกุลสตรีในพระบรมมหาราชวัง การจัดการศึกษาของวัดและวังมีลักษณะเป็นการศึกษา

นอกระบบโรงเรียน (non-formal education) กล่าวคือเป็นการจัดการศึกษาตามความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิพาดา ยังเจริญและ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา (๒๕๒๘ : ๔๒-๑๐๔) แบ่งขั้นตอนของการศึกษาสำหรับเด็กชายในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑-๓) เป็น ๓ ขั้นตอน คือ การศึกษาอักษรวิธี การบวชเรียน และการศึกษาวิชาเฉพาะ แต่ละขั้นตอนนี้มีลักษณะดังนี้

๓.๑ การศึกษาอักษรวิธีเบื้องต้น

การศึกษาอักษรวิธีเบื้องต้นสำหรับกุลบุตรในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงมีลักษณะสืบทอดจากสมัยอยุธยา กล่าวคือเป็นการศึกษาที่วัด โดยบิดามารดานำบุตรชายไปฝากฝังให้เล่าเรียนอักษรวิธีกับพระภิกษุที่มีความรู้ทางหนังสือและมักจะคุ้นเคยเป็นญาติหรือเป็นที่เคารพนับถือของครอบครัวนั้น ๆ การศึกษาที่วัดมีลักษณะเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ดังนั้นเด็กจะเริ่มเรียนเมื่อใดก็ได้ในช่วงอายุระหว่าง ๗-๑๑ ขวบ ขณะเดียวกันไม่มีหลักสูตรการเรียนที่แน่นอน พระผู้เป็นอาจารย์จะสอนไปตามภูมิของตน และตำรับตำราที่มีอยู่ หรือแต่งขึ้นใหม่สำหรับลูกศิษย์ของตน ความก้าวหน้าของการเรียนของเด็กแต่ละคนจะอยู่ในระดับใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการ “ต่อหนังสือ” ของเด็กผู้นั้น ไม่มีการวัดผลในลักษณะเป็นทางการหรือเป็นกลุ่ม ... การศึกษาอักษรวิธีเบื้องต้นสำหรับกุลบุตรในสังคมรัตนโกสินทร์ นอกจากมุ่งประโยชน์ในการเล่าเรียนหนังสือแล้ว ยังให้ความสำคัญแก่การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมอันเป็นบรรทัดฐานของสังคม

๓.๒ การบวชเรียน

กุลบุตรในสมัยรัตนโกสินทร์จะบวชเรียนตามประเพณีนิยมที่สืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยา กล่าวคือ บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุประมาณ ๑๓ ปี คือ ภายหลังกการ โทณจุก และเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี ก็จะบรรพชาเป็นพระภิกษุ กุลบุตรบางคนอาจอยู่วัดต่อเนื่องกันตั้งแต่ศึกษาอักษรวิธี บวชเป็นสามเณร จนกระทั่งบรรพชา แต่บางคนจะเข้ามาอยู่วัดเป็นระยะดังกล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามก็ตีกุลบุตรแทบทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนชั้นนำหรือสามัญชน จะบวชเป็นสามเณรและพระภิกษุอย่างน้อยหนึ่งพรรษา เพราะเป็นค่านิยมทางสังคมที่เชื่อว่า ผู้ผ่านการบวชเรียนแล้ว จะได้รับการอบรมบ่มนิสัยและปลูกฝังคุณธรรมทาง

พระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาจากที่ได้รับพื้นฐานในชั้นการศึกษาอักษรวิธีดังกล่าวมาแล้ว
ทั้งยังเป็นการฝึกกิริยามารยาทและความประพฤติตามพระวินัยอีกด้วย . . .

๑.๑ การศึกษาวิชาเฉพาะ

แบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง คือ การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ และการศึกษาวิชาเฉพาะ
ของสามัญชน การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ จะฝึกวิชาที่ต้องใช้ทักษะหรือความชำนาญ
พิเศษ เช่น โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ หรือช่างฝีมือ และฝึกความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการ โดย
ใช้วิธีการฝึกปฏิบัติกับผู้มีประสบการณ์จนมีความสามารถเชี่ยวชาญแล้วจึงเข้ารับราชการ ส่วน
การศึกษาวิชาเฉพาะของสามัญชนนั้นเป็นการฝึกงานอาชีพของวงศ์ตระกูล

ในส่วนการศึกษาสำหรับกุลสตรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิพาดา ยังเจริญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์
สุวดี ทรนประสิทธิ์พัฒนา (๒๕๒๕ : ๑๐๔-๑๑๔) กล่าวว่า

ตามค่านิยมของสังคมชั้นรัตน โกสินทร์นั้น หน้าที่สำคัญของผู้หญิงคือการเป็น
ภรรยาและแม่ที่ดี การศึกษาสำหรับกุลสตรีจึงเน้นการทำอาหาร การเย็บปักถักร้อย การ
ดูแลบ้านเรือน เป็นต้น วิชาเหล่านี้มีศูนย์กลางการศึกษาอยู่ในพระบรมมหาราชวังตาม
สำนักเจ้านายฝ่ายใน เนื่องจากเจ้านายพระองค์หญิงเหล่านั้นจะได้รับการศึกษาด้านนี้
อย่างเชี่ยวชาญ เมื่อผ่านการเรียนอักษรวิธีเบื้องต้นแล้ว . . . ด้วยเหตุนี้ ชนชั้นนำจึงนิยม
ส่งธิดาไปศึกษาในสำนักเจ้านายเหล่านี้ โดยการเข้าไปเป็นนางข้าหลวงเพื่อรับถ่ายทอด
ความรู้ของกุลสตรี . . . ในด้านกิริยามารยาทนั้นหญิงชาววังจะได้รับการอบรมเข้มงวด
เป็นพิเศษ ให้มีความสงบเสงี่ยม มีท่าทีอ่อนน้อมและเข้มข้อย สามารถควบคุมสติอารมณ์
ได้อย่างดี

การศึกษาขั้นสูงสำหรับสตรีชาววังอาจแพร่หลายออกมาสู่สามัญชนข้างนอก โดย
ผู้หญิงที่เข้าไปศึกษาในวังออกมาแต่งงาน ก็นำความรู้ที่นั่นมาสอนธิดาหรือญาติพี่น้อง
ของตนต่อไป ผู้ที่ไม่มีโอกาสเช่นนั้น มารดาก็จะสอนไปตามแนวทางที่ตนเองประพฤติ
ปฏิบัติมา . . .

ด้วยเหตุที่วัดและวังเป็นศูนย์กลางวิชาความรู้ หรือ ถ้าจะใช้ศัพท์ปัจจุบันก็คงจะเป็นศูนย์
การเรียนรู้ (learning center) ดังกล่าวแล้ว ชายไทยที่ผ่านการอุปสมบทแล้ว ถือว่าเป็นผู้ได้รับ
การศึกษาทั้งด้านพระศาสนาและการดำรงชีวิต ดังคำที่ใช้ว่า “บวชเรียน” จึงได้รับยกย่องว่าเป็น

“บั้งทิด” หรือ ทิด ส่วนสตรีชาววังก็จะได้รับความเชื่อถือในความสามารถด้านการบ้านการเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการปรุงและตกแต่งอาหาร ดังที่เรียกกันว่า “ตำรับชาววัง”

นอกจากจะเป็นศูนย์การเรียนรู้แล้ว วัดและวังยังเป็นแหล่งรวมศิลปะและการแสดงอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมกิจกรรมชุมชนทุกประเภท แม้งานบันเทิงต่าง ๆ ก็จัดที่วัด เรียกกันว่า “งานวัด” การเที่ยวงานวัดเป็นการเที่ยวนอกบ้านอย่างเดียวของคนไทยสมัยก่อน แต่คนไทยก็มีกิจกรรมบันเทิงอื่น ๆ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ

๔. การพักผ่อนหย่อนใจ

เป็นที่น่าสังเกตว่า คนไทยจะใช้คำว่า “งาน” สำหรับกิจกรรมที่มีผู้คนมารวมกันมาก ๆ ซึ่งจะต้องมีการบันเทิงเป็นกิจกรรมสำคัญอยู่เสมอ เช่น งานวัด งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ส่วนการกระทำสิ่งใดอย่างจริงจังจนจำนาญ จะเรียกว่า “เล่น” เช่น เล่นพระ เล่นหุ่น เล่นวิชัย เล่นการเมือง ฯลฯ ยังไม่อาจอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงใช้ว่า “เล่น” ในกรณีเหล่านี้ แต่สามารถอธิบายเหตุผลที่ใช้คำว่า “งาน” ในกิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะคนไทยให้ความสนใจและเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เพราะเป็นกิจกรรมที่มีผู้คนมารวมกันจำนวนมาก ต้องมีการเตรียมการหลายด้าน โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเพื่อให้กิจกรรมจบด้วยความเรียบร้อย

การที่คนไทยให้ความสนใจต่อกิจกรรมบันเทิงนั้นเป็นเพราะคนไทยเป็นคนรักความสนุกสนาน ศาสตราจารย์ ดร.สนิท สัมครการ (๒๕๓๔ : ๔๑, ๔๗) ได้อธิบายถึงกิจกรรมบันเทิงของคนไทยสมัยก่อนไว้ดังนี้

...ราษฎรทั่ว ๆ ไปหลังฤดูเก็บเกี่ยวก็มักจะมึ้งงานมงคลต่าง ๆ มีทั้งงานบวชภาคขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน โขนจุกและงานศพ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะมีพิธีกรรมตามธรรมเนียมประเพณีและอาจจะมีศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่กรณี หลังจากพิธีกรรมต่าง ๆ เสร็จสิ้นไปแล้ว ก็มักจะลงเอยด้วยการเลี้ยงดูกัน ซึ่งนอกจากจะมีอาหารคาวหวานต่าง ๆ ครบครันแล้ว ยังจะต้องมีสุราเมรัยต่าง ๆ ตามมาด้วยตามธรรมเนียม ต่อจากนั้นตอนกลางคืนก็มักจะมึ่มหรสพต่าง ๆ ตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ถ้าเป็นภาคกลางก็คงเป็นพวกลิเก ลำตัด รำวง เพลงฉ่อยหรืออื่นๆ ภาคอีสานก็มักจะเป็นหมอลำ ลำตัด ส่วนภาคใต้ที่ขึ้นชื่อมากก็ได้แก่ รำโนรา ภาคเหนือก็คงเป็นการเล่นซอพื้นเมือง

แม้ว่าคนไทยจะมีกิจกรรมบันเทิงอยู่เสมอตลอดปี อันเป็นเครื่องแสดงทางวัฒนธรรมว่าคนไทยเป็นคนรักความสนุกสนาน รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๔๔ : ๑๓๑-๑๓๒) กลับมองว่า คนไทยไม่ได้มีงานบันเทิงพำหรือแต่อย่างใด ดังที่ท่านได้อธิบายถึงการพักผ่อนหย่อนใจของคนไทยไว้ดังนี้

... สังคมไทยแบบประเพณีแต่เดิมนั้น การพักผ่อนหย่อนใจเป็นเรื่องที่มีกาลเทศะ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างพำหรือ อีกทั้งมักสัมพันธ์กับการบุญ เช่น ตามประเพณีสิบสองเดือนในรอบปี มักมีการกำหนดไว้ว่า เป็นประเพณีใดอย่างแน่นอน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเทศน์มหาชาติ อะไรทำนองนี้ ทำให้ผู้คนในสังคมมีการคาดหวังและรอคอยอย่างแยกแยะออกจากเวลาปกติในการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวัน แต่ที่เรียกว่าประเพณีสิบสองเดือนนี้ก็เชื่อว่าทุกเดือนจะมีประเพณีก็หาไม่ มีเฉพาะบางเดือนเท่านั้น และมักแตกต่างกันตามท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ก็อาจมีประเพณีที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาที่กำหนดในรอบปี เช่น โกนจุก ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค เป็นต้น ทั้งหลายเหล่านี้ นอกจากจะทำให้เกิดการหย่อนใจสนุกสนานควบคู่ไปกับการบุญแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในชุมชนและระหว่างชุมชนที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันด้วย ดังประเพณีแข่งเรือในเดือนสิบเอ็ด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีประเพณีการหย่อนใจที่ไม่มีการบุญเกี่ยวข้องด้วย อีกทั้งค่อนข้างเป็นการบาป และทางโลก มักเป็นเรื่องของพวกเขาผู้ชาย ได้แก่ การตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด อะไรทำนองนี้ เป็นของที่เกี่ยวข้องกับการพนัน แต่ก็มีเป็นเวล่ำเวลาเช่นเดียวกัน เช่น การตีไก่ก็มีการนัดวันกันวันหนึ่งวันใดของอาทิตย์ เป็นต้น เมื่อเกิดย่านตลาดและชุมชนใหม่ที่มีคนจีนอยู่อาศัยก็เกิดของใหม่ที่พำหรือขึ้นมา เช่น การเล่นไฟ เล่นการพนัน ที่เรียกว่าบ่อนเบี้ย อาจกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของพวกเขาพ่อค้าก็ได้ เพราะชีวิตประจำวันเครียดในการทำมาหากิน เมื่อหาได้ก็ต้องการทางหย่อนใจเป็นธรรมดา แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็หาได้จำกัดอยู่เฉพาะพวกเขาพ่อค้าและพวกใช้แรงงานเท่านั้น หากรวมไปถึงคนกลุ่มอื่น ที่เป็นชาวบ้านชาวสวน และข้าราชการที่ไม่มีอาชีพและรายได้เช่นเดียวกับพวกเขาพ่อค้า จึงเป็นเหตุให้เกิดการติดการพนัน เป็นหนี้เป็นสิน ขายลูกขายเมียขึ้น ...

หากจะจัดว่าคนไทยมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจไม่มาก ก็เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันซึ่งมีบริการความบันเทิงถึงบ้านตลอด ๒๔ ชั่วโมง หรือเปรียบเทียบกับลักษณะการประกอบอาชีพ

ที่ต้องใช้แรงงาน กิจกรรมบันเทิงหลากหลายรูปแบบล้วนเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจให้คลายความเมื่อยล้าจากการประกอบอาชีพ ซึ่งในสมัยก่อนล้วนเป็นงานที่ต้องใช้แรงกาย เนื่องจากยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงเช่นในปัจจุบัน

๕. การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของคนไทยสมัยก่อนเป็นการแสวงหาปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ การเพาะปลูก จับปลา ล่าสัตว์ ทอผ้า สร้างบ้าน และงานช่างฝีมือเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยเหตุที่ “เงิน” ยังไม่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน ในเมื่อยังไม่มีความต้องการ “เงิน” การแสวงหาและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นก็เพียงพอสำหรับการเลี้ยงชีวิต คนไทยจึงพึ่งตนเองได้ และมีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ๒๕๔๐ : ๔๗)

จากลักษณะการประกอบอาชีพอย่างอิสระ โดยไม่ต้องพึ่งพาระบบตลาด ทำให้คนไทยไม่มีวัฒนธรรมในเรื่องการตรงต่อเวลา ผู้ที่ได้รับอิทธิพลความคิดจากตะวันตกในเรื่องความตรงต่อเวลาจะมีความรู้สึกในแง่ลบที่ได้พบว่าคนไทยเป็นคนไม่ตรงเวลา แต่ถ้าหากพิจารณาด้วยความเข้าใจในพื้นฐานวัฒนธรรมไทยแล้ว จะเข้าใจว่าคนไทยไม่มีความจำเป็นต้องผูกติดตัวเองกับเวลา ทั้งนี้เพราะอาชีพเกษตรกรรมมีความยืดหยุ่นสูง วันที่สว่างเร็ว เกษตรกรก็เริ่มงานเร็ว แต่วันที่ฟ้าสว่างช้า ก็เริ่มงานสาย หรือวันใดที่มีภารกิจของครอบครัวหรือชุมชน จะไม่ไปงานในไร่นาก็ยอมได้ ในส่วนของการนัดหมาย นักวิจัยที่เข้าไปทำงานในหมู่บ้านจะพบว่าคนไทยมีความเปลี่ยนแปลงในการนัดหมายสูงมาก ทั้งนี้เป็นเพราะความสัมพันธ์ระดับปฐมภูมิเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากความรู้จักมักคุ้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ก็เดินบอกตามบ้านได้ทันที ประกอบกับสภาพสังคมไม่ซับซ้อน ทุกคนจึงพร้อมเสมอสำหรับการเปลี่ยนแปลงการนัดหมาย การเป็นคนไม่ตรงต่อเวลานี้คิดตัวคนไทยมาจนถึงสังคมสมัยใหม่ที่มีสภาพห่างไกลอย่างมากจากสังคมเกษตรกรรม บุคลากรบางส่วนในหน่วยงานต่าง ๆ ยังคงเริ่มปฏิบัติงานไม่ตรงตามเวลาที่กำหนด รวมทั้งในหน่วยงานด้านการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ทว่ายังไม่สามารถเป็นผู้นำในเรื่องความตรงต่อเวลาได้ ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการนัดหมาย จึงต้องยอมรับความสูญเสียที่เกิดขึ้น เป็นต้นว่า เสียเวลาในการรอคอย และจะต้องเลื่อนภารกิจที่จะต้องกระทำร่วมกันตามที่นัดหมายไว้ออกไป เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนไป การเดินบอกเลื่อนการนัดหมายตามบ้านเป็นสิ่งที่ไม่อาจกระทำได้ในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนเป็นความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ กล่าวคือ

สัมพันธ์กันตามหน้าที่ โดยไม่ต้องรู้จักกันมาก่อนเลย หรือรู้จักกันด้วยหน้าที่โดยไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์กันตามหน้าที่นี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่จำกัดอาณาบริเวณ การไม่ตรงต่อเวลาหรือการเลื่อนการนัดหมายจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแจ้งให้ทุกคนทราบ เพื่อให้จัดการบริหารเวลาใหม่ให้มีประสิทธิภาพได้

ในเรื่องอื่น ๆ ทำนองเดียวกับการไม่ตรงต่อเวลา แม้สังคมจะเจริญขึ้นด้วยเทคโนโลยี การสื่อสาร ได้รับความรู้วิทยาการความรู้ที่ทันสมัย มีการนำแนวคิดความเสมอภาคและเป็นธรรมมาใช้ ในการพัฒนาทุกหน่วยสังคม มีความพยายามที่จะปฏิรูประบบสังคมทุกระบบ คนไทยก็ยังคงมีความเชื่อในไสยศาสตร์ มีความเหนียวแน่นในกลุ่ม และรักความสนุกสนาน วิถีชีวิตไทยปัจจุบัน จึงมีบูรณาการทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

วิถีชีวิตไทยในปัจจุบัน

อิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้สังคมไทยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสามารถรับข้อมูลข่าวสารมากมายจากทั่วโลก ซึ่งมีวัฒนธรรมแพร่กระจายเข้ามาพร้อมกับข้อมูลข่าวสารด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๑. ความเชื่อและค่านิยม

คนไทยยังมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับความเชื่อในไสยศาสตร์ แต่เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับอิทธิพลของการศึกษาที่ได้รับจากตะวันตก ทำให้ลักษณะความศรัทธาและความเชื่อเปลี่ยนไปจากความศรัทธาในเป้าหมายที่พระพุทธศาสนาจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์เฉพาะตน ไปสู่ความพยายามที่จะนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ดังจะเห็นได้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาในแนวทางต่าง ๆ ตามความสนใจของนักวิชาการหลากหลายสาขา เช่น การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและการพัฒนา โดย สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ โดย พระเทพเวที* และ พุทธเกษตรกรรมกับสันติสุขของสังคมไทย โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นต้น

* ปัจจุบันคือพระธรรมปิฎก

ส่วนความเชื่อในไสยศาสตร์นั้น ก็เปลี่ยนจากความเชื่อในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะก่อให้เกิดภัยทางธรรมชาติ อันมีผลให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย เมื่อมีผู้กระทำผิดประเพณี มาเป็นการพึ่งพาอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการคลบนันดาลให้เกิดผลที่ต้องการ เช่น ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง ความสำเร็จทางธุรกิจ ความสมหวังในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย เป็นต้น

ในขณะที่ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความเชื่อในไสยศาสตร์ยังดำรงอยู่ คอมพิวเตอร์ก็ก้าวเข้ามาเป็น “เทวรูปแห่งยุคสมัย” (ไมเคิล แชลลิส, ๒๕๔๔) ไมเคิล แชลลิส (๒๕๔๔ : ๔) กล่าวถึงคอมพิวเตอร์ว่า

...คอมพิวเตอร์เหมือนกับเป็นมนุษย์ต่างดาว มันดูเหมือนเป็นอะไรบางอย่างที่มากกว่าเครื่องจักรเฉย ๆ ทุกวันนี้คล้ายกับว่าเรากำลังถูกรุกราน เพราะสิ่งที่รายล้อมตัวเราก็คือเครื่องซักผ้าที่มี “ปัญญา” รถที่ “คิดได้” และคอมพิวเตอร์ที่มาแทนแพทย์ วิศวกร นักออกแบบ และผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ผู้คนอยากรู้ว่าคอมพิวเตอร์จะต้องบอกอะไรแก่เราบ้าง รวากับว่าคอมพิวเตอร์เป็นมนุษย์ต่างดาว ประเด็นสำคัญที่ทำให้คอมพิวเตอร์เหนือเทคโนโลยีชนิดอื่น ๆ ก็คือ มันกำลังมีคุณสมบัติคล้ายมนุษย์มากขึ้นทุกทีและอย่างรวดเร็ว

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (๒๕๔๓ : ๑๐๕) ได้บรรยายความสะดวกสบายที่มนุษย์ได้รับจากการทำงานของคอมพิวเตอร์ไว้ว่า

... แต่ก่อนเราต้องการจะถอนเงินจากธนาคาร ต้องนำสมุดฝากไปที่ธนาคารและเซ็นเบิกเงินต่อหน้าเจ้าหน้าที่ธนาคาร หรือเราจะชำระค่าไฟฟ้า ต้องไปที่สำนักงานการไฟฟ้า ปัจจุบันสามารถถอนเงินจากตู้ เอ ที เอ็ม (ATM) หรือชำระค่าไฟฟ้าผ่านธนาคาร หรือผ่านร้านซูเปอร์มาร์เก็ต เป็นต้น

พระไพศาล วิสาโล (๒๕๔๔ : ๒๘) กล่าวถึงทัศนคติของผู้คนต่อคอมพิวเตอร์ไว้ดังนี้

ความเชื่อว่าสังคมปัจจุบันกำลังเต็มไปด้วยข้อมูลมหาศาล เปิดทางให้คอมพิวเตอร์มีบทบาทสำคัญในชีวิตของผู้คน ซึ่งเชื่อว่าคนกำลังมุ่งหน้าสู่สถานะที่ตนรู้จักน้อยเต็มที่... ความเชื่อดังกล่าวหนักแน่นจนกลายเป็นความรู้สึกว่าเราไม่อาจอยู่ได้ในสังคมดังกล่าว หากขาดคอมพิวเตอร์... ปัจจุบันผู้คนจำนวนไม่น้อยเชื่อว่าวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

ขึ้นอยู่กับคอมพิวเตอร์ “ข้อมูลข่าวสารซึ่งท่วมทับเราเวลานี้” จอห์น ไฟเฟอร์ แห่งสถาบันเอ็มไอทีกล่าว “ทำให้วิวัฒนาการของคอมพิวเตอร์เป็นส่วนสำคัญของวิวัฒนาการของมนุษยชาติ” โรเบิร์ต จาสโตร หัวหน้าศูนย์การบินอวกาศกอดาร์ดพูดยิ่งกว่านั้นอีกว่า “ปัญญาเหนือมนุษย์” อันได้แก่ คอมพิวเตอร์ “จะเป็นผู้กอบกู้มนุษย์ให้รอดพ้นได้ในโลกแห่งความซับซ้อน ซึ่งกำลังกระแทกทับเรา”

เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจยิ่งสำหรับสังคมไทย ซึ่งนอกจากคนที่ศรัทธาพระพุทธศาสนาด้วยเหตุผล คนที่มีความเชื่อมั่นคงในอำนาจเหนือธรรมชาติ และคนที่นิยมยกย่องความสามารถของคอมพิวเตอร์ จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติแล้ว ยังมีคนไทยจำนวนมากไม่น้อยที่สามารถบูรณาการความเชื่อทั้ง ๓ ลักษณะนี้ไว้ในคนคนเดียวได้อย่างสมดุล อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ มีผู้คนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารได้ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในโอกาสที่จะพัฒนาตนเอง และทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมมากขึ้น อันนำไปสู่ความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมชุมชน

๒. วัฒนธรรมชุมชน

ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารนั้น นำไปสู่ความไม่เสมอภาคในการพัฒนาคน คนที่มีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศมากกว่า มีโอกาสแสวงหาความก้าวหน้าในอาชีพ การเพิ่มรายได้ การเลื่อนฐานะตำแหน่ง และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ในขณะที่เดียวกัน สิ่งที่ได้รับพร้อม ๆ กับข้อมูลข่าวสารคือวัฒนธรรมทุนนิยมเสรี ซึ่งต่างจากวัฒนธรรมชุมชนของไทยโดยสิ้นเชิง

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (๒๕๔๔ : ๑๑-๑๓) เสนอไว้ ๓ ประการคือ ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ ปัจจัยด้านลักษณะประชากร และปัจจัยด้านนโยบายของภาครัฐ ปัจจัยประการแรก ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ ได้แก่ โอกาสในการใช้ไฟฟ้าและโทรศัพท์ การแพร่กระจายของการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และการใช้ดาวเทียม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นและเอื้ออำนวยสำหรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยต่อมา ปัจจัยด้านลักษณะประชากร ได้แก่ รายได้ ระดับการศึกษา เชื้อชาติและวัฒนธรรม เพศ ถิ่นที่อยู่อาศัย โครงสร้างครอบครัว และ พื้นฐานด้านภาษา สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศเพื่อการแสวงหาความรู้ เช่น ถ้าอยู่ในวัฒนธรรมที่สนับสนุนการแสวงหาความรู้ และมีความสามารถด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาที่นิยมในการใช้คอมพิวเตอร์ ก็จะตัดสินใจใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ มากกว่าผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมที่ไม่เห็นคุณค่าของความรู้มากนัก และ มากกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ภาษาอังกฤษ ปัจจัยสุดท้ายคือปัจจัยด้านนโยบาย หากรัฐมีนโยบายส่งเสริมการใช้และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ประชาชนก็จะเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้ง่ายและได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีสารสนเทศไม่ได้แพร่กระจายแต่ข้อมูลความรู้ที่มีสาระประโยชน์เพียงด้าน ทว่าได้นำเข้าลัทธิความเชื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีด้วย ซึ่งศาสตราจารย์ ศรีสักร วัลลิโภคม มองว่าเป็นต้นเหตุแห่ง “การมาตัวเองทางวัฒนธรรม” ของสังคมไทย (๒๕๓๖ : ๕๕-๖๑) ดังที่ท่านได้แสดงความเห็นไว้ดังนี้

... คนส่วนใหญ่ในสังคม ได้ถูกกล่อมและมอมเมาจากลัทธิความเชื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ให้กลายเป็นบุคคลที่มองอะไรเพื่อตัวเอง เพื่อพวกพ้องตนเอง ในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลจนตกขอบ ชื่นชมและถล่มทลายต่อความต้องการทางวัตถุ จนกลายเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้คุณภาพของความเป็นมนุษย์ไป ดังเห็นได้จากช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่จะหาข้อยุติด้วยความรุนแรงในอนาคต อย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ ...

... ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีก็กลับกลายเป็นความเชื่อที่ทรงพลังมหาศาล ปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมเดิมที่ร้อยรัดคนไว้ด้วยความสัมพันธ์แบบพี่น้อง เครือญาติ เพื่อนฝูง และมิตรสหาย ที่มีทั้งการเคารพในเรื่องอาวุโส และความเป็นกันเองอย่างเสมอภาค มาเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม ที่แสดงความแตกต่างทางชนชั้น ในลักษณะสูงต่ำระหว่างผู้มีความมั่งคั่งและอำนาจกับผู้ที่ต้องพึ่งพาอาศัย

นอกจากนี้ วีระ สมบูรณ์ (๒๕๕๑ : ๑๓) ยังได้แสดงให้เห็นอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อวัฒนธรรมชุมชน อีกว่า

โลกานุวัตรของโทรทัศน์เปลี่ยนผู้คนทั่วทุกมุม โลกให้เป็น “ผู้บริโภคระดับสากล” เหมือน ๆ กัน ในขณะเดียวกัน คอมพิวเตอร์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบอื่น ๆ ทำให้ระบบการผลิต ระบบบริหารการเงินตรา การเคลื่อนย้ายทุน และการวางแผนลงทุนสามารถ

กระทำในระดับโลกได้อย่างสะดวกรวดเร็วเป็นอย่างยิ่ง เพียงกดปุ่มไม่กี่ปุ่ม สถาบันการเงินขนาดใหญ่ก็สามารถเคลื่อนย้ายเงินตราจากสกุลหนึ่งไปสู่อีกสกุลหนึ่งได้ภายในชั่วพริบตา ทำกำไรได้เป็นจำนวนมหาศาล...สร้างความผันผวนแปรเปลี่ยนให้แก่ชีวิตทางเศรษฐกิจของผู้คนที่ตกอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์นี้ได้อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ...

ขณะที่ชุมชนลักษณะเดิมกำลังเผชิญความเสื่อมสลายทางวัฒนธรรม ก็ได้เกิดชุมชนลักษณะใหม่ขึ้น เป็นชุมชนยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการสื่อสารกันผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จึงเป็นความสัมพันธ์ไม่มีพรมแดน ผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะมีถิ่นฐานอยู่ในมุมใดของโลก หากสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ ก็เข้าเป็นสมาชิกชุมชนได้ ชุมชนแห่งนี้ได้รับการขนานนามว่าชุมชนโลก หรือ ชุมชนอิเล็กทรอนิกส์ แม้สมาชิกชุมชนจะไม่เคยพบหน้าค่าตากันเลย แต่ชาวชุมชนอิเล็กทรอนิกส์ก็มีวัฒนธรรมร่วมกันหลายประการ เช่น ใช้การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งพัฒนามาถึงขั้นที่คนที่อยู่ห่างกันคนละซีกโลกสามารถนั่งคุยกันได้ทั้งโดยตัวหนังสือ ภาพ และเสียง และเป็นการคุยโต้ตอบกันทันที ไม่ต้องรอบริการของบุรุษไปรษณีย์อีกต่อไป เมื่อถึงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ก็จะมีการเฉลิมฉลองด้วยการส่งบัตรอวยพรถึงกัน หรือจะใช้บริการธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ (e-business) ให้จัดส่งสินค้าและของขวัญถึงบ้านผู้รับได้ในเวลาที่ต้องการ หากต้องการข้อมูลความรู้ใด ๆ จะใช้บริการเครื่องค้นหา (search engine) หรือ จะส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ไปถามผู้เชี่ยวชาญก็ได้ ด้วยศักยภาพของคอมพิวเตอร์เพียงเครื่องเดียวสมาชิกชุมชนโลกก็จะได้ทุกอย่างที่ต้องการโดยไม่ต้องย่างเท้าออกจากบ้านเลย ดังนั้น ในความกว้างขวางของการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ กลับเป็นความคับแคบในการสื่อสารระหว่างบุคคลที่แวดล้อม การถืองานอาหารเดินไปฝากเพื่อนบ้านไม่มีอีกแล้ว บางทีอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่า คนที่อยู่ข้างบ้านเป็นใคร

การเข้าเป็นสมาชิกชุมชนโลกนี้แม้จะดูค่อนข้างน่าตื่นเต้นน่าตื่นตาตื่นใจ เพราะมีโอกาสได้รู้จักผู้คนทั่วโลก ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยพบเห็นในชีวิตประจำวัน ได้ไปอยู่ในโลกอีกโลกหนึ่ง แต่ก็เป็นโลกกว้างที่ไม่มีแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม มนุษย์จะอยู่ได้อย่างไร ในเมื่อมีคนทั่วทั้งโลก แต่ต้องดำรงชีวิตเพียงลำพังท่ามกลางผู้คนที่ไม่รู้จักกันเลย คนไทยที่เคยคุ้นกับวัฒนธรรมชุมชนที่ทุกคนในชุมชนเอื้ออาทรช่วยเหลือกันอย่างใกล้ชิด จึงมองเห็นผลเสียด้านจิตใจที่จะเกิดขึ้นเมื่อต้องละทิ้งชุมชนแบบเดิม ไปหาชุมชนใหม่ที่ชื่อว่า “ชุมชนโลก” และมีความพยายามทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะพัฒนาชุมชนทั่วประเทศให้กลับคืนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

มันคงด้วยวัฒนธรรมเหมือนเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศนั่นเอง เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาทางสังคม

๓. การกล่อมเกลาทางสังคม

ด้วยกระแสความนิยมในเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันการศึกษาทุกระดับของไทยจึงพยายามที่จะจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนการสอน “เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง” บางท่านคิดไกลถึงขนาดที่จะใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เพื่อแบ่งเบาภาระของครู โดยมีได้ตระหนักถึงคุณค่าด้านนามธรรมในการปฏิสังสรรค์ระหว่างครูกับผู้เรียน แท้จริงแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนมีมากกว่าการถ่ายทอดความรู้ ความสัมพันธ์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การก่อเกิดของกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคม

นับว่าเป็นประโยชน์ของการที่ประเทศไทยเป็นประเทศยากจน จึงไม่สามารถจัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้แทนครูได้มากนัก การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของไทย จึงยังคงอยู่ในลักษณะเดิม ซึ่งแม้จะมีปัญหาอยู่บ้าง แต่ก็จัดเป็นปัญหา “โลว์เทค” ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงและกว้างขวางมากนัก ทว่าสิ่งที่ถือเป็นปัญหา คือ เทคโนโลยีสารสนเทศได้ทำหน้าที่ในกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคม โดยอยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของสังคม

ปัจจุบันนี้โทรทัศน์ทำหน้าที่แทบจะทุกบทบาทในการกล่อมเกลาประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการเล่านิทานให้เด็ก ๆ ฟัง เป็นเพื่อนให้คำแนะนำแก่บุคคลทุกเพศทุกวัยทุกอาชีพ เป็นครูสอนวิชาความรู้ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา ให้ความรู้ด้านการเมืองและข่าวสารบ้านเมืองแก่ประชาชน แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และให้ความบันเทิงอื่น ๆ อีกทั้งแนะนำเทคนิคต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับชีวิตประจำวัน เช่น การปรุงอาหาร การดูแลเสื้อผ้า การรักษาสุขภาพและความงาม การปฏิบัติตนสำหรับคนตั้งครรรค์ การอบรมเลี้ยงดูบุตร ตลอดจน จิตวิทยาการครองเรือน การที่โทรทัศน์ต้องทำหน้าที่เหล่านี้ เป็นเพราะครอบครัวไทยเปลี่ยนจากครอบครัวขยายที่มีญาติผู้ใหญ่ให้คำแนะนำช่วยเหลือทุกด้าน มาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ไม่มีญาติผู้ใหญ่ร่วมอยู่ในบ้านเดียวกัน คู่สามีภรรยาจึงต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตครอบครัวแต่ลำพัง โดยมีโทรทัศน์เป็นสื่อข้อมูลความรู้ทดแทนญาติผู้ใหญ่ที่ขาดหายไป และเมื่อมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้คอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในการกล่อมเกลาทางสังคม ในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งบันเทิงที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีกแหล่งหนึ่งด้วย

๔. การพักผ่อนหย่อนใจ

การพักผ่อนหย่อนใจเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุดในบรรดาวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงของคนไทย จากแหล่งท่องเที่ยวแห่งเดียวในชุมชน คือ งานวัด ปัจจุบันทุกครอบครัวมีแหล่งบันเทิงประจำบ้าน คือ โทรทัศน์ ซึ่งนอกจากจะให้ข้อมูลความรู้และข่าวสารที่มีสาระแล้ว ยังมีรายการบันเทิงเป็นจำนวนมาก มากกว่ารายการที่ให้สาระความรู้มากทีเดียว ความนิยมในรายการบันเทิงของคนไทยจะเห็นได้จากค่านิยมเกี่ยวกับผู้ประกอบการอาชีพให้ความบันเทิง ได้แก่ นักร้องนักแสดง เดิมทีผู้ประกอบการเหล่านี้ถือว่าเป็นอาชีพ “เดินกินรำกิน” ซึ่งจะไม่ได้รับการยอมรับนับถือเท่าใดนัก ตรงกันข้ามกับปัจจุบันที่นักร้องนักแสดงได้รับการยอมรับอย่างสูง และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต้องอาศัยนักร้องนักแสดงเป็นผู้ประชาสัมพันธ์งานของหน่วยงาน หรือเป็นผู้รณรงค์โครงการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การไม่สูบบุหรี่ การต่อต้านยาเสพติด การท่องเที่ยวในประเทศ หรือแม้แต่โครงการส่งเสริมวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีแหล่งบันเทิงนอกบ้านมากมาย ไม่ว่าจะเป็น โรงละคร โรงภาพยนตร์ ศูนย์การค้า การแสดงคอนเสิร์ต และ สถานบริการความบันเทิงอีกหลากหลายรูปแบบ แหล่งบันเทิงเหล่านี้รวมทั้งโทรทัศน์ มีพัฒนาการทำให้บริการตลอดเวลาโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศหรือคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ทำให้โทรทัศน์สามารถถ่ายทอดการแข่งขันฟุตบอลที่ประเทศใดประเทศหนึ่งเผยแพร่ไปให้ประชาชนทั่วโลกได้ชมในเวลาเดียว คอมพิวเตอร์สามารถทำให้การแสดงละคร การแสดงภาพยนตร์ และการแสดงคอนเสิร์ต มีฉาก แสง สี เสียงที่เหมือนจริง

ความบันเทิงอีกรูปแบบหนึ่งที่คอมพิวเตอร์มีให้ทั้งในลักษณะที่เป็นโปรแกรมสำเร็จรูปให้ซื้อมาใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมที่เข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ต คือ การเล่นเกมที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า เกม การเล่นเกมอย่างที่คุณเคยเล่นโดยใช้วัตถุจริง ๆ เช่น ปริศนาอักษรไขว้ (crossword) ต่อเติมภาพ หมากรุก หมากระดาน หมากระดานแข่ง ฟุตบอล ปืน และอื่น ๆ การเล่นเกมคอมพิวเตอร์เป็นที่นิยมชมชอบเป็นอันมากสำหรับเด็กทุกวัย จนกระทั่งเกิดธุรกิจบริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลายในเมืองใหญ่ทั่วประเทศ ซึ่งกำลังก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน “ติด” เกมจนละเลยภารกิจการศึกษาอันเป็นภารกิจหลัก สิ่งที่น่าเป็นห่วงยิ่งกว่านั้น คือ ผลกระทบต่ออารมณ์และสติปัญญาของเด็กและเยาวชน ที่อาจเกิดขึ้นจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์นานเกินไป

ธุรกิจบริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเป็นอาชีพใหม่อาชีพหนึ่งจากผลงานของเทคโนโลยีสารสนเทศ ใช่ว่าเพียงเท่านั้น การที่สังคมไทยนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน ในการปฏิบัติงาน ในการจัดการศึกษา และในการพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้เกิดอาชีพใหม่หลากหลายขึ้น อีกทั้งเกิดความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพเดิมที่ดำเนินอยู่ด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป

๕. การประกอบอาชีพ

เมื่อคอมพิวเตอร์กลายเป็นความจำเป็นอันโดดเด่นของยุคสมัย สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาเป็นลูกโซ่ก็คือ บทบาทของผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ได้รับการยกให้สูงเด่นยิ่งขึ้น ... การวิจัยและพัฒนาคอมพิวเตอร์ได้รับการสนับสนุนในทุกทาง ไม่มีการตั้งคำถามแม้ในเชิงเศรษฐกิจหรือจริยธรรมกับการวิจัยและพัฒนาเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเพื่อการทหารหรือการวิจัยที่พิสดาร เช่น การเฝ้าสอดและระบบประสาทตาของสัตว์มาผนวกกับคอมพิวเตอร์

นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรเหล่านี้เองที่ได้เป็นปากเสียงสำคัญในการชี้แนะให้สาธารณชนและรัฐบาลเห็นว่า คอมพิวเตอร์มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิต สังคมและอารยธรรมของมนุษย์ แต่นี้ก็ย่อมไม่แตกต่างจากน้ำเสียงและทัศนะของผู้เชี่ยวชาญในวงการอื่น ๆ ที่ล้วนแต่พยายามกระตุ้นให้เห็นว่าวิทยาการในวงการของตนมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของโลก ...

การผลักดันของผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ดังกล่าวประสานไปพร้อมกับการเคลื่อนไหวของบรรษัทธุรกิจเป็นอันมาก ซึ่งมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์คอมพิวเตอร์และข้อมูลข่าวสาร บรรษัทเหล่านี้โหมโฆษณาสร้างภาพสังคมข้อมูลอย่างขนานใหญ่ เพื่อให้ผู้คนเห็นความจำเป็นของการมีข้อมูลข่าวสารและคอมพิวเตอร์เพื่อจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสังคมด้วยดี (พระไพศาล วิสาโล, ๒๕๔๔ : ๒๕-๓๑)

ปัจจุบันความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์เป็นคุณสมบัติที่ถูกระบุไว้ในแทบจะทุกตำแหน่งงาน นั้นหมายความว่าผู้ที่มีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์มีโอกาหางานและเลือกงานได้มากกว่า และผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ กล่าวคือ สามารถควบคุมระบบและเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้ ก็เป็นที่ต้องการของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สำหรับบุคลากร

ที่ทำงานในหน่วยงานอยู่แล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ การอบรมคอมพิวเตอร์จึงเป็นอีกงานหนึ่งที่กำลังเป็นที่ต้องการของสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม ความต้องการบุคลากรที่เพิ่มขึ้นในด้านคอมพิวเตอร์ ไม่อาจเทียบปริมาณได้กับความต้องการที่ลดลง เมื่อคอมพิวเตอร์ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนพนักงานตำแหน่งต่าง ๆ ในสำนักงาน และกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม

เทคโนโลยีสารสนเทศยังเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั้ง นำพาโลกไปสู่การสื่อสารไร้พรมแดน นำพาผู้คนให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ พัฒนาการทำงานให้สะดวกรวดเร็วขึ้น แต่ชะตากรรมที่มนุษย์ต้องประสบ ดังที่พระไพศาล วิสาโล (๒๕๔๔ : ๘๐-๘๑) กล่าวถึงต่อไปนี้ น่าจะทำให้มีการทบทวนกันอีกครั้ง ถึงแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้

... เวิร์ด โพรเซสเซอร์ แม้จะช่วยให้ไม่ต้องพิมพ์จดหมายซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่คนก็อาจรู้สึกกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเครื่อง และต้องทำงานให้สอดคล้องกับเครื่องซึ่งถูกตั้งโปรแกรมไว้ล่วงหน้าแล้ว ดังเลขานุการผู้หนึ่งในลอนดอนบรรยายความรู้สึกว่า “เมื่อหมดวันคุณจะรู้สึกว่าคุณถอดปลั๊กตัวคุณเอง เมื่อคุณเปิดสวิตช์เครื่อง” ในหลายแห่งงานที่เคยยืดหยุ่น กำหนดเวลาทำงานขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ได้เปลี่ยนไป เพราะเครื่องมีเวลาทำงานที่แน่นอน “ทุกเครื่องเปิดปิดเวลาเดียวกัน และพวกมันก็ต้องการบันทึกการทำงานทั้งหมดที่เราทำ เพื่อว่ามันจะได้ติดตามดูว่า มีคำสั่งกี่ชิ้นที่แต่คนกำลังทำตามอยู่” ความรู้สึกที่ว่าตัวเองทำงานคนเดียวมากขึ้น คร่ำเคร่งมากขึ้น และถูกตรวจตรามากขึ้น เป็นความรู้สึกที่แพร่หลายในหมู่เลขานุการมิใช่บ่อย สภาวะหนีเสือปะจระเข้เช่นนี้ คนงานในภาคอุตสาหกรรมก็ประสบเช่นเดียวกัน

สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่อีกประการหนึ่ง ก็คือ การถูกลดทักษะ งานหลายประเภทที่เคยใช้ทักษะความสามารถเฉพาะตัวของคนทำงาน เมื่อคอมพิวเตอร์มาถึง หากเขาไม่คงงานก็อาจได้รับงานใหม่ซึ่งไม่ใช่ทักษะ หากเป็นเพียงคนคอยดูเครื่อง หรือเสริมการทำงานของเครื่องเท่านั้น แม้เพียงนั้น ก็ยังนับว่าโชคดีกว่าช่างพิมพ์หลายคน ซึ่งบริษัทเสนองานใหม่ให้ทำ คือ เป็นยาม หรือไม่ก็เป็นพนักงานขาย

มิใช่เพียงมนุษย์แต่ละคนเท่านั้น ที่ถูกคอมพิวเตอร์ทำให้รู้สึกด้อยค่าลงไป วัฒนธรรมของสังคม โดยส่วนรวมก็กำลังได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศเช่นกัน

ผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย

ด้วยอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศ วิถีชีวิตของคนไทยจึงเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และรวดเร็ว จากวิถีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นวิถีชีวิตที่ห่างไกลธรรมชาติและต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น ดังได้กล่าวแล้วทั้งในด้านความเชื่อ การดำรงชีวิตประจำวัน การกล่อมเกลาทางสังคม การประกอบอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจ ยิ่งกว่านั้น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยยังมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทยในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ภาษาและวรรณกรรม ศิลปะและการบันเทิง การแต่งกาย ประเพณี ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การนับถือศาสนา การกล่อมเกลาทางสังคม และวิถีคิด บทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อภาษาและวรรณกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวิถีคิด เนื่องจากภาษาและวรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคคล ชุมชนและสังคม ส่วนวิถีคิดเป็นผลรวมที่เป็นทั้งที่มาและพัฒนาการของวัฒนธรรม

ภาษาและวรรณกรรม ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีความไพเราะ งดงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำมาใช้ในวรรณกรรมอย่างมีศิลปะ การเลือกสรรถ้อยคำ การเรียงร้อยคำเป็นความ เป็นประโยชน์ เป็นย่อหน้า เป็นเรื่องราว ล้วนมีความหมายต่อการสื่อความ หากเลือกใช้คำได้เหมาะสม เรียงคำถูกต้อง มีการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างความ ประโยค และย่อหน้า ก็จะทำให้สื่อสาร ได้มีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของผู้สื่อ และ “กินใจ” ผู้รับ ในส่วนของตัวอักษรไทย รวมทั้งเลขไทย ก็มีลีลาเส้นสายอ่อนช้อยสวยงามหากเขียนด้วยลายมือ ทว่าเมื่อนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ แม้จะสามารถถ่ายทอดลายมือลงไปในเครื่องคอมพิวเตอร์ได้ แต่ลายมือที่เขียนด้วยมือ ซึ่งมีความแตกต่างในการเขียนแต่ละครั้ง ย่อมแตกต่างจากลายมือที่เขียนด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งเหมือนเดิมทุกครั้ง และด้วยข้อจำกัดของเครื่องคอมพิวเตอร์ ทำให้มีปัญหาเรื่องการตัดคำ การเว้นวรรค การขึ้นบรรทัดใหม่ ความสละสลวยของภาษาไทยจึงค่อยลงไปมากหรือแทบจะสูญสิ้นไปเมื่อนำมาใช้ในเครื่องคอมพิวเตอร์

ในแต่เพียงสุนทรียภาพทางภาษาเท่านั้นที่ค่อยลงในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็มีปัญหามากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งกล่าวกันว่า พูดกับคอมพิวเตอร์รู้เรื่อง แต่พูดกับคนไม่รู้เรื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เนื่องจากคอมพิวเตอร์เป็นวัตถุที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ปัจจัยด้านสังคมไม่อาจกระทบกระเทือนการทำงานของคอมพิวเตอร์ได้ การทำงานของคอมพิวเตอร์จึงค่อนข้างเที่ยงตรง เป็นกลาง และตรวจสอบได้ มองดูในแง่ความเสมอภาค อาจจะเป็นเรื่องที่ดีที่จะใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องตรวจสอบการทำงานของคน แต่ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของคนที่มีเหตุปัจจัยทางสังคมมากระทบอยู่เสมอ เป็น “เหตุผล” หรือ “ข้ออ้าง” สำหรับความบกพร่องบางประการ เช่น มาทำงานสายเพราะลูกป่วย ต้องพาลูกไปโรงพยาบาล ส่งหนังสือห้องสมุดช้าเพราะติดภารกิจในต่างจังหวัด ไม่อาจนำหนังสือมาส่งได้ หรือ ลงทะเบียนเรียนตามกำหนดเวลาไม่ได้เนื่องจากมีปัญหาด้านการเงิน เหตุผลเหล่านี้แม้จะเป็นเหตุผลที่จำเป็นเพียงใด คอมพิวเตอร์ก็ไม่อาจรับรู้ เครื่องตอกบัตรเข้าทำงานจะระบุเวลาที่คุณมาถึงที่ทำงาน เครื่องรับคืนหนังสือจะระบุวันที่คืนหนังสือพร้อมคำนวณค่าปรับให้เสร็จสรรพ และเครื่องรับลงทะเบียนไม่รับลงทะเบียนเมื่อเลยวันที่กำหนด เจ้าหน้าที่ที่ควบคุมเครื่องก็ไม่อาจทำประการใดได้ เพราะไม่สามารถเปลี่ยนวันเวลาของเครื่องคอมพิวเตอร์ได้

ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิในฐานะคนรู้จักกันของคนไทยกำลังแปรเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์แบบทฤษฎีภูมิ เป็นความสัมพันธ์ตามหน้าที่แบบตะวันตก ไม่เฉพาะความสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไปเท่านั้น ในครอบครัวก็เช่นกัน ทุกคนกำลังปฏิบัติตามหน้าที่ของพ่อ หรือแม่ หรือลูก โดยลดเชื้อสายทางจิตใจต่อกันลงไป เพราะทุกคนกำลังหมกมุ่นอยู่กับเทคโนโลยีสารสนเทศที่ใคร ๆ ในสังคมต้องสนใจเรียนรู้

การที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเปลี่ยนไป เป็นเพราะเราใช้เวลากับเทคโนโลยีสารสนเทศมากเกินไป จึงมีเวลาพูดคุยกันน้อยลง ฟังกันน้อยลง เข้าใจกันน้อยลง และคิดต่างกันมากขึ้น วิธีคิดของคนไทยยุคนี้แตกต่างจากวิธีคิดของคนไทยสมัยก่อนอย่างสิ้นเชิง

วิธีคิด คนไทยสมัยก่อนมีพื้นฐานความคิดที่การดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็จะมองไปที่ความบกพร่องของคนเป็นหลัก แล้วปรับคนให้เข้ากับธรรมชาติ เช่น เมื่อฝนแล้ง ก็จะตรวจสอบว่ามีคนในชุมชนประพฤตินิสิตธรรมหรือไม่ ทำให้ดินฟ้าวิปริตแปรปรวน ตรงกันข้ามกับปัจจุบันที่คิดจะควบคุมธรรมชาติให้สนองตอบความต้องการอันไม่สิ้นสุดของตน เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพยานของความพยายามของมนุษย์ที่จะควบคุมธรรมชาติ ทว่ามนุษย์กลับถูกควบคุมด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศเสียเอง ดังความเห็นของพระไพศาล วิสาโล (๒๕๔๔ : ๓๓-๓๔) ดังนี้

ปัจจุบันไม่ว่าปัญหาอะไรเกิดขึ้น สิ่งแรกที่คุณมักนึกถึงคือคอมพิวเตอร์ ทั้ง ๆ ที่ปัญหานั้น ๆ มิใช่ปัญหาทางเทคนิค แต่เมื่อนำคอมพิวเตอร์เข้าไป สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาก็จะถูกมองข้ามไป สิ่งที่คุณพากันสนใจคือเรื่องเทคนิคเฉพาะด้านและกลไกเฉพาะจุด การนำคอมพิวเตอร์เพื่อแก้ปัญหาระบบจราจร และการขยายตัวของเมืองเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้ แต่ขณะที่คอมพิวเตอร์หนุนเสริมให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างไม่ตรงจุดนี้เอง มันทำให้การแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุดหรือการแก้ปัญหาด้วยวิธีเทคนิคเปิดกว้างมากขึ้น ...

การติดขัดคอมพิวเตอร์ยังขยายมาถึงการนำคอมพิวเตอร์มาทำในสิ่งซึ่งเดิมหาได้เป็นปัญหาไม่ แต่เมื่อมันสามารถมาแทนมนุษย์ได้ สิ่งนั้นก็เลยถูกมองว่าเป็นปัญหามากขึ้นทุกที โดยที่มีแต่คอมพิวเตอร์เท่านั้นที่จะแก้ปัญหานั้นได้ ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือปัจจุบันนักศึกษาต้องออกจากหอพักเดินเข้าห้องบรรยายหรือห้องสมุด หรือส่งรายงานให้อาจารย์ ชีวิตเช่นนี้เป็นเรื่องปกติสามัญของชาวมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่เคยเป็นปัญหา แต่เมื่อคอมพิวเตอร์พัฒนามาถึงจุดที่เราสามารถติดต่อกันได้ด้วยคอมพิวเตอร์ โดยไม่ต้องออกจากบ้าน วิถีชีวิตของชาวมหาวิทยาลัยดังกล่าวก็เริ่มถูกมองว่าเป็นปัญหา ที่จะต้องเอาคอมพิวเตอร์มาแก้ ...

การพยายามแสวงหาช่องทางให้คอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์ แม้กระทั่งในเรื่องซึ่งไม่เคยเป็นปัญหา ทำให้คอมพิวเตอร์ได้กลายมาเป็น “คำตอบที่มองหา คำถาม” หรือ โจเซฟ ไวเซนบอม เรียกว่า “ทางแก้ที่แสวงหาปัญหา”

การยอมรับความจำเป็นที่จะต้องใช้คอมพิวเตอร์แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก จนแม้กระทั่งคนต้นคิดผลิตคอมพิวเตอร์ก็อาจจะคาดไม่ถึง ปัจจุบันทุกมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจะต้องมีบริการคอมพิวเตอร์แก่นักศึกษาอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังมีข้อกำหนดให้นักศึกษาทุกระดับต้องเข้ารับการทดสอบความรู้ความสามารถด้านคอมพิวเตอร์จนกว่าจะสอบผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จึงจะถือว่าจบหลักสูตรได้ ในขณะที่ความสามารถด้านภาษาไทยของนักศึกษายังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

เทคโนโลยีสารสนเทศก็เช่นเดียวกับทุกสิ่งที่มีและเกิดขึ้นในโลก คือ มีทั้งประโยชน์และโทษ การหลงใหลวัฒนธรรมของชาติอาจเป็นเหตุขัดขวางการพัฒนาประเทศฉับไฉน การหลงใหล

เทคโนโลยีสารสนเทศก็อาจเป็นเหตุนำพาการพัฒนาประเทศไปผิดทางได้ ฉะนั้น จึงควร
แทนที่การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยปฏิเสธเทคโนโลยีสารสนเทศ และ การพัฒนาเทคโนโลยี
สารสนเทศโดยละเลยวัฒนธรรมไทย ด้วยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการอนุรักษ์
และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะทำให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้รับซับซาบวัฒนธรรมไทยได้ง่ายขึ้น
ในขณะที่คนรุ่นก่อนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศก็จะได้ปรับตัวให้ทันความก้าวหน้าของ
โลกได้ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

กรอบแนวคิดและความเป็นมาของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้.

กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, ๒๕๔๔.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไท. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ : บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด, ๒๕๔๐.

แชลลิส, ไมเคิล. วิศวกรคอมพิวเตอร์ เทวรูปแห่งยุคสมัย. แปลโดยพระไพศาล วิสาโล และสมควร ใฝ่งามดี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔.

พระไพศาล วิสาโล. สถานะและชะตากรรมของมนุษย์ในยุคคอมพิวเตอร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔.

พิพาดา ยิ่งเจริญ และ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. การศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยต้น

รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๓๕๔). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

รัตนประทีป : รวมพระราชดำรัสเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสมเด็จพระเทพรัตน

ราชสุดา. กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, ๒๕๔๓.

วีระ สมบูรณ์. ความไม่รู้ไร้พรมแดน : บางบทสำรวจในดินแดนความคิดทางสังคม. กรุงเทพฯ :

มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ความรู้เรื่องเมืองไทย เล่มที่ ๑ พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย.

กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.

----- "ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย" ใน มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับ

เปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖.

สนิท สมัครการ. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์,

๒๕๓๔.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : บทวิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อรุวรรณ ปิลาณรงค์โอวาท, พัทณี เขจรรรยา และ เมตตา วิวัฒนานุกูล. รายงานวิจัยเรื่อง

เทคโนโลยีสารสนเทศและบทบาทในการพัฒนาสังคมไทย. มปท. มปป.

